

ISSN 1512-6609

Glasnik

Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

ISSN 1512-660-9

9 771512 660006

7-8

Sarajevo

juli-august 2014.

VOL. LXXVI • Str. 633-836

U ovom broju pišu:

Husein Kavazović • Ekrem Tucaković • Ibro Mulić • Enes Karić •
Muhamed Velić • Hasan Džilo • Muhammed Muvaffak Arnaut •
Sedić Ishak • Tevfik el-Sejf

| Sadržaj

Hutba

639 - 644 Bajramska hutba Reisu-l-uleme U Gazi Husrev-begovoj džamiji

Pogledi

645 - 658 Ekrem Tucaković • Islamska zajednica i nevladine organizacije – potencijal za zajedničko dobro

659 - 676 Ibro Mulić • Islam i Zapad u djelu Murada Wilfrieda Hofmanna
Islam u trećem mileniju

Studije

677 - 698 Enes Karić • Đozini pogledi na "reformu šerijata" (prema njegovom davno objavljenom tekstu - qāla wa qīla)

Aktuelne teme

699 - 716 Muhamed Velić • Upotreba i zloupotreba institucije fetve u kontekstu internetskih medija u Bosni i Hercegovini

Sufizam

717 - 724 Hasan Džilo • Odnos između *misaka*, *mi'radža* i ljubavi kroz sufijska iskustva

Kulturna baština

725 - 742 Prof. dr. Muhammed Muvaffak Arnaut • Vakufnama Šahdidar, supruge Gazi Husrev-bega u Sarajevu

Alimi i godišnjice

743 - 748 Sedić Ishak • Sjećanja na naše alime Hadži Hafiz Fuad-ef. Subašić (1921.-1985.)

Pozajmljeni stubci

749 - 760 Tefik el-Sejf • Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijskog pokreta u vlasti

Službeni dio

761 - 811 Aktivnosti Sabora

812 - 836 Dekreti

٨-٧

سرايفو
يوليو - أغسطس عام ٢٠١٤
السنة ٠٧٦ الصفحات ٦٢٧ - ٨٢٦

البلاغ

مجلة المشيخة الإسلامية
في البوسنة والهرسك

فهرست

خطب الجمعة

٩٤٦ - ٤٤٦ خطبة رئيس العلماء يوم عيد الفطر في مسجد الغازي خسرويك

النظرات

٥٤٦ - ٨٥٦ أكرم توتساكوفيتش : المشيخة الإسلامية والمؤسسات غير الحكومية - مورد للخير المشترك
٥٩٦ - ٧٦٧ إيبرو موليتش : الإسلام والغرب في مؤلفات مراد ويلفرد هوفمان

دراسات

٧٧٦ - ٨٩٦ أنس كاريتش : نظر جوزو إلى الإصلاحات في الشريعة الإسلامية (حسب مقالة له نشرت قديما
بعنوان «قال وقيل»)

موضوعات راهنة

٩٩٦ - ٦١٧ محمد ويلييتش : استعمال وسوء استعمال مؤسسة الإفتاء في سياق شبكة الاتصالات العالمية
في البوسنة والهرسك

التصوف

٧١٧ - ٢٤٧ حسن جيلو : العلاقة ما بين الميثاق والمعراج والحب من خلال التجربة الصوفية

تراث ثقافي

٢٤٧ - ٥٢٧ محمد موفق عرنعوط : وقفية شاه ديدار - زوجة الغازي خسرو بك في سرايفو

العلماء والذكريات السنوية

٣٤٧ - ٨٤٧ سيديتش إسحاق : ذكريات لعلمائنا - الحاج الحافظ فؤاد أفندي سوباشيتش (١٩٢١-١٩٨٥)

مقتطفات

٤٩٧ - ٥٦٧ توفيق السيف : علاقات الدين والدولة في المملكة العربية السعودية ودور الحركة الوهابية في السلطة

رسميات

٧٥٩ - ٨١٠ نشاطات المجلس الاعلى

٨١١ - ٨٣٤ قرارات التوظيف والعزل عن الوظيفة

| Contents

Khutba

- 639 - 644 Eid Message/Khutba of Raisu-I-Ulama
Held in the Gazi Husrev-bey Mosque

Views

- 645 - 658 Ekrem Tucakovic • The Islamic community and NGOs
– Potential for a Common Good
- 659 - 676 Ibro Mulić • Islam and the West in the Work of Murad W. Hofmann

Studies

- 677 - 698 Enes Karic • Djozo's Views on the "Reform of Shari'a"
(in his long-published text: *Qala wa Qila*)

Current themes

- 699 - 716 Muhamed Velic • The Use and Misuse of the Institution of Fatwa in
the Contest of Internet Media in Bosnia-Herzegovina

Sufism

717 - 724 Hasan Dzilo • Relation between Mithaq, Mi'raj and Love through the Sufi Experience

Cultural Heritage

725 - 742 Muhammad Muvaffak Arnaut • Waqfnama of Shahdidar, the wife of Gazi Husrev-bey in Sarajevo

'Alims and Anniversaries

743 - 748 Sedić Ishak • The Memory of our scholars: Hajji Hfz. Fuad ef. Subasic (1921 – 1985)

Lent Columns

749 - 760 Tevfik el-Sejf • The Relationship between Religion and State in the Kingdom of Saudi Arabia and the Role of the Wahhabi Movement in Government

Official Part

761 - 811 Activities of the Sabor

812 - 836 Decrees

Bajramska hutba Reisu-l-uleme U Gazi Husrev-begovoj džamiji

Ponedjeljak, 28. juli 2014.
1. ševal 1435.

Hvala Allahu. Njemu se zahvaljujemo i od Njega pomoć i oprost tražimo. Njemu se utječemo od poroka i ružnih djela naših. Svjedočimo da je samo Allah Bog i da je Muhammed Njegov rob i Njegov poslanik. On ga je, uistinu, poslao svjetovima da radosnu vijest donese i da opomene, prije nego što nastupi Sudnji dan.

Draga braćo i sestre!

U ovo jutro 1. ševala 1435. (h.g.), u Gazi Husrev-begovoj džamiji u Sarajevu i u džamijama širom naše domovine Bosne i Hercegovine i dijaspori, klanjat ćemo bajramski namaz. Tim činom naše pobožnosti zahvalit ćemo se Svevišnjem Bogu na blagodatima ramazana i nimetima kojima broja ne znamo. Zamolit ćemo Ga da primi naše ibadete: namaz, post, zekat i sadekatu-l-fitr, a i one druge koje smo pripremili u ramazanu.

Salavate i selame poslat ćemo Poslaniku, a.s., našem učitelju, čija nas uzoritost privlači sebi poput najljepšeg dragulja. Njega je Milostivi Allah poslao u ramazanu, da bude inspiracija ljudima i da usavrši njihov moral.

U vjeri se iznad svega mjeri iskren odnos prema sebi, prema drugima i prema Bogu. Allah savršeno zna sve naše postupke; sve što krijemo i

sve što pokazujemo. Postom nas Svevišnji Bog poučava: iskrenosti, strpljivosti, pristojnosti, umjerenosti i, nadalje, skrušenosti. Kada se su sretnemo sa svojim Gospodarom, svako od nas će znati šta je postigao, a šta propustio.

Ramazani je škola u kojoj se učimo da pred teškoćama i nevoljama pokažemo najviši stepen strpljivosti, izraženu pokornošću Allahu i Njegovom Poslaniku, a.s.:

و اصبروا ان الله مع الصابرين.

Budite strpljivi, jer Allah je uz one koji su strpljivi! (Kur'an, 8:46)

Nedaće, belaje i udese sudbine pravovjerni podnose strpljivo. To je važan pokazatelj da je puls vjere stabilan i da su pravovjerni sposobni boriti se za dobro na kojem opstoji ovaj svijet.

Posvećenost vrijednostima za koje se zalažemo i istrajnost u poslovima koje obavljamo sigurno će donijeti uspjeh. Allah neće dozvoliti da poslovi vjernika propadnu kada se rade iskreno, strpljivo i istrajno. Ne smijemo zaboraviti da smo zajednica misije, da nam je obaveza među drugim ljudima da pozivamo na mir i dobro, a da odvrćemo od nasilja i razvrata.

Pravi musliman u svom životu pokazuje iskrenost naspram onoga u što vjeruje. Božiji naputak je jasan:

و ما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين حنفاء و يقيموا الصلوة و يؤتوا الزكوة و ذلك دين القيمة.

A zapovijedeno im je da se obraćaju samo Allahu, da iskreno ispovijedaju pravu vjeru, da namaz obavljaju i zekat daju; to je Vjera ispravna. (El-Bejjine, 5)

Svakodnevni košmar u kojem se nalazimo ne može biti isprika za loše ponašanje, uznemiravanje, ponižavanje i maltretiranje drugih, posebno ne od strane onih koji namaz i post obavljaju.

Pristojnošću i otvorenim pristupom moguće je ostvariti potpunu i normalnu komunikaciju među braćom i sestrama.

Našu duhovnu uravnoteženost često narušavaju srdžba, žurba, površnost, nezasićenost i gramzivost. U svoje živote treba da unesemo umjerenost i ispravnu procjenu vlastitih sposobnosti. Kako nas uči Poslanikova, a.s., tradicija, šest loših djela i osobina poništavaju čovjekova dobra

djela: ogovaranje, tvrdoglavost, neumjerena ljubav prema dunjalučkom životu, pomanjkanje stida, pretjerana nada i stalna nepravедnost.

Rastrošnost i nezasita volja za moći razaraju pojedinca i dovode do poremećaja u društvu. O tome muslimani moraju voditi računa. Kur'an jasno upućuje:

Jedite i pijte, samo ne pretjerujte. On ne voli one koji pretjeruju. (7:31)

Sve što vam je dato samo je uživanje u životu na ovom svijetu, a ono što je u Allaha bolje je i trajnije za one koji vjeruju i u Gospodara se svoga po-uzdaju. (42:36)

Braćo i sestre!

Poslanik, a.s., često je isticao važnost obavljanja namaza, davanja zekata, čistoće tijela, dobrih odnosa među supružnicima i komšijama, te brigu za ljude općenito.

Ove pobrojane obaveze čine nam se danas još i aktuelnijim. Živimo u uvjetima ozbiljne socijalne krize. Veliki broj muslimana ostao je bez ikakvih materijalnih sredstava za život, a mnogi i bez vlastitog doma. Oni su sada ispit naše zajedničke savjesti.

Potrebno je da stalno razvijamo svijest o našoj zajedničkoj sudbini. Bog je stvorio ljude kao braću i sestre od jednog oca i jedne majke. Svijest o zajedničkom porijeklu učvršćuje odnose među ljudima. U tom smislu Poslanik, a.s., kaže: „Niko od vas neće istinski vjerovati dok ne bude želio svome bratu ono što želi samome sebi.“ (El-Buhari, Iman, 7)

Svaki musliman zna da se u našoj vjeri posebno cijene oni koji su darežljivi i koji svoje domove drže otvorenim za nevoljnike i prosjake. Istinski vjernici, veli Kur'an, vole one koji im se doseljavaju i u grudima svojim nikakvu tegobu, zato što im se daje, ne osjećaju... (59:9)

Normalan život u zajednici zahtijeva mir i slobodu, u najširem smislu tih riječi. U takvoj zajednici svaki pojedinac brine za drugoga, štiteći njegova prava i dostojanstvo.

Prva generacija muslimana najveću pažnju pridavala je značenjima riječi Allahova Poslanika, a.s., koje prenosi Ebu Musa, r.a., da su ashabi upitali: - Allahov Poslaniče, koji je najbolji musliman? – Na to je Poslanik

odgovorio: - Onaj od čijeg jezika i ruke su sačuvani drugi muslimani. (El-Buhari, Iman, 4)

Imam Buhari je ovaj hadis naveo u svojoj zbirci u poglavlju *Iman* (vjerovanje), što znači da su prvi muslimani na sigurnost u zajednici gledali kao na najvažniji dio svoje vjere. Ne može zajednica biti sigurna ako se u njoj gazi ljudsko dostojanstvo, ugrožavaju životi i imovina ljudi. Naša vjera se jednako iskazuje dobročinstvom prema roditeljima i rodbini kao i izvršavanjem farzova ili održavanjem dobrosusjedskih veza i poštivanjem prava drugih ljudi.

Jednom riječju, svaka zajednica će biti vitalna, snažna i napredna onda kada njen društveni moral bude na zavidnom nivou. To nije moguće postići bez ulaganja u društvene veze i razvijanje bratstva, solidarnosti, gostoprimstva, respekta prema životu, pravednosti i, nadasve, ljubavi prema domovini i njenim ljudima.

Braćo i sestre!

Bajram je prilika da se podsjetimo na obaveze koje stoje pred nama, koje su prioriteta u našem životu i postupanju. Na prvom mjestu je naša porodica, naši roditelji i naša djeca. Briga o njima je naša prva zadaća. Njega roditelja, odgoj i školovanje djece ne smiju biti gurnuti u stranu. Allahov Poslanik, a.s., upozorava: „Ko ne pokaže milost prema našim najmlađima i poštovanje prema našim starijima – nije od nas.“

I mi kao pojedinci, i država kao organizirano društvo, moramo pokazati više obzira prema porodici, rađanju djece i njihovom kvalitetnom školovanju i odgajanju. Zabrinuti smo koliko se malo pažnje kod nas posvećuje najvažnijem pitanju u svakom narodu, pitanju nataliteta. Naše mahale i sela su prilično opustjela, škole se zatvaraju. Starije ljude sve češće srećemo pokraj kontejnera, a djeca naših Roma, umjesto da idu u školu, prose po ulicama. Gdje je tu naša briga i briga države?

Ne zaboravimo ni ugrožene ljude u našoj zemlji, posebno one pogođene poplavama. Vremena je sve manje: do prvih studeni ostalo je još malo više od mjesec dana.

Oni kojima budu preokupacija izbori, a ne ljudi, ne treba da imaju našu podršku.

Sada treba da učinimo sve da što veći broj ugroženih dođe do krova nad glavom. Vlast je dala obećanje da će to učiniti. Muslimane u toj vlasti podsjećam na Poslanikove riječi: „Obećanje je dug.“

Posebno želim upozoriti naš narod na potrebu očuvanja imovine u manjem dijelu naše domovine kojim upravljaju vlasti iz Banje Luke. Tamo je donesen jedan broj zakona koji mogu ugroziti našu imovinu. Ako budemo nemarni, može se desiti da u potpunosti ostanemo bez nje. Situacija je ozbiljna i nije za potcjenjivanje. Apeliram na muslimane da o svojoj imovini povedu računa, što je u ovoj prilici i naš dug prema domovini.

Braćo i sestre!

Svjedoci smo kako se u svijetu prolijeva krv nevinih ljudi, a najviše muslimana. Pozivam vas da uputimo zajedničku dovu Allahu, dž.š., da zlotvore stigne zaslužena kazna. Palestina je otvorena rana na savjesti čovječanstva, koja krvari decenijama. Molimo Allaha Uzvišenog za muslimane Palestine, Iraka, Sirije, Jemena, Afganistana, Egipta, Somalije, Libije i svih drugih zemalja u kojima se prolijeva nevinna muslimanska krv. Hrabrimo našu braću da izdrže! Neće zulum zulumčara vječno trajati.

Braćo i sestre!

Sutra je Dan šehida. Pozivam vas da posjetimo njihove domove, šehitluke, i u zajedničkoj dovi se prisjetimo njihove žrtve.

Neka su nam uvijek u našim dovama naši šehidi, koji su položili svoje živote za ovu divnu zemlju i časnu slobodu.

Budimo uz ljude u nevolji: uz slabe, siromašne i bolesne.

Zaštitimo našu nejač i pružimo podstreka i priliku mladima.

Sklapajmo prijateljstva gdje god možemo.

Zalažimo se za istinu kada god vidimo da se želi naturiti laž.

Izbjegavajmo svađe i prepirke o onome u čemu nema koristi, a u čemu je šteta očita.

Praštajmo jedni drugima, jer to učvršćuje veze među ljudima i narodima.

Milostivi Gospodaru,

- osnaži nas u našoj vjeri, moralu i zajedništvu;
- učini nas hrabrima da se suprotstavimo svakom zlu i nasilju i budnim da bdijemo nad našom slobodom;
- učini nas snažnim da sačuvamo svoju zemlju i svoju domovinu;
- daruj nam mudrost da živimo u miru i slozi s našom braćom i komšijama, kao složna porodica i komšiluk;
- obraduj nas umijećem da popravljamo greške kada ih uvidimo i da ne istrajavamo u onome što je loše, što je grijeh i nepravda.

Svima muslimanima i muslimankama u domovini Bosni i Hercegovini i Sandžaku, u Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji i dijaspori, želim sretne i berićetne bajramske dane. Provedimo ih onako kako je to u našoj tradiciji: s porodicom, rodbinom i prijateljima.

Bajram šerif mubarek olsun!

Islamska zajednica i nevladine organizacije

potencijal za zajedničko dobro

Ekrem Tucaković

rukovodilac Ureda za odnose s javnošću Rijaseta

ekremtucakovic@rijaset.ba

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini u zadnjem desetljeću XX stoljeća suočila se sa potpuno novim i, u svojoj dugogodišnjoj tradiciji, posve drugačijim okolnostima djelovanja i pozicioniranja u društvu. Promjena društvenog okruženja bila je veoma brza, slojevita i, povrh svega, nju je pratila brutalna agresija na Bosnu i Hercegovinu, genocid i destrukcija najvećeg dijela infrastrukture i dovođenje u pitanje njenog opstanka.

Filozof Karl Popper u djelu *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, podijelio je ljudska društva na zatvorena i otvorena. Tako je kolektivističko društvo s njegovom vjerom da je pleme i kolektiv sve, a pojedinac ništa, nazvao *zatvorenim društvom*, a društvo u kome su pojedinci suočeni s ličnim odlikama – *otvorenim društvom*. Istakao je da se prelazak iz *zatvorenog* u *otvoreno* društvo može razumjeti kao jedna od najdubljih revolucija kroz koju je čovječanstvo prošlo. On je vjerovao da se zatvoreno društvo srušilo, da su ga zamijenile otvorene zajednice u kojima

dominiraju individualne inicijative i naponi pojedinaca za vlastitim samopotvrđivanjem.¹

Ono što Popper označava „najdubljom revolucijom“, dakle prelazak iz *zatvorenog* u *otvoreno* društvo, Islamska zajednica je na dvije razine prešla, skoro naprasno i u vrlo kratkom vremenu, paralelno podnoseći zastrašujuće razmjere oružane agresije. Na prvoj razini 90-tih godina XX stoljeća razrušeni su zidovi zatvorenog komunističkog društva i sistema vrijednosti u kojem je vladala, prvenstveno, volja jedne partije i ideologije. Na drugoj razini, institucionalna Islamska zajednica izašla je iz sjene ideološkog centra moći koji je utvrđivao bitne okvire i pravila vjerskog rada reducirajući ga na potrebnu mjeru kako se ne bi ugrožavala njegova pozicija. Vjersku zajednicu to je lišavalo svakodnevnog dinamizma koji iniciraju vjerske rasprave, ideološki sukobi, sporenja i natjecanje, kao bitne odlike otvorenih zajednica.

Međutim usljed radikalne promjene društvenog ambijenta proizašle iz pucanja dominantnog ideološkog okvira, Islamska zajednica našla se na vjetrometini i pod raznovrsnim utjecajima. Umjesto jednostranog i kontroliranog pogleda na religiju, novu društvenu realnost, posebno religijsku, karakterizira pluralnost vjerskih raprava, specifičnih mezhebskih i sektaških poimanja i sporenja, međumuslimanskih sučeljenosti o nekim bitnim pitanjima, različitosti iskustava i očekivanja organiziranja i upravljanja vjerskim poslovima. Našavši se u prostoru slobode i bujanja različitih grupacija civilnog društva, Islamska zajednica je izgubila čvrst oslonac i do tada svoju samopodrazumijevajuću glavnu ulogu i monopol na tumačenje vjere.

U slobodnom i otvorenom društvu, uz državni i privatni sektor, Islamska zajednica zauzima poziciju na fluidnoj javnoj sceni kao jedna od organizacija civilnog društva u mnoštvu drugih institucija i organizacija koje spajaju ljude i u kojima ljudi dobrovoljno djeluju.

U novonastalim okolnostima mnogi muslimani, bilo da su se vratili kao diplomanti islamskih fakulteta u raznim muslimanskim zemljama i nisu mogli ili htjeli ući u službu Islamske zajednice ili se radi o angažiranim muslimanima profesionalno uposlenim u različitim sektorima, po-

¹ Karl R. Popper, *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji, tom I, Čar Platona*, preveo sa engleskog Branimir Gligorić, Pravni centar Fond Otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1998., str. 228-248.

čeli su se međusobno ili sa drugima udruživati i okupljati u formi onoga što moderno društvo označava kao nevladine organizacije. Danas postoji u okviru civilnog društva respektabilan broj udruženja i organizacija koje djeluju inspirirane islamom ili nastoje u praksi realizirati cjelinu ili samo neke aspekte islamskog učenja. Ove zajednice djeluju potpuno autonomno u odnosu na Islamsku zajednicu, neke se pozicionirajući na suprotnom polu, međutim obraćaju se istoj ciljnoj grupi na koju se fokusira i Islamska zajednica.

Kao posljedica sloma *zatvorenog* društva i drugih faktora koji su taj proces pratili, osobito agresija na Bosnu i Hercegovinu 1992.-1995., Islamska zajednica je neizbježno ušla u permanentni izazov suočavanja s velikim brojem pojedinaca i grupa koji se aktivno miješaju u prostor koji je ranije bio ekskluzivno područje njenog djelovanja i za čiji ulazak je ranije ona davala ulaznice. Međutim sada niko ne traži niti ulaznicu niti dozvolu.² Štaviše, Islamskoj zajednici se osporava legitimitet, ekskluzivitet, kompetencija, sposobnost razumijevanja mjesta i vremena, prepoznavanja javnog dobra i interesa muslimana.

Nadalje, Islamska zajednica se suočila sa okolnostima da „svi sve znaju o islamu“, da nema formalnih ograničenja i uvjeta za slobodno islamsko djelovanje. Javni prostor je postao mjesto svakodnevnog sučeljavanja i sudaranja vjerskih nazora i ideja, a što je u nekim elementima odavalo dojam opasne anarhičnosti.

Pored svega toga, na javnoj društvenoj sceni posebnu težinu daje dugo prisutna intencija da se nekim slučajevima sumnjivog i protuzakonitog djelovanja pojedinaca pripisuje islamska motivacija i odgovornost institucionalne Islamske zajednice. Naime, nije rijetkost da mediji i određeni politički faktori, naročito iz entiteta Republika srpska, za ekstremne i radikalne postupke i izjave pojedinaca s lakoćom odgovornost pripri-

2 Ilustrativan je iskaz muftije mostarskog Seid-ef. Smajkića prilikom ispraćaja u penziju početkom juna 2014. g., prisjećajući se svog početka rada u Islamskoj zajednici, bilo je to ranih 70-tih godina XX stoljeća u Mostaru kao drugi imam, kada je kazao da mu je osnovni posao bilo klanjanje džezaza. „Često sam znao džezazu klanjati sam. I nije bilo jednostavno u očima svojih sugrađana izgledati kao osuđenik“, kazao je muftija Smajkić. Ovaj iskaz zorno svjedoči o obimu i karakteru promijenjenih prilika za rad u IZ-i. http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=19703:svecana-sjednica-savjeta-muftijstva-u-povodu-isprajaja-muftije-smajkica&catid=201:aktuelnosti-kat&Itemid=457, pristupljeno 04. 06. 2014.

suju IZ-i, spočitavajući joj, u najmanju ruku, neaktivnost i ignoriranje problema.³

Za razumijevanje pozicije Islamske zajednice u pluralnom i otvorenom društvu važno je imati na umu kontekst globalne isprepletenosti i međuovisnosti utjecaja na način da religijske ideje s jednog kraja mogu, skoro trenutno, utjecati na istovjernike ili vjernike drugačijih svjetonazora na drugom kraju svijeta. Naime, Islamska zajednica danas intenzivno živi ono što se u raspravama o civilnom društvu naziva mikrojavna sfera⁴ u kojoj postoje desetine, stotine i hiljade strana i insana koji se spore i ostvaruju interakciju. Štaviše, javni život je podvrgnut procesu deteritorijalizacije zbog koga je osjećaj uzajamne bliskosti građana iz raznih sredina sve slabije vezan za mjesta u kojima su, ustvari, rođeni, gdje su odrasli, zaljubili se, radili i živjeli i gdje će na kraju i umrijeti.⁵

Usto, javne sfere nisu izolovani prostori, one više podsjećaju na modularni sistem mreža koje se preklapaju. Istodobno, neograničena dostupnost i bogata ponuda religijskih svjetonazora, kao i mogućnost slijeđenja dalekih i egzotičnih religijskih učitelja sve brže pretvara religijski tradicionalno monolitna društva u religijski heterogene zajednice u kojima se odvijaju dinamični procesi ponude i potražnje, prihvatanja i odbijanja duhovnih sadržaja.

U takvom unutarnjem i vanjskom dinamizmu društvenih i duhovnih tokova, a ponekad i vrlo ostrim sučeljavanjima, od suštinske je važnosti očuvanje ukupne harmonije i društvene kohezije. Stoga za demokratske države i otvorene zajednice predstavlja pravi izazov i, dakako, traži permenentni napor i promišljanje pronalazak i održavanje efektivnog modela koegzistencije i jednakih mogućnosti za rad svih aktera pluralne religijske scene, bilo da je riječ o unutarnjoj pluralnosti jedne ili, pak, više različitih vjerskih tradicija na određenom prostoru.

Njemački filozof Habermas veliča slobodu i postavlja sekularni karakter države kao okvir u kojem treba dati politički odgovor za religij-

3 Dovoljno se prisjetiti slučaja Mevlida Jašarevića i ispaljivanja hitaca u pravcu zgrade Ambasade SAD u Sarajevu, 28. 10. 2011. g., ili smrt jednog i ranjavanje više policajaca usljed podmetnutne eksplozivne naprave u Policijskoj stanici u Bugojnu, 27. 06. 2010. g.

4 Džon Kin (John Keane, Civil Society), *Civilno društvo*, Filip Višnjić, Beograd, 2003., s engleskog prevela Ljiljana Nikolić, str. 208.

5 Isto, str. 227.

ski pluralizam. „Temeljno pravo slobode savjesti i religijske slobode je primjeren politički odgovor na izazove religijskog pluralizma. Tako se, naime, na razini socijalnog ophođenja građana može deaktivirati potencijal konflikta koji na kognitivnoj razini neograničeno i dalje traje između egzistencijalno relevantnih uvjerenja vjernika, vjernika druge vjere i onih koji ne vjeruju. Za podjednako jamčenje religijske slobode sada je sekularni karakter države doduše nužan, ali ne i dovoljan uvjet.“⁶

Očito je da u slobodnom i otvorenom društvu tradicionalne vjerske institucije ne mogu nastupati s pozicije monopola i na taj način osiguravati svoje mjesto. Nastupanje s te pozicije, u sučeljavanju sa pluralnošću religijskih ideja i aktivizmom pojedinaca motiviranih vjerom, vodilo bi umanjenju drugim organizacijama i pojedincima jednakih mogućnosti na religijskoj sceni.

U savremenom se svijetu označava diskriminacijom isključivanje i nejednake mogućnosti, a, s druge strane, “u svjetonazorno neutralnoj državi kao legitimne smiju važiti samo one političke odluke koje se mogu nepristrano opravdati u svjetlu općepristupačnih razloga, dakle podjednako spram religioznih kao i nereligioznih građana, ili građana različitih religijskih usmjerenja.”⁷

Prema tome, Islamska zajednica nema drugog produktivnog izbora nego da uspostavlja i razvija kvalitetnu saradnju i otvoreni dijalog sa nevladinim organizacijama i usmjerava svoje i njihove aktivnosti prema ostvarenju ciljeva Islamske zajednice i dobiti društva. Pristup partnerstva i uključivanje najšire zajednice muslimana u njene projekte siguran je put jačanju kredibiliteta Islamske zajednice i osiguranja, kao i dugoročnog zadržavanja njene temeljne uloge u muslimanskoj zajednici.

Islamska zajednica i nevladin sektor

Nastojanja Islamske zajednice u pravcu uređivanja odnosa i definiranja principa za saradnju s nevladinim sektorom, prvenstveno islamske

6 Jürgen Habermas, *Između naturalizma i religije: filozofski članci*, s njemačkog preveo dr. Sulejman Bosto, Tugra, 2009, Sarajevo, str. 148.

7 Isto, str. 150,

provenijencije, traje već duže vrijeme. U Rezoluciji o tumačenju islama, koju je usvojio Rijaset 27. marta 2006. godine, nevladin sektor prvi put izravno ulazi u zvanične dokumente Islamske zajednice. Naime, u ovoj Rezoluciji se kaže: „Rijaset Islamske zajednice poziva sva udruženja i sve organizacije s islamskim predznakom u BiH da predstavu Rijasetu IZ-e svoje programe rada koji imaju veze s islamom i muslimanima, kako bi se ti programi uskladili s općim načelima rada i djelovanja i time pomoglo da slika o islamu i muslimanima bude adekvatna i da se zna ko je za što odgovoran.“⁸

Ovoj Rezoluciji, kako se iz njenog teksta vidi, prethodilo je to što je Rijaset IZ-e već duže vrijeme bio suočen sa pojavom neprimjerenog tumačenja islama od nekih pojedinaca i grupa koje uznemiravaju muslimane i potiče se fitneluk, koji vodi razdoru i raskolu među muslimanima. Stoga se može kazati da je poziv Rijasetu udruženjima i organizacijama s islamskim predznakom došao usljed vanjskih faktora i pritiska na IZ-u, osporavanja njenog kredibiliteta i ulaska u zonu njene djelatnosti.

U cilju realizacije sadržaja spomenute Rezolucije, Rijaset je formirao Komisiju za tumačenje i praćenje Rezolucije sa sarajevskim muftijom Husein-ef. Smajićem na čelu, koja je dobila zadatak da prikupi podatke o udruženjima koja u svom radu promoviraju islam ili se bave vjerom.

U organizaciji i prostorijama Udruženja „Mladi Muslimani“ 5. maja 2007. godine održan je cjelodnevni radni sastanak predstavnika Islamske zajednice i udruženja koja se prepoznaju po svom islamskom djelovanju.⁹ U informaciji koja je nakon ovog sastanka objavljena navodi se da je cilj okupljanja nastojanje da se ostvare konstruktivni kontakti, saradnja i dogovor između Islamske zajednice i udruženja u vezi s nekim spornim pitanjima. Kao motiv su navedena sve učestalija nerazumijevanja među muslimanima koja su se počela ispoljavati i u tumačenju

8 http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=195:rezolucija-o-ustavnim-promjenama-i-tumaju-islama&catid=114&Itemid=223, pristupljeno 11. 06. 2014. g.

9 Prisustvovali su predstavnici udruženja: „Horizont“, Ženski edukacioni centar „Nahla“, Bošnjački omladinski centar Tešanj, Klub svršenika Behram-begove medrese Tuzla, Udruženje studenata Fakulteta islamskih nauka Sarajevo, Udruženje intelektualne omladine „Izvor-Selsebil“ Živinice, Asocijacija za kulturu, obrazovanje i sport „AKOS“, Udruženje „Mladi Muslimani“, Asocijacija studenata Islamskog pedagoškog fakulteta Bihać, Udruženje „Sehara“ Doboju-istok, Udruženje „Emanet“ Doboju-jug.

islama, što je dovelo do niza problema u pojedinim džamijama i džema-tima.

Dalje se ističe da je muftija Smajić, u svojstvu uvodničara, iznio stav Rijasetu da Islamska zajednica ne želi da se udruženja sa islamskim predznakom pogase, već da se preregistriraju, usklade svoje planove i statute sa planovima i statutom Islamske zajednice, da nađu svoje mje-sto, svoju ulogu, ali i svoju zaštitu u okrilju Islamske zajednice.¹⁰

Nakon diskusije usvojeni su zaključci u kojima predstavnici udruže-nja podržavaju aktivnosti Islamske zajednice na jačanju pozicije islama i muslimana, ističu obavezu djelovanja u skladu sa islamskom praksom i tradicijom, zakonima BiH i normama IZ-e, zatraženo je od Rijasetu da pomogne u pronalaženju najefikasnijeg načina za učešće udruženja u radu i aktivnostima IZ-e, naglašeno opredjeljenje za uspostavljanje adekvatne institucionalne saradnje udruženja sa IZ-om te pozvan Rijaset da formira radnu grupu za izradu plana aktivnosti udruživanjem postoje-ćih obostranih resursa i kapaciteta.¹¹

Kao rezultat zaključka sastanaka u Sarajevu i Tuzli pripremljen je *Nacrt sporazuma o saradnji između Islamske zajednice i nevladinog sektora u Bosni i Hercegovini*, datiran 27. juna 2007. godine/12. džumade-l-uhra 1428. godine, s prijedlogom da ga u ime Islamske zajednice potpiše re-isu-l-ulema i pojedinačno svaki predstavnik nevladine organizacije.

Nacrtom sporazuma definirana su područja djelovanja nevladinih or-ganizacija “koje u svojim ciljevima i/ili kroz djelatnosti rade na promovir-anju islama i islamskih vrijednosti” te Islamske zajednice kao zajednice svih muslimana.

Aktivnosti nevladinih organizacija će, prema tački 4. Nacrta sporazu-ma „predstavljati nadopunu aktivnostima Islamske zajednice, s tim da se ni u kom slučaju neće baviti obavljenjem vjerskih aktivnosti koje su isključivo povjerene Islamskoj zajednici, kao što su održavanje stalnih neprijavljenih džemata, neprijavljenih džuma-namaza, neprijavljenih bajram-namaza i mektebske nastave, organizovanjem hadža, organizo-

10 Više vidjeti: <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/ostale-aktivnosti/203-odnos-islam-ske-zajednice-bih-i-islamskih-udruzenja-koordinacija-ili-cenzura>, pristupljeno 09. 04. 2014.

11 <http://www.mm.co.ba/index.php/bs/udruzenje-danas/ostale-aktivnosti/203-odnos-islamske-zajedni-ce-bih-i-islamskih-udruzenja-koordinacija-ili-cenzura>, pristupljeno 09. 04. 2014.

vanim klanjem kurbana, prikupljanjem zekata i sadekatu-l-fitra, sklapanjem šerijatskih brakova”.

Naglašeno je da su udruženja u svom radu i djelovanju dužna pridržavati se zakona, svojih statuta i poštovati Ustav IZ-e te se ističe da IZ podržava rad i nezavisnost nevladinog sektora, posebno onog koji u svojim ciljevima i/ili kroz svoje djelatnosti radi na promoviranju islama i islamskih vrijednosti.

Obaveze nevladinih organizacija su: poštovanje zakona BiH i moralnih načela zasnovanih na islamskom učenju, očuvanje kredibiliteta IZ i vjerskih autoriteta, dostavljanje statuta, godišnjeg izvještaja o radu i plana rada Sekretarijatu. Obaveza Islamske zajednice je da štiti rad i djelovanje nevladinih organizacija u aktivnostima koje se provode u skladu sa zakonom, sporazumom i statutima nevladinih organizacija, imenovati stalno tijelo IZ-e koje će vršiti poslove Sekretarijata. Zajedničke obaveze su unapređenje međusobnih odnosa i saradnje, javno istupanje o važnim pitanjima za interese islama i Bošnjaka, kontinuirano održavanje sastanaka Foruma.

Nacrt predviđa da se institucionalna saradnja provodi putem Foruma i Sekretarijata. Forum će činiti po jedan ovlašteni predstavnik svakog udruženja i najmanje četiri predstavnika Islamske zajednice od kojih je najmanje jedan u rangu muftije.

Udruženja se obavezuju da pomažu rad IZ-e, potiču učlanjenje i svoja finansijska davanja obavljaju u okviru IZ-e te davanje finansijske podrške radu Sekretarijata i Foruma.¹²

Predsjednik Komisije, muftija Smajić, imao je zaduženje da Rijasetu na prvoj redovnoj sjednici, koja je održana 26. juna 2007. godine, prezentira izvještaj o realizaciji zadatka. Uvidom u zapisnik sa sjednice nailazimo na zaključak u kome se kaže da se „usvaja informacija Komisije za praćenje Rezolucije o tumačenju islama, pa se ovoj komisiji za konačan izvještaj o njenom radu po postavljenom zadatku ostavlja vrijeme do naredne sjednice Rijaseta“.¹³

12 Tekst Nacrta sporazuma preuzet je iz magistarskog rada Medine Mehmedović - Mulalić „Islamom motivisane nevladine organizacije i udruženja“, magistarski rad je odbranjen 08. jula 2013. g. na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, neobjavljen, dostupan u biblioteci FIN, str. 202-207, pdf.

13 *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice*, br. 9-10, god. 2007., Sarajevo, str. 933-935.

Prema istraživanju Medine Mehmedović - Mulalić, na narednim sjednicama Rijasetu više se nije pojavljivala ova problematika pa se može zaključiti da je inicijativa o uspostavljanju saradnje s nevladinim organizacijama, koju je pokrenuo Rijaset nakon donošenja Rezolucije o tumačenju islama, ostala nerealizirana i nije dovedena do kraja.¹⁴

Uspostavljanje i razvijanje saradnje sa nevladinim organizacijama je neminovnost. Raznovrstan civilni sektor u kojem značajnim dijelom participiraju organizacije i udruženja koja svoja ishodišta nalaze u vjeri je relativno nova stvarnost za Islamsku zajednicu preko koje se ne može olahko prelaziti.

Pored značajnog broja nevladinih organizacija i udruženja, također sve je značajnija prisutnost i uloga web-portala i internetskih stranica te grupā na društvenim mrežama koje, u manjem ili većem obimu, tumače islam i njegovu praksu. U tom kontekstu može se razumijevati i odluka Rijasetu od 17. septembra 2013. g., o imenovanju Komisije za izradu platforme o saradnji Islamske zajednice sa organizacijama islamskog određenja koje djeluju u BiH u sastavu: muftija dr. Nedžad Grabus, predsjednik, dr. Zuhdija Hasanović, zamjenik predsjednika, mr. Medina Mehmedović-Mulalić, sekretar, dr. Šefik Kurdić, član, dr. Samir Beglerović, član, dr. Sedad Dizdarević, član, i mr. Ekrem Tucaković, član.

Formiranju Komisije prethodile su žustre debate u pojedinim dijelovima muslimanske javnosti inicirane, prvenstveno, sukobima u Siriji tokom 2012. i 2013. g. te opasnošću da se taj sukob kvalificira kao globalni šiitsko-sunnijski sukob, u koji bi mogli biti uvučeni ovdašnji muslimani, makar na razini zauzimanja strane u sukobu i verbalne podrške i propagande.

14 Medina Mehmedović-Mulalić u svom magistarskom radu navodi da je na osnovu uvida u izvještaje s narednih sjednica Rijasetu i uvida u arhivu Rijasetu ustanovila da Komisija nije predala izvještaj Rijasetu niti je takav akt protokolisan, uprkos tvrdnji muftije Huseina Smajića, u razgovoru koji je s njim vodila 24. maja 2011. g., da je izvještaj i nacrt sporazuma predao Rijasetu i da nije dobio povratnu informaciju. Mehmedović-Mulalić ističe da je u razgovoru koji je vodila prilikom izrade magistarske radnje s reisu-l-ulemom Mustafom Cerićem također opovrgnuta tvrdnja da je izvještaj predat Rijasetu i da je lično reisu-l-ulema više puta kontaktirao muftiju sarajevskog tražeći taj izvještaj, ali da ga nikada nije dobio. Za Mehmedović-Mulalić je bilo indikativno da muftija Smajić, iako je i sam učestvovao u pisanju Nacrta sporazuma o saradnji IZ-e i nevladinog sektora, kao predsjednik Rijasetove Komisije, nije imao kopiju toga sporazuma, nego je od nje tražio da mu ostavi jedan primjerak. Vidi: Medina Mehmedović-Mulalić, magistarski rad sa temom „Islamom motivisane nevladine organizacije i udruženja“, odbranjen 08. jula 2013. g. na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu, dostupan u biblioteci FIN, str. 50, i fusnota str. 52.

Neke organizacije, udruženja i pojedinci su iznosili oštru kritiku i očekivanja da se Islamska zajednica eksplicitnije određuje o ovim pitanjima. Također šira medijska scena je, posebno tokom ramazana i Ramazanskog bajrama – juli i početak augusta 2013. g. – bila opterećena snažnijim prisustvom vjerskih sadržaja produciranih izvan Islamske zajednice ili s uklonom koji nije tradicionalan za ove prostore.¹⁵

Komisija je dobila zadatak da predloži opći okvir i načela saradnje Islamske zajednice sa nevladinim organizacijama tako da je na prijedlog Komisije na sjednici 30. 12. 2013. g. Rijaset usvojio *Platformu o saradnji Islamske zajednice sa organizacijama islamskog određenja koje djeluju u BiH*. Nakon što je ova Platforma objavljena, Institut za islamsku tradiciju Bošnjaka organizirao je okrugli sto o temi „Tumačenje islama u BiH i uloga organizacija islamskog određenja“, 27. marta 2014., u cilju akademske rasprave o djelovanju tih organizacija i modalitetima saradnje sa Islamskom zajednicom.

Oslanjajući se na ustavno određenje karaktera IZ-e, Platforma je precizirala da IZ “osigurava punu vjerodostojnost u tumačenju islamskog učenja i prakse, nadležna je za ukupnu organizaciju i vođenje vjerskog života. IZ ima isključivo pravo donošenja ili davanja ovlasti za donošenje fetvi i šerijatskopavnih mišljenja, organiziranje svih oblika ibadeta, stalnih ili privremenih džemata, stalnih ili privremenih mekteba, prikupljanje i upravljanje sredstvima sadekatu-l-fitra i zekata, organiziranje hadža, klanja kurbana, sklapanje braka, uspostavljanje i upravljanje vakufima te druge obredne aktivnosti koje proistječu iz karaktera njene misije”.¹⁶

U Platformi se izražava spremnost za saradnju sa organizacijama i udruženjima koja se s punim uvažavanjem odnose prema vjerskoj tradiciji muslimana u BiH i poštju državne zakone a „u cilju afirmacije i

15 Ovdje se misli na emitiranje vjerskih sadržaja na nekoliko televizijskih kuća tokom mjeseca ramazana koji su producirani od strane iranske Fondacije Mulla Sadra u Sarajevu ili sa učešćem njenih uposlenika. Također, veliku medijsku pažnju i značajne reakcije je izazvalo emitiranje dokumentarnog serijala „Sunniti, šiiti“ tokom Ramazanskog bajrama 2013. g. u produkciji i programu FTV. U dijelu muslimanske javnosti je to interpretirano kao suptilni, a za neke i otvoreni, prošijski pristup.

16 Vidjeti: http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=18958:platforma-o-saradnji-iz-sa-organizacijama-islamskog-odredenja-koje-djeluju-u-bih&catid=201:aktuelnosti-kat&Itemid=457, pristupljeno 11. 06. 2014.

unapređenja islamske duhovnosti i morala, kulturnog, intelektualnog i materijalnog jačanja pojedinca, zajednice i društva općenito“. Saradnja treba da se temelji na međusobnom uvažavanju i poštivanju nadležnosti i odgovornosti dok će se odbiti saradnja sa onima koji unose razdor, nesuglasice i nerazumijevanje među vjernike i u društvenu zajednicu.

Nadalje se ističe da aktivnosti udruženja u oblasti islamskog rada „predstavljaju sadržajni i kvalitativni doprinos i nadopunu aktivnostima“ IZ-e koje će se koordinirati i usaglašavati s Islamskom zajednicom. Posebno valja naglasiti da Platforma ističe trajnu opredijeljenost Islamske zajednice ka „dijalogu i uspostavi dobrog razumijevanja između Islamske zajednice i udruženja civilnog društva koja su inspirisana islamskim vrijednostima“, ali i onima sa drugačijim pristupom u tumačenju islama sa ciljem postizanja saglasnosti za opće dobro muslimana i u pitanjima od općeg interesa.

Platforma potcrtava da će Rijaset održavati stalni kontakt sa nevladinim sektorom, a najmanje jednom godišnje organizirati savjetovanje i razgovore s predstavnicima nevladinog sektora, dok će kroz obrazovne institucije i stručne službe organizirati i voditi stručne razgovore o međusobno važnim pitanjima.

Pored definiranja općih načela saradnje, nadležnosti i odgovornosti, značaj Platforme posebno se ogleda i u činjenici da se njome ističe opredijeljenost trajnom dijalogu Islamske zajednice sa nevladinim organizacijama, ali i organizacijama iz muslimanskog svijeta koje imaju drugačiji pristup u tumačenju islama ili interpretacije određenih historijskih događaja, recimo šiijske provenijencije, u onim pitanjima koja su od općeg interesa za muslimane i državu Bosnu i Hercegovinu. Naravno, Platforma daje opće smjernice i širok okvir, ali za operacionalizaciju i primjenu njenog sadržaja potrebno je poduzeti dalje korake u pravcu razrade konkretnih formi saradnje i zajedničkih projekata.

Dileme oko naziva

Na početku svoga rada Komisija koja je pripremala Platformu o saradnji suočila se sa dilemom oko adekvatnog određenja organizacija i udruženja s religijskim predznakom. Između opcija vjerske/religijske nevladi-

ne organizacije, organizacije i udruženja motivirane/inspirirane vjerom ili utemeljene na vjeri, slijedeći već ustaljenu englesku sintagmu *faith-based organizations* ili, pak, islamske nevladine organizacije, prevladalo je mišljenje da to bude termin „organizacije islamskog određenja“, mada ni ovaj termin nije lišen slabosti. Inače, u definiciji nevladinih organizacija navodi se da je to „svaka organizovana grupa ljudi, dobrovoljna organizacija, humanitarna agencija, stručno udruženje, organizacija za ljudska prava, zadruga i sličan oblik organizovanja, ali samo ona koja je nezavisna od vlade, to jeste od državnih organizacija i institucija“.¹⁷

Dosljedno elementima iz navedene definicije, moglo bi se kazati da su „nevladine“ organizacije inspirirane islamom one organizacije i asocijacije koje su nezavisne od institucionalne Islamske zajednice, a koje u svojim djelatnostima izravno ili neizravno realiziraju neku od djelatnosti Islamske zajednice ili rade na afirmaciji i postizanju misije i cilja Islamske zajednice ili, u najmanju ruku, zagovaraju vrijednosti islamskog morala u životu i radu. S druge strane, one su nevladine jer se radi o dobrovoljnom udruživanju, a pored toga što su nezavisne od Islamske zajednice, nezavisne su i od vladinih institucija, iako provode raznolike društveno korisne projekte, često ne ističući svoju fokusiranost na muslimane (vjernike).

U kontekstu definiranja i društvenog pozicioniranja ovakvih organizacija postavlja se važnim pitanje koliko je adekvatno koristiti termin „vjerske nevladine organizacije“ za udruženja i organizacije usmjerene na vjerske djelatnosti a koje nisu formalno vezane za Islamsku zajednicu, jer je i sama Islamska zajednica dio civilnog društva, odnosno ne predstavlja nikakvu vladu i stvarnu vlast u političkom i državnom smislu, dok je karakter države sekularni. Stoga ostaje dilema oko adekvatnog imena za oblike udruživanja ljudi koji se fokusiraju na područja vjere a nisu formalno vezani za institucionalnu vjersku organizaciju, niti im je ona osnivač ili davatelj saglasnosti? Tu dilemu pojačava i mogućnost da je nekim organizacijama i udruženjima vjera jedan od motivirajućih elemenata, ali nije dominantan.

17 Priručnik za nevladine organizacije u Bosni i Hercegovini, Razvojni program Ujedinjenih nacija, Ured u Bosni i Hercegovini UNDP, 2006., str. 9. <http://www.undp.ba/upload/News/e-Prirucnik%20za%20nevladine%20organizacije%20u%20Bosni%20i%20Hercegovini.pdf>, pristupljeno, 08.04. 2013.

Saradnja kao neiskorišteni potencijal za zajedničko dobro

Bez obzira na spomenute dileme oko adekvatnog naziva, uloga religijskih nevladinih organizacija u savremenom svijetu postaje sve značajnija i sve je prisutniji njihov utjecaj na ključna središta u kojima se kreiraju globalno bitne odluke. U mnogim važnim međunarodnim tijelima prisutni su predstavnici različitih nevladinih organizacija, bilo kao aktivni akteri bilo kao promatrači ili konsultanti. Dakako, uključujući i nevladine organizacije koje djeluju s pozicija svojih vjerskih načela. U evropskim institucijama u Briselu, pri OSCE-u, zatim UN prisutne su nevladine organizacije koje kroz različite oblike partnerstva i učešća zagovaraju i lobiraju za svoje politike i interese.

Ilustrativan je primjer Ujedinjenih naroda, gdje djeluju različite nevladine organizacije pa i one religijskog određenja. Posve je zanimljivo istraživanje britanskog Sveučilišta u Kentu pod nazivom „Religijske nevladine organizacije i Ujedinjeni narodi“, koje je objavljeno krajem 2013. godine. Prema ovom istraživanju kršćanstvo ima vodeću ulogu u Ujedinjenim narodima a istraživanje ističe da je potreban raznolikiji sustav kako bi se povećao udio nekršćana u svjetskom mirovnom procesu.¹⁸ Naime, više od 70% religijskih nevladinih organizacija pri Ujedinjenim narodima su kršćanske, dominantno katoličke, čemu još valja dodati i poseban promatrački status koji ima Vatikan.

Među najaktivnijim religijskim nevladinim organizacijama u UN-u ovaj Izveštaj prepoznaje katolike, kvekere i zajednicu Baha'i, koji imaju najveći broj susreta s diplomatima UN-a. Izveštaj je pokazao da je udio međuvjerskih nevladinih organizacija koje djeluju u UN-u, kao i onih koje pripadaju netradicionalnim religijama, vrlo mali, a religijske organizacije čine tek 7,29% onih koje imaju savjetnički status u UN-u. Prilikom predavljanja Izveštaja rečeno je da bi trebalo biti više „globalne dobre volje“ kako bi sustav UN-a bio jednako dostupan svim religijama.

¹⁸ Istraživanje je proveo prof. Jeremy Carrette sa svojim kolegama s Odsjeka za religijske znanosti i Odsjeka za političke znanosti i međunarodne odnose Sveučilišta u Kentu. Vijest je objavila Informativna katolička agencija (IKA), 03. 01. 2014., <http://www.ika.hr/index.php?prikaz=vijest&ID=156851>, pristupljeno 27.03. 2014.

Bez sumnje, Islamska zajednica mnoge svoje ciljeve na domaćem i međunarodnom planu može uspješnije ostvariti u partnerstvu sa dobro organiziranim i motiviranim nevladinim organizacijama ili podržavajući zalaganje nevladinih organizacija čiji se sistem vrijednosti poklapa sa sistemom Islamske zajednice. Takva vrsta angažiranja je globalno prepoznata, dobro prihvaćena i u mnogim slučajevima se pokazala veoma uspješnom. Čini se da je to još uvijek ogroman neiskorišteni potencijal za zajedničko dobro. Partnerstvo i saradnja nema alternativu. Doba monopola i isključivanja je nepovratno iza nas.

أكرم توتساكوفيتش

المشيخة الإسلامية والمؤسسات غير الحكومية - مورد للخير المشترك

يوجد اليوم في إطار المجتمع المدني عدد كبير من الجمعيات والمؤسسات التي تعمل مستلهمة من الإسلام أو أنها تسعى في عملها إلى تحقيق بعض من القيم الإسلامية أو جانب من جوانبها العقائدية. وتعمل هذه المؤسسات على استقلال تام عن المشيخة الإسلامية بل إن بعضها تصف نفسها واقفة بموضع مضادة لها، إلا أنها تستهدف نفس الجماعة التي تتباور عليها المشيخة الإسلامية.

لا شك أن باستطاعة المشيخة الإسلامية أن تحقق الكثير من أهدافها بدرجة أعلى من النجاح - سواء كانت تلك الأهداف متصلة بالصعيد المحلي أو الدولي - بالتعاون مع المؤسسات غير الحكومية ذات التنظيم الجيد والمدفوعة بالدوافع الجيدة أو بتأييد مساعي المؤسسات غير الحكومية التي يتطابق سلم قيمها مع سلم قيم المشيخة الإسلامية. إن هذا النوع من التعاون معروف ومقبول بقبول حسن في العالم وقد بدا ناجحاً جداً في الكثير من الحالات. ومما يبدو أن ذلك مورد ضخم للخير المشترك هو لا يزال غير مستثمر. ويشير المؤلف في هذه المقالة إشارة واضحة إلى هذا المورد.

The Islamic community and NGOs – Potential for a Common Good

By Ekrem Tucakovic

There are, today, within civil society, a respectable number of associations and organizations that work inspired by Islam and tend to realize all or some aspects of Islamic teachings in their practice. These communities act completely autonomously in relation to the Islamic Community, some of which positioning themselves at the opposite pole, but addressing the same target group which is the focus of the Islamic community itself. Undoubtedly, the Islamic Community can successfully achieve many of its goals, both at home and abroad, in partnership with well-organized and well-motivated non-governmental organizations or by supporting the efforts of non-governmental organizations whose value system coincides with the one of the Islamic Community. This kind of engagement is a globally recognized, well accepted and in many cases proved to be very successful. It seems that this is still a huge untapped potential for the common good. The author points that out.

Islam i Zapad u djelu Murada Wilfrieda Hofmanna

islam u trećem mileniju

Ibro Mulić

imam; Medžlis Islamske zajednice Živinice
ibromulic@gmail.com

Već odavno smo svjedoci da je svijet postao jedno globalno selo. To, pored ostaloga, znači i da više skoro ne možemo izdvojiti nijedan kutak zemaljske kugle na kojemu ne žive muslimani. Kako na Istoku tako i na Zapadu, svakodnevno nailazimo na manje ili veće zajednice muslimana okupljenih oko raznih kulturnih ili sportskih udruženja, džemata.

Doskora se većinom radilo o muslimanskim gastarbajterima koji su trbuhom za kruhom dolazili na prostore Zapada, zatim su za sobom doveli i svoje porodice da bi se nakon nekog vremena počeli pojavljivati i kao vlasnici firmi i nekretnina, koje su kupovali u zemljama “domaćinima”.

Drugi način dolaska bio je preko univerziteta, gdje su muslimanski studenti dolazili na evropske i američke univerzitete radi studiranja, te su često poslije završenih studija i ostajali u tim zemljama.

Muslimani su u evropske zemlje dolazili i s povlačenjem kolonizatora sa islamskog Magreba i ostalih koloniziranih zemalja.

“Jedna od najznačajnijih parola sadašnjeg doba je ‘osvajanje prostora’. Razvijena su sredstva komunikacija koja su daleko nadmašila snove

ranih pokoljenja; ta nova sredstva stavila su u pokret mnogo brži i sveobuhvatniji prijenos dobara nego ikada prije u povijesti čovječanstva. Rezultat tog razvoja je ekonomska međuzavisnost naroda.

Nijedan narod (nacija) ili skupina ne može sebi dopustiti da ostane postrani od ostalog svijeta. Ekonomski razvoj prestao je biti lokalnim. Obilježje mu je globalnost. On se ne osvrće, barem u svojoj tendenciji, na političke i geografske udaljenosti. On nosi sa sobom, a to je vjerovatno čak važnije od čisto materijalne strane problema, stalno rastuću potrebu prijenosa ne samo roba nego i misli i kulturnih vrijednosti.”

“Unatoč općenito raširenoj pretpostavci, većina muslimana ipak nisu Arapi. Zapravo svega 20% od ukupno 1,2 milijarde muslimana u svijetu potječe iz arapskih zemalja. Najveće muslimanske zajednice nalaze se u Indoneziji, Pakistanu, Bangladešu i Indiji.

Posljednjih desetljeća islam se u vjerskom krajoliku Amerike i Evrope prometnuo iz gotovo neuočljive vjeroispovijesti u uglednu vjeroispovijest. Muslimani su dio širokoga raspona rasnih i narodnosnih grupacija, a u islamu se očituju kao starosjedilačka i useljenička skupina. U Americi, uz domaće afro-američke muslimane, izrazite useljeničke narodne skupine čine: Afganistanci, Afrikanci, Albanci, Arapi, Bangladežani, Bosanci, Indijci, Indonežani, Maležani, Pakistanci i Turci.”²

Evropa se živo suočila sa islamom u „svojim njedrima“ tj., u srcu Evrope. Odjednom, Njemačka, Francuska, Velika Britanija, Rusija i druge zemlje Evrope broje milione muslimana unutar svojih granica. Svakako, ne smijemo zaboraviti ni Ameriku koja je već više od sto godina domovina brojnim muslimanskim zajednicama.

Strah od islama je sve prisutniji, na internetu, tv-u, radiju itd. Gledamo i slušamo brojne „eksperte“ za islam i Bliski Istok, a sve češće preko medija gledamo i slušamo o zemljama „osovinama zla“ – naravno, opet, pored Sjeverne Koreje koja je izuzetak, ostalo su sve islamske zemlje.

Uz ovaj i ovako pojačani strah od islama, pojavila se i pojačana želja zapadnog čovjeka za izučavanjem te „opasnosti svjetskih razmjera“. Uz to izučavanje uporedo je išlo i konvertiranje ljudi u islam, što otvara još

1 *Islam na raspuću*, Muhammed Asad, KAJ Zagreb, 1994. str. 11

2 *Što bi svatko trebao znati o islamu*, John, L., Esposito, Filozofsko-teološki institut družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2003, str., 21.

jednu "kategoriju" muslimana na Zapadu, autohtoni domicilni muslimani, koji nisu došli iz nekog drugog i drugačijeg kraja svijeta, nego su rođeni i odrasli tu, igrali se i trčali po komšiluku, odjednom je njihov svjetonazor postao drugačiji. Njih zapadni čovjek nije mogao čekati da odu negdje odakle su i došli. Ovi konvertiti ne žele šutjeti o svojoj vjeri, nego često i glasnije nego islamski autoriteti koji su rođeni i odrasli u islamu, govore o slasti „nove vjere“, razni sportisti, kulturni radnici, diplomate itd.

Muhammed Asad je obilježio čitavo stoljeće svojim plodnim radom na polju islama.

Također i Murad W. Hofmann, njemački diplomata, svojim radom i djelom na polju islama, je mnogo zadužio Ummet. "Dr. Hofmann, koji je islam primio 1980. godine, rođen je u katoličkoj porodici 6. jula 1931. godine, u Aschaffenburgu u Njemačkoj, gdje je i proveo svoje djetinjstvo, preživljavajući prvo nacistički režim, a kasnije i strateška bombardovanja i vojnu okupaciju. Njegovo univerzitetsko obrazovanje počinje studijem na Union Collegeu u New Yorku 1950. godine. Obrazovanje je nastavio na Minhenskom univerzitetu okončavajući ga doktoratom iz oblasti njemačkog prava 1957. godine. Dodatne studije američkog prava završava magistraturom na Harvardu 1960. godine."³

Napisao je nekoliko djela kojima je dao svoj doprinos u približavanju islama zapadnom čovjeku.

Islam u trećem mileniju

Ono što možemo zaključiti već na samom početku čitanja ovoga djela, jeste činjenica da Hofmann govori o upućenosti Istoka i Zapada jednih na druge, o mogućnosti njihovog zajedničkog opstanka, rada i razvoja sveukupne ljudske zajednice. Putujući kao predavač Zapadom i Istokom – od Helsinkija do Kuala Lumpura, od Rijada do Los Angelesa i od Kartuma do Leipziga – kako bi svakoj strani pomogao da razumije onu drugu, Hofmann pravi mostove razumijevanja pokušavajući ukrotiti nakupljene osjećaje agresije.

3 *ISLAM I ZAPAD* – kako izbjeći katastrofu i služiti islamu, hrestomatija tekstova, eseja i intervjua, M.W.Hofmann, biblioteka savremeni islamski mislioci, www.bosnamuslimmedia.com, str. 8-9.

Čitajući ovu knjigu vidljivo je da autor ne koristi puno literature, a i ono što koristi uglavnom je s njemačkog govornog područja, ne bez razloga, nego sa ciljem, kako sam autor kaže da “širi utiske o :

Intenzitetu i otvorenosti unutar islamske diskusije o velikim temama našeg doba kao što su demokratija, ljudska prava i uloga žene;

Rastućoj dominaciji teme ‘islam’ čak i u zapadnim sociološkim naukama;

O ulozi engleskog jezika (a tako i drugih evropskih jezika) u samoj unutarislamskoj raspravi. Islam ima odskora dva glavna jezika; u međuvremenu se o islamskim temama više objavljuje na engleskom nego na arapskom jeziku”⁴

Da bi ostvario realnu sliku Istoka i Zapada i onoga što se sa ovim dvjema stranama danas dešava, autor prilazi jednom zanimljivom načinu oslikavanja stanja ova dva svijeta. O Zapadu govori ustima dvojice studenata sa Istoka, a o Istoku govori ustima dvojice studenata sa Zapada koji su primili islam i dolaze u dodir sa zemljama islama.

Slika Zapada

“Savremeni je Zapad vođen, u svojim aktivnostima i nastojanjima skoro isključivo promišljanjima o praktičnoj korisnosti i dinamičkom razvoju. Njegov inherentni cilj je eksperimentisanje s mogućnostima života ne pripisujući mu neku njegovu vlastitu moralnu realnost. Za savremenog Evropljanina ili Amerikanca pitanje smisla i svrhe života odavno je izgubilo svaki praktičan značaj.”⁵

Prvi student preko kojega nam autor u svojoj knjizi govori o Zapadu je, više bi se moglo kazati jedan “kulturo-musliman, koji je prije dolaska na Zapad sanjao o njemu i svoj život usklađivao prema standardima i normama koje tamo vladaju. Ovaj student nije Bog zna kakav ‘praktikant’ islama, te nastoji što više u sebe upiti zapadnu kuturu, običaje, način života, kako bi se što manje razlikovao od zapadnjačke okoline. On nam govori o uređenom društvu, državi i privredi, u čijem središtu je pojedinac koji ima svu moguću policijsku i sudsku zaštitu.“

4 *Islam u trećem mileniju*, Murad Wilfried Hofmann, Libris, Sarajevo, 2004, str. 9.

5 *Islam na raspuću*, Muhammed Asad, str. 22.

“Građani određuju svoje vlade, ako ne i svoje suce, pristupajući glasačkim kutijama u procentu manjem od 99,9 posto. Vrijednost novca je stabilna. Proizvodi i lijekovi koji se kupuju za taj novac nisu falsificirani. Kvalitet se stalno kontrolira, ne samo kod nadležnih institucija.”⁶

Neke od osnovnih zamjerki drugog studenta idu u pravcu odricanja od religije kroz razne filozofske ideje i pravce koji tutnje Evropom u 19. i 20. stoljeću. Autor navodi primjer Njemačke u kojoj je veliki odliv članova katoličke zajednice. “Njemački sedmični magazin *Der Spiegel* ustvrdio je u svom članku od 15.6.1992. da je Savezna Republika Njemačka postala paganska zemlja sa ostacima kršćanstva.”⁷

Dalje na stranicama ove knjige možemo čitati o krizi porodice na Zapadu, neželjenoj djeci, vikend-roditeljima koji ljubav svoje djece kupuju, pokušavši tako nadomjestiti svoje odsustvo usljed prevelikih obaveza. Zatim možemo čitati o seksualnim divljanjima i poremećajima.

“Simptomatično za trend ‘seksualne podivljalosti’ koji je pokrenula ‘seksualna revolucija’ je pornografija u medijima (bar u privatnim), prikazivanje seksualnih izopačenosti na ekranima, ali, također i promjena javnog odnosa prema homoseksualizmu. Na psihijatriji je pornografija još dugo nakon Drugog svjetskog rata smatrana seksualnom perverzijom. A onda je u američkom *Dijagnostičkom priručniku za klasifikaciju psihičkih bolesti* iz 1972. homoseksualizam mutirao u bolest. Ali već u sljedećem izdanju istog priručnika homoseksualizam više nije ubrajan u psihičke bolesti koje treba liječiti, nego u životnu ‘orijentaciju’, ‘životni stil’, tj. normalni fenomen koji ne treba liječiti.”⁸

Slika Istoka

Autor nam govori o dva različita doživljaja Istoka, od strane dvojice zapadnih studenata koji su prihvatili islam kao svoju religiju.

Prvi student govori o porodici koja je u muslimanskoj zajednici još uvijek temelj društva. Još uvijek se sastaju porodice bar jednom sedmično na tzv. porodičnim medžlisima, kojim prisustvuje i po 80 članova porodice.

6 *Islam u trećem mileniju*, str. 14.

7 *Ibid*, str.19.

8 *Ibid*, str. 22.

Nezaobilazna je i spremnost za pomoć, koja “sija iz muslimanskih zajednica: poslovično bratstvo ummeta”. Ljubaznost i obzir koji vladaju među svjesnim muslimanima u islamskim centrima može za Evropljanina biti izuzetno radostan doživljaj. Ovo je jedan od razloga zašto se mnogi katolički Filipinci, koji se u Arapskom zaljevu nalaze kao strani radnici, odlučuju da prime islam. Ovo bratstvo je još uočljivije u Americi, gdje na donatorskim večerama bude skupljeno od 100.000 do 500.000 dolara za stvar islama. Ummet je davno prevazišao rasne granice, što je najuočljivije tokom hadža, kada ljudi svih boja kože stoje čvrsto jedan uz drugog u safovima oko Kabe poredanim.

“Ništa više ne upućuje na napredak jedne civilizacije i činjenicu da zaslužuje da postoji i upravlja svijetom, kao što to ukazuje veličina humanosti kod njenih pojedinaca, punih dobrote, dobročinstva i milosti prema svim društvenim slojevima, pa čak prema svemu što živi na Zemlji, bilo da je to čovjek ili životinja. Prema ovom mjerilu svjetske civilizacije postaju vječne, te se prema njihovim tragovima vrednuje stepen civiliziranosti i materijalnog napretka.

Naš Ummet je dostigao u tome vrhunac koji nije dostigao niti jedan narod prije njega, a niti ga je dokučila bilo koja nacija do dan-danas. Što se tiče starih vremena, narodi i civilizacije nisu poznavali oblike dobročinstva, osim u užem okviru koji ne prelazi okvire sinagoge i škole. U današnje doba, iako su zapadni narodi dostigli vrhunac na polju zadovoljavanja društvenih potreba kroz društvene organizacije i putem općih udruženja, oni nisu dostigli vrhunac iskrene ljudske plemenitosti u ime Boga, kao što je to dostigao naš Ummet u periodu svoje moći i slave ili u doba njegove slabosti i dekadencije. Doista je traženje slave, postizanje ugleda ili vječne spomeni imalo najveći udio u aktiviranju Zapada ka općim humanim aktivnostima, dok je prvi pokretač našeg Ummeta u činjenju dobrih djela bila potraga za Allahovim, dž.š., zadovoljstvom, svejedno da li to ljudi znali ili ne.”⁹

Fiktivni zapadnjački musliman završava svoje nabranje pozitivnih strana islamskog društva u koje se on već uklopio, tvrdnjom da se “ugodno osjeća samo u okolini u kojoj Bog zauzima mjesto koje Mu i pripada.

9 *Fenomeni islamske civilizacije*, Mustafa Siba'i, Bihać, 2005.godine, str.143.-144.

Neupitno je da je ovo karakterističnije za muslimanski svijet nego za Zapad. Kad vozač upali auto kaže 'bismillah!' Isto to će učiniti i svaki predavač, pilot pri pozdravljanju putnika i otac prije nego što za stolom dodirne svoju kašiku."¹⁰

Druga slika Istoka nam nudi nešto drugačiju situaciju, koja ne pobija gore navedeno, ali iznosi realno stanje koje je prisutno pored ovih pobrojanih pozitivnih strana. Primjer su i milioni stranih radnika na Arabijskom poluotoku koji su tretirani kao islamska braća, a koji žive u gotovo neljudskim uslovima za život.

U siromašnim zemljama prije nailazimo na primjere raskoša i luksuza, nego u bogatim zapadnim zemljama. Autor preko ovog fiktivnog studenta upućuje oštre zamjerke za ovakav stil života i raskoša koji je prisutan u muslimanskim zemljama. Zamjera im i odsustvo demokratije, iako ponekad i budu organizirani poneki izbori.

Poštovanje koje vlada među muslimanima ima i svojih nedostataka, jer prijeti da se pretvori u slijepo slijeđenje autoriteta, čime se zatvaraju vrata svemu što je novo i zapada se u taklid.

"Ovaj razvoj, koji nije određen nikakvim koncilom niti ga je neki od halifa objavio, uopće se kao duhovna klima sve više prihvata, fatalno približavajući islam stanju kršćanskih crkvi učahurenih u dogme i zabrane mišljenja i preko umno-duhovne stagnacije dovodi do vojno-tehnički-privredne propasti islamskog svijeta i njegove dekadencije između 17. i 19. stoljeća."¹¹

Autor dalje navodi da muslimanski svijet još uvijek pati zbog prisustva cenzure, kao i zbog jednostrano prenesene prednosti duhovnih nauka u odnosu na priridne, "kao da se Bog nije manifestovao dvojako: u Svojoj Knjizi i u Svojoj prirodi."

"Nakon gore rečenog da li ima još iko koga bi začudilo da muslimanski svijet daje nobelovce na području književnosti, ali do sada samo jednog na području prirodnih nauka, posebno naprednih nauka koje prelaze granice poznatog: istraživanje mozga i gena, kibernetika, mikrofizika, biohemija i astronomija."¹²

¹⁰ *Islam u trećem mileniju*, str. 38.

¹¹ *Ibid*, str.42.-43.

¹² *Ibid*, str. 45.

Također, u oči upada, a to i sam autor navodi, neodgovornost službenika koji piju čaj dok ljudi čekaju.

Od samog početka muslimani smatraju svoju misiju za globalni zadatak. Ovo se manifestira već 628. godine, dakle, prije osvajanja Mekke, u vidu pismene kampanje Muhammeda, a.s. On je sve okolne vladare pozvao da prime islam... tada je zahtjev Muhammedov da prihvate islam kao Pravi put predstavljao nečuvenu provokaciju. Od tada do danas vrlo malo se promijenilo, kao što se može zaključiti iz današnjih žestokih reakcija na namjeru da se sa munara u Njemačkoj uči ezan.

Četrnaest stoljeća duga historija odnosa islama i Zapada obilježena je brojnim periodima dugih i teških, kako sam autor kaže "zlih" godina. U toku ove priče islam se pojavio kao velika opasnost za Zapad, zatim se ta opasnost pretvorila u problem koji je trajao 250 godina, da bi se sredinom 20. stoljeća, ponovo pretvorio u opasnost.

Mediji

Danas mnogo zavisi od medija i slike koju oni šalju svijetu sa svojih stranica. Tako, npr., ako govorimo o kulturološkim zajednicama Amiša u Americi, svakako to se po medijskim izvještajima posmatra s velikim simpatijama, a na istim stanicama izvještaji o razaranju Bagdada prolaze gotovo neopaženo (samo kao ratna rubrika sa Bliskog Istoka) jer opet "oni" nešto traže. Slika Marije s mahramom na glavi predstavljena je kao nešto sveto, vrijedno pažnje i nešto što budi mnoštvo pozitivnih emocija, a slika muslimanke s mahramom na glavi uglavnom je popraćena s negativnim komentarima. Uz dan očeva u Americi pored slika i priloga o roditeljima i djeci po američkim gradovima, idu i slike ubijene palestinske djece, koja nisu ništa kriva, ali te slike prođu neopaženo.

„Teško se može i posumnjati da netolerancija koja i dalje traje prema svemu islamskom – čime ujedno pomaže i antiislamsku kolektivnu historijsku svijest – nije, prije svega djelo medija. Akbar Ahmed je bez okolišanja rekao: Ništa u njihovoj čitavoj historiji nije muslimane više ugrozilo kao zapadnjački mediji... U ovoj medijskoj igri muslimani ne mogu pobijediti.“¹³

¹³ Ibid, str. 66.

Autor navodi niz tv kuća i njihovih emisija u kojima se na jedan blasfemičan način govori o islamu, muslimanima i o Muhammedu, a.s. Mediji o islamu još uvijek govore više kao o ideologiji nego kao o religiji.

“Islam odbacuje zapadni materijalizam. Ali neki muslimani odbacuju čitavu kulturu Okcidenta. Postoji jedan trend koji se naročito ističe po tome što odbacuje zapadnu tehnologiju, kao da postoji neka islamska tehnologija. Prije svega studenti iz nekih islamskih zemalja često ne razumiju da ne postoji neka dobra ili loša tehnologija, već samo korisna primjena tehnologije od strane dobrih ili zlotreba od strane loših ljudi. Pošto se raznovrsnost primjene tehnologije ne vidi, u današnje vrijeme se bježi od zapadne civilizacije, čak i od nekih aspekata koji su u svojoj osnovi islamski. Naravno, jasno je da nema bijega od tehnologije; ili će muslimani dominirati tehnologijom ili će tehnologija dominirati njima. Druge alternative nema.”¹⁴

“Muslimani ne smiju samo vrtiti palčeve i čekati da se vakat promijeni, nego moraju raditi na tome da dođe do promjene, a između ostaloga, stipendijama za muslimane studente novinarstva i prava, kao što to radi Američka organizacija CAIR (Council on American – Islamic Relations). Pored toga, mogu se pisati za čitaoce novina lahko shvatljiva pisma, praviti naljepnice sa mudrim izjavama, praviti islamske WEB stranice ili radio i tv programi. Ovo sve spada u domen medija.”¹⁵

Demokratija

“Danas se uporno potencira mišljenje da bi muslimani, u slučaju da negdje steknu političku vlast, uspostavili jedan totalitarni i teokratski režim koji bi označavao kraj temeljnih ljudskih prava i sloboda, političkog pluralizma i opozicionih stavova, što bi ljudsku zajednicu vratilo u srednjovjekovnu tamu. Dužnost je prvenstveno muslimanske inteligencije da kroz istraživanja pokažu da li je ovakvo razmišljanje ispravno ili ne.”¹⁶

Ne treba biti previše načitan da bi se prozrele želje Zapada u vezi s Istokom. Stoga je vidljiv interes nekih sila na Zapadu da ovjekovječe

¹⁴ *Islam i Zapad*, Hofmann, str. 17-18.

¹⁵ *Ibid*, str. 72.

¹⁶ *Islam i demokracija – teokracija i totalitarizam*, Ali Bulac, NIPP Ljiljan, Sarajevo-Ljubljana, 1995., str. 13.

bajku o nespojivosti islama s ljudskim pravima i demokratijom. Prema ovakvim stavovima i idejama koje se svakodnevno poturaju i proturaju sa Zapada, "muslimani su prinuđeni dokazivati svakodnevno kako nije istina ono što im se zamjera sa Zapada kao tri najveće brige:

Islam odbija da prizna ljudska prava,
Osnovna ljudska prava za žene nisu na zadovoljavajućem nivou i
Muslimani su još ostali dužni da pokažu kako su sposobni za demokratiju."¹⁷

"Demokratija je pojam koji se danas često spominje i citira. Mnogi se simpoziji održavaju, bezbrojna djela napisana su i pišu se, zatim cijele stranice posvećene su ovoj temi i raspravama o demokratiji, kako na Zapadu tako i u muslimanskim zemljama. Također, jedna od neizostavnih tema, kada se govori o islamu u kontekstu savremenih društava jeste islam i demokratija."¹⁸

Na Zapadu danas postoji jako uvjerenje da su demokratija i ljudska prava proizvod Zapada. Polazi se od toga da se o tim ljudskim pravima vodi računa samo na Zapadu, a da ona ne postoje ili postoje u jednom malom obliku u islamskom svijetu. Stoga se u pogledu demokratije islamski svijet eliminira kao ozbiljan sagovornik, iako realno stanje ne odgovara tim pretpostavkama.

Dodatni problem stvara i mišljenje da demokratija i ljudska prava nisu kompatibilni s islamom. Ta ista demokratska zapadna zajednica o sebi govori kao o zajednici koja se temelji na kršćanstvu, pri tome zaboravljajući da demokratija i ljudska prava nemaju ama baš ništa zajedničko sa kršćanstvom, koje je papinskim ukazima spaljivalo na lomači one koji nisu bili saglasni s njihovim stavovima. Tek sa enciklikom "Pacem in Terris" od 11. 4. 1964. ljudska prava su stupila na tlo Vatikana.

U zemljama Trećeg svijeta, tj. zemljama u razvoju, gdje spada i većina islamskih zemalja, nastoji se dovođenjem pod znak pitanja univerzalnosti ljudskih prava, minimizirati značaj istih. Prema njima ljudska prava su eurocentrična i etnocentrična, te su kao takva strana kulturama Azije

¹⁷ *Islam i Zapad*, Hofmann str. 77.

¹⁸ *Glasnik Rijaseta Islamske zajednice u BiH*, br. 7-8, 2009; članak A. Velić, „Islam i demokratija“, str. 637.

i Afrike. Ta prava su dobrim dijelom inflaciona, tzv. moderna ljudska prava, kao što su:

- pravo na strah – strah od nuklearnog, hemijskog i biološkog oružja
- pravo na opojna sredstva – legalizacija droga,
- pravo na slobodnu seksualnu orijentaciju – istospolni brakovi,
- pravo na usvajanje djece u takvim brakovima...

Međutim, ne treba zaboraviti da su tu i:

- pravo na život,
- pravo na obrazovanje,
- pravo na mišljenje i savjest,
- vjerske slobode,
- sloboda kretanja i sl.

“Mnogo bolja strategija je da se u okviru islamske jurisprudencije, dakle na osnovu Kur’ana i sunneta, pozabavimo fenomenom ljudskih prava. Pri tome ćemo prvo ustvrditi da se pojam ljudska prava nije razvio ni u judizmu, ni u kršćanstvu, a ni u islamu... Izostanak ovog pojma je i protivljenje vjernika da u stvorenoj individui vide vlasnika prava, jer Bog je Stvaralac, prema njihovom shvatanju, Prauzrok svih prava. Božija prava za čovjeka: da, prava čovjeka: ne.

U pogledu ljudskih prava očitovale se i Organizacija islamske konferencije (OIC), Islamsko vijeće Evrope itd., a svoj doprinos su dale i poznate ličnosti svijeta islama: Muhammed Hamidullah, Ebu E’ala el-Mevdudi, princ Hassan od Jordana i dr.

Prvi zaključak konferencije glasio je: “Svi ljudi nosioci su ljudskih prava.”

Osnovne razlike u stavovima o ljudskim pravima između zapadnog i islamskog skupa ljudskih prava, mogu se prikazati u stavovima o:

- apostaziji,
- ropstvu,
- statutu štićenka
- pravima žene i
- tjelesnim kaznama.

Kada uspoređujemo demokratiju s islamom, ne smijemo zaboraviti da je islam vjera progresa, vjera koja ljude ne lišava dunjaluka radi ahireta. “Bog je za muslimana istovremeno transcendentan i imanentan.

Zbog toga on dnevno moli: *Bože, daj nam dobro na ovom svijetu i dobro na onom svijetu (2: 201). Kur'an ga, također, upozorava: Ne zaboravi svoj udio na ovom svijetu.(28: 77)*¹⁹

Autor navodi i primjer Poslanikove vlasti u Medini za koju kaže da je prva republika, u kojoj se do odluka dolazilo šurom.

“Jedna analiza zapadnog sekularizma pokazuje, ipak, da su država i društvo, odnosno, politika u najširem smislu i pored svog opovrgavanja i dalje pod kršćanskim utjecajem – bilo pod utjecajem kršćanske religije u užem smislu ili pod utjecajem kršćanske civilizacije. Jeffrey Lang smatra da je oznaka ‘sekularno’ za Zapad sasvim pogrešna odluka.”²⁰

Autor nam navodi primjere iz svoje države gdje imamo:

- vjerske praznike koje štiti država,
- javna vjerska tijela koja su priznata od države,
- država ubire porez za Crkvu,
- u državnim školama organiziraju se časovi vjeronauke a vjeroučitelje plaća država,
- na sudu i u vojsci zaklinje se Bogom,
- savezni ustav se poziva u svojoj preambuli na Boga,
- prisustvo vojnih svećenika,
- na školskim zidovima vise krstovi,
- zaštita vjerskih osjećaja građana,
- za Božić predsjednik Republike i savezni kancelar obraćaju se svome narodu.

Naravno da Nijemci u ovome ne vide ništa sporno. Zašto bi se onda islam napadao zbog istih potreba prema svojim pripadnicima? Pa ni on ne želi ništa drugo osim gore navedenih stavki!

“Krajnja svrha islamske države je da osigura politički okvir za muslimansko jedinstvo i kooperaciju. Prema tome, islamska država nije sama sebi cilj, nego je njezin cilj napredak zajednice građana koji pristaju uz jednakost i pravdu, uz dobro a protiv zla – ili, da se još preciznije izrazimo, zajednice građana koji rade na stvaranju i održavanju takvih društvenih okolnosti u kojima bi što je moguće veći broj ljudi u moral-

19 Ibid, str. 91.

20 Ibid, str. 93.

nom i fizičkom smislu živio u skladu s prirodnim Allahovim zakonom, islamom. A da bi se to postiglo, neophodno je da se razvije vrlo snažan osjećaj bratstva u takvoj zajednici.”²¹

U svojoj knjizi autor se osvrće i na “žensko pitanje” koje je prisutno, u različitim formama, kako na Istoku tako i na Zapadu, ali se ovaj problem imputira muslimanima, a sve zbog nerazumijevanja propisa islama. U svim debatama između muslimana i kršćana nezaobilazno je pitanje tipa: “Kakav je stav islama o ženama?” Pri traženju odgovora najbolje je iznijeti Poslanikov, a.s., primjer, koji je najbolji način da se zatvore sve sumnje! Zar nije Poslanik rekao da je dobra žena džennet ovoga svijeta? Zar nije Poslanik volio svoju ženu? Zar se nije Poslanik igrao sa svojim kćericama?

Danas na Zapadu postoje, u skoro svim klinikama i odjeljenja za rješavanje neželjene trudnoće. Statistike pokazuju da se abortusom ubijaju najviše ženska djeca, baš kao što su to radili i pagani prije islama. Dakle?

Rasizam

Još jedna u nizu za muslimane bitnih tema! Da bismo vidjeli zašto, ne moramo ni čitati autorovo pojašnjenje. Bilo koji granični prijelaz, pasoška kontrola i sl., posvjedočit će nam zapadnjačko robovanje ovom naslijeđenom stereotipu o drugosti ljudi koji su drugačije boje kože. Brojne konvencije i godine borbe protiv rasizma, sportski tereni okićeni transparentima tipa “Stop rasizmu!”, kao da postižu kontraefekat. “Dvije posljednje trećine 20. stoljeća načinile su više ljudi izbjeglicama iz vjersko-etničkih razloga nego ijedno stoljeće prije toga... Dvadeseto stoljeće je u biti bilo stoljeće izbjeglica, masakara i gasnih komora.”²²

Islam je u velikoj mjeri uspio potisnuti rasizam, te bi se moglo sa sigurnošću ustvrditi da ovdje ima šta za ponuditi Zapadu, koji se još uvijek guši u svom vlastitom rasizmu. Zar nije nakon Obamine pobjede na izborima, u svim medijima bila udarna vijest o prvom crnom predsjedniku Amerike, sa naglašavanjem ovoga “crnom”.

21 „Otvoreni put islama - obnova duhovnosti“, Muhammed Asad, hrestomatija tekstova i eseja, www.bosnamuslimmedia.com, 2009.godina, str. 150.

22 *Islam u trećem mileniju*, Hofmann, str. 158.

U vrijeme Poslanika, a.s., prvi mujezin je bio “crni rob” Bilal, koji je ulaskom u islam uživao sva prava koja pripadaju jednom muslimanu.

Netrpeljivost prema islamu

Muslimani su dali veliki doprinos u razvoju evropske kulturne historije i ugradili su sebe u evropski kontekst i kulturni identitet. Ne možemo ni zamisliti gdje bi danas Evropa bila da nije slijedila pionirske poduhvate muslimanskih naučnika koji su mračnu i barbarsku Evropu oplodili svijetlim plodovima nauke, kojom su tada suvereno vladali muslimani. Međutim, “od stare slave se ne živi”. Evropa, a sa njom i čitav Zapad su, bar što se nauke i kulture tiče, krenule naprijed, a Ummet kaska za njima.

Zbog toga su mnogi krenuli ka tom Zapadu, ekonomski i kulturno naprednijem od mnogih muslimanskih zemalja. Zbog toga je i moguće slušati razna pitanja tipa:

- Šta će islam ovdje?
- Kako se otarasiti neželjenih useljenika?
- Da li će i ostati?
- Kako ih integrirati i asimilirati u zapadno društvo?

“Pitanje šta islam želi na Zapadu može se pročitati i kao pitanje šta će on uopće ovdje. Iza toga se krije pogrešna pretpostavka da je islam arapska, odnosno orijentalna religija, koja za razliku od kršćanstva nije pogodna za Evropu i Ameriku.”²³ Pri tome se zaboravlja da je istok kolijevka ne samo islama nego i judaizma i kršćanstva, koji su svi sa tih svetih područja potekli na sve strane svijeta. Pa i objave su potekle na različitim dijalektima sličnih orijentalnih jezika.

Muslimanima se upućuju zamjerke zbog njihove različitosti i upornosti te često možemo čuti kako muslimani:

- Nose bradu,
- Muslimanke nose mahramu,
- Nekako drugačije izgledaju, previše južnjački,
- Previše upotrebljavaju arabizme u svojoj svakodnevnoj konverzaciji,
- U supermarketima traže posebne certifikate na proizvodima,

²³ Ibid, str.169.

- Previše čitaju sitno pisane deklaracije o proizvodu,
- Pri najmanjoj sumnji da ima svinjetne u proizvodu, isti vraćaju na policu,
- Ne jedu svakakve čokolade niti druge slatkiše, zbog alkohola u njima,
- Ne rukuju se sa ženama,
- Previše se nerviraju zbog izrugivanja prema Muhammedu, a.s.

I vjerski obredi muslimana privlače pažnju zapadnog čovjeka: namaz, ezan, post, hadž i sl.

Svi ovi problemi stvaraju veliki izazov muslimanima u borbi da se integriraju u društvo, a da pri tome sačuvaju i svoju posebnost, tj., da se ne asimiliraju.

Šta islam nudi Zapadu?

“Srećom, na Zapadu ne postoje samo naznake za rastući otpor prema islamu, nego i za sasvim suprotno. To upućuje na to da spremnost za prihvatanje islama na Zapadu raste i pored upravo opisanih problema prisutnih i na islamskoj i na zapadnoj strani.”²⁴ Islam teži ka potpunom priznanju na Zapadu, te teži da iz uloge molitelja prijeđe u ulogu partnera, koji nije samo egzotičan, nego i ljekovit - sa sobom nosi neophodne lijekove koji su prijeko potrebni zapadnoj civilizaciji!

Ti lijekovi su:

- Ljudska toplota – u vrijeme otuđenosti porodice i drugih članova zajednice, muslimani žive u priličnom socijalnom skladu, zajedništvu i spremnosti na žrtvu.
- Multietičnost – rasistički “daltoizam” islama je u suštaj suprotnosti sa javnim i sa prikrivenim rasizmom prisutnim u svim sferama života.
- Islamska emancipacija vjernika – islam uči da je svaki pojedinac u direktnom odnosu, komunikaciji sa Bogom, bez posrednika i bez klerikalne hijerarhije, što posebno privlači mlade ljude na Zapadu.

24 Ibid, str. 185.

- Racionalna trezvenost islama, koja ne propagira razna čudesa, iako ih ne negira, ali osnovno “čudo” islama je Kur’an, koji svojim nenadmašnim stilom, rječitosti i snažnim porukama, plijeni srca ljudi.
- Čisti monoteizam bez ikakvih primjesa politeizma, koji je već dobro ophrvao kršćanski zapad.
- Trezvenost – koja se suprotstavlja svim oblicima ovisnosti. Ovisnost se izjednačava sa otpadnošću od vjere. Tako npr. gradski oci u Philadelphiji i Los Angelesu u borbi protiv droge angažiraju afroameričke muslimane te se tako na miran način oslobađaju te zaraze.
- Očuvanje porodice, osnovne ćelije ljudskog društva. Dajući porodici veće značenje nego bilo kojoj drugoj društvenoj zajednici, muslimani signaliziraju sljedeće: dekadencija društva počinje u porodici, ali i završava u njoj. Mnoge ljude je doživljaj muslimanske porodice naveo da prime islam.
- Pravo na život – u borbi protiv abortusa islam je mnogo efikasniji nego bacanje bombi na klinike.
- Brak kao vjerska obaveza –trezven stav islama prema seksualnosti odgovara čovjekovoj fitri, jer je apstinencija od braka – monaštvo strano islamskom učenju.
- Emancipacija žena – metod islama se pokazao djelotvornim, jer ona u islamu nije samo predmet niti objekt. Svojim velom sačuvala je svoje dostojanstvo, koje se golotinjom izgubilo kod zapadne žene.
- Borba protiv side i nastranosti – islam je i ovdje efikasan, jer strogo zabranjuje homoseksualnost i sve ono što nije prirodno.
- Disciplina u vršenju ibadeta pomaže i na zdravstvenom planu.
- Stresne momente u životu musliman ne liječi kod psihijatra, nego ih efikasno otklanja namazom i učenjem Kur’ana.
- Islamska privreda bez kamate i zelenašenja – u vrijeme ekonomske krize i pada bankarskih sistema na Zapadu, najbolje rješenje se pojavilo u obliku islamskog bankarstva, što je svakako jedan od najboljih brendova koje islam može ponuditi savremenom zapadu.

- Kvalitetan život – o kvalitetnom životu se gotovo i ne diskutira na Istoku, nego uglavnom na Zapadu: opušten odnos prema vremenu, spokojan život, iskreno gostoprimstvo i komšiluk su samo neke od blagodati koje islam ima za ponuditi Zapadu.

Umjesto zaključka

Sa sigurnošću možemo ustvrditi da su islam i Zapad kompatibilni. Muslimani su kompaktna zajednica diljem Zapada, te se sve više i više ujediniuju u razna udruženja koja premašuju nacionalne okvire. Muslimani se uspješno integriraju u društvo gdje god im se dozvoli pravilna integracija. Okrenuti su ka prvoj Božijoj objavi iz svetog teksta Kur'ana te, posebno kada govorimo o američkim muslimanima, mi govorimo o visokoobrazovanim ljudima, koji daju veliki doprinos društvu i tako se zahvaljuju svojim domaćinima.

“Muslimani moraju imati u vidu da žive u Evropi, unutar kulture sekularnog humanizma koji podrazumijeva intelektualni, kulturni i ekonomski napredak. Nužno je pravilno razumjeti svoju ulogu u jednom ovakvom sekularnom svijetu koji je prožet i pseudovrijednostima permissivne zapadnjačke civilizacijske kulture. Naravno, treba sačuvati na prvom mjestu elemente koji čine islamski identitet, ali isto tako integritati sva pozitivna iskustva nauke, općenito civilizacije u svoj sopstveni kulturni habitus. Nužno je otvoriti pitanje filozofije i metafizike tehnike. Jer, tehnika sama po sebi nije nešto loše, nešto što je u protuslovlju sa islamom. Uvijek je samo upitna upotreba tehnike, šta se to sa tehnikom hoće. Ili, još bolje, što je funkcija, krajnja svrha ili smisao tehničkog razvoja.”²⁵

Literatura:

1. *Islam u trećem mileniju*, Murad Wilfried Hofmann, Libris, Sarajevo, 2004.
2. *Islam i Zapad – kako izbjeći katastrofu i služiti islamu*, Murad Wilfried Hofmann, hrestomatija tekstova, eseja i intervjuva, biblioteka savremeni islamski mislioci, www.bosnamuslimmedia.com, 2009.
3. ISLAM NA RASPUĆU, Muhammed Asad, KAJ, Zagreb, 1994.

²⁵ *Takvim za 2013.*, Almir Hadžić, „Muslimani u kulturnom identitetu Evrope“, str. 202.

4. *Otvoreni put islama – obnova duhovnosti*, Muhammed Asad, hrestomatijatekstova i eseja, www.bosnamuslimmedia.com, 2009.
5. *Što bi svatko trebao znati o islamu*, John, L., Esposito, filozofsko – teološki institut družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb, 2003.
6. FENOMENI ISLAMSKE CIVILIZACIJE, Mustafa Siba'i, Bihać, 2005.
7. *Islam i demokracija – teokracija i totalitarizam*, Ali Bulac, NIPP Ljiljan, Sarajevo-Ljubljana, 1995.,
8. *Glasnik Rijaseta islamske zajednice u BiH*, br. 7-8, 2009; članak A. Velić, Islam i demokracija
9. *Takvim* za 2013, Almir Hadžić, „Muslimani u kulturnom identitetu Evrope“

إيرو موليتش

الإسلام والغرب في مؤلفات مراد ويلفرد هوفمان

إن مراد ويلفرد هوفمان دبلوماسي ألماني أعلن عام ١٩٨٠م إسلامه وأصبح داعيا غيورا له. كتب مراد هوفمان عددا كبيرا من المؤلفات الإسلامية والتي ترجم بعضها إلى البوسنية. أما هذه المقالة فيتناول المؤلف فيها العلاقة المتبادلة بين الشرق والغرب في كتاب هوفمان «الإسلام في الألفية الثالثة» والذي يتكلم هوفمان فيه بإسهاب عن احتياج الشرق والغرب إلى بعضهما البعض وعمما باستطاعة بعضهما أن يؤتيه للبعض كأحسن هدية.

Islam and the West in the Work of Murad W. Hofmann

By Ibro Mulić

Murad W. Hofmann is a German diplomat who embraced Islam in 1980 and became its ardent supporter and advocate. He is the author of several books, some of which have been translated into Bosnian.

The author of this article talks about the correlation between East and West in the Hofmann's book *Islam in the third millennium*. In this work, Hofmann widely speaks on the interdependence between East and West and on what they can give to one another as the greatest gift.

Đozini pogledi na “reformu šerijata”

prema njegovom davno objavljenom tekstu - *qāla wa qīla*¹

Enes Karić

redovni profesor tefsira na Fakultetu islamskih nauka u Sarajevu
eneskarić@yahoo.com

Rezime

U ovoj raspravi autor govori o Huseinu Đozi kao istaknutom piscu eseja na arapskom jeziku. Autor pobraja neke od tih eseja, navodi iz njih dijelove na arapskom jeziku, ocjenjuje njihovu reformatorsku i obnoviteljsku tematiku (zahtjevi za *iğtihād*om, osuda *taqlīda*, potreba novog tumačenja izvora islama itd.). Potom ova rasprava prelazi na analizu jednog eseja (*Qāla wa qīla* ili *Rekla-kazala*) koji je objavljen na arapskom u časopisu *al-‘Arabī*, u septembru 1978., a koji dosad nije preveden na bosanski. Autor donosi prijevod ovog eseja u cijelosti, komentira ga i smješta u vidokrug nekih drugih Đozinih tekstova, posebno ga dovodi u vezu sa Đozinom raspravom “Vraćanje Šerijatu“, koja je objavljena 1982. godine.

Ključne riječi: Šerijat, vraćanje Šerijatu, tumačenje Kur’āna, *iğtihād*, *taqlīd*, nova generacija muslimana, dekadencija, napredak, razvoj Šerijata.

¹ Ovaj esej Huseina Đoze objavljen je u časopisu *al-‘Arabī*, br. 238., Kuwait/Kuvajt, septembar, 1978.

Husein Đozo kao istaknut autor eseja na arapskom jeziku

Našoj naučnoj i ulemanskoj javnosti je poznato da je Husein-ef. Đozo² (1912.-1982.) objavio nekoliko zapaženih tekstova na arapskom jeziku. Godišnjak "Takvim", kalendar Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (godište 1997.), donio je bosanske prijevode tri eseja Huseina Đoze sa arapskog jezika, i to:

مُؤَاجَهَةٌ وَلَيْسَ حِوَارٌ
نَعَم، الْعَقْلُ وَالِدِينُ إِثْنَانِ!
مَاذَا يَقِفُ فِي وَجْهِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ

Zapravo, "Takvim" (iz 1997. godine) ovim je blokom na svojim stranicama obilježio petnaest godina od smrti Huseina Đoze (umro 1982.), uredništvo je odlučilo da za ovu priliku, nakon teksta od Aziza Kadribegovića,³ donese prijevode tri Đozina eseja sa arapskog. Na bosanskom naslovi objavljenih eseja glase: "Prepreke na putu islamske da'we",⁴ "Razum i vjera nisu u sukobu"⁵ i "Suprotstavljanje umjesto dijaloga."⁶

Dobrotom i nesebičnošću magistra Muharem-ef. Omerdića, ova tri Đozina eseja dobili smo na arapskom jeziku. K tome, smatramo da će se Đozina rasprava "Qāla wa qīla" ("Rekla-kazala"), koja u nas do sada nije prevedena niti komentirana, bolje razumjeti ukoliko pružimo kraće i, rekli bismo, preliminarne napomene o ove tri njegove rasprave na arapskom, objavljene u spomenutim prijevodima na bosanskom, u "Takvimu" za 1997. godinu.

Sretna je okolnost da je Husein Đozo pisao na arapskom jeziku i objavio nekoliko radova još za svoga života. Ukoliko želimo valjano razumje-

2 Husein-ef. Đozo (1912.-1982.), alim, profesor, teolog, esejist, vjerskoprosvjerni referent Vrhovnog islamskog starješinstva u socijalističkoj Jugoslaviji, nakon školovanja u sarajevskim medresama i u Šerijatskoj sudačkoj školi, završio je pravni fakultet na Univerzitetu al-Azhar (1934.-1939.). Krajem pedesetih godina XX stoljeća stupa u službu u VIS (Vrhovno islamsko starješinstvo). Vršio je visoke dužnosti i u Udruženju ilmije, također bio je profesor *akaida* u Gazi Husrev-begovoj medresi i *tefsira* na Islamskom teološkom fakultetu (1977.-1982.). Jedan je od glavnih pokretača osnivanja Islamskog teološkog fakulteta u Sarajevu (1977.). Bio je urednik kalendara *Takvim*, kao i lista *Preporod*, radio je na mnogim izdanjima djela u Islamskoj zajednici.

3 Usp. tekst Aziza Kadribegovića, "Polivalentno djelo Huseina Đoze (uz petnaestogodišnjicu smrti)", *Takvim*, izd. Rijaset Islamske zajednice u BiH, Sarajevo, 1997., str. 201-207.

4 *Takvim* za 1997., str. 209-217. (Preveo Mustafa Prljača).

5 *Takvim* za 1997., str. 219-224. (Preveo Nedžad Grabus).

6 *Takvim* za 1997., str. 225-229. (Preveo Munir Ahmetspahić).

ti njegovo mišljenje, potrebno je poći od njegove koncepcije *iḡtihāda* (إِجْتِهَادٌ) ili uvijek svježeg tumačenja islama i njegovih propisa.

To je, zapravo, i glavna tema njegove rasprave "Rekla-kazala" (*Qāla wa qīla*), u kojoj Đozo, glasom vapijućeg u pustinji, traži da muslimani pristupe svježem tumačenju izvora svoje vjere. Prema glavnim idejama koje Đozo iznosi u ova svoja četiri teksta na arapskom jeziku, vidi se da on bezrezervno smatra da svaka generacija muslimana mora dati nova i svježja tumačenja izvora islama i tako se sačuvati od *taqlīda*.

Đozo je u skoro svakom svome tekstu, raspravi ili eseju isticao da je "svježe tumačenje izvora islama", ili *iḡtihād*, najbolja brana *taqlīdu*, a *taqlīd* (slijepo slijedenje) imao je uvijek negativnu ulogu jer je gušio "poletne ideje" i "kreativne snage" unutar muslimanskih naroda. Kao što ćemo vidjeti domalo kasnije, Đozo je smatrao da muslimani, skoro već hiljadu godina, nisu dali ništa novo na planu teologije (*kalāma*), šerijatskog prava (*fiqha*) i "razrade vjerskih principa" a da to bude u "skladu sa vremenom", kako je volio reći. Đozo je bio veoma veliki zagovornik reforme unutar teološkog mišljenja u islamu, a posebno je tu reformu zagovarao na planu praktičnih rješenja po kojima muslimani žive svoju vjeru u savremenosti.

Doista, sretna je okolnost da je Husein Đozo pisao i objavljiivao svoje radove i na arapskom jeziku, neke je objavio u kuvajtskom časopisu *al-Arabī*. Njegovi radovi na arapskom su neka vrsta rezimea stotina i stotina njegovih radova, rasprava, crtica i eseja na bosanskom. Stoga ćemo se ovdje pozvati samo na neke njegove tvrdnje na arapskom jeziku, jer tako ćemo lakše shvatiti vezu između Đoze i arapskih (reformatorskih i obnoviteljskih) izvora koje je crpio.

Bezrezervni sljedbenik reformizma i obnove

Dozini eseji na arapskom nose jednu zajedničku karakteristiku. On je bezrezervni promotor islamskog reformizma i obnoviteljskih trendova iz XIX i XX stoljeća. Ovdje ćemo, sve u prilog objašnjenja njegovih reformističkih i obnoviteljskih pogleda, dati nekoliko ilustracija.

U jednom eseju iz 1977. godine pod naslovom "Suprotstavljanje, a ne dijalog" (مُؤَاظِهَةٌ وَتَبَسُّ حِوَارٍ)⁷, Đozo rezolutno traži da se treba suprotstavljati "konzervativnim snagama", jer dijalog (*hiwār*) s njima zapravo je beznađežan. Husein Đozo ovaj svoj stav obrazlaže tako što spominje svoje učitelje, poznate savremene teološke reformatore između muslimanskih reformista, pred kojima je naučio da i sam bude reformista. Đozo kaže:

...فَمَنْدُ تَلَمَّذْتُ وَالتَّقِيْتُ بِالْأُمَّةِ الثَّلَاثَةِ الْكِبَارِ فَضِيلَةَ الشَّيْخِ مُصْطَفَى الْمَرَاغِي وَالشَّيْخِ
مَحْمُودِ سَلْتُونُ وَالشَّيْخِ رَشِيدِ رِضَا، وَمَنْدُ أَنْصَلْتُ بِكُتُبِ الْأَسْتَاذِ الْأَمَامِ الشَّيْخِ
مُحَمَّدِ عَبْدُهُ وَكُتُبِ الْأَسْتَاذِ جَمَالِ الدِّينِ الْأَفْغَانِي، أَخَذْتُ أَفْكَرُ فِي ضَرُورَةِ الْبَعْثِ الْإِسْلَامِيِّ
وَإِحْيَاءِ الْفِكْرِ الْإِسْلَامِيِّ مِنْ جَدِيدٍ.

"Sve otkad sam studirao i susreo tri velika imama, cijenjenog šayḥa Muštafu al-Marāgīja, šayḥa Maḥmūda Šaltūta i šayḥa Rašīda Riḏāa, te otkad sam se susreo sa knjigama profesora, imama i šayḥa Muḥammada 'Abduhūa, te s knjigama profesora Ğamāluddīna al-Afgānīja, počeo sam razmišljati o nužnosti islamskog buđenja i ponovnog oživljavanja islamskog mišljenja."⁸

Husein Đozo je u velikom broju svojih tekstova isticao da je islam bio "razrađen i protumačen samo jednom", to jest od prvih generacija muslimana koje se u literaturi obično naziva skupnim imenom *as-salafu aš-šāliḥu* (السَّلْفُ الصَّالِحُ). Ti teološko-pravni sistemi koji potiču od *as-salafu aš-šāliḥa* nastali su davno, a potonje muslimanske generacije nisu se usudile dati nešto novo, tvrdi Husein Đozo. Štaviše, Đozo tvrdi da su muslimani u stanju *taqlīda* već hiljadu godina. Tako Đozo, na jednom mjestu, kaže:

وَقَدْ كَرَّرْتُ مَرَارًا وَمَا زِلْتُ أَكْرُرُ الْقَوْلَ بِأَنَّ الْفِكْرَ الْإِسْلَامِيَّ لَمْ يُطَبَّقْ عَمَلِيًّا
إِلَّا مَرَّةً وَاحِدَةً وَذَلِكَ قَبْلَ أَكْثَرِ مِنْ أَلْفِ سَنَةٍ ، إِذْ قَامَ الْمُجْتَهِدُونَ الْأَوَّلُونَ
وَاسْتَحْرَجُوا مِنْهُ أَحْكَامًا وَاسْتَنْبَطُوا مِنَ النُّصُوصِ حُلُولًا لِمَسْأَلِكِ وَأَجْهَبَهَا
الْمُجْتَمَعُ الْإِسْلَامِيُّ الْأَوَّلُ فِي ظُرُوفِهِ وَمَلَابَسَاتِهِ الْمُعَيَّنَةِ....

"Više puta sam ponovio, i stalno ponavljam, stav da je islamsko mišljenje samo jednom praktično primijenjeno, i to prije više od hiljadu godina, kada su prvi mudžtehidi prionuli i iz islama derivirali propise, te

7 Usp. Husein Đozo, "Muwāḡahah wa laysa hiwār" (مُؤَاظِهَةٌ وَتَبَسُّ حِوَارٍ), *al-'Arabī*, br. 228., novembar, Kuwait, 1977., str. 49-51.

8 Husein Đozo, *al-'Arabī*, br. 228., str. 49.

iz tekstova izveli rješenja za probleme sa kojima se suočilo prvo islamsko društvo u svojim okolnostima i posebnim svojim prilikama..."⁹

Husein Đozo potom spominje da to što su uradili Abū Ḥanīfa, aš-Šāfi'ī, Mālik, Ibn Ḥanbal i drugi mudžtehidi svojim *ig̃tihād*om u izvođenju propisa koji se tiču ličnog statusa, krivičnog prava, ekonomije, društva i politike nije bilo ništa drugo doli "traženje islamskih rješenja za pitanja i probleme koji su postojali u životu njihova vremena".¹⁰

وَالَّذِي قَامَ بِهِ أَبُو حَنِيفَةَ وَالشَّافِعِيُّ وَمَالِكٌ وَإِنُّ حَنْبَلٌ وَعَبَّرَهُمْ مِنَ الْمُجْتَهِدِينَ
مِنْ اجْتِهَادِهِمْ فِي اسْتِخْرَاجِ الْأَحْكَامِ فِي الْأَحْوَالِ الشَّخْصِيَّةِ وَالْجِنَائِيَّةِ وَالْاِفْتِصَادِيَّةِ
وَالْاجْتِمَاعِيَّةِ وَالسِّيَاسِيَّةِ لَمْ يَكُنْ سِوَى الْبَحْثِ عَنِ الْحُلُولِ الْاِسْلَامِيَّةِ لِقَضَايَا
وَمَسْأَلِكٍ وَجِدَتْ فِي حَيَاةِ عَصْرِهِمْ...

Husein Đozo je smatrao da su prve generacije muslimana (*as-salafu aš-šālihu*) tu svoju dužnost izvanredno obavile i svoj su polog ispunile.¹¹

... إِنَّهُمْ أَدْرَكُوا وَاجِبَهُمْ وَقَامُوا بِهِ وَأَدَّوْهُ بِكُلِّ أَمَانَةٍ...

Ali to što želi Đozo, u skladu sa svojom teologijom *ig̃tihād*a, jeste da je dužnost svake generacije (*al-wāğibu 'alā kulli ġil*) muslimana da pruži svježa i vremenu primjerena tumačenja islamskih izvora, Kur'āna i sunneta, te da nastave tamo gdje je stala prethodna generacija.¹²

وَكَانَ مِنَ الْوَاجِبِ عَلَى كُلِّ جِيلٍ أَنْ يُؤَدِّيَ مِهْمَتَهُ وَيُؤَاصِلَ حَيْثُ انْتَهَى إِلَيْهِ الْجِيلُ السَّابِقُ...

Đozo se nada da će pristalice statičnosti (*ahlu l-ğumūd*), okoštaloosti (*ar-rukūd*) i oponašanja (*at-taqlīd*) sići sa scene, jer one su "uzaptile islamsko mišljenje i zaustavile njegov razvoj sve do danas" (... اسْتَطَاعُوا أَنْ...)¹³

(...يَحْسِبُوا الْفِكْرَ الْاِسْلَامِيَّ وَيُوقِفُوا تَطَوُّرَهُ حَتَّى يَوْمَنَا

Povjerenje u razum, jer i razum je od Boga

Doista, dugo vrijeme Husein Đozo je, u svojim različitim tekstovima na bosanskom jeziku, i u različitim povodima, pravio analitičke varijacije o temi *taqlīda* i potrebe njegova odbacivanja. S jedne strane, takva teološka i kalāmska pozicija odvela je Đozu do toga da smatra da *Kur'ān* i *sunnat* imaju svoje pravo ispunjenje preko ili posredstvom djelatnosti

9 Husein Đozo, "Muwāğahah wa laysa hiwār" (مُواجَهَةٌ وَلَيْسَ حِوَارٌ), *al-'Arabī*, br. 228., str. 50.

10 Husein Đozo, "Muwāğahah wa laysa hiwār" (مُواجَهَةٌ وَلَيْسَ حِوَارٌ), *al-'Arabī*, br. 228., str. 50.

11 Husein Đozo, "Muwāğahah wa laysa hiwār" (مُواجَهَةٌ وَلَيْسَ حِوَارٌ), *al-'Arabī*, br. 228., str. 50.

12 Husein Đozo, "Muwāğahah wa laysa hiwār" (مُواجَهَةٌ وَلَيْسَ حِوَارٌ), *al-'Arabī*, br. 228., str. 50.

13 Husein Đozo, "Muwāğahah wa laysa hiwār" (مُواجَهَةٌ وَلَيْسَ حِوَارٌ), *al-'Arabī*, br. 228., str. 51.

ljudskoga razuma. Naime, razum je taj kojim se *Kur'ān* i *sunnet* tumače. A to, dalje, znači da između Objave i Razuma ne postoji suprotnost.

U svojoj drugoj raspravi na arapskom pod naslovom: *نَعْمَ، الْعَقْلُ وَالِدِينُ إِنَّنِ*:
- Husein Đozo, baveći se ulogom nauke i razuma u današnjem islamskom mišljenju, komentira jedan al-Ma'arrījev stih:¹⁴

إِنَّتَانِ أَهْلُ الْأَرْضِ: دُوَّ عَقْلٍ بِلَا دِينٍ
وَأَخْرُ دِينٌ لَا عَقْلَ لَهُ!

“Dvije su vrste ljudi: Oni s razumom, a bez vjere!

I drugi, s vjerom [pobožni], ali bez razuma!”

Cijeli ovaj esej Đozo je napisao da bi podsjetio na jednu raspravu koju je ranije objavio Zaky Nağīb Mağmūd o odnosu razuma i vjere, te o tome da li se to dvoje u islamu može pomiriti. Đozo tvrdi da islam znači pomirenje “vjere i razuma“, ali upravo je period *taqlida* uništio tu ravnotežu. Kao i u svojim drugim raspravama, Đozo i u ovom eseju tvrdi da je sa dolaskom islama došao kraj “čudima“, nastupila je “epoha razuma“.

وَالْمَعْلُومُ أَنَّ بِالْإِسْلَامِ انْتَهَى دَوْرُ الْمُعْجِزَاتِ وَالْخَوَارِقِ، وَبَدَأَ دَوْرُ الْعَقْلِ وَالْعِلْمِ ...

“Poznato je da se sa islamom završio period čuda i nadnaravnih stvari, i da je započeo period razuma i nauke...”¹⁵

U svome moderno koncipiranom *kalāmu*, Husein Đozo smatra da islam afirmira pomirenje vjere i nauke. On kategorički kaže sljedeće:

وَقَدْ انْقَضَتْ فَتْرَةُ الدِّينِ بِلَا عِلْمٍ وَنَحْنُ الْآنَ نَعِيشُ فَتْرَةَ الْعِلْمِ بِلَا دِينٍ،
فَهَلْ يَأْتُرِي تَنْجِيهِ الْبَشَرِيَّةِ إِلَى فَتْرَةِ التَّوْفِيقِ بَيْنَ الْعِلْمِ وَالدِّينِ؟
وَهُوَ مَا يَرْمِي إِلَيْهِ وَيَسْتَهْدِفُهُ الْإِسْلَامُ!

“Završio se period vjere bez nauke, a sada živimo period nauke bez vjere.

Hoće li se čovječanstvo, da mi je znati, usmjeriti dobu pomirenja nauke i vjere?

A upravo to je ono čemu smjera i cilja islam!”¹⁶

Husein Đozo ne vidi nikakvu opreku između razuma i vjere, naprotiv, on smatra da su nam teorije, stavovi i mnijenja o tome da je to dvoje, razum i vjera, oprečno - došli iz doba *taqlida* (*‘aṣru t-taqlīd – عَصْرُ التَّقْلِيدِ*).

14 Ovaj esej Husein Đozo je objavio u *al-'Arabīju*, juli, br. 270., Kuwait, 1980., str. 56-58.

15 Husein Đozo, *al-'Arabī*, br. 270., isto, str. 57.

16 Husein Đozo, *al-'Arabī*, br. 270., isto, str. 58.

Kritika konzervativnih učenjaka i njihova redukcionizma

U svome trećem tekstu na arapskom (مَادًا يَتَّقُ فِي وَجْهِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ) koji posjedujemo, Husein Đozo smatra da "ukočenost/beživotnost vjerskih učenjaka" (*ḡumūdu l-'ulamā'*), koja potječe iz vremena stagnacije, jeste velika prepreka autentičnom predstavljanju islama danas.¹⁷

إِنَّ مِنْ أْبْرَزِ مَظَاهِرِ عُصُورِ الانْحِطَاطِ وَالتَّخَلُّفِ وَصَعْفِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ جُمُودُ الْعُلَمَاءِ...

Đozo ovim posebno misli na dekadentnost znalaca vjerskog prava u islamu ili *fuqahā'* (فُقَهَاء). Smatra da je ukočenost islamskog mišljenja davno počela, okamenila se misao klase/staleža iz reda *fuqahā'*, zavladao je *taqlid*, a tradicionalna '*ulamā'* je odlučila da zatvori vrata svježeg i kreativnog mišljenja (*iḡtihād*).¹⁸

بَدَأَ الْجُمُودُ مِنْ عَهْدِ بَعِيدٍ فَتَحَجَّرَتْ عَقْلِيَّةُ الْفُقَهَاءِ وَسَادَ التَّقْلِيدُ
وَقَرَّرَ الْعُلَمَاءُ سَدَّ بَابِ الْأَجْتِهَادِ...

U svojim teološkim tumačenjima povijesti islama i muslimana, Husein Đozo smatra da se stagnacija začela onda kad su muslimani počeli slijepo slijediti mezhebe (*al-madāhib*) – (*qallada l-muslimūna l-madāhiba* - وَقَلَّدَ الْمُسْلِمُونَ الْمَدَاهِبَ), te kad su spram njih ispoljili ekstremizam (وَتَعَصَّبُوا لَهَا).¹⁹

On, također, smatra da su znalci vjerskog prava "sveli/reducirali islam samo na propise o obredoslovlju" (حَصَّرُوا الْإِسْلَامَ فِي أَحْكَامِ الْعِبَادَاتِ).²⁰

Imamo li u vidu mnoštvo tekstova koje je Đozo napisao, jasno se vidi da on smatra da se tradicionalni *kalām* treba nadići, ili – u najmanju ruku – *kalām* se treba proširiti obradom i elaboracijama savremenih perspektiva, dilema i pitanja muslimanskih društava.

Đozo je uvijek bio pristalica *iḡtihāda*, on je neka vrsta savremenog bosanskog teologa *iḡtihāda*, smatrao je da se svaka generacija muslimana treba nadviriti nad stranice Kur'āna i sunneta, te iz njih derivirati odgovore za svoje vrijeme. Đozo je uvijek, neumorno i istrajno, potcrtavao činjenicu koju Muḥammad 'Abduhū navodi u *Tafsīru al-Manār*, to

17 Ovo je govor (مَادًا يَتَّقُ فِي وَجْهِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ) koji je Husein Đozo održao na Prvoj konferenciji za islamsku da'wu u Tripoliju, Libijska Arapska Republika, decembar, 1970.

18 Husein Đozo, مَادًا يَتَّقُ فِي وَجْهِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ, isto, str. 59.

19 Husein Đozo, مَادًا يَتَّقُ فِي وَجْهِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ, isto, str. 59.

20 Husein Đozo, مَادًا يَتَّقُ فِي وَجْهِ الدَّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ, isto, str. 59.

jest da je "sa islamom došlo do punoljetstva čovječanstva" (مَجِيئِ الْإِسْلَامِ جَاءَ) (سِنَّ رُشْدِ الْبَشَرِيَّةِ وَدَخَلَ) (الْإِنْسَانُ بِدِينِ الْإِسْلَامِ فِي سِنَّ الرُّشْدِ),²¹ jer, naime, prema autorima *al-Manāra*, u islamu nema svećenstva, nema posvećenih koji posreduju sveta zna(me)nja. Islam je uvijek otvoren u vremenu, to znači da i islamska teologija ili *kalām* treba da se stalno iznova formuliraju u vremenu. To je glavna poruka Đozine knjige "Islam u vremenu", koja samim svojim naslovom sugerira značaj i iznimnu važnost *faktora vremena* u tumačenju izvora islama.

Iz naših napomena o konceptu *kalāma* kod Huseina Đoze dā se zaključiti da je on bio rezolutno protiv teoloških rasprava pisanih na način "komentara" (*šarḥ*) i natkomentara (*al-ḥawāšī*).

Sintagma 'ulamā'u l-ḥalaf (عُلَمَاءُ الْخَلْفِ - ili dekadentna ulema islama, ulema *taqlīda*/oponašanja i ukočenosti) prve mezhebe islama je samo opisivala i komentirala, bez ikakvog kreativnog mišljenja sa svoje strane, te bez propitivanja temeljnih tokova vremena u kojima se živi i koji se moraju poznavati.

Husein Đozo smatra da se *kalām* i *fiqh* nisu mogli (kako on kaže: skoro hiljadu godina!) razvijati jer dekadentna 'ulamā'u l-ḥalaf prvotno osnovane mezhebe nije kreativno dopunjavala, već ih je samo prepisivala i objašnjavala...²²

وَلَمْ يَزِدْ عُلَمَاءُ الْخَلْفِ، أَغْنَى عُلَمَاءُ الْجُمُودِ وَالتَّقْلِيدِ، عَلَى الْمَذَاهِبِ إِلَّا تَدْوِينَهَا وَشَرْحَهَا...

Zadaća dekadentne uleme ('ulamā'u l-ḥalaf) svela se samo na pisanje komentara, natkomentara i dopuna, pisanih bez teorijskog uvida u temelje mezheba...²³

وَأَنْحَصَرَتْ مُهِمَّةُ عُلَمَاءِ الْخَلْفِ عَلَى كِتَابَةِ الشُّرُوحِ وَالْحَوَاشِي وَالْهَوَامِشِ، الَّتِي حَالَتْ دُونَ النَّظَرِ إِلَى أَصُولِ الْمَذَاهِبِ...

Djelo Huseina Đoze primjer je jedne bosanske teološke kritike povijesne tradicije islama, kao i kritike interpretativnog naslijeđa islama koje je izraslo na tradiciji mezheba ili pravnih škola klasičnoga islama. Dakako, primjećuje se da je veliki dio Đozinih rasprava, eseja i članaka izrečen na razini načelnosti. Skoro svaka njegova rasprava sadrži tvrdnju

21 Muḥammad 'Abduhū i Muḥammad Rašīd Riḏā, *Tafsīru l-Manār*, I, Kairo, 1925., str. 315.

22 Husein Đozo, مَاذَا يَقِفُ فِي وَجْهِ الدُّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ, isto, str. 59.

23 Husein Đozo, مَاذَا يَقِفُ فِي وَجْهِ الدُّعْوَةِ الْإِسْلَامِيَّةِ, isto, str. 59.

o tome da su islamska vrela (Kur'ān i sunnet) imala samo jednu povijesnu "razradu" i primjenu, onu iz doba "uzornih generacija" (*as-salafu aṣ-ṣālih*).

Ta se razrada kasnije okoštala, tako okoštana tradicija stala je na mjesto izvora islama i umnogome te izvore potisnula i zamijenila, došlo je do *taqlīda*, nastupila je epoha koju su obilježile neinventivne generacije zvane *'ulamā'u l-halafitd*.

Husein Đozo je ove svoje zaključke izvodio na području *kalāma*, ali vrlo često i *fiqha*. On nije bio sklon *sufizmu*, pa da uoči izvanredne komentare Kur'āna u okviru takvog tipa duhovnosti. Također, Đozo nije bio sklon izučavanju *'irfānske tradicije* unutar Irana i razvoja te tradicije od 1500. godine naovamo. Đozo je poglavito bio okrenut kritici *arapskog sunnizma*, koji se izučavao na al-Azharu, tražio je da se on reformira. Poglavito unutar "arapskog sunnizma" on je vidio stagnaciju, ali i priliku da se pokrenu reforme. Prema onome što je vidio, Đozo je formirao i svoje kritičko teološko mišljenje.

Oštra kritika "rekla-kazala" metodologije

Prije 36 godina, u septembarskom izdanju (br. 238.) poznatog kuvajtskog časopisa *al-'Arabī* (godište iz 1978.), u rubrici "Qaḍāyā hayawiyya" (فَصَايَا) ili "Živi problemi", objavljen je esej Huseina Đoze pod naslovom: "Qāla wa qīla la taṣluhu gidā'an li l-ġīli l-muslim" (قَالَ وَقِيلَ لَا تَصْلُحُ غِدَاءٌ لِلْجِيلِ) (المُسلِم), "Rekla-kazala, hrana koja nije adekvatna ovom muslimanskom pokoljenju".²⁴ Ovaj esej Huseina Đoze objavljen je na dvije stranice časopisa *al-'Arabī* (kako rekosmo, broj 238., str. 54-55) a potpisan je riječima: "Perom jugoslavenskog učenjaka Huseina Đoze" (bi qalemi l-'allāmati l-yuġūslāfiyyi Ḥusayn Ġūzū).

بِقَلَمِ الْعَلَامَةِ الْيُوجُوسَلَفِيِّ حُسَيْنِ جُوزُو

Pređemo li na predstavljanje i analizu ovog Đozina eseja, potrebno je reći da je ova kratka rasprava, zapravo, jedan rezime Đozinih glavnih ideja o reformi i obnovi islamskih institucija, mišljenja i djelovanja, na-

²⁴ Zahvaljujem se mr. Muharem-ef. Omerdiću, koji mi je nesebično pomogao da otkrijem ovaj esej Husein-ef. Đoze i da ga lociram u časopisu *al-'Arabī*. Također, zahvaljujem se svome prijatelju Senahidu Bristriću, ambasadoru Bosne i Hercegovine u Kuwaitu, pomogao mi je da ovaj esej nedavno dobijem iz Redakcije *al-'Arabīja*.

pose o "razvoju Šerijata". Podsjećamo čitateljstvo da je, odmah nakon njegove smrti 1982. godine, u Đozinoj pisanoj zaostavštini nađen jedan neobjavljeni rukopis pod naslovom "Vraćanje Šerijatu".²⁵

Mnoge ideje iz Đozine rasprave "Vraćanje Šerijatu" nalaze se u njegovom eseju "Qāla wa qīla" ("Rekla-kazala"), te ćemo ovdje, kad bude potrebno, ukazati na slična mjesta.

Na samom početku svoga eseja "Qāla wa qīla" ("Rekla-kazala") Đozo kaže:

هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الْمَشْهُومَةُ تُعَبَّرُ عَنْ فَتْرَةٍ مِنْ أَسْوَى فِتْرَاتٍ فِي تَارِيخِ الْإِسْلَامِ
وَهِيَ فَتْرَةُ الْأَنْحِطَاطِ وَالْجُمُودِ وَالرُّكُودِ وَالرُّكُودِ، تَحَجَّرَتْ فِيهَا
عَقْلِيَّةُ الْعُلَمَاءِ وَتَجَمَّدَ تَفَكُّرُهُمْ وَسَادَ التَّقْلِيدُ الْأَعْمَى وَأُنْعَدَمَ الْإِبْدَاعُ
وَ الْإِبْتِكَارُ.

Ove pesimistične riječi odražavaju jednu od najgorih epoha u povijesti islama, epohu dekadence, pasivnosti, pokornosti i stagnacije, u njoj se okamenila racionalnost učenjaka i pasiviziralo njihovo mišljenje. Zavladao je slijepo oponašanje, nestalo je stvaralaštva i kreativnosti.²⁶

Naravno, pesimistične riječi (*al-kalimātu l-maš'ūmah*) koje Đozo spominje su riječi iz naslova njegova eseja. Dakle, metodologija "rekla-kazala" (qāla wa qīla) više nije to što odgovara današnjim muslimanskim naraštajima. Pod "rekla-kazala" metodologijom Đozo misli na stara predanja u starim islamskim knjigama, u kojima se lancima prenosilaca prenosi i gomila ono što su prijašnje generacije rekle o Kur'ānu, o sunnetu itd. Također, pod "rekla-kazala" metodologijom Đozo smatra i nekritička pozivanja na klasična djela koja ni u čemu ne oslovljavaju našu savremenost.

Đozo nastavlja riječima:

وَلَا غَرَابَةَ فِي ذَلِكَ، فَلِكُلِّ أُمَّةٍ فِي تَارِيخِ تَطَوُّرٍ، حَيَاتِيهَا لِحَطَّاتٍ الْمَدِّ وَالْجَزْرِ
وَلِحَطَّاتٍ التَّقَدُّمِ وَالتَّأَخُّرِ، وَإِنَّمَا الْغَرَابَةُ أَنْ تَمْتَدَّ حَالَةُ الرُّكُودِ وَالْجُمُودِ فُرُونًا عَدِيدَةً.
كَمَا هُوَ الشَّأْنُ فِي حَيَاةِ الْمُسْلِمِينَ الدِّيْنِيَّةِ وَفِي تَطَوُّرِ الشَّرِيْعَةِ.

25 Neobjavljeni tekst "Vraćanje Šerijatu" pronašao je Aziz Kadribegović na Đozinom radnom stolu. Ja sam taj tekst (koji je pisan olovkom) prekucao i objavljen je u *Glasniku Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ*, godište XLV, broj. III, maj-juni, Sarajevo, 1982.

26 Husein Đozo, *Qāla wa qīla la taṣluhu gidā'an li l-ġili l-muslim* - (قَالَ وَقِيلَ لَا تَصْلُحُ عِدَاءُ لِلْجِيلِ الْمُسْلِمِ) - *al-'Arabī* br. 238., septembar, Kuwait/Kuvajt, 1978., §. 54.

„U ovom [prethodno rečenom] nema ništa čudno, jer svaka zajednica u povijesti ima razvoj, njen život su trenuci plime i oseke, trenuci napretka i nazatka, nego je, naime, čudno da stanje stagnacije i mrtvila traje [toliko] mnogo stoljeća, kako je to slučaj u vjerskom životu muslimana i u razvoju Šerijata.“²⁷

Husein Đozo je ovim iznio svoje mišljenje o tome da se povijest islama dijeli na dvoje, *iğtihād* i *taqlīd*, prvo je – kako on misli – period kreativnog mišljenja koji je potrajao za vrijeme prva četiri stoljeća islama, a drugo je period *slijepog slijedenja* (on i u ovom eseju na arapskom *slijepo slijedenje* prevodi sintagmom *at-taqlīdu l-a'mā*). Zanimljivo je da Đozo ovdje spominje da je do zastoja došlo u "vjerskom životu muslimana", kao i u "razvoju Šerijata" (*fī taṭawwuri š-šarī'ah*). Naravno, tradicionalisti ne bi nikada prihvatili ni samu pomisao da se Šerijat (kao *sveto pravo*) može "razvijati", Đozo je, međutim, kao islamski modernist u nekoliko svojih rasprava i eseja smatrao da je nužno poraditi na "razvoju Šerijata". I u svome posthumno objavljenom eseju "Vraćanje Šerijatu" Đozo prihvata mogućnost razvoja Šerijata, on ga nekada poistovjećuje sa "razvojem islama", sa "širenjem islama". Tako on kaže:

„U svom širenju on [islam] je konkretno došao u područje utjecaja i tragova drevne helenističke, perzijske, indijske i kineske kulture. Sve što je [islam] zatekao i otkrio u tim kulturama i religijama pozitivnog i nepreživjelog i neprevladanog islam je usvajao i oživljavao i uključivao u proces daljeg kretanja. Najobičnija je podvala da je [islam] rušio sve što nije islamsko.“²⁸

I u odlomku koji upravo slijedi Đozo insistira na "razvoju Šerijata".

وَلَا يَزَالُ هُنَاكَ عُلَمَاءٌ مَعَ الْأَسْفِ الشَّدِيدِ يَسْمَعُونَ الْحَدِيثَ عَنْ تَطْوِيرِ الشَّرِيْعَةِ وَيَقُولُونَ: الشَّرِيْعَةُ الْإِسْلَامِيَّةُ كَامِلَةٌ فَهِيَ لَيْسَتْ فِي حَاجَةٍ إِلَى التَّطْوِيرِ، وَإِنَّمَا يَتَطَوَّرُ النَّاقِصُ، وَهَذَا - كَمَا يَقُولُ الْإِمَامُ الْعَلَامَةُ أَبُو الْمَعَالِي مُحَمَّدُ سُكْرَى الْأَلُوسِي (غَايَةُ الْأَمَانِي فِي الرَّدِّ عَلَى النَّبْهَانِي) - قَوْلٌ يَعْكِسُ الْحَقَّ تَمَامًا، فَإِنَّ كِبَالَ الشَّرِيْعَةِ إِنَّمَا هُوَ فِي كَوْنِهَا جِسْمًا حَيًّا نَائِمًا مُتَطَوِّرًا يُوَاكِبُ تَطَوُّرَهُ الْحَيَاةَ الْحَيَّةَ النَّائِمَةَ الْمُتَطَوِّرَةَ.

27 Đozo, *Qāla wa qīla*, š. 54.

28 Đozo, Vraćanje šerijatu, *Glasnik Vrhovnog islamskog starješinstva u SFRJ*, godište XLV, broj III, maj-juni, Sarajevo, 1982., str. 250.

„Na veliku žalost, još uvijek ima vjerskih učenjaka koji slušaju govor o razvoju Šerijata i govore: Islamski Šerijat je savršen, on nema potrebe za razvojem, jer razvija se samo ono što je nepotpuno. Ovakav stav – kako kaže imam i učenjak Abū l-Ma‘ālī Maḥmūd Šukrī al-Ālūsī (u djelu: “Svrha želja u pobijanju an-Nabhānija”)²⁹ – sasvim proturječi istini. Zapravo, savršenstvo Šerijata i sastoji se u tome što je to živo, rastuće i razvijajuće tijelo, razvoj Šerijata prati život koji je živ, koji raste i koji se razvija.”³⁰

Đozo je ovu svoju tvrdnju objasnio u nekoliko svojih eseja, posebno u eseju “Vraćanje Šerijatu”. On tamo tvrdi:

„Ne mogu se sva pitanja jedanput zauvijek riješiti. Nova pitanja se uvijek javljaju a stara dobivaju nova rješenja. Zato je Kur‘ān skoro sve saopćio u vidu koncepcije te principa i poruka. Razradu svega toga ostavio je društvu, da u svakom datom povijesnom trenutku ocjenjuje svoje interese, potrebe i mogućnosti i na osnovu toga razrađuje kur‘ānsku misao.”³¹

Ovaj ton vidimo i u njegovom eseju “Qāla wa qīla”:

وَفِي كَوْنِهَا تَحْمِلُ فِي طَيِّبَاتِهَا كُلَّ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ الْإِنْسَانُ فِي زَمَانِهِ وَمَكَانِهِ
وَطُرُوفِ حَيَاتِهِ، وَلَيْسَ عَلَى الْإِنْسَانِ إِلَّا بَدَلُ الْجُهْدِ لِلْحُضُورِ عَلَيْهِ
وَتَقْيِيمِ حَاجَاتِهِ وَمَسَاكِلِهِ وَقَضَايَاهُ الَّتِي يَجِبُ أَنْ يَبْحَثَ عَنْ حُلُولِهَا
فِي الْقُرْآنِ.

„U biti Šerijat u svojim zasadama nosi sve što čovjek treba u svome vremenu, mjestu i okolnostima svoga života. Čovjek samo treba uložiti napor da to postigne, da procijeni svoje potrebe, probleme i pitanja za koja treba iznaći rješenja u Kur‘ānu.”³²

Šta doista znači “razvoj Šerijata”?

U riječima koje potom ispisuje, Đozo pokušava objasniti nespornost oko samog razumijevanja riječi “razvoj”, taj nespornost postoji između onih koji smatraju da je Šerijat nužno razvijati, i onih koji su žestoki protivnici takva projekta. Đozo kaže:

وَالظَّاهِرُ أَنَّ الْخِلَافَ بَيْنَ الْقَائِلِينَ بِضُرُورَةِ تَطْوِيرِ الشَّرِيعَةِ وَبَيْنَ الْمُخَالَفِينَ بِهِ

29 Ovo djelo pronašli smo u Gazi Husrev-begovoj biblioteci (GHB, o – 3017), publikacija ne daje podatke o mjestu i godini izdanja. Zahvaljujemo se mr. Osmanu Laviću na ljubaznosti i trudu da nam ovu knjigu stavi na raspolaganje.

30 Đozo, *Qāla wa qīla*, š. 54.

31 Đozo, *Vraćanje šerijatu*, str. 253.

32 Đozo, *Qāla wa qīla*, š. 54.

هُوَ فِي فَيْهِمْ مَعْنَى التَّطْوِيرِ. يَبْدُو أَنَّ الْمُخَالَفِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّ التَّطْوِيرَ يَعْنِي تَعْيِيرَ الْإِسْلَامِ وَتَحْرِيفَ مَبَادِيئِهِ وَقَوَاعِدِهِ الْكَلْبِيَّةِ وَهَذَا عَبْرَ جَائِزٍ بِالِاتِّفَاقِ.

„Jasno je da razilaženje između zagovornika nužnosti razvoja Šerijata i protivnika tog razvoja počiva zapravo u shvatanju značenja razvoja. Čini se da protivnici [razvoja Šerijata] smatraju da razvoj znači promjenu islama, izopačenje njegovih načela i općih principa, a takvo što, opći je konsenzus, nije dopušteno.“³³

Đozo objašnjava šta on misli pod razvojem Šerijata i, na jedan općenit način, objašnjava pozicije zagovornika, odnosno protivnika, toga razvoja. Tako, iznoseći argumente protivnika razvoja Šerijata, Đozo donosi svoju vlastitu deskripciju njihova stava:

فَإِنَّ الْأَحْكَامَ الشَّرْعِيَّةَ الَّتِي اشْتَمَلَتْ عَلَيْهَا الْقُرْآنُ هِيَ صَالِحَةٌ لِكُلِّ إِنْسَانٍ وَقَدْ اسْتَوَتْ فِيهَا الْعُصُورُ وَالْأَزْمَانُ، وَكَانَتْ لِلْقُرْآنِ مَعَانٍ خَاصَّةً بِأَهْلِ الْعُصُورِ السَّابِقَةِ وَمَعَانٍ أُخْرَى بِأَهْلِ الْعُصُورِ اللاحِقَةِ. وَأَمَّا الْأَذْوَاقُ وَالْمَشَارِبُ فَهِيَ إِنْ كَانَتْ مُوَافِقَةً لِلشَّرْعِ فَمَطْلُوبُهَا يُوجَدُ فِي الْقُرْآنِ، وَإِنْ كَانَتْ مُخَالَفَةً فَكَيْفَ مُمْكِنٌ أَنْ يُفَسِّرَ الْقُرْآنُ مَعَانَ تَوَافِقِي هَذِهِ الْأَذْوَاقِ وَالْمَشَارِبِ الْكَاسِدَةِ.

Šerijatski propisi koje obuhvata Kur'an vrijede za svakog čovjeka, važili su jednako kroz stoljeća i epohe. Kur'an nema naročita značenja samo za ljude minulih vjekova, a druga značenja za ljude kasnijih vremena. A kad su posrijedi pravci i postupci [u tumačenju Kur'ana], ukoliko su u skladu sa Šerijatom, potreba za njima nalazi se u Kur'anu. A ukoliko su oprečni [Šerijatu], kako da se, onda, Kur'an uopće mogne tumačiti smislovima koji su u skladu sa pogrešnim postupcima i bezvrijednim pravcima?!³⁴

Potom, na jedan načelan način, prelazi na deskripciju stava onih koji su za razvoj Šerijata, pa kaže:

وَالتَّطْوِيرُ فِي نَظَرِ الْقَائِلِينَ بِهِ لَيْسَ مَعْنَاهُ تَحْرِيفُ كَلِمَةِ اللَّهِ وَلَا تَعْيِيرُ تَعَالِيمِ الْقُرْآنِ، وَإِنَّمَا مَعْنَاهُ تَصْحِيحُ مَفَاهِيمِ النَّاسِ وَأَرَائِهِمْ وَأَفْكَارِهِمْ: أَعْنَى مَا فَهَمُوهُ وَاسْتَحْرَجُوهُ مِنَ الْقُرْآنِ مَعَالِمَ يُعَدُّ صَالِحًا وَأَصْبَحَ عَبْرَ مُسَائِرٍ وَمُنَاسِبٍ وَمُوَافِقٍ لِرِمَائِنَا.

„Razvoj [Šerijata], po mišljenju zagovornika tog razvoja, ne znači iskrivljavanje Božije Riječi, niti promjenu učenja Kur'ana, nego znači ispravljanje ljudskih shvaćanja, njihovih nazora i mišljenja: naime, to

33 Đozo, *Qāla wa qīla*, š. 54.

34 Đozo, *Qāla wa qīla*, š. 54.

što su oni razumjeli i izveli iz Kur'āna jesu putokazi koji su [nekada] smatrani ispravnim, ali su postali anahroni, nepodesni i u neskladu sa našim vremenom.³⁵

Nadalje, Husein Đozo ovaj svoj stav nastoji odlučno konkretizirati, te odmah pobliže objašnjava na šta se, metodološki, misli kad se kaže da naše današnje vrijeme treba imati projekte razvoja Šerijata.

إِنَّ التَّطْوِيرَ عَلَىٰ هَذَا الْمَفْهُومِ يُقْضَىٰ مِنْهُ تَغْيِيرُ صُورَةِ الْإِسْلَامِ تَعْيِشُ فِي أَدْهَانِ الْمُسْلِمِينَ
وَقَدْ تَكَوَّنَتْ قَبْلَ أَلْفِ سَنَةٍ حَسَبَ مَقْدَرَةِ النَّاسِ وَظُرُوفِ وَمَشَاكِلِ ذَلِكَ الْعَصْرِ،
ثُمَّ تَسَلَّلَتْ فِيهَا مَا تَسَلَّلَتْ خِلَالَ الْعُصُورِ مِنْ خِرَافَاتٍ وَبِدَعٍ وَصَلَالَاتٍ وَمَفَاهِيمٍ
نَشَأَتْ مَضَامِيئُهَا فِي عَهْدِ الْأَنْحِطَاطِ وَتَمَيَّزَتْ بِعَنَاصِرِ الْجُمُودِ وَالتَّأَخُّرِ.

„Razvojem [Šerijata] se prema ovom shvatanju namjerava izmijeniti slika/predstava islama koja živi u umovima muslimana, a formirala se prije hiljadu godina u skladu sa mogućnostima ljudi, okolnostima i pitanjima toga vremena. U tu predstavu se potom, protokom vjekova, uvuklo svega i svačega: mitovi, novotarije, zablude i shvatanja čiji su sadržaji nastali u vrijeme dekadence i odlikovali se elementima zastoja i nazatka.“³⁶

Ovim pasusom Đozo izravno oslovljava islamsko mišljenje koje je nastalo prije hiljadu godina i ne krije da ga smatra anahronim. I u svome tekstu „Vraćanje Šerijatu“ Đozo posve jasno kaže:

„Povratak Šerijatu u smislu povratka postojećem fikhu kao zakonu kojeg treba primijeniti u cjelini u svim oblastima života je, mora se reći, gotovo apsurdan. Ne može se reći da u propisima postojećih pravnih škola nema mnogo toga što je još uvijek nenadmašivo, živo i savremeno. Ali ne može, isto tako, niko tvrditi da se na osnovu tih propisa [datih prije hiljadu godina] mogu organizirati savremeno društvo i država sa svim ljudskim djelatnostima. Ti su propisi nastali u sasvim drugim uslovima, potrebama i mogućnostima. (...) Nova pitanja se uvijek javljaju, a stara dobivaju nova rješenja.“³⁷

35 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 54.

36 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 54.

37 Đozo, "Vraćanje Šerijatu", str. 253.

Nova generacija muslimana i nova predodžba o islamu

Iz tih razloga Husein Đozo u svome eseju (objavljenom u *al-'Arabīju* na arapskom) spominje "savremenu generaciju muslimana", te posve jasno kaže da nju ne može zadovoljiti predstava o islamu koja je stvorena prije hiljadu godina:

وَمِنَ الْمُؤَكَّدِ أَنَّ هَذِهِ الصُّورَةَ لَا يَقْبَلُهَا الْجَيْلُ الْمُسْلِمُ الْمُعَاصِرُ وَلَا يَتَّخَمَسُ لَهَا،
لَأَنَّ هَذَا الْجَيْلَ لَا يَرَى فِي هَذِهِ الصُّورَةِ مَا يُحْكِنُهُ مِنْ مُوَاجَهَةِ مَا يُسُودُ فِي عَصْرِنَا
مِنَ نُظْمٍ وَقَلَسَفَاتٍ وَأَفْكَارٍ.

„Sigurno je da ovu predstavu [o islamu datu prije hiljadu godina] ne prihvata savremeni muslimanski naraštaj, niti se njome oduševljava, jer ovaj naraštaj ne vidi u toj predstavi ono što će mu omogućiti da se suoči sa sistemima, filozofijama i idejama koje vladaju u našem dobu.“³⁸

Upravo iz tih razloga Đozo smatra da je nužno pristupiti stvaranju "nove predstave o islamu", te kaže:

وَمِنْ هُنَا تَتَعَيَّنُ وَتَتَضِحُ ضَرُورَةُ مُلِحَّةٍ لِلْقِيَامِ بِمِهْمَةٍ تَكْوِينِ صُورَةٍ جَدِيدَةٍ وَتَطَوُّرِ حَدِيثِ
الْفِكْرِ الْإِسْلَامِيِّ، ذَلِكَ التَّطَوُّرُ الَّذِي يَتَّفِقُ مَعَ الْحَاجَاتِ الْحَقِيقِيَّةِ لِلْإِنْسَانِ وَيُلَاقِمُ تَطَوُّرَ حَيَاتِهِ.

„Stoga je očita i jasna nasušna nužda da se pristupi zadaći stvaranja nove predodžbe i savremenog razvoja islamske misli, i takvog razvoja koji će se slagati sa stvarnim potrebama čovjeka i odgovarati razvoju njegova života.“³⁹

U istom tonu Đozo nastavlja:

وَبِعِبَارَةِ أُخْرَى يَتَعَيَّنُ عَلَيْنَا أَنْ نَقُومَ بِإِعْدَادِ الْجَيْلِ الْجَدِيدِ الْمُسْلِمِ.
وَلَتَكُنْ قَضِيَّةُ اِعْدَادِ الْجَيْلِ الْمُسْلِمِ - كَمَا قَالَ الْأَسْتَاذُ فَهْمِي هُوَيْدِي -
شَاغِلَنَا إِذَا كُنَّا جَادِينَ فِي الدَّعْوَةِ إِلَى إِقَامَةِ الْمُجْتَمَعِ الْإِسْلَامِيِّ،
وَهِيَ رِحْلَةٌ طَوِيلَةٌ وَسَافَةٌ، وَلَكِنَّهَا السَّبِيلُ الْأَمْتَلُ لِبُلُوغِ هَذَا الْهَدَفِ.

„Drugim riječima, naša je dužnost da pristupimo pripremanju novog muslimanskog pokoljenja. Neka nas pitanje pripremanja ovog muslimanskog naraštaja – kako kaže profesor Fahmī Huwaydī – zaokupi, ako smo ozbiljni u pozivu za uspostavljanje islamskog društva, a to je jedan dug i težak put, ali to je i najbolji način da se postigne taj cilj.“⁴⁰

38 Đozo, "Qāla wa qīla", §. 54.

39 Đozo, "Qāla wa qīla", §. 55.

40 Đozo, "Qāla wa qīla", §. 55.

Kako vidimo, Đozo ovdje spominje Fahmīja Huwaydīja, tada mladog muslimanskog kolumnistu iz Kaira, koji se, također, zalagao za modernistička tumačenja islama i Kur'āna. Fahmī Huwaydī je napisao mnoga djela, u njima, manje ili više, prenosi i širi modernistička shvatanja Muḥammada 'Abduhūa (umro 1905.), Rašīda Riḏāa (umro 1935.) i drugih. Iz spominjanja najpoznatijih kairskih kolumnista s kraja sedamdesetih godina XX stoljeća vidimo da je Đozo pomno pratio intelektualnu scenu u Egiptu i u arapskom svijetu.

Međutim Đozo domalo kasnije, svjestan svih poteškoća "odgajanja novih generacija", postavlja ovo pitanje:

وَلَكِنْ كَيْفَ نَبْلُغُ وَنَصِلُ إِلَى هَذَا الْهَدَفِ، وَمِنْ أَيْنَ نَبْدَأُ فِي عَمَلِيَّةِ إِعْدَادِ
الْجِيلِ الْمُسْلِمِ؟

„Ali, kako postići i doći do tog cilja, i odakle početi u radu pripremanja tog muslimanskog naraštaja?“⁴¹

Nakon ovako široko postavljenog uvodnog pitanja o problemu s kojim se želi baviti, Husein Đozo tek sada, na samoj sredini svoga eseja *Qāla wa qīla*, spominje "rekla-kazala" metodologiju spram koje on, svakako, nema nikakve simpatije. On jasno kaže:

يَجِبُ أَنْ نَتَأَكَّدَ وَنَتَبَيَّنَ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ بِأَنَّهُ لَا يَجُوزُ بِحَالٍ مِنَ الْأَحْوَالِ إِعْدَادُ الْجِيلِ الْجَدِيدِ
عَلَى أَسَاسِ قِيَلٍ وَقَالَ، أَيْ عَلَى أَسَاسِ الصُّورَةِ الْمُحَرَّفَةِ وَالنُّصُورِ الْمُخْطِئِ لِلْأَسْلَامِ
وَهَذَا الْعَمَلُ لَيْسَ بِبَيْسِرٍ. هُوَ فِي الْوَاقِعِ رَحْلَةٌ طَوِيلَةٌ وَسَاقَةٌ.

„Prije bilo čega drugog, trebamo biti sigurni i pouzdano znati da nije, ni u kojem slučaju, dopušteno pripremati taj novi naraštaj [muslimana] na temelju 'rekla-kazala' [knjiga i metodologije], to jest na temelju iskrivljene slike i pogrešne predstave o islamu, a to nije lahko uraditi. To je, zapravo, dug i težak put.“⁴²

Na ovom mjestu Đozo spominje islamske zavode i univerzitete koji rade po staroj programskoj metodologiji koju je on smatrao preživjelom i u ovom svome eseju on je kratko i jasno naziva - "rekla-kazala".

هُنَاكَ صُعُوبَاتٌ وَمَشَقَّاتٌ، مِنْهَا بَلَّ أَعْظَمُهَا كَوْنُ الْمَعَاهِدِ وَالْجَامِعَاتِ الْأِسْلَامِيَّةِ
لَا تَرَالُ تُلَقَّنُ طُلَابَهَا بِإِسْلَامِ كُتُبِ الْفِقْهِ وَكُتُبِ التَّفْسِيرِ.

41 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

42 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

„Postoje zapreke i poteškoće, među njima su najveće postojanje [obrazovnih] zavoda i islamskih univerziteta koji još uvijek podučavaju svoje studente islamu [iz] knjiga šerijatskog prava i knjiga tumačenja Kur'āna.“⁴³

Dozina kritika tradicionalno koncipiranih islamskih univerziteta

Posve se jasno vidi da za Huseina Dozu "islam knjiga" i "islam života" (ili "islam stvarnosti") nije jedno te isto. Metodologija "rekla-kazala" za njega znači suhoparno prenošenje davno rečenih mišljenja i drevnih stavova, koji su daleko od današnjeg života i od savremenog naraštaja muslimana.

Dozo se na ovom mjestu prisjećajući svoga studiranja na Univerzitetu al-Azhar, evo kako on opisuje jednu svoju davnu uspomenu iz studentskih dana:

وَأَذْكُرُ بِهَذِهِ الْمُنَاسَةِ بِأَنِّي دَرَسْتُ فِي الْأَزْهَرِ فِي مَادَّةِ الْفِقْهِ بَابًا خَاصًّا بِأَحْكَامِ الرَّقِيِّ،
وَمِنْ خِلَالِ هَذِهِ الدَّرَاسَةِ وَكَيْفِيَّةِ تَنَاوُلِ كُتُبِ الْفِقْهِ لِلرَّقِيِّ كُنْتُ أَتَّصَرُّ أَنْ الرَّقِيَّ لَا يَزَالُ
مَوْجُودًا وَأَنَّ الْأِسْلَامَ يَقْرَأُ بِهِ.

„Ovom prilikom se prisjećam da sam na al-Azharu učio, u predmetu Islamsko pravo, jedno posebno poglavlje o pripisima o ropstvu, i kroz taj studij i kroz način kako knjige islamskog prava obrađuju ropstvo smatrao sam da ropstvo još uvijek postoji i da ga islam priznaje.“⁴⁴

Dozo potom u svome eseju *Qāla wa qīla* sa kritike tradicionalno koncipiranih univerziteta prelazi na kritiku klasičnih muslimanskih knjiga i djela iz tumačenja Kur'āna. Smatra da ta djela ne raskrivaju intenciju (*murādullāh* – مُرَادُ اللَّهِ) Božije Knjige, u tome se poziva na već spominjanog Maḥmūda Šukrīja al-Ālūsija.

وَأَمَّا كُنْتُ التَّفْسِيرِ الْمُتَدَاوِلَهُ بَيْنَ الْأَيْدِي الْيَوْمَ فَلَا تُعْطَى لَنَا صُورَةً صَحِيحَةً عَنِ الْإِسْلَامِ
،،مَنْ طَالَعَهَا وَجَدَهَا أَعْظَمَ مَنَعٍ مِنَ الْوُقُوفِ عَلَى مُرَادِ اللَّهِ بِكِتَابِهِ الْكَرِيمِ،، (الْعَلَمَةُ
مَحْمُودُ سُكْرِي الْأَلُوسِي).

43 Dozo, "Qāla wa qīla", §. 55.

44 Dozo, "Qāla wa qīla", §. 55.

„Kad su posrijedi djela iz tumačenja Kur'āna koja su u opticaju na raspolaganju danas, ona ne daju valjanu sliku o islamu, te ih njihovi čitatelji smatraju najvećom smetnjom da se dođe do pravog značenja Plemenite Božije Knjige' (učenjaka Maḥmūd Šukrī al-Ālūsī).“⁴⁵

Na ovoj dionici u svome eseju Đozo se s osobitom radošću i posebnom nadom osvrće na tzv. "valjane savremene komentare Kur'āna" (*tafsīr 'aṣrī ṣaḥīḥ*), te kaže:

رُحِمَا يُقَالُ بِأَنَّ هُنَاكَ مُحَاوَلَاتٍ تُتَّخَذُ وَجُهُودًا تُبَدَّلُ فِي سَبِيلِ تَفْسِيرِ الْقُرْآنِ
تَفْسِيرًا عَصْرِيًّا صَحِيحًا يُعْطِي لَنَا صُورَةً جَدِيدَةً لِلْفِكْرِ الْإِسْلَامِيِّ بِمَا فِيهِ مِنْ
مُمَبَّرَاتِهِ وَخَصَائِصِهِ مِمَّا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَهْلِكَ الْقِرَاعُ الْمَوْجُودُ فِي الْحَيَاةِ الْمُعَاصِرَةِ.

„Možda se može kazati da se tu čine pokušaji i ulažu naponi na polju tumačenja Kur'āna savremenim valjanim tumačenjem, koje nam daje novu sliku o islamskoj misli, sa svim odlikama i osobitostima te misli, a što može popuniti prazninu koja postoji u savremenom životu.“⁴⁶

Đozo se, dakako, slaže s tim da ima savremenih tumačenja Kur'āna, on ih pozdravlja, posebno spominje tu "novu predstavu o islamu koju ta djela šire", te nastavlja spominjući izričito neke od novih komentatora i komentara Kur'āna:

نَعَمْ، هُنَاكَ مَفْسَرُونَ جُدُّدٌ مِثْلَ الشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَبْدِهِ وَالشَّيْخِ رِصَا (تَفْسِيرُ الْمَنَارِ) وَالْإِسْتَاذِ
سَيِّدِ قُطْبَ (فِي ظِلَالِ الْقُرْآنِ) وَغَيْرِهِمْ.

„Da, ima novih komentatora kao što je šejh Muḥammad 'Abduhū, šejh Rašīd Riḍā (*Tafsīru l-Manār* – "Komentar Svjetionik"), profesor Sayyid Quṭb (*Fī ḡilālī l-qur'ān* – "U okrilju Kur'āna") te drugi.“⁴⁷

Međutim Đozo već u narednoj rečenici tvrdi da postoje veoma grubo otpori savremenom tumačenju Kur'āna koji dolaze sa tradicionalističke strane. "Štap/batina šayḥa 'Ulayša" (*'aṣā šayḥ 'ulayš* -) je metafora toga otpora. Ovdje se prisjećam časova Husein-ef. Đoze na Islamskom teološkom fakultetu (od 1978. do 1992.), naime, Đozo nam je govorio da je u vrijeme svoga studiranja na al-Azharu bio jedan tradicionalno orijentirani šayḥ 'Ulayš, koji je iz univerzitetskih predavaonica svojim štapom izgonio pristalice Muḥammada 'Abduhūa i Muḥammada Rašīda Riḍāa.

45 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

46 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

47 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

Đozo u ovom eseju *Qāla wa qīla* ovako spominje toga ljutitoga šayḥa 'Ulayša:

وَلَكِنْ يَجِبُ أَنْ لَا نَنْسَى بِأَنَّ هُنَاكَ عَصَا الشَّيْخِ عَلِيَّشَ تَحُولُ دُونَ دِرَاسَةٍ
وَتَدْرِيْسٍ مِثْلِ هَذِهِ الْمَأَلَفَاتِ فِي الْجَامِعَاتِ الْإِسْلَامِيَّةِ.

„Ali ne smijemo zaboraviti da ima štap/batina šayḥa 'Ulayša koja ne dā da se na islamskim univerzitetima studiraju i izučavaju djela/spisi kao što su ovi [od Muḥammada 'Abduhūa i Muḥammada Rašīda Riḏāa].“⁴⁸

Potom Husein Đozo ispisiuje nekoliko rečenica iz svoje autobiografije, evocirajući uspomene na svoje mlade godine provedene u Kairu. Vidi se da on ove svoje riječi posvećuje, s posebnim žalom, jednom svome potresnom sjećanju iz doba kad je bio student na Univerzitetu al-Azhar. On se, naime, prisjeća nekog svoga kašnjenja u studentski dom.

أَتَذَكَّرُ عِنْدَمَا كُنْتُ طَالِبًا فِي الْأَزْهَرِ حَضَرْتُ مُحَاضَرَةً لِلشَّيْخِ رَشِيدٍ رَضَا فِي التَّصَوُّفِ
وَكُنْتُ سَاكِنًا فِي رِوَاقِ الْأَثْرَاكِ - تَكِيَّةِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي الدَّهَبِ - وَتَأَخَّرْتُ فِي الْعُودَةِ
إِلَى التَّكِيَّةِ، فَاسْتَدْعَانِي شَيْخُ الرِّوَاقِ لِلتَّحْقِيقِ مَعِي فِي التَّأَخُّرِ، فَلَمَّا أَخْبَرْتَهُ عَنْ حُضُورِي
مُحَاضَرَةَ الشَّيْخِ رَشِيدٍ رَضَا، قَالَ لِي الْعُذْرُ أَفْبَحُ مِنْ نَفْسِ التَّأَخُّرِ، وَأَضَافَ أَنَّ الشَّيْخَ
رَضَا يَنْشُرُ الْأَفْكَارَ الْبَاطِلَةَ وَهُوَ تَلْمِيزٌ لِلشَّيْخِ مُحَمَّدِ عَبْدِهُ، فَمِنَ الْوَاجِبِ مَقَاوِمَةُ آرَائِهِ وَأَفْكَارِهِ.

„Sjećam se, kad sam bio student na al-Azharu, prisustvovao sam jednome predavanju šayḥa Rašīda Riḏāa o tašawwufu, a stanovao sam u domu za Turke – Tekiji Muḥammad Bega Abū d-Dahaba. Zakasnio sam pri povratku u Tekiju, pa me starješina doma pozvao da ustanovi razlog moga kašnjenja. Kad sam ga obavijestio da sam prisustvovao predavanju šayḥa Rašīda Riḏāa, rekao mi je: 'Isprika je ružnija od samog kašnjenja.' Dodao je da šayḥ Rašīd Riḏā širi pogrešne ideje i da je on učenik šayḥa Muḥammada 'Abduhūa, te se treba suprotstaviti njegovim mišljenjima i idejama.“⁴⁹

Đozo potom iznosi svoje poglede na dvije vrste smetnji i poteškoća koje stoje na putu oslobađanja od staromodne "rekla-kazala" (*qāla wa qīla*) metodologije. On izravno ukazuje na "unutarnje" i "vanjske" zapreke. Evo njegovih razmišljanja:

تِلْكَ صُعُوبَاتٌ نَسْتَطِيعُ أَنْ نُطَلِّقَ عَلَيْهَا اسْمَ الصُّعُوبَاتِ الدَّاخِلِيَّةِ الَّتِي تَتَّبَعُ مِنْ دَاخِلِ

48 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

49 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

الْمُجْتَمَعِ الْإِسْلَامِيِّ. وَعَلَى جَانِبِ هَذَا النُّوعِ مِنَ الصُّعُوبَاتِ نُوْجِدُ صُعُوبَاتٍ أُخْرَى لَيْسَتْ أَقْلَ شَأْنًا مِنَ الْأَوَّلَى يُمَكِّنُ أَنْ تُسَمِّيَهَا الصُّعُوبَاتِ الْخَارِجِيَّةَ. وَذَلِكَ أَنَّ الْمُجْتَمَعِ الْإِسْلَامِيِّ لَيْسَ مِعْزَلٌ عَنِ الْمُجْتَمَعِ الْعَالَمِيِّ الَّذِي تَسُوْدُ فِيهِ فَلَاسِقَاتٌ وَنُظُمٌ وَأَفْكَارٌ، وَتُوْثِرُ عَلَى الْمُجْتَمَعِ الْإِسْلَامِيِّ وَلَا سِيَّامًا عَلَى النَّشْئِ الْجَدِيدِ .

„Ove teškoće možemo nazvati unutarnjim teškoćama, one se poma-ljaju iznutra islamskoga društva. Naporedo sa ovom vrstom teškoća po-stoje i druge teškoće, koje nisu manje važne od ovih prvih, a možemo ih nazvati vanjskim teškoćama.

Naime, islamsko društvo nije odvojeno od svjetskoga društva u koje-mu vladaju filozofije, sistemi i ideje, i utječu na islamsko društvo, napose na novu generaciju.“⁵⁰

U pasažu koji će upravo dopisati nakon ovog navedenog, Đozo iznosi na vidjelo svoje mišljenje da se nova generacija muslimana suočava sa jednom nasušnom potrebom: naime, ona traga za odgovorima, a ne do-bija te odgovore iz staromodne i davne interpretacije islama, ili iz “rekla-kazala“ metodologije.

وَمِنْ حَيْثُ أَنَّ الْجَيْلَ الْمُسْلِمَ الْجَدِيدَ يُوْاجِهُ مَشَاكِلَ فِكْرِيَّةً وَعَقَائِدِيَّةً وَاجْتِمَاعِيَّةً وَأَخْلَاقِيَّةً وَلَا يَجِدُ فِي صُورَةِ الْإِسْلَامِ الْحَالِيَةِ حُلُولًا لَهَا، فَإِنَّ أَفْرَادَ هَذَا الْجَيْلِ يَتَّجِهُونَ اتِّجَاهَاتٍ مُخْتَلِفَةً بَحْثًا عَنِ تِلْكَ الْحُلُولِ وَلَا ذَنْبَ لَهُمْ فِي ذَلِكَ، لِأَنَّهُمْ مُضْطَّرُونَ إِلَى مُسَايَرَةِ الْعَصْرِ وَإِلَى لِحَاقِ الرَّكْبِ الْعَامِ، وَإِنَّمَا الذَّنْبُ لِعَبْرِهِمْ مِنَ الْمَسْئُولِينَ فِي الْمُجْتَمَعِ الْإِسْلَامِيِّ.

„S obzirom na to da se savremena muslimanska generacija suočava sa ideološkim, vjerskim, društvenim i moralnim problemima, a u sadašnjoj predstavi islama ne nalazi rješenja za ove probleme, pojedini iz ove ge-neracije okreću se različitim pravcima, sve u potrazi za tim rješenjima, i za takvo što [zapravo] njih ne treba ni koriti. Jer oni su primorani ići sa vremenom i priključiti se općem toku stvari. Nego, koriti treba one druge među odgovornima u islamskom društvu.“⁵¹

U pretposljednem pasažu ovoga svoga eseja na arapskom iz septem-bra 1978., Husein-ef. Đozo se stavlja u položaj osobe koja govori u ime ove nove generacije muslimana. Tu vidimo Đozu kao gorljivog zagovor-

50 Đozo, “Qāla wa qīla”, š. 55.

51 Đozo, “Qāla wa qīla”, š. 55.

nika svježije interpretacije islama, kao profesora koji je dugo godina radio na "novoj predstavi o islamu". On otvoreno ustaje protiv naukovne metodologije na islamskim univerzitetima gdje se stara interpretativna građa, nagomila(va)na prije hiljadu i više godina, prenosi unutar "rekla-kazala" metodologije i učenja. Đozo kaže:

إِنَّ الْجَيْلَ الْمُسْلِمَ الْجَدِيدَ لَا يَرْضَى أَنْ يَعِيشَ عَائِلَةً عَلَى، قَيْلٍ وَقَالَ، وَإِنَّمَا يُرِيدُ أَنْ يَقُولَ كَلِمَتَهُ فِي كُلِّ أَمْرٍ يَتَعَلَّقُ بِحَيَاتِهِ، وَلَهُ فِي ذَلِكَ كُلِّ الْحَقِّ. «تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ»، وَلِكُلِّ جَيْلٍ دَوْرٌ كَانَ يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يَقُومَ بِهِ وَيُؤَدِّيَهُ. وَقَدْ تَوَالَتْ أَجْيَالٌ عَدِيدَةٌ لَمْ تَقُمْ بِدَوْرِهَا وَعَاشَتْ عَائِلَةً عَلَى جَيْلِ السَّلْفِ الصَّالِحِ.

„Nova muslimanska generacija nije rada da živi u ovisnosti od 'rekla-kazala' [metodologije], već želi da kaže svoju riječ o svemu što se tiče njezina života, i ta generacija u tome ima potpuno pravo. 'To je narod bio i nestao! Njemu njegova stečevina, a vama vaša stečevina! Vi nećete biti pitani za ono što su oni radili!' [Kur'ān, II:134]. Svaka generacija ima ulogu koju je bila dužna ispuniti i izvršiti. A prošle su brojne generacije [muslimana] koje nisu izvršile svoju ulogu, živjele su ovisne o generaciji uzornih predaka [prvih muslimana].“⁵²

Đozo potom zaključuje svoj esej jednim apelom, on skoro da vidi pojavu jedne takve generacije muslimana, pa kaže:

وَقَدْ حَانَ الْوَقْتُ أَنْ تُنْهِيَ هَذِهِ الْفِتْرَةَ وَأَنْ نَخْلُقَ جَيْلًا بِنَاءً خَلِيقًا يَعْتَمِدُ عَلَى نَفْسِهِ وَعَلَى طَاقَتِهِ وَلَا يُقَلِّدُ غَيْرَهُ وَلَا يَكُونُ مُضَابًا بَعْدَةَ النَّفِصِ.

„Došlo je vrijeme da se okonča taj period [ovisnosti o prvim generacijama muslimana], te da se stvori kreativna, stvaralačka generacija koja se oslanja na sebe i na svoju snagu, a ne da oponaša druge i da ne bude pogođena kompleksom manje vrijednosti.“⁵³

Na kraju teksta stoje još tri riječi: Sarajevo – Husein Đozo (Sirāyafū - Ḥusayn Ġūzū – سيرايافو – حسين جوزو).⁵⁴

Recimo na kraju da su svi tekstovi (eseji) Huseina Đoze na arapskom važni i po tome što je on u njih utkao svojevrzni rezime svih svojih tekstova koje je dugo godina objavljivao na bosanskom jeziku. Također, nje-

52 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

53 Đozo, "Qāla wa qīla", š. 55.

54 Na stranici 55.

govi eseji na arapskom važni su i po samoj svojoj terminologiji. Naime, Đozina terminologija ili nazivlje u teorijama koje je on razvijao, jeste, po svojoj naravi, reformatorsko i obnoviteljsko. To posebno vrijedi za njegov esej *Qāla wa qīla* ("Rekla-kazala"), kojeg smo ovdje u cijelosti preveli i donijeli.

أنس كاريتش

نظر جوزو إلى الإصلاحات في الشريعة الإسلامية (حسب مقالة لجوزو نشرت قديما بعنوان «قال وقيل»)

يتناول المؤلف في هذه المناقشة الشيخ حسين جوزو بمثابة مؤلفا للمقالات العربية. وبعد ذكر عناوين بعض تلك المقالات يأتي المؤلف بمقتبسات منها باللغة العربية ثم يعطي تعليقاته على ما فيها من الموضوعات الإصلاحية والتجديدية (الدعوة إلى الاجتهاد وإدانة التقليد والدعوة إلى التفسير الجديد لمصادر الإسلام وما إلى ذلك). وتنتقل المناقشة بعد ذلك إلى تحليل مقالة جوزو بعنوان «قال وقيل» والتي نشرت بالعربية في مجلة «العربي» بسبتمبر عام ١٩٧٨م وهي غير مترجمة لحد الآن إلى البوسنية. ويأتي المؤلف بترجمتها بالكامل ثم يعلق عليها ويحلها في آفاق بعض مقالاته الأخرى ويقدم المقارنة الخاصة بينها وبين مقالة جوزو «عودة إلى الشريعة» والتي نشرت ١٩٨٢م.

Djozo's Views on the "Reform of Shari'a" (in his long-published text: Qala wa Qila)

By Enes Karić

In this disquisition the author talks about Hussein Djozo as a prominent writer of essays in Arabic. He lists some of these essays, indicates the parts written in Arabic, assesses their reformist and renewal themes (request for *iğtihād*, condemnation of *taqlid*, the need for a new interpretation of the sources of Islam, etc.). Then the discussion moves on to an analysis of one essay (*Qala wa Qila* or Hearsay) that was published in Arabic in the journal *al-'Arabi*, in September 1978, and which has not yet been translated into Bosnian. The author presents a complete translation of this essay, commenting on it and placing it within the sight of other Djozo's texts, especially associating it with Djozo's discussion on "Returning to Shari'a," which was published in 1982.

Upotreba i zloupotreba institucije fetve u kontekstu internetskih medija u Bosni i Hercegovini

Muhamed Velić

prof. islamskih nauka
velicmuhamed@gmail.com

Uvod

Da bismo pristupili tretiranju ovako važne teme, potrebno ju je sagledati u njenom cjelokupnom kontekstu, ili, pak, imati sveobuhvatnu viziju, a rukovoditi se principom selekcije, kako u metodološkom smislu govori dr. Tarik Ramadan¹, savjetujući muslimana kako će pristupiti i na koji način će se odnositi prema savremenom svijetu u kojem živi. No, u kontekstu postavljene teme, krenut ćemo od same geneze i osnovnih pojmova koji definišu, određuju i kontekstualiziraju pojam fetve.

Fetva, zapravo, kao forma, pripada općenitijem pojmu, tj. idžtihadu, a idžtihad u svojoj definiciji, zapravo, predstavlja “upotrebu umne energije do krajnjih granica u potrazi za pravnim mišljenjem. Ili drugim riječima kazano: maksimalan napor koji pravnik uloži da savlada i primijeni principe i pravila usuli-fikha u cilju otkrivanja Božijeg zakona”².

¹ Ramadan, Tarik, *Evroamerički muslimani, pitanja identiteta i pripadnosti*, Hrestomatija tekstova, eseja i intervjua, biblioteka Savremeni islamski mislioci, knjiga: 4, izdavač pdf: www.bosnamuslimmedia.com

² Ljevaković, Enes, *Institucije idžtihada i fetve u savremenim fikhskim istraživanjima*, predavanje na postdiplomskom studiju, Šerijat u savremenim društvima, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2008.

Imajući u vidu da je idžtihad podložan djeljivosti, hanefijski pravnici klasificiraju fekihe u sedam kategorija:

1. nezavisni mudžtehidi u Šerijatu (mudžtehid mustekill - mutlak), poput četverice osnivača mezheba i njima ravnih fekiha koji su utemeljili vlastitu metodologiju fikha;
2. mudžtehid u okviru mezheba, poput Ebu Jusufa, Muhammeda, Zufera i njima sličnih fekiha, koji su sposobni izvoditi propise iz njihovih dokaza na osnovu pravila koja je ustanovio osnivač mezheba;
3. mudžtehidi u pitanjima o kojima se nije izjasnio osnivač mezheba, poput Hassafa, Tahavija, Kerhija, Serahsija i dr.;
4. fekihi mukallidi, koji su u stanju izvoditi propise na osnovu idžtihada imama mezheba, poput Razija i dr. Oni imaju sposobnost za razradu propisa datih u sažetoj formi, da na osnovu analogije unutar mezhebskih rješenja izvode nove propise;
5. fekihi koji su u stanju vršiti protežiranje jednog od dva ili više mogućih rješenja, poput Kudurija, Merginanija i dr.;
6. fekihi mukallidi koji su u stanju razlikovati jače od jakog, ili jako od slabog mišljenja unutar mezheba, zahiri-rivajet od onoga koji to nije (nevadir), poput Nesefija, Ibn Mevduda i dr.;
7. ostali fekihi mukallidi koji ne spadaju u neku od gornjih kategorija. Haskefi, autor djela „Ed-Durru-l-muhtar“ (u. 1088. H.) sebe je svrstao u ovu, sedmu kategoriju fekiha.³

U nastavku tretiranja teme bitno je precizno definirati karakteristike glavnih protagonista savremene fikhske zbilje, tj. donositelja fetvi, njenih izricatelja, tumača, da bi se onda, između ostalog, i imalo uvida u saznanje da li se može govoriti o upotrebi i zloupotrebi institucije fetve.

Što se tiče uvjeta za mudžtehida, savremeni islamski pravnik dr. Vehbe al-Zuhajli rezimirao je ove uvjete u svom djelu *Usuli-fikh*⁴ u osam kategorija znanja:

1. poznavanje normativnih ajeta (okvirno oko 500 ajeta koji direktno ukazuju na propise, dok je znatno veći broj onih koji neizravno i aluzivno ukazuju na norme);

³ Isto.

⁴ Isto.

2. poznavanje normativnih hadisa (prema Ibnu-l-Arebiju oko 3.000 hadisa);
3. poznavanje derogirajućih i derogiranih ajeta i hadisa;
4. poznavanje normi koje su predmet konsenzusa;
5. poznavanje analogije i načina analogijskog zaključivanja;
6. poznavanje disciplina arapskog jezika;
7. poznavanje nauke usuli-fikha;
8. poznavanje intencija Šerijata (mekasidu-š-šeri'ah).⁵

U savremenom dobu⁶ idžtihad se izražava kroz sljedeće forme:

- kroz prizmu kodifikacije šerijatskih propisa,
- kroz instituciju fetve,
- u obliku naučnih studija i istraživanja.

Institucija fetve kao forma i manifestacija idžtihada

Ako, pak, kažemo da idžtihad u obliku fetvi ili u oblasti fetvi podrazumijeva izrazito širok prostor koji pruža velike mogućnosti za „kreativno“ djelovanje i aktualizaciju Šerijata u savremenim društvenim kretanjima, tako isto, s druge strane, taj široki prostor stvara preduvjete za manipulaciju i zloupotrebu iste. No, ostavit ćemo te očigledne konkluzije za zaključak ovog eseja, a u ovom odjeljku, na samom početku, kazat ćemo o fetvi u smislu njene definicije.

Fetva, zapravo, u svojoj bazičnoj definiciji podrazumijeva fikhsko-šerijatsko pravno mišljenje, a dolazi kao rezultat ulaganja napora u donošenju istog. Fetva je, dakle, oblik savremenog idžtihada čiji je cilj rješavanje konkretnog problema pojedinca ili grupe, ali to je i medij usmjeravanja ummeta.⁷

5 Imam Gazali ističe da su ovo uvjeti apsolutnog, ili samostalnog mudžtehida koji daje fetve ili istražuje propise u svim oblastima Šerijata. Stav izrazite većine usulista je, kao što ćemo vidjeti, dopuštenost parcijalnog idžtihada za koji se uvjetuju blaži uvjeti. (Predavanje, Postdiplomski studij 2007/8., Šerijat u savremenim društvima.)

6 Seyyed Hossein Nasr sugerira izbjegavanje izraza modernog, jer je to filozofija moderne koja ne pretpostavlja postojanje transcendentnog, svetog i Božijeg u javnom diskursu. Seyyed Hossein Nasr, *Tradicionalni islam u modernom svijetu*, s engleskog preveli Enes Karić i Zulejha Ridanović, Sarajevo, El-Kalem, 1994.

7 Ljevaković, Enes, *Institucije idžtihada i fetve u savremenim fikhskim istraživanjima*, predavanje na postdiplomskom studiju, Šerijat u savremenim društvima, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2008.

“Termin fetva, plural fetavin (al-fatawi) i fetava (al-fatawa), jezički znači šerijatskopravno mišljenje (rješenje), decizija, kazuistika. Osoba koja pita za fetvu jeste mustefti (al-mustafti), dok osoba od koje se traži odgovor jeste muftija (al-mufti). El-iftau znači davanje pravnog mišljenja (rješenja) o nekom pitanju, dok jezički znači interpretacija ili tumačenje. El-iftau je, prema Ibn Menzuru (Ibn Manzur), izvedeno iz korijena f-t-j u značenju mladića jakih mišića koji svojom snagom nadjačava i nadilazi problem. Prema tome, muftija je taj koji svojim objašnjenjem nadjačava i nadilazi problem pa taj problem biva riješen i nadvladan.

Fetva u principu znači odgovor na postavljeno pitanje, pa ako je pitanje postavljeno iz oblasti jezika odgovor jezikoslovca jeste fetva, ali jezička i sl. Međutim u šerijatskom pravu fetva se upotrebljava u značenju odgovora iz domena šerijatskog prava.”⁸

U postupku izdavanja fetvi, tj. idžtihada u formi fetve, dr. Karadavi smatra da bi u aktuelnom vremenu trebalo slijediti sljedeće principe:

1. oslobađanje od slijepe pristrasnosti i imitacije drugoga, što obuhvata oslobađanje od mezhebskog fanatizma i slijepog slijedenja stavova ranijih autoriteta,
2. primjena principa olakšavanja u primjeni propisa (Jessiru ve la tu'assiru!),
3. obraćanje ljudima (razumljivim) jezikom vremena u kojem živimo,
4. ostavljanje onoga što nije od koristi ljudima u svakodnevnom životu; kojekakve rasprave i sl.,
5. umjerena opcija između onih kojima je sve ravno i dopušteno - i onih koji uvijek zastupaju krute stavove, između pretjerivanja i nedotjerivanja (bejne el-ifrat vet-tefrit), između krutih tradicionalista i liberalnih modernista,
6. pojašnjenje fetve.

Također, šejh Karadavi smatra da postoje i smjernice za mudžtehida u kontekstu savremenog idžtihada:

1. nema idžtihada bez ulaganja krajnjeg napora,

8 Hasani, Mustafa, *Institucija fetve i služba muftije u Šerijatskom pravu* (I dio), www.znaci.com

2. nema idžtihada u kategoričkim pitanjima,
3. nije dopušteno vjerovatne (plauzibilne) stavove i pitanja proglašiti kategoričkim,
4. neophodno je načiniti spoj između fikha i hadisa,
5. oprez da se ne podlegne pritisku stvarnosti;
6. prihvatanje svega što je korisno među novim stvarima;
7. ne zanemariti duh vremena i njegove potrebe,
8. usmjeravanje ka kolektivnom idžtihadu,
9. biti širokogrud prema grešci mudžtehida.

No, isto tako, postoje i zamke koje se moraju imati na umu u kontekstu donošenja fetvi, pa će dr. Karadavi u svojim brošurama, pod naslovom „El-Fetva bejne-l-indibat ve-t-tesejjubi“ i „El-Idžtihadu-l-mu’asir bejne-l-indibati ve-l-inhirati“, dalje kazati identificirajući iste:

1. nepoznavanje ili zanemarivanje zakonskih tekstova (nusus),
2. pogrešno razumijevanje Teksta ili svjesno iskrivljivanje njegovog značenja,
3. zanemarivanje konsenzusa,
4. neumjesna analogija,
5. nerazumijevanje, ili zanemarivanje realnog stanja u kojem se živi; davanje fetvi na osnovu starih, krutih rješenja koja se odnose na stanja iz prijašnjeg vremena, bez uvažavanja promijenjenih okolnosti,
6. povinjavanje devijantnoj stvarnosti,
7. slijedenje prohtjeva i strasti,
8. pretjerivanje u uvažavanju javnog interesa (masleha) makar i na račun Teksta,
9. povodenje za zapadnjačkim vrijednostima.

Kako smo već napomenuli, a o tome ćemo detaljnije obratiti pažnju u zaključku, zbog nepoštivanja osnovnih uvjeta, principa i okolnosti kojih bi se morao držati mudžtehid, dakle muftija, i imati ih u vidu, u savremenom svijetu, a ne vodeći ni računa o zamkama koje se vrlo lahko i sasvim izvjesno vrlo brzo podastiru, na terenu se suočavamo s, uvjetno kazano, anarhijom u oblasti fetvi, ili, pak, drukčije kazano - kontradiktornosti fetvi. Uglavnom je to zbog nekompetentnosti onih koji se “fetvi laćaju”,

koji, zapravo, vrše klasičnu zloupotrebu ovog fikhskog pojma. Također, suočavamo se i s fragmentarnim, parcijalnim, a tako i tendencioznim shvatanjem i tumačenjem vjerskih izvora - što itekako rezultira velikim problemima u primjeni vjere unutar dominantne vjerske tradicije.

Mas-mediji i internet kao najmasovniji i najbrže rastući medij; web portali, facebook, twitter, blogovi, you-tube

Mas-mediji, definicija i karakteristike

Mas-mediji spadaju u domen masovne kulture ili masovnog komuniciranja, a masovno komuniciranje je moguće zahvaljujući mas-medijima.⁹

Mas-mediji su oni mediji koji su organizacionim rješenjima i tehničkim sredstvima u stanju distribuirati informaciju velikom broju recipijentata. Neki teoretičari komunikacija smatraju da mas-mediji ne pružaju samo prosta obavještenja, nego su i važan faktor usmjeravanja postupaka ljudi, budući da sugerišu ocjene i stavove. Ovo shvatanje pledira na veliku moć i mogućnosti medija.¹⁰

Interesantno je kazati da postoji istraživanje sociologa i komunikologa koji ukazuju na to da medije koriste tzv. vođe mišljenja, rukovodioci, dok obična masa više vjeruje informacijama koje se prenose usmeno.¹¹ Kombinacija više medija (TV, radio, štampa, miting) - to predstavlja usmjeravanje ponašanja.

Internet

Internet je ukratko kazano mreža. To je, zapravo, virtuelna elektronska mreža računara a sada već označava i međusobnu povezanost (mobilnih) telefona i drugih uređaja. Ta mreža omogućuje razmjenu, prikupljanje, skladištenje i korištenje neograničene količine informacija i njihovu

9 Tucaković, Šemso, *Leksikon mas-medija*, Sarajevo, 2004., str. 191.

10 Tucaković, Šemso, *Propagandno komuniciranje*, Studentska štamparija Univerziteta Sarajevo, Sarajevo, 1999., str. 161.,162.

11 Budući da je knjiga dr. Tucakovića objavljena ravno prije deset godina, a ova se konstatacija podastire baš u njoj, bilo bi uputno i korisno ovu kontataciju istražiti u sadašnjem aktuelnom trenutku, gdje je i kada je evidentno da „obična masa“ uglavnom obitava na društvenim mrežama i svekoliku „validnost realnog“ bazira upravo na društvenim mrežama. Isto tako, vrlo je moguće da se za deset godina protoka aktuelnog, „brzog vremena“ dogodi zastarjelost informacije i tvrdnje.

razmjenu na najvećim daljinama i u najkraćem roku. U komunikološkom smislu internet je simbol informacijskog društva i informatičkog doba. U odnosu na druge medije, internet omogućuje dijalog i polilog, dajući tako mogućnost svim učesnicima komuniciranja da budu subjekti razmjene informacija.¹²

Procjenjuje se da danas ima blizu dvije milijarde korisnika interneta. Internet je medij koji je u progresu i stalnoj evoluciji.

Najzastupljenije forme internet-medija

Web-portali

Portali objedinjuju različite informacije iz većeg broja izvora, pružajući tako dosljedne podatke i pristup brojnim aplikacijama, koje bi u suprotnom predstavljale zasebne jedinice. Osobni portal je stranica na Webu koja uglavnom pruža mogućnosti posebno prilagođene svakom korisniku, uz mogućnost posjeta i prelaska na stranice s drugačijim sadržajem. Dizajnirana je za korištenje distribuiranih aplikacija te različitog broja softvera koji djeluju između aplikacije i mreže kako bi omogućili razne usluge s brojnih drugih izvora.

Facebook

Facebook je internetska društvena mreža, koju je 2004. godine osnovao Mark Zuckerberg, bivši student Harvarda. U svojim počecima, Facebook je bio namijenjen samo studentima sveučilišta na Harvardu koji su tim putem mogli međusobno komunicirati i razmjenjivati informacije. Kasnije, mnoga druga sveučilišta, srednje škole i velike kompanije diljem svijeta priključile su se mreži. Danas ova web stranica ima više od 1 milijardu aktivnih korisnika. Facebook je ujedno najpopularnije mjesto za objavljivanja fotografija, s više od 14 miliona novih dodanih fotografija dnevno.

Twitter

Twitter je microblogging servis i društvena mreža koja se bazira na razmjenjivanju kratkih poruka i druženju, odnosno, praćenju drugih korisnika. Korištenje je besplatno, a može se koristiti putem weba, raznih

¹² Tucaković, Šemso, Leksikon mas-medija, Sarajevo, 2004., str. 123.

Na bosanskom govornom virtuelnom prostoru postoji mnogo portala ili internetskih adresa koje poglavito operiraju s fetvama i tretiraju ih na određene i specifične načine - izdvojit ćemo samo neke od njih:

- www.rijaset.ba
- www.preporod.com
- www.akos.ba
- www.saff.ba
- www.minber.ba
- www.essunne.com
- www.et-taqwa.com
- www.islam-iman.com
- www.n-um.com
- www.stazomislama.com
- www.znaci.com
- www.mullasadra.ba
- www.putvjernika.com
- www.sahwa.info
- www.suza-za-tewhidom.com
- www.imamitewhida.com
- www.kelimetul-haqq.org
- www.pokajanje.com
- www.dzemat-sabah.com
- www.islamskazajednica.org
- www.vakuf.ba
- www.mesihatsandzaka.rs
- www.islamska-zajednica.hr
- www.fetve.org
- www.islamskiedukativni.wordpress.com
- www.islamicunity.net
- www.monteislam.me i drugi.

Ovdje će se, svakako, odmah prepoznati one internetske adrese koje su u sklopu Islamske zajednice i koje prenose i objavljuju fetve ovlaštenih i zvaničnih organa, institucija i alima zaduženih za ta pitanja, kao što su Vijeće za fetve, Fetva-i emin¹⁵ i druge muftije, naravno, uključujući

¹⁵ Fetva-i emin je aktuelni sarajevski muftija prof. dr. Enes-ef. Ljevaković.

i vrhovnog muftiju reisu-l-ulemu, koji je ujedno i predsjednik Vijeća za fetve.

A imena alima, mudžtehida i muftija čije se fetve prenose na ostalim portalima, izvan Islamske zajednice, bilo izravno s posebnom namjerom i izravnim povodom bilo da se prevode i prenose fetve alima s drugih stranica ili iz štampanih medija, isto tako su mnogobrojna. Naravno, najzastupljeniji su oni koji su i najpoznatiji, od šejha Jusufa Karadavija, Bin Baza, šejha Usejmina pa do određenih tijela i vijeća za fetve u Evropi, ali i svijetu.

Čisto radi ilustracije, navest ćemo samo neke portale, kao primjere, jer uzelo bi puno prostora da svaki portal posebno tretiramo, naravno i imena koja su u ovdašnjem medijskom prostoru zastupljena kao “muftije”, ali i ona koja su u fluktuaciji.

Što se tiče portala i medija koji su u sklopu Islamske zajednice, tu je, uglavnom, i evidentno zastupljen sistemski i institucionalni pristup rješavanja ovih pitanja, pa odgovore, u vidu fetvi, daje Vijeće za fetve, zapravo fetva-i emin dr. Enes Ljevaković.

Također, odgovori dr. Ljevakovića se kopiraju i prenose, u vidu institucionalnih odgovora i fetvi, i na drugim portalima i medijima. S time da je izvor i autor odgovora uvijek naglašen.

Portal www.akos.ba ima tročlano tijelo koje daje odgovore, a to su: dr. Šukri Ramić, dr. Zuhdija Adilović i dr. Šefik Kurdić.

Što se tiče magazina Saff, dr. Mustafa Hasani u jednom svom istraživačkom tekstu (fusnota) navodi šerijatski savjet lista, koji je bio u jednom trenutku, a koji je, naravno, imao i svoju web-varijantu: “Počevši sa brojem 96., ‘Šerijatski savjet Saffa’ (Abdusamed Nasuf Bušatlić, Semir Imamović, Haris Mujić i Abdulvaris Ribo), od br. 113. pridružuje se Muhamed Ikanović; od br. 123 i mr. Safet Kuduzović. Od brojeva 139. odgovaraju mr. Semir Imamović i mr. Safet Kuduzović.”¹⁶

Trenutno, na portalu www.saff.ba postoji rubrika “Pitanja i odgovori”, u kojoj se objavljuju određene fetve, koje je odabrao i prilagodio urednik

16 Hasani, Mustafa, *Tendencije u tumačenju Šerijata u Bosni i Hercegovini kroz odgovore na postavljena pitanja u periodu 2000.-2005. godina*, Islamski diskurs u/za BiH (stanje, perspektive i prioritete), organizatori: Institut za proučavanje tradicije Bošnjaka, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Centar za napredne studije; održan u Sarajevu, 20. januar 2010. godine.

portala, a fetve su uglavnom od fetva-i emina dr. Ljevakovića, ali postoje i fetve od dr. Muhammeda ibn Saliha el-Munedžida, ali i fetve od Kolegija za fetve, a koje se uzimaju s islamskog web-portala www.islamweb.net.

Bilo bi uputno ovom prilikom kazati da je magazin Saff “pretrpio” svoju transformaciju, okrenuo se više društveno-političkim pitanjima i bošnjačkoj ugroženoj egzistenciji, a da su isključivo vjerske teme, koje su tretirale čisto vjersku pragmu, baštinu ili akidu, pale u drugi plan. I ta im je vjerska aktivnost usklađena, što, naravno, prije nikako nije bila, s mainstreamom vjerskog mišljenja u Bosni i Hercegovini, tj. s kolosalnom vjerskom mišlju koju provodi Rijaset Islamske zajednice. Dakle, on sasvim jasno inklinira Islamskoj zajednici pozivajući na institucionalno jedinstvo. Također, magazin Saff danas egzistira, uglavnom, u web-varianti.

Web-portal www.minber.ba je, kako već stoji u autoopisu, „apolitični i neprofitabilni edukativno-informativni islamski portal, koji je prvenstveno nastao s ciljem afirmacije univerzalnih islamskih vrijednosti, te predstavljanja islama u njegovoj tradicionalnoj i autentičnoj formi.” I on ima posebnu rubriku “Fetve”, a redakciju ovog portala čine: mr. Safet Kuduzović¹⁷, mr. Emir Demir, hfz. Dževad Gološ, hfz. Fahrudin Haseljić, hfz. Adnan Mrkonjić, Adnan Maglić, Muhamed Ikanović, Harmin Suljić, Elvedin Pezić, Amir Durmić, Abdulvaris Ribo, Smail Handžić, Bilal Dervišić, sveukupno redakciju čini 13 ljudi.

Portal www.putvjernika.com ima u sklopu rubrike “Islamske teme”, podrubriku “Fetve i odgovori”. Tu, svakako, ne piše i ne zna se precizno ko stoji iza ovog portala, a tako i ko stoji iza ovih fetvi.¹⁸ Fetve, kao odgovori, koje se daju na određena pitanja, prevode se i navodi se njihov izvor, kao, npr., pitanje o šijama i odgovor na to pitanje dao je neki šejh Ali ibn Hudajr el-Hudajr, “Allah ga oslobodio”, kako stoji na portalu, a izvor koji je naveden je: MuwahhidMedia. Ova je fetva objavljena 13. januara 2014. godine, a imala je 2644 otvaranja i 557 podjela (share)¹⁹. Također, pitanje

17 U međuvremenu je mr. Safet Kuduzović i doktorirao u Saudijskoj Arabiji.

18 Nedavno je “otkriveno”, koja lica i koji ljudi stoje iza ovog portala, magazin Saff je o tome pisao, pogledati malo niže pojašnjenje.

19 Ovi su podaci u stalnoj progresiji.

i fetva “Da li žene treba uključivati u aktivnosti poput demonstracija, džihada...” potpisana je imenom Ebu Muhammed el-Makdisi, prijevod i obrada “Put vjernika”, izvor MuwahhidMedia; fetva je objavljena 6. oktobra 2013., imala je 999 otvaranja i 130 podjela (share).

Na portalu Fondacije “Mulla Sadra”, također, postoji rubrika “Pitanja i odgovori”, a odgovore na postavljena pitanja daje direktor Fondacije prof. Akbar Eydi. No u samom vrhu otvorene rubrike stoji sljedeće obavještenje:

“U skladu s dogovorom direktora Fondacije gospodina Akbara Eydija i reisu-l-uleme Husein-ef. Kavazovića, poglavara Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na web-stranici Fondacije “Mulla Sadra” neće se odgovarati na pitanja iz područja fikha. Stoga vas pozivamo da svoja pitanja iz spomenutog područja uputite na zvaničnu web-stranicu Islamske zajednice (www.rijaset.ba), fetva-i eminu. Isto tako nećemo odgovarati na pitanja koja bi mogla dovesti do razdora i nesporazuma u zajednici poslanika Muhammeda, s.a.v.s.”²⁰

Portal www.znaci.com, “web-stranica za promociju islamskog dijaloga i razumijevanja”, također ima rubriku “Pitanja i odgovori”, a odgovore daje dr. Samir Beglerović.

Također, postoji i mnogo portala koje vode ljudi i grupe koje kriju svoje identitete, a koje promoviraju upravo te ekstremne i opasne aktivnosti. Kao što je slučaj slanja i vrbovanja ljudi, ali i djevojaka i žena za rat u Siriji. Mada postoje jasne upute Rijasetu u vezi s tim pitanjem, u kojima se kaže i savjetuje bh. muslimane da se klone direktnog uplitanja u ta dešavanja zbog kompleksnosti problema, a pored toga u proceduri je i zakon na nivou države koji bi sankcionisao takve aktivnosti. Portal putvjernika.com je nedavno i razotkriven u tom kontekstu, tačno se zna koji sve ljudi i koji centri stoje iza njega, koji promoviraju te spomenute aktivnosti.²¹

Na Facebooku postoje i stranice tzv. Pageovi (Page-Pejdž) koji su napravljeni samo da promoviraju određene fetve ili, pak, postoje otvoreni grupni profili koji u svom nazivu imaju izraz i pojam fetve. Kao, npr.,

²⁰ <http://www.mullasadra.ba/pitanja-i-odgovori>

²¹ <http://www.thebosniatimes.com/na-sffove-razbroj-se-razotkrivena-zloglasna-medijska-grupa-iz-maoce-koja-podrzava-stavove-al-qaide/>

grupni profil “Fetve Husein Đozo”. Grupni profil radi na principu da svaki član grupe može na tom virtuelnom prostoru ostavljati sadržaje, s time da pokretač grupe zadržava pravo kontrole sadržaja i uklanjanja nepoželjnih.

Također, na Facebooku postoje i stranice (Page), kako smo već kazali, koje isključivo tretiraju pitanje fetvi, jedna od tih stranica je i page “Fetve i savjeti”, koji je zapravo Facebook varijanta ili web “filijala” portala minber.ba, stacionirani su u Rožajama, a informacija o njima, koju su sami o sebi postavili, glasi:

“Pred nama imamo fetve i savjete uleme dvaju harema, uleme Bosne i Sandžaka, koje su, ustvari, izbor iz velikog broja fetvi iz različitih oblasti.”

Također, mnogo je i stranica, profila i grupa koje formiraju studenti u islamskom ili, pak, u arapskom svijetu, a uglavnom u Saudijskoj Arabiji, ali i drugi koji vrlo dobro percipiraju mogućnost koja im se nudi preko društvenih mreža, pa da selektivno i odveć tendenciozno plasiraju fetve širokim korisnicima društvenih mreža, kao što je grupni profil “Fetwe: odgovori na islamska pitanja”.

Isto tako, na Facebook društvenoj mreži jasno je vidljiva i podjela koja je nastala između pobornika i zagovornika određenih ideja i stavova, pa je u tom smislu primjetna oštra suprotstavljenost između takvih koji vode pravi virtuelni rat između sebe i svojih profila, kao što je, recimo, pitanje rata u Siriji, podrške ovih ili onih, a u recentno vrijeme vidljiva je dioba i onih stavova koji su bili ujedinjeni u podršci opoziciji, pokretanje IDIŠ-a itd.

Mnogo je i profila koje otvaraju bosanski imami, a preko kojih u virtuelnom smislu i s najboljim namjerama, drže na okupu svoj džemat. Preko tih svojih privatnih profila, imami se vežu sa džematom jače, ali i sa svojim kolegama uspostavljaju produktivniju vezu, a na istim profilima promoviraju svoje aktivnosti, objavljuju tekstove i prenose fetve zvaničnih organa. Ta je aktivnost u ekspanziji.

A što se tiče kanala YouTube, koji je u vlasništvu Googlea, na tom internetskom provajderu nisu zastupljene fetve zvaničnih organa zvaničnih institucija, npr. ne postoje fetve fetva-i emina dr. Ljevakovića ili Vijeća za fetve Islamske zajednice ili, pak, onih alima i institucija koje su u sklo-

pu IZ-e, a nisu primarno pozvane da se bave ovim značajnim pitanjem, nego to rade u kontekstu dodatnog i neobaveznog angažiranja, kao što su to fetve/odgovori na postavljena pitanja dr. Šukrije Ramića. Razlog je jednostavan, Fetva-i emin “svoje” fetve ne daje u snimanoj nego u pisanoj formi, uglavnom u Preporodu i na zvaničnoj stranici Rijaseta IZ-e.

Na YouTube kanalu postoje, ali u manjoj mjeri zastupljene, fetve sandžačkog muftije mr. Muamer-ef. Zukorlića, koje se na tom kanalu nalaze u formi njegovih vazova, koji su selektivno secirani.

Međutim na YouTube kanalu su uglavnom fetve onih “muftija” koji ne mogu plasirati iste posredstvom printanih medija ili web-portala. Ili se, pak, prevode fetve alima iz arapskog ili muslimanskog svijeta, bilo da je riječ o izricanju stvarnih fetvi bilo da je riječ o televizijskim obraćanjima ili vazovima. Od stranih “muftija” su zastupljeni šejh Salih Fevzan, dr. Jusuf Karadavi, Bin Baz ili, pak, imamo i neke fetve od Evropskog vijeća za fetve itd. A od domaćih su tu uglavnom zastupljeni “mudžtehidi” iz radikalnog i ekstremnog neoselefijsko-tekfirovskog svijeta, tu su fetve Nusreta Imamovića, r. Jusufa Barčića, Bilala Bosnića, Safeta Kuduzovića itd. Također, postoje i šaljivi vazovi Elvedina Pezića, neko ih uzima i kao fetve. A primjetno je i prisustvo nekog Šejha Zlaje (naravno, riječ je o pseudonimu). Na You-Tubeu postoji na desetine snimljenih klipova u kojima on tagutizira i tekfiri ovdašnju vjersku inteligenciju, izdaje fetve protiv njih i poziva na djelovanje.

Treba kazati da postoje i web-portali, kao što je iman-islam, koji imaju i You-Tube kanal preko kojeg projiciraju svoje aktivnosti.

Na koncu ovog poglavlja, treba kazati da fetve koje se koriste u ovom virtuelnom prostoru su uglavnom one koje su rezultat parcijalnog idžtihada “El-Mudžezze”, dok su one koje su rezultat kolektivnog “El-džemaijj” rjeđe, jer su kao takve manje podložne manipulaciji i zloupotrebi.

Zaključak

Dobro primjećuje Sejjid Nakib el-Attas kada kaže da je moderno doba stubokom obilježeno s tri značajne karakteristike koje su bez presedana polučile izazove u muslimanskoj zajednici: (1) javno obrazovanje, masovni mediji i masovna pismenost, (2) raspad islamske vladavine i (3) formiranje obrazovnih institucija na temelju zapadnog koncepta vrijednosti i procesa.²²

U sklopu prve značajke, masovni mediji su pojam koji dominira. Jer oni su plodno tlo za ovu vrstu aktivnosti o kojoj govorimo u kontekstu teme ovog eseja. Tržiše fetvi, zapravo, počiva (i) na konceptu masovnih medija. Svima je sve dostupno. Gdje je kontrola ili šta je kontrola? Ukratko: savjest i vjerska svijest, koje trebaju biti.

S jedne strane, masovni mediji pretpostavljaju mogućnost plasiranja legalnih i legitimnih zahtjeva i tumačenja, kada govorimo o savjesnom, dobronamjernom i racionalnom djelovanju. Međutim, s druge strane, može se primijetiti, mas-mediji omogućavaju zloupotrebu spomenutih pojmova. Također, oprečnost i kontradiktornost fetvi je jedan od većih problema s kojim se suočavamo u kontekstu ove teme. Tržište fetvi, sasvim je evidentno, "korespondira" s anarhijom i zloupotrebom. Tekfir - optužbe za nevjerstvo, apostaziju, radikalizam i ekstremizam samo su neke od posljedica te anarhije. Savremeni islamski mislilac i djelatnik Isam el-Bešir ukazuje na dva uzroka koja generiraju ovakvu situaciju:

1. Ubacivanje nekompetentnih i nestručnih osoba u oblast fetvi. Nerijetko se može sresti i vidjeti da hatib, vaiz i imam pročita jednom ili dvaput neki hadis ili ajet, neupućen u nauku Šerijata, bez dovoljnog razumijevanja stvarnosti, dopušta sebi da se upusti u davanje fetvi koje su u suprotnosti sa ispravnim stavom i na taj način dolazi do kontradiktornih fetvi.²³

2. Provokativni satelitski kanali i internetske stranice (fenomen globalizacije fetvi) koje su otvorile širom vrata za razne sumnjive osobe koji

22 <https://www.dropbox.com/s/4inwy14hi4myrr/The%20Loss%20of%20Adab%20and%20the%20Fall%20of%20the%20Muslim%20World.docx>

23 Moglo bi se kazati da je i Đozina logika nekad bila upitna, jer ne dopušta „posredništvo“, kada je u pitanju učenje i dove za umrle, a jasni hadisi govore o preporuci učenja dove za drugoga, i to je onda neka vrsta posredništva.

se razbacuju raznoraznim fetvama, predstavljajući se kao alimi i poznavaoци Šerijata. To na kraju ima za rezultat stvaranje ružne slike o islamu i muslimanima, posebno na Zapadu. Moguće rješenje ovog problema on vidi u institucionalizaciji fetve i aktivnijoj ulozi zvaničnih institucija i tijela koja trebaju posredstvom kolektivnog idžtihada zadobiti povjerenje muslimana odgovarajući adekvatno na probleme s kojima se suočava ummet. Na taj način moguće je eliminisati ili ograničiti anarhiju u oblasti davanja odgovora i fetvi na novonastale probleme. Također, neophodno je kroz obrazovne institucije odškoloovati i obrazovati kadar koji će muslimanskim manjinama ponuditi savremena idžtihadska rješenja i fetve utemeljene na izvorima šerijatskih propisa a u komunikaciji sa vremenom i stvarnošću.²⁴

Konačno, jedino rješenje je u institucionalnom idžtihadu, koji će u stanovitom smislu kontrolirati mogućnosti koje se nude i prilike koje se javljaju posredstvom mas-medija, a u isto vrijeme, kanalisat će cjelokupnu istraživačku energiju i pitalačku, znatiželjnu stvarnost u pravcu koji je poželjan, koji je legalan i koji je legitiman. Na taj način, također, suziti će se prostor za manipulaciju i zloupotrebu pojmova, formi i protagonista idžtihada.

Zašto je još potreban institucionalni idžtihad? Naime, poznato je da unutar pravnih škola postoje oprečna mišljenja o određenim pitanjima, riječ je, naravno, o bogatstvu misli i idžtihada, ali upravo to bogatstvo na društvenim mrežama vrlo često bude pogrešno shvaćeno ili zloupotrijebljeno, pa korisnici društvenih mreža ta drukčija i različita mišljenja koriste u oštrim polemikama jednih protiv drugih, polemike koje generiraju podjele i antagonizme. Zato je nužno da institucionalni idžtihad bude prisutan i vidljiv i u javnom diskursu, kao osovina oko koje će se "vrtjeti" dopuštene različitosti i koja će ih u nekom smislu kontrolirati i smirivati.

²⁴ Ljevaković, Enes, *Institucije idžtihada i fetve u savremenim fikhskim istraživanjima*, predavanje na postdiplomskom studiju, Šerijat u savremenim društvima, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2008.

Literatura

KNJIGE:

1. Fejzić-Čengić, Fahira, *Medijska kultura u Bosni i Hercegovini*, Connectum, Sarajevo, 2009.
2. Karadavi, Jusuf, *Fikh muslimanskih manjina, Kako biti musliman na Zapadu?*, Libris, Sarajevo, 2004.
3. Ljevaković, Enes, *Savremene fikhske teme*, Fakultet islamskih nauka, Edicija: Hrestomatije.
4. Pašanović, F., *Internet-fetve - odgovori na ovovremena pitanja*, Libris, Sarajevo, 2007.
5. Tucaković, Šemso, *Leksikon mas-medija*, Sarajevo, 2004.
6. Tucaković, Šemso, *Propagandno komuniciranje*, Studentska štamparija Univerziteta Sarajevo, Sarajevo, 1999.
7. Turčilo, Lejla, *Online komunikacija i offline politika u BiH*, Internews, Sarajevo, 2006.

TEKSTOVI:

1. Sayyid Naquib al-Attas, *The Loss of Adab and the Fall of the Muslim World*.
2. Čomski, Noam, *Mediji, propaganda i sistem*, zbirka tekstova.
3. Hasani, Mustafa, "Tržište fetvi" na bosanskom jeziku, *Takvim za 2009.*, Rijaset IZ u BiH, 2008, str. 99-114.
4. Hasani, Mustafa, Institucija fetve i služba muftije u šerijatskom pravu, *Glasnik*, LXVII, Rijaset IZ u BiH, juli-august 2005., br. 7-8, str. 639-659.
5. Hasani, Mustafa, Tendencije u tumačenju Šerijata u Bosni i Hercegovini kroz odgovore na postavljena pitanja u periodu 2000.-2005. godina, Islamski diskurs u/za BiH (stanje, perspektive i prioriteti), organizatori: Institut za proučavanje tradicije Bošnjaka, Fakultet islamskih nauka u Sarajevu, Centar za napredne studije; održan u Sarajevu, 20. januar 2010. godine.
6. Ljevaković, Enes, *Institucije idžtihada i fetve u savremenim fikhskim istraživanjima*, Predavanje na postdiplomskom studiju, Šerijat u savremenim društvima, Fakultet islamskih nauka, Sarajevo, 2008.

استعمال وسوء استعمال مؤسسة الإفتاء في سياق شبكة الاتصالات العالمية في البوسنة والهرسك

إن الفتوى حل شرعي يصدره مرجع الديني مؤهل حول مسألة من المسائل التي يطرحها على الناس واقع الحياة، وعلى من يجوز له إصدار الفتاوى أن يستوفي عددا كبيرا من الشروط المحددة. إلا أن هذا الزمان، والذي يتصف بالاستعمال المكثف لوسائل الإعلام الشاملة، أصبح فيه إصدار الفتاوى ميدانا للتلاعبات والتفسيرات الخاطئة للكثير من المسائل الإسلامية وذلك لأن هذا النشاط يشرع فيه أشخاص غير مؤهلة وغير مختصة الأمر الذي قد تنتج عنه نتائج سلبية كثيرة. يقدم المؤلف في هذه المقالة عرضا واسعا لهذه المشكلة لدينا أي لدى الناطقين باللغة البوسنية.

The Use and Misuse of the Institution of Fatwa in the Contest of Internet Media in Bosnia-Herzegovina

By Muhamed Velic

The fatwa is a legal solution issued by a competent religious authority to an issue that a reality of life imposes on people. In order to be able to issue a fatwa one must meet a large number of precise conditions. However, at this time, which is characterized by a large presence of a mass media, issuing of fatwas became a training ground for manipulation and misinterpretation of the Islamic teachings, given that incompetent and unqualified persons are involved in this activity which may result and already has in a lot of negativities.

The author gives a broader view of that scene in our backyard, that is in the Bosnian-speaking world.

Odnos između *misaka*, *mi`radža* i ljubavi kroz sufijska iskustva

Hasan Džilo

profesor na Fakultetu islamskih nauka u Skoplju, Makedonija
hasan_cilo@yahoo.com

Rezime

Sufije su u svom mističkom iskustvu, koje je rezultat spoznaje i ljubavi, bili usredsređeni na aktualizaciju dviju kur`anskih činjenica a to su misak i mi`radž. Uz ove dvije duhovne činjenice oni su najneposrednije doživljavali čin jedinstva s Bogom. Mističko iskustvo smatralo se načinom na koji se može prevazići provalija između imanencije i transcendencije te uspostaviti veza između prolaznosti i vječnosti. Stoga se u radu razmatraju ova dva događaja kroz sufijsko iskustvo.

Uvod

Mističko iskustvo u sufizmu rezultat je duhovnih postaja i stanja (*ahval* i *makamat*) čiji broj varira u sufijskoj praksi. Međutim, sva ta stanja i postaje prožeti su ljubavlju ili spoznajom, od početka pa do kraja puta, koji odražavaju različite načine i stupnjeve bivstvovanja. Tu se ne mogu dijeliti ontološki i gnoseološki sadržaji pa čak ni etički, jer se svi oni grade na pobožnoj praksi.

Mističko iskustvo, sagledano u perspektivi iskustva sufija, konceptualno se predstavlja kroz nekoliko kategorija koje će biti predmet našeg istraživanja. Način na koji se razumijevaju ili interpretiraju (*te`vil*) misak i mi`radž u sufija nejednak je drugim načinima interpretacije. Prvi je pri-

mordijalni ili transhistorijski a drugi je historijski događaj. Prvi se uvodi ili „spušta“ u historiju, a drugi, pak, vodi transhistoriji. Ustvari, i jedan i drugi su na samoj liniji - poveznici prolaznosti i vječnosti. Međutim, oni se ne mogu razmotriti ukoliko se ne uzme u obzir i ljubav koja je glavna karakteristika, prema sufijama, Božijeg Bitka te Njegova odnosa prema svijetu i čovjeku.

Mističko iskustvo - u potrazi za jedinstvom

Da bi uspostavili jedinstvo s Bogom, koje predstavlja i glavni cilj mističkog iskustva, sufije za svoje paradigme uzimaju dvije duhovne činjenice iz Kur'ana: *misaq* i *mi'radž*. Samo se kroz mističko iskustvo, prema sufijama, Božanska stvarnost može ukazati imanentnom i, u isto vrijeme, transcendentnom biću, koje poduzima jedan takav zahvat. U to se možemo uvjeriti ukoliko razmotrimo nekoliko kategorija u sufizmu koje predstavljaju transkripciju mističkog iskustva.

Tu su, prije svega, *ittihad* koji posjeduje isto značenje kao i *tawhid*. *Ittihad* se prevodi kao „unija“ ili „jedinstvo“ i označava da stvari u svijetu ne posjeduju realnu egzistenciju po sebi, već svoju egzistenciju dobijaju od Boga, tj. oni autentično egzistiraju samo u slučaju kada su u aktu tog jedinstva. Jedinstvo čovjeka i Boga sagledivo je kroz jedinstva Stvoritelja i stvorenog (*halik* i *halk*). I pored toga što se u sufizmu, i u islamskoj filozofiji uopće, uvodi razlika između Stvoritelja i stvorenog, čime je unekoliko potresena grčka ontologija, sufije ne negiraju mogućnost veze Boga sa svijetom. Transcendentni Bog (*halik*), budući da je Stvoritelj, imanentan je, na neki način, stvorenome (*halk*). Logično slijedi da, ako je Bog Stvaralac, a stvari stvorene, onda mora postojati neka veza među njima; oni ne mogu biti odijeljeni nekim nepremostivim rascjepom ili ontološkom provalijom, odnosno mora postojati neki zajednički pojam koji će izražavati tu povezanost. To što stvari jesu, a nisu to što jesu same po sebi, jer princip njihovog bivstvovanja nije u njima, onda odnos s nečim izvan njih samih, pokazuje upravo odnos s vječnošću. Na taj način, čovjek ne može ograničiti svoje postojanje na sebe ili na objekte izvan sebe. U tom slučaju, on se zatvara u sebe i objekte oko sebe, ne nadilazi sebe i objekte izvan sebe, bivajući lišen beskonačnosti.

Sufije polaze od neosporne činjenice da je čovjekovo bivstvovanje rezultat Božijeg stvaralačkog čina, da čovjek jednostavno ne duguje svoje bivstvovanje sebi samom. Sami pojmovi Stvaralac i stvorenje, koje ne susrećemo u grčkoj filozofiji, ukazuju na transcendentnost i imanentnost Boga u odnosu na čovjeka i stvari koje ga okružuju. Njegova se transcendentnost ukazuje u Njegovoj bezgraničnosti i apsolutnosti, a Njegova imanentnost je sadržana u tome što On nije zatvorio Svoj stvaralački čin, već On nastavlja Svoju aktivnost bivajući potporom onog što je stvorio, a time očitujući i svoju prisutnost u njemu. Time On nije samo stvoritelj već i svrha ili cilj svega onoga što jeste, uključujući, dakako, i čovjeka i njegov pobožni život.

Bilo da posmatra egzistente u izvanjskom svijetu ili je okrenut sebi, svojem „ja“, sufija je u potrazi za beskonačnim. Ono „ja“ nije supstancijalnog, već egzistencijalnog karaktera. Njime se postiže neposredno egzistencijalno iskustvo spoznaje. Ono „ja“ nije usredsređeno na misao koja je učinak intelekta, ono kartezijansko, koje se zatvara u misao ili pojam, a pojam se mora odnositi na nešto, on stvara svoj predmet, opredmećuje i ono što se ne dâ opredmetiti. Dakle, sufija nije apsorbiran ni svojim „ja“ ni objektima u izvanjskom bitku. Ono „ja“, po sufijskom učenju, u potrazi je za svojim primordijalnim ili autentičnim *ja* koje se ostvaruje u bivstvovanju ili prisutnosti u drugobitku, ukoliko se radi o unutanjem bitku, i u potrazi je za širinom stvarnosti, ukoliko se radi o spoljašnjem bitku. To se ostvaruje mi'radžom, postojanim sebe, nadilaženjem ka istini preko načina bivstvovanja koji se u sufizmu ostvaruju stanjima i postajama (*ahval* i *makamat*). Prema tome, čovjekova ovisnost je ugrađena u nešto izvan sebe samog, a to je odnos sa vječnošću. Božanska vječnost ili egzistencija, protežući se na sve, a ne povlačeći se ni u jedan egzistent, ostavlja iza sebe ništavilo i ukazuje se imanentnom i transcendentnom u isto vrijeme. Zbog toga, sufije uče da je Bog posve transcendentan po svojoj biti, ali je spoznatljiv ili imanentan svijetu i čovjeku po svojim imenima i atributima, koji se manifestiraju u svijetu i čovjeku.

Islamski mistici bili su daleko od pomisli da je Bog statična istina, onkraj svijeta, do koje se dolazi samo apstrakcijom; oni su, štaviše, usmjereni sagledavanju Božanske stvarnosti unutaršnjim iskustvom koje

je rezultat objavljivanja Božijih svojstava i otvorenosti čovjekove volje prema jednom takvom činu, a sve s ciljem da se ne naruši taj akt jedinstva. Otuda, jedinstvo ili jednost u sufizmu, poput bitka u filozofiji, predstavlja najapstraktniji pojam, a uz to i najučestaliji, bez kojeg se ne može ništa zamisliti. U bilo kojoj sufijskoj raspravi, pojam jedinstva je središnji. Čak ni pojam *wujud* (bitak) ne može se zamisliti ako nije jedan, a time, konsekventno tome, i obuhvatan. Razlika je u tome što je *wujud* u filozofa dosegljiv apstrakcijom, a u sufija je „transcendentno jedinstvo bitka“ (*wahda al-wujud*) dosegljivo unutarnjim sagledavanjem. Dok filozofi govore o ekvivoknom značenju bitka, sufije se osvrću na njegovo univokno značenje, da je sve potonulo u bivstvovanje. Ono što filozofi govore o bitku da je hijerarhijske prirode, sufije govore o stvarnom i alegorijskom značenju bitka, da samo Bog istinski egzistira i da je sve, osim lica Njegova, promjenljivo i nije sinonim bivstvovanja u istinitom smislu riječi.

Sufije, smjerajući tom jedinstvu, stvorili su još nekoliko tehničkih kategorija da bi ga, na neki način, pojasnili.

To su kategorije *infirad* (osamljivanje), *fana* („utonuce“ u stvarnosti) i *baka* („dohvaćanje“ vječnosti), koje će svoju elaboraciju pretrpjeti u sufijskoj teoriji koja će odražavati načine bivstvovanja u Božjim svojstvima, a ne u samome Bogu. Odnosno, sve ove kategorije sa sobom nose ontološki sadržaj, da mističko iskustvo predstavlja jedno sredstvo nadilaženja puke egzistencije lišene spoznaje, pa se zato govori istovremeno o spoznaji i čuvstvovanju stvarnosti spojenim u mističkom iskustvu čije su paradigme upravo misak i mi`radž. Prvi je nathistorijski događaj, koji predstavlja znak pripadnosti u tajnama srca, a drugi je historijski, koji pravi rascjep u historiji, i probija do onkraj historije, omogućujući sufiji da dođe do same linije „transcendentnog jedinstva bitka“.

Zbog toga, kod svih islamskih mistika glavna gnoseološka kategorija predstavlja ljubav, a osnovna ontološka kategorija jeste ono što se naziva „jednost bića“ (*wahdatu-l-wujud*) u čijoj je osnovi kategorija *wujud*. Zbog toga, nemoguće je odvojiti gnoseološke i ontološke interpretacije koje su posljedica mističkog iskustva ili puta sufija prema stvarnosti.

Sufije se, na putu prema Bogu ili prispijeću prisutnosti Božijeg postojanja, pozivaju na ljubav (*mahabba*). Od početka do kraja puta, ljubav je neodvojiva od mistika. Želja da se doživi Stvaralac u mistika se svagda temelji na ljubavi. Ljubav se u ovoj perspektivi pretvara u spoznajnu kategoriju kada se hoće dosegnuti izvor bića. Međutim, ljubav je i ontološka kategorija koja podrazumijeva i način bivstvovanja u stvarnosti. Zbog toga, ljubav kao spoznajna kategorija rukovodi načinom bivstvovanja. Mističko iskustvo Halladža jest mističko iskustvo unije što se ostvaruje prisutnošću Boga u vjernome srcu gdje On sam objavljuje Svoju jednost. Bistami, opet, čezne za jedinstvom s Bogom preko postupka *tadžrida* koji uključuje „ravnodušnost prema spoljašnosti“ i postupku osamljivanja, upuštanja u samoću. Džunejd el-Bagdadi teži prisustvu blizine Božije jedinstvenosti interpretirajući misak. Ibn 'Arebi se, kasnije, poziva na iskustvo koje podrazumijeva ujedinjenje gdje se ostvaruje jedinstvo bitka, tj. jedinstvo između Boga i čovjeka. To jedinstvo ostvarljivo je ponad dijaloga gdje dolazi do izražaja odnos između Božije suštine (*lahut*) i njegove čovječije „sjene“. Mistično iskustvo i bivstvovanje u Halladža su sjedinjeni, dočim mističko iskustvo u Ibn Arebija rukovodi sadržajem bivstvovanja, ali ono posjeduje svoju stvarnost samo preko tog sadržaja bivstvovanja kojim rukovodi.

Misak, osim svoje eshatološke dimenzije, nužno uključuje i historiju koja predstavlja pozornicu gdje se odigrava drama odnosa Boga i čovjeka. Islam, prema tome, uvodi i taj dogovor u historiju na koji se zaboravljalo, a Božiji poslanici su svagda reafirmirali taj transhistorijski ili metahistorijski događaj na koji se sufije svagda pozivaju. Osim toga, taj događaj se smatra i paradigmom njihovog mističkog iskustva. Ovaj dogovor, o kome govore sufije, a odnosi se na jedinstvo s Bogom, u sebi sadrži ontološke ili metahistorijske, historijske i eshatološke implikacije. Taj dogovor uključuje i ontološku i gnoseološku dimenziju. Naime, doživljaj čina preegzistentnog dogovora znak je autentičnog bivstvovanja što se ostvaruje u prisutnosti Božijoj. Dakle, taj doživljaj i to bivstvovanje nisu odijeljeni.

Mističko iskustvo kao način transcendiranja vremena

Misak i mi`radž, prema sufijskoj hermeneutici, kao duhovne činjenice, predstavljaju akte spajanja vječnosti i prolaznosti ili imanencije i transcendencije. Oni su događaji koji prave isječak u vremenu i dopiru do osnove bića. Oni su u sprezi s ljubavlju mistika i kad kod se govori o njima, govori se i o ljubavi kao spoznajnoj kategoriji koja dovodi do njih. Zbog toga, oni će predstavljati predmet produbljene rasprave s jedne strane i temu pjevanja s druge strane. Pri tome upotrijebljena je i posebna simbolika. Naime, riječ je o silnoj ljubavi koju neke sufije upoređuju s vinom koje se popilo prije stvaranja tijela, a to je misak (prehistorijski dogovor).

Evo šta veli o toj ljubavi Umer el-Farid: „U spomen Voljenog bića vina smo pili i opili se još prije nego što su vinogradi stvoreni.“ Pod vinom se ovdje podrazumijeva ljubav. Ljubav, prema el-Faridu, nadilazi vrijeme, transcendiraju ga. Čovjek preko ljubavi uspijeva izbjeći samu težinu vremena, neminovno trajanje. „Opiješ li se ovim vinom, pa makar to bilo samo na jedan tren, vrijeme će biti tvoj ponizni rob i ti ćeš imati moć“.

Ljubav, prema Nablusiju, nalažljiva je u svom bitku. „Vino je vječna božanska ljubav što se javlja u očitovanjima stvaranja. Ibn ‘Arebi ide još dalje u transkripciji ontoloških osnova ljubavi, pa veli da je ljubav, ustvari, osnova bivstvovanja. Čovjek proizilazi od ljubavi i zbog toga ona se ne može odijeliti od njega i ona je konačni cilj čovjekovog bivstvovanja.¹

Nadalje, Rumi veli: „Da su duhovna objašnjenja dovoljna, stvaranje (materijalnog) svijeta bilo bi djelo beznačajno i isprazno. Da je ljubav samo misao, čisti duh i umna teorija, nestalo bi utvrđenog obreda vašeg *posta* i vaše *molitve*. U odnosu na Ljubav, darovi što ih zaljubljenici razmjenjuju samo su forma, ali služe kao dokaz ljubavnih osjećanja skrivenih u tajni srca.“

¹ Ibn Arebi piše svoje djelo *Futuhāt al-Makkiyyah* (Mekanska otkrovenja) inspiriran, upravo, ljubavlju Božijom. Nije riječ o nekakvoj strastvenoj ljubavi kao što se često smatra. Ibn Arebi govori o „jedinstvu ljubljenog“ kao što govori i o „jedinstvu bića“. Kada govori o ljepoti kćerke njegovog šejha, on govori o simbolu ljubavi i ljepote, kao forme Božije ljubavi i ljepote. U tom kontekstu piše i svoje djelo *Terjuman al-ašvak*. (Vidi: Ebu Ala Afifi, „Ibn Arebi fi diraseti“ u *Kitāb at-Tizkariyyah*... str. 19.

Budući da se oba događaja, *misak* i *mi'radž*, dešavaju ponad „historijskog vremena“, sufija nastoji, svojim unutarnjim iskustvom, dosegnuti vječnost, osjetiti je, učestvovati ili participirati u njenom trajanju. Smisao prolaznosti, kao što pokazuju neka mistička iskustva, jeste u dodiru sa Božanskom vječnošću kojom je obujmljeno i „historijsko vrijeme“.

Cilj dodira sa vječnim trajanjem ili bivstvovanjem nije u tome da se pobijedi smrt. Smrt, prema sufijama, predstavlja Božiji dar s određenim ciljem i smislom. Smrt je prijelaz u drugi način bivstvovanja ili susret sa „novom formom“ bivstvovanja, tako da je ona akt bivstvovanja. Sufije čak priželjkuju smrt. Smrt nije prekid smisla ili značenja bivstvovanja čovjeka. Ona se u nekih predstavlja kao budnost, poseban put koji vodi do drugog načina življenja kojim se bavi sufijska eshatologija.

Sufija nije prepušten sebi samom gdje vrijeme pritišće i ostavlja čovjeka konzervirana u vremensko-prostornom iskustvu, uopće u prirodnom iskustvu bez nikakva dodira s onim što je ponad vremena i prirode. Mističko iskustvo, ustvari, odražava posebnu formu bivstvovanja ili doživljaja jednog vječnog trajanja, koje je „s one strane“ sukcesivna vremena, bilo da je ovo postojano ili isprekidano. Dodir sufija s nadvremenim ili nathistorijskim ima za cilj, prije svega, načiniti procjep ili razdjelnicu u vremenu ili historiji, osjetiti prisutnost transcendencije u historiji i vremenu. Da se ne bude posljedica historičnosti i nužnosti, već da se učestvuje u vječnom događanju, u aktu bivstvovanja koji ne dugujemo sebi samima već drugome. Cilj je toga, dakle, da se ne bude konzerviran u vremenitosti i samoj matrici pukog bivstvovanja bez ikakvih spoznajnih prodora, bilo u unutarnjem, bilo u izvanjskom bitku, preko kojih se postiže jedinstvo (*ittihad*). Ontološke i gnoseološke vrijednosti sufizma neiscrpnj su izvor o tom dodiru.

Zaključak

Karakteristike sufijskog iskustva, o kojima smo govorili, svagda su u doticaju s dva događaja koji su spomenuti u Kur'anu: pre-postojeći dogovor duša s Bogom i putovanje Muhammeda, a.s., na nebo – *mi'radž* koji su se dogodili s one strane historije i vremena, s one strane determiniranosti i uvjetovanosti, a čiji je cilj, ustvari, ostvariti jedinstvo s Bogom (*ittihad*).

Sufije smatraju da je pre-postojeći dogovor rezultat Božije volje ili ljubavi i da on ne podrazumijeva ograničenje slobode, već se radi o činjenici koja pruža najviše mogućnosti čovjeku. On isključuje sva ograničenja na koja čovjek nailazi u svom „historijskom vremenu“ kao što su, primjerice, zatvaranja u svoje ja, ograničavanje svog pogleda samo na predmete kao puke stvari, stvari po sebi, lišene smisla i odnosa s vječnošću. Taj dogovor stoji u srcima svih ljudi kao znak pripadnosti ili on je, ustvari, dar u svačijem srcu kojeg treba razotkriti, to jest radi se o nečemu što je posljedak ljubavi i milosti Božije prema ljudima. Da bi se mogao dosegnuti taj dogovor, treba napraviti rascjep u „historijsko vrijeme“, osjetiti svoju volju i slobodu, a to se, prema sufijama, ostvaruje putovanjem iznutra, za koje se uzima kao paradigma *mi'radž* Muhammeda, a.s., za kojim se oni povode.

Literatura

1. Arbery. A. J., 1969. *Soufism An Account of the Mystics of Islam*. London: Gerge Allen.
2. Anawati, George et Louis Gardet, 1961. *Mystique musulmane, aspects et tendances – experiences et techniques*. Paris: Vrin.
3. Al-Kušajri. Sine uno. Ер-Рисале ел-Кушажријја (Фи `илм тесаввуфи), s komentarom Zekerije al-Ansarija. Kajro.
4. Bausani, Alesandro, „Sufizam i pravovjerje“ u: *Sufizam*. Prired. Darko Tanasković i Ivan Šop. Beograd: „Vuk Karadžić“.
5. Gardet, 1983. *Mistika*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
6. Gardet, Louis, 1969. „Experience et gnose chez Ibn `Arabi“ u: *Al-Kitab at-Tizkari Muhjiddin Ibn Arabi*. Kairo.
7. El-Bagdadi, Džunejd, 1991. „Kitab fil fark bejne al-ihlas ve es-sidk“ u: *O Jedinstvu*, Sarajevo.
8. Corbin Henry, 1977. *Historija islamske filozofije I*, „Veselin Masleša“ Sarajevo.
9. *Le Divan d'al Hallaj*, 1955. Edite, traduit et annote par Louis Massignon, Paris.
10. Hugwiri, Kashf al-Mahjub, 1911. Trans. R.A. Nicholson. London: Lucaz.
11. Meyerovitch, Eva de Vitry, 1988. *Antologija sufijskih tekstova*. Zagreb: Naprijed.
12. Mole, Marian, 1965. *Les Mystiques musulmans*. Paris.
13. Schoun, Frithjof, 2008. *Razumijevanje islama*. Sarajevo: El-Kalem.

Vakufnama Šahdidar, supruge Gazi Husrev-bega u Sarajevu

Prof. dr. Muhammed Muvaffak Arnaut

profesor savremene historije na Univerzitetu Al Al-Bayt u Jordanu

Ovdje imamo jednu rijetku vakufnamu na arapskom jeziku koja potječe iz desetog stoljeća po Hidžri (šesnaestog po Miladu) i koja se ovdje objavljuje prvi put. Ona se s drugim vakufnamama smatra prvorazrednim izvorom za upoznavanje s ubrzanim urbanističkim razvojem Sarajeva u to doba.

Sarajevo je nastalo u novom pograničnom vilajetu koji su Osmanlije osnovali sredinom petnaestog stoljeća u krajištu Bosne. Ime je dobilo po saraju koji je oko 1450. godine podigao prvi valija Isa-beg, koji je poznat i pod nadimkom *Osnivač Sarajeva*. Međutim pravo jezgro novoga grada predstavljao je novi vakuf koji je osnovao Isa-beg prije 1462. godine, tj. prije osvajanja Bosne od strane Osmanlija 1463. godine. Osim džamije koju je podigao pod imenom sultana Mehmeda Fatiha, Isa-beg je u sastavu ovoga vakufa podigao hamam, tržnicu i zaviju.¹

Poslije *Osnivača Sarajeva* došao je poznati valija Bosne Husrev-beg, koji je imao veliku ulogu u daljnjem razvoju Sarajeva preko svoga velikog vakufa, koji je osnovao tokom 1530.-1541. godine. Husrev-beg je uživao

¹ Vidi opširnije: Muḥammad Muwaffaq al-Arnā'ūt, *Dawr al-waqf fi nušū' al-mudun al-ġadida fi al-Bosna: Sarayfō numūdaġan*, Maġlla *Awqāf*, 'adad 8, al-Kuwayt, Sana, 2005., šafahāt 47-57.

veliki ugled, jer je njegov otac Ferhad-beg, valija Sereza (danas na sjeveru Grčke), bio zet sultana Bajazida Drugog (vl. 1481.-1512.). Poznato je da je i njegov otac posvećivao veliku pažnju instituciji vakufa. Isti slučaj je i s njegovom majkom Seldžukom, kćerkom sultana Bajazida Drugog, koja je osnovala nekoliko vakufa, o kojima će kasnije biti više riječi. Otuda je i on posvećivao veliku pažnju vakufu od samog dolaska na položaj valije Bosne 1519. godine. Uz kraće prekide, on je na ovome položaju ostao sve do svoje smrti u julu 1541. godine. Tokom njegovoga boravka na ovome položaju Bosna je bila pogranična pokrajina Osmanskog carstva prema dvije moćne neprijateljske zemlje (Austriji i Mletačkoj republici). Najveći dio svoga vremena on je posvetio vojnim pohodima, tokom kojih su granice Osmanskog carstva bile proširene prema Zapadu. Za te zasluge 1537. godine dobio je titulu *gazije*, koju je sultan dodjeljivao vojskovođama koji su iskazivali veliku hrabrost u borbama.²

Tokom svoga dugog boravka na čelu osmanske vlasti u Bosni Gazi Husrev-beg je posebnu pažnju poklanjao gradu Sarajevu u kome je u periodu od 1529. do 1541. godine podigao najveći vakuf u Sarajevu. Ovaj vakuf koji se sastojao od vjerskih, ekonomskih i socijalno-humanitarnih objekata imao je presudnu ulogu u procvatu Sarajeva i njegovom pre-rastanju u *zlatno doba*,³ čiji su tragovi vidljivi sve do danas. Ovaj vakuf sastojao se od džamije, medrese, biblioteke, imareta, tekije i zavije za sufije (hanikaha), musafirhane, preko 200 dućana i više hanova. Ovaj veliki vakuf tokom narednih stoljeća čvrsto je vezao Gazi Husrev-begovo ime sa Sarajevom, u kome su sve danas prepoznatljivi pojedini objekti poznati pod njegovim imenom kao što su Gazi Husrev-begova džamija i Gazi Husrev-begova medresa.⁴

Budući da je Gazi Husrev-beg odrastao u porodici koja je njegovala tradiciju vakufa i ostavila brojne vakufske zadužbine, sasvim je prirodno da je i njegova supruga pod takvim utjecajem nastojala dati svoj doprinos na tome polju.

2 Behija Zlatar, *Gazi Husrev-beg*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010., str. 56.

3 Behija Zlatar, *Zlatno doba Sarajeva - Prilozi historiji Sarajeva*, Institut za historiju - Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1999., str. 31-33.

4 O Gazi Husrev-begovu vakufu vidi opširnije: Muḥammad Muwaffaq al-Arnā'ūt, u: Waqfiyya Madrasa al-Ġāzi Ḥusraw-bak fi *Sarayifō*, Mağalla *Awqāf*, 'adad 13, al-Kuwayt, Sana, 2007., ṣafahāt 109-124.

Vakifa

Iako je mladi Husrev-beg, kao unuk sultana Bajazida Drugog, uživao veliki ugled, ova vakufnama na kraju otkriva da je njegova žena bila robinja njegove sestre Neslišah, koja ju je oslobodila kako bi se njome oženio Husrev-beg. Zbog toga o vakifi nemamo nikakvih podataka osim njenog imena *Šahdidar*, po kome je poznata, i njenog vakufa, po kome je stoljećima ostala čuvena kao *Gazi Husrev-begova supruga*.

Poslije smrti njenog muža Šahdidar je 1541. godine, nedaleko od njegovog vakufa, tačnije u Jahja-pašinoj mahali, u kojoj je stanovao, podigla džamiju i mekteb. Ova mahala razvila se oko džamije koju je 1482. godine podigao ondašnji valija Bosne Jahja-paša. Nova džamija koju je podigla Šahdidar predstavljala je jezgro oko koga se kasnije razvila nova mahala, u osmanskim sidžilima poznata pod nazivom *Mahala mesdžida supruge Gazi Husrev-bega (Mahalle-i mesğid-i zevçe-i Gazi Husrev-beg)*. Ova mahala u narodu je bila poznata pod imenom *Mahala Za Banjom*, jer se nalazila iza banje (hamama) koju je u sastavu svoga vakufa izgradio njen muž Gazi Husrev-beg.⁵

Ovdje se da primijetiti da je Šahdidar svojom vakufnamom oporučila da se kuća u Jahja-pašinoj mahali, za koju se pretpostavlja da je bila njihova porodična kuća, nakon njene smrti proda i dobijeni izos uključi u osnovicu vakufa kako bi se mogli podmirivati troškovi zadužbina koje je osnovala. Tom prilikom je oporučila da se pored njenog vakufa za nju podigne turbe. Ovaj vakuf egzistirao je i na nju podsjećao sve do velikog požara u Sarajevu 1879. godine, kada je u požaru stradala džamija i svi vakufski objekti osim turbeta. Njeno turbe tu je stajalo sve do 1950. godine, kada je porušeno i srađeno sa zemljom.⁶

Zapravo, Šahdidarin vakuf najčešće se spominje u kontekstu ženskih vakufa, kakvi su bili rasprostranjeni u krugovima osmanske vladajuće dinastije, tačnije među ženama i princezama osmanskih sultana, ili još preciznije, u dinastiji u kojoj je odrasla Šahdidar i u koju se i ona sama

⁵ Behija Zlatar, *Gazi Husrev-beg*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010., str. 190-191.

⁶ Ibid, str. 191.

ubraja. Dakle, kroz instituciju vakufa ogleda se i uloga turske žene koju je ona imala u politici, administraciji i ratu.⁷

Sultan Bajazid Drugi, čiji je dugi period vladavine (1481-1512) obilježen naglašenom posvećenošću instituciji vakufa i osnivanju brojnih carskih džamija u Bosni (Foči, Višegradu, Travniku itd.), iza sebe je ostavio 12 kćerki, od kojih je tri dao udati za poznate ličnosti iz Bosne koje su u ono doba zauzimale visoke položaje (Ferhad-beg, Ahmed-paša i Jahja-paša). Jedna od njih bila je Seldžuka, koja se udala za Ferhad-bega, sandžakbega Sereza, i koja je rodila Husrev-bega.

U vrijeme kada su ga Osmanlije zauzele (1383.), Serez je bio gradić. Muđutim zahvaljujući intenzivnom podizanju vakufa, on je ubrzo prerastao u grad.⁸ Ubrzanom urbanom razvoju Sereza značajan doprinos dao je i vakuf koji je tamo osnovala Seldžuka. Iz njene vakufname iz 1508. godine vidi se da je ona, osim džamija u Brusi i Istanbulu, i u Serezu podigla džamiju, medresu, imaret i tekiju. Kada je riječ o Serezu, treba napomenuti da se njena medresa koju je tamo podigla može ubrajati među veće medrese. Činjenica da je ona imala dvanaest prostorija i da je dnevna plaća njenog muderrisa iznosila 20 akči najbolje govori o njenom stupnju.⁹

Ugledajući se na tradiciju dinastije i njenu posvećenost instituciji vakufa, Seldžukina kćerka i Husrev-begova sestra Neslišah, osnovala je svoj vakuf i tako završila ono što je započela njena majka.¹⁰ S druge strane, treba napomenuti da se i Seldžukina sestra, tj. Neslišahina tetka Kamer, također istakla na ovom polju i da je u Serezu osnovala svoj vakuf.¹¹ Otu-da je bilo sasvim prirodno da se na njih ugleda i Neslišahina robinja i da se i ona počne zanimati za vakufe u porodici, te da se, nakon što je postala supruga bosanskog valije Gazi Husrev-bega, i ona dokaže na ovom polju. Istina, Šahdidar je svoje zadužbine podigla poslije muževe smrti

7 O položaju turske žene u društvu i njegovoj povezanosti s vakufom vidi opširnije: Ravin R. G. Hamblly "becoming visible: Medieval Islamic Women in Historiography and History" in *Women in the Medieval Islamic World: power, patronage and Piety*, ed. Gavin R. G. Hamly, New York (St. Martin's press) 1998, p. 11.

8 Machiel Kiel, "Observation on the history of Northern Greece during the Turkish Rule", *Balkan Studies* 12, 1971, pp. 415-417.

9 Behija Zlatar, *Gazi Husrev-beg*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010., str. 13.

10 Ibid, 13

11 Ibid, 13

1541. godine. To se vidi iz njene vakufname, u kojoj se on naziva *umrlim* (*al-marḥūm*).

Vakufnama

Šahdidarina vakufnama je od prvorazrednog značaja jer predstavlja jedino što je od njenog vakufa ostalo nakon što je propao u periodu od 1879. do 1950. godine. Zato se ona s pravom smatra prvorazrednim izvorom koji se može koristiti u izučavanju historije urbanog razvoja Sarajeva u desetom stoljeću po Hidžri (šesnaestom po Miladu). Osim toga, ona predstavlja rani obrazac osnivanja ženskih vakufa u Bosni.

Iako se u vakufnami, shodno ondašnjem običaju nespominjanja ženskih imena, ime vakife izričito ne navodi, njen kontekst jasno upućuje na njezinu vezu s Gazi Husrev-begom i njegovom sestrom Neslišah.

Bosanski istraživač Alija Bejtić je prvi koji je, uprkos tome, u svojoj knjizi *Ulice i trgovi Sarajeva*, objavljenoj 1973. godine ukazao na to da je Gazi Husrev-begova supruga Šahdidar osnovala svoj vakuf i džamiju oko koje se formirala nova mahala pod imenom *Mahala Haseći-hatun*.¹² Međutim drugi bosanski istraživač na polju vakufa Fehim Spaho je nepobitno utvrdio da je riječ o vakifi Šahdidar, Gazi Husrev-begovoj supruzi. On je prijevod vakufname na bosanskom jeziku objavio 1985. godine. Spaho je u *Opširnom popisu Bosanskog sandžaka iz 1604.* godine među mahalama Sarajeva pronašao i mahalalu Gazi Husrev-begove supruge s detaljnim opisom vakufa koji se u potpunosti podudara s tekstom koji se nalazi u vakufnami.¹³

Iz završetka vakufname, koja je kod nas, jasno se vidi da je ovo prijepis originalne vakufname što ju je za života imala Šahdidar i da je nakon njene smrti vakuf prešao na njenu gospodaricu gospođu Neslišah, Gazi Husrev-begovu sestru, nakon što je ova kadiji u Carigradu preko svoga zastupnika podnijela zahtjev s obrazloženjem da je spomenuta vakifa njena robinja, njeno vlasništvo i njeno pravo, na osnovu čega je kadija presudio da je i vakuf njeno vlasništvo, o čemu su prethodno svoje očitovanje dali i spomenuti svjedoci.

¹² Alija Bejtić, *Ulice i trgovi Sarajeva*, Muzej Grada Sarajeva, Sarajevo, 1973., str. 415.

¹³ *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV-XVI vijek)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985., str. 75.

Prijepis ove vakufname na pet stranica teksta (fol. 38-42) nalazi se u *Sidžilu vakufnama br. 1* koji se čuva u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu. Vakufnama je pisana na dosta dobrom arapskom jeziku, uz nekoliko jezičkih pogrešaka. Ovdje je očito da je prepisivač bio naviknut na prepisivanje vakufnama vakifa-muškaraca, te se jezičke pogreške koje nalazimo, uglavnom odnose na pogreške u rodu (muški-ženski rod). S izuzetkom prve stranice prijepisa vakufname, gdje je tekst pisan u 16 redaka, zbog teksta uobičajenih ovjera, tekst na ostalim stranicama varira između 20 i 22 retka. S druge strane, može se primijetiti da na posljednjoj stranici tekst vakufname nije do kraja prepisan. Pretpostavljamo da je na posljednjoj stranici izostavljen dio u kome su trebali stajati imena svjedoka i datum legalizacije vakufname.

S obzirom na to da je vakufnama dosta rano pisana arapskim jezikom, tačnije u desetom stoljeću po Hidžri /šesnaestom po Miladu/, tj. nedugo poslije osvajanja Bosne od strane Osmanlija, vakufnama sadrži dosta naziva toponima i imena osoba slavenskog porijekla pisanih arapskim pismom. Budući da su glasovne i ortografske karakteristike ova dva jezika potpuno različite, tekst vakufname predstavlja veoma važan i dosta ran pokušaj da se slavenska imena napišu arapskim slovima.

U ovoj kao i u drugim vakufnamama u Bosni, pisanim na arapskom jeziku, na početku nalazimo poticanje na uvakufljavanje koje se naslanja na kur'anske ajete i Vjerovjesnikove hadise, dok na kraju vakufnama nalazimo pretvaranje vakifa ili vakife kako se, tobože, predomislio (la) i kako želi odustati od uvakufljenja, pod izgovorom neobaveznosti prema mišljenju imama Ebu Hanife, zatim na mutevelijino odbijanje takvog izgovora i podnošenje stvari kadiji ili šerijatskom sudiji, koji na kraju donosi presudu o ispravnosti vakufa i njegovoj obaveznosti. Zapravo, ova formalna tužba smatra se insceniranjem sve dok kadija ili šerijatski sudija ne izda presudu o obaveznosti vakufa po hanefijskom mezhebu raširenom na Balkanu, jer po Ebu Hanifinom mišljenju uvakufljenje nije obavezno osim u dva slučaja: kada kadija izda presudu o njegovoj obaveznosti ili kada ga izuzme iz forme inscenirane oporuke.¹⁴

14 O mišljenju imama Ebu Hanife o tome i učenju hanefijskog fikha vidi opširnije: 'Umar Masqāwī, u: *Nizām al-waqf wa aḥkāmuhū al-šar'īyya wa al-qānūniyya*, taqdim: al-ustād al-duktūr: Wahba al-Zuhaylī, *Dār al-Fikr*, 2010, ṣafḥatay 83-84.

Vakuf

Vakufnama sadržava komponente vakufa koji je u Sarajevu ustanovila Gazi Husrev-begova supruga Šahdidar, ili bolje rečeno objekte vakufa i vakufsku osnovicu za pokrivanje njegovih troškova.

Vakifa je u Jahja-pašinoj mahali podigla džamiju, pored džamije kuću za imama i pored džamije mekteb za podučavanje lijepom odgoju i Kur'anu djece siromaha i siromašne djece. Ona je, također, uvakufila kuću u kojoj je stanovala i uključila je u osnovicu vakufa i to na taj način da se prihod od nje uvrsti u osnovna sredstva vakufa. Vakifa je, također, oporučila da mutevelija od viška prihoda vakufa kupi kakvu nekretninu (dućan, mlin ili slično) i da to uključi u osnovicu vakufa.

Što se tiče osnovice vakufa, vakifa je uvakufila iznos od 100.000 srebrenih dirhema ili osmanskih akči¹⁵ u gotovini koje je namijenila za davanje uz interes i od tako dobijenog profita izdržavanje vakufskih objekata. Drugim riječima, ovaj vakuf imao je karakter novčanog vakufa koji se po prvi put pojavio na Balkanu u devetom stoljeću po Hidžri /petnaestom po Miladu/, odakle se, nakon što ga je dozvolio šejhu-l-islam,¹⁶ proširio po drugim dijelovima Osmanskog carstva. Novčani vakuf kasnije je izvršio revoluciju fikha koji se bavi vakufom i kao takav s pravom se smatra jednom od tekovina osmanske kulture i civilizacije.¹⁷

Novčani vakuf od tada sve više zauzima mjesto vakufa u nekretninama (zemljišnim posjedima, objektima itd.) i u vidu kredita se daje tr-

15 O osmanskoj akči koja je prvi put kovana 727/1326. godine i njenoj protuvrijednosti u dirhemima koji su kovani u ranijim islamskim državama vidi opširnije: Šawkat Pamuk, *Al-Tāriḥ al-mālī li al-Dawla al-'Utmāniyya*, targama: 'Abd al-Laṭīf al-Ḥāris, Bayrūt, *al-Madār al-islāmī*, 2005, ṣafḥāt 71-75.

16 Ovim pitanjem prvo se počeo baviti šejhu-l-islam Mullā Ḥusraw (1460.-1480.) u svome djelu *Durar al-ḥukkām fi šarḥ Ḡurar al-aḥkām* koje je stoljećima slovalo kao glavni izvor hanefijskog fikha kod Osmanlija. U ovome djelu on je dopustio novčani vakuf, pozivajući se na Ebu Hanifina učenika imama Muhammeda al-Šaybānija (umro 189. godine po Hidžri), koji je na temelju običajnog iskustva pokretnine smatrao valjanim za uvakufljenje. Valjanost uvakufljenja pokretnina još je jasnije dozvolio njegov učenik Ibn Ḡunayd u svome djelu *Daḥīra al-'uqbā*, da bi na kraju novčani vakuf nedvosmisleno dozvolio i šejhu-l-islam Ebu al-Su'ūd-efendi (1545-1574) koji je o tome napisao i posebnu raspravu pod naslovom *Risāla fi ḡawāz waqf al-nuqūd: taḥqīq wa ta'liq: Ṣaḡīr Aḥmad Kāšif, Bayrūt, Dār Ibn Ḥazm, 1997.*

Opširnije o evoluciji ovoga mišljenja u hanefijskom fikhu kod Osmanlija, a posebno o stavu šejhu-l-islama Ebu al-Su'ūda vidi: Colin Imber, Ebu Su'ūd: *The Islamic Legal Tradition, Edinburg* (Edinburg University press), 1997., str. 143-146.

17 Jon E. Mandaville, "Usurios Piety: The cash Waqf Controversy in the Ottoman Empire", *International Journal of Middle East Studies*, 10, 1979., str. 289.

govcima i zanatlijama uz određeni interes od 10-15% na godinu dana.¹⁸ Praksa koju je primjenjivao vakif u oplodnji vakufa bila je najbolji način očuvanja vakufske glavnice, na taj način što je onaj ko je uzimao pozajmicu, kao garanciju, morao osigurati sposobna jamca i čvrst zalog te ispuniti i neke druge uvjete o kojima će biti više riječi u vakufnami veza- noj za ovaj vakuf.

Ovdje se dā primijetiti da je vakifa muteveliji vakufa odredila da va- kufsku gotovinu daje pod interes tako da se za godinu dana za svakih deset dirhema dobije jedanaest dirhema, tj. da se pozajmice od vakuf- skog novca daju uz interes od 10% godišnje. Vakifa je muteveliji vakufa odredila da vodi vakufsku knjigu u koju će upisivati iznose pozajmica, imena jamaca i zaloge, što ovaj vakuf čini svojevrsnom vakufskom ban- kom. S druge strane vakifa je muteveliji strogo odredila da nastoji vakuf- ske pozajmice davati samo trgovcima, zanatlijama i poljoprivrednicima na kojima se vide znaci povjerenja i obilježja ispravnosti i koji su među svijetom poznati po lijepim postupcima, a ne po lažljivosti, zavlačenju i zatezanju u vraćanju duga.

Iako ne znamo kada je vakifa tačno umrla, jasno je da je prvi muteve- lija vakufa prodao njenu kuću u kojoj je stanovala po cijeni koju je ona odredila, tj. za 15.000 dirhema i da je taj iznos uključio u osnovicu vakufa tako da je sada vakufska glavnica postala 115.000 umjesto ranijih 100.000 dirhema. To se jasno vidi iz *Opširnog popisa Bosanskog sandžaka iz 1604. godine*.¹⁹ Drugim riječima, prema odredbi vakife, dobit od davanja vakuf- ske glavnice na pozajmice sada je mogla biti 15.000 dirhema godišnje. Vakifa je u svojoj vakufnami odredila visinu plata uposlenicima u vakufu i to kako slijedi:

- četiri dirhema dnevno imamu džamije koju je sagradila,
- dva dirhema dnevno mujezinu,
- tri dirhema dnevno mualimu u mektebu,
- jedan dirhem dnevno pomoćniku mualima,
- jedan dirhem dnevno svakom od osam učača Kur'ana,
- pola dirhema dnevno učaču sure *Yā-Sīn* ili sure *el-Mulk*,

18 O novčanom vakufu vidi opširnije: Muḥammad M. Arnā'ūt, (Muḥarrir) *Dirāsāt fi waqf al-nuqūd: Maḥlūm muḡyir li al-ribā fi al-muḡtama' al-'uṭmānī*, Mu'assasa al-Tamimī, 2001.

19 *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV-XVI vijek)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985., str. 76.

- jedan dirhem dnevno za svijeće i hasure,
- jedan dirhem dnevno za popravke vakufskih objekata,
- tri dirhema dnevno muteveliji vakufa,
- jedan dirhem dnevno naziru vakufa i
- jedan dirhem dnevno džabiji (ubiraču vakufskih prihoda).

Ovdje se dā primijetiti da je vakifa uposlenicima vakufa odredila nekoliko interesantnih uvjeta. Tako je, npr., kuću pored džamije uvakufila za stanovanje imama, ali je u vakufnami odredila da ubuduće popravku kuće vrši sam imam o svome trošku, a ne o trošku vakufa, jer za svoj posao dobija platu, pa je od svoje plate treba popravljati sve dok je koristi za stanovanje. S druge strane, vakifa je učačima Kur'ana Časnog odredila da džuzove Kur'ana pred njenu dušu uče kod njenog turbeta u blizini džamije, osim u slučaju jakog mraza, snijega i kiše, kada se džuzovi ne mogu držati otvorenim. U tom slučaju oni se mogu učiti i u njenoj časnoj džamiji. Naime, poznato je da u Sarajevu znaju biti veliki mrazevi i padavine snijega i kiše. Zato je vakifa vodila računa i o tome i dopustila učačima Kur'ana da u zimskim danima Kur'an mogu učiti i u njenoj džamiji.

Što se tiče upravljanja vakufom, vakifa je za svoga života za muteveliju vakufa odredila ponosa sebi ravnih i dostojnih vojvodu Sinanuddina Jusufa, s tim da služba mutevelije poslije njega pređe na muteveliju vakufa umrlog Gazi Husrev-bega, neka mu je lahka zemlja i neka mu Džennet bude počivalište. Iz ovoga se jasno vidi da je u vrijeme legalizacije vakifina vakufa njen muž već bio među umrlima. Što se tiče službe nazira, ona je tu službu dok je živa zadržala za sebe, uvjetujući da nakon njene smrti tu službu obavlja nazir vakufa njenog muža Gazi Husrev-bega.

Zaključak

Ova vakufnama predstavlja jednu od rijetkih vakufnama na arapskom jeziku u Bosni i Hercegovini koje potječu iz desetog stoljeća po Hidžri (šesnaestog po Miladu). Ona sa drugim međžmuama predstavlja važan izvor za upoznavanje s velikom ulogom vakufa u urbanom, ekonomskom i socijalnom razvoju Bosne i Hercegovine za vrijeme osmanske vlasti.

Ova vakufnama, također, predstavlja obrazac razvoja dviju značajnih institucija na Balkanu za vrijeme osmanske vlasti: institucije novčanog vakufa i institucije ženskog vakufa. Otuda ovaj istraživač preporučuje pokretanje hitne inicijative za sakupljanje rijetkih vakufnama iz desetog stoljeća po Hidžri (šesnaestog po Miladu) koje su pisane na arapskom jeziku i njihovo objavljivanje u zasebnoj knjizi.

Prijepis vakufname

Ono što je uključeno i što je ušlo u sastav ovog vakufa i obuhvaćeno uvjetima i što je ušlo u ovo zavještanje i njegova pravila, potvrđeno je preda mnom i utvrđeno je kod mene nakon što sam obratio pažnju na ono što je po Šerijatu potrebno obratiti pažnju.

Presudom sam ustanovio da je uvakufljenje ispravno provedeno i da su valjane odredbe o obavezama u osnovi i u pojedinostima, znajući za razilaženja u stavovima koja postoje među ranijim učenjacima šerijat-skoprnih škola i postupajući prema praksi uvaženih prethodnika.

Napisao ga je najponizniji sluga iz Muhammedovog roda, sluga Vjerovjesnikovog časnog Šerijata Muhammed, sin Abdullahov, prvi kadija u kući uzvišene vlasti u zaštićenom Carigradu²⁰ - neka mu Allah uredi život i neka mu olakša kraj! Amin!

Ovaj prijepis vakufname preuzet je iz originala, bez ikakvih dodavanja i nedostataka, a prepisao ga je siromah Kasim, sin Musaov, zamjenik kadije u Bogom čuvanom Carigradu.

(Prijevod teksta vakufname)

U ime Allaha, Onoga Koga treba zaista obožavati, Kojem se klanjaju poglavari, Čijem imenu ne može niko naškoditi, ni na Zemlji ni na nebesima; On podaruje potpune blagodati i na ovom i na budućem svijetu i dostojan je da se od Njega traži pomoć u svim stvarima.

Hvala Allahu, Koji je razasuo širom zemlje džamije, u koje dolaze bogobojazni, Koji je podučio Adema imenima u školi Njegove naklonosti, Koji je sa nebesa objavio Kur'an svojim riječima, Koji je poslao svoje ovo-

²⁰ Prijepis vakufname koji je kod nas, oštećen je vlagom u desnom uglu na prvoj stranici, te je pojedine riječi, čija smo mjesta označili tačkama, bilo teško pročitati.

Faksimil Šahridarine vakufname

zemaljske blagodati onima koji se žrtvuju na njemu (ovome svijetu) na Njegovom putu, Koji je obdario one svoje robove koje je htio tako što podižu dobrotvorne ustanove i čine razna dobra djela, Koji udvostručuje nagradu za dobra djela koja proizlaze iz prevelike želje i iskrene namjere *kao što je zrno iz koga nikne sedam klasova i u svakome klasu po stotinu zrna.*²¹

Neka je blagoslov na Muhammeda, predvodnika bogobojaznih, učitelja vjere, otkrivača prave istine, kao i na njegov čestiti i plemeniti rod i na njegove časne i dobre drugove i na one koji ih slijede, koji se klanjaju i padaju ničice na sedždu dok se smije vatra plaćem goriva.

A potom, ovo je listina koja je u svojim osnovama i temeljima zasnovana na Šerijatu i jedna isprava čijih se riječi i smisla treba pridržavati. Njena sadržina govori, a tekst objašnjava da je kada je - uzor elite i sretnika, oslonac savršenih dobrotvora i puni mjesec (uštap) sreće na izlasku ljepote - spoznala da je ovaj svijet izvor obmane, a ne mjesto radosti,

21 Kur'an, *Al-Baqara*, 261

mjesto propasti, a ne kuća sigurnosti, da su njegove blagodati prolazna hladovina, da je onaj koji na njemu boravi gost koji dođe i prođe, da su njegova stanja promjenljivost i nestabilnost, da su njegovi krajnji ciljevi osuđeni na propast, da je pravi sretnik onaj koji ga uzme za opskrbu za dan povratka (onaj svijet) i troši za gomilanje svoje zalihe, da koristi od vakufa neprekidno teku i u slučaju (čovjekove) prolaznosti i za života, kao i u slučaju njegova postojanja i (momenta) smrti, u smislu riječi najodabranijeg Vjerovjesnika i predvodnika bogobojažnih - neka je na njega Allahov blagoslov na Sudnjem danu: *Kada čovjek umre, prestaju njegova djela, osim u tri slučaja: ako ostavi neki nauk kojim će se ljudi koristiti, čestito dijete koje će se za njega moliti ili trajno dobro djelo*²² - Allah je uputio na činjenje dobrih djela i stjecanje dobročinstva i njenu dalekovidost učvrstio svjetlom pronicljivosti. Ona je htjela da njena djela traju dok je svijeta i vijeka, pa je uvakufila, iz prometa izuzela i u dobrotvorne svrhe odredila, pri čistoj savjesti i u stanju kada važe njene izjave i djela i kada je sposobna da nešto izvrši i izjavi, trudeći se da pridobije milost Onoga Kome pripada veličina i uzvišenost, *onoga dana kada neće koristiti imetak ni djeca*, od onoga što je njeno i što je njen posjed sve dotle dok ova djela ne postanu punovažna i nakon što ga je (imetak) izdvojila od svoga najčistijeg imetka, a to je cijeli mesdžid kojeg je podigla i sagradila u jednoj od mahala Sarajeva, kuće gazija, Bog ga sačuvao od nevolje i štete i obasuo njegovo stanovništvo blagodatima i radošću, (vakifa) je dopustila obavljanje molitve u njemu u ime Boga, pa se u njemu obavljala molitva u džematu s ezanom i ikametom. Suvišno je (položaj mesdžida) pobliže određivati, jer je to poznato u njegovoj mahali s obzirom na to da se zna ko ga je podigao; i uvakufila ga je za one muslimane i muslimanke koji obavljaju molitvu, iskreno vjerujući u Boga i onaj svijet, kao što je uvakufio Ka'bu Allahov prijatelj (Ibrahim) - neka je na njega blagoslov i spas, budući da vjeruje u Boga i Sudnji dan, kao što je Allah rekao: *Allahove hramove održavaju samo oni koji u Allaha i u onaj svijet vjeruju*,²³ te: *Preče je da klanjaš u džamiji koja je od prvog dana utemeljena na bogobojažnosti*.²⁴ Neka Allah primi njena dobra djela i neka je za njih

22 Hadis navode: Buharija, Muslim, Ebu Davud, Tirmizi i Nesai.

23 *Al-Tawba*, 18

24 *Al-Tawba*, 108

nagradi mjestom u Džennetu, kao što je rekao: *Zar oni ne znaju da jedino Allah prima pokajanje od robova Svojih i da samo On prima milostinje?*²⁵ Ona je uvakufila i cijeli iznos od 100.000 srebrenih dirhema koji su u opticaju, od njenog čistog imetka, izdvojenih od njene ostale imovine, koji je predala muteveliji svojih vakufa, šerijatskim vakufom i valjanim zavještanjem.

Zatim je spomenuta vakifa-dobrotvorka - neka Allah primi njena dobra djela – odredila da se sagradi mekteb u blizini spomenutog mesdžida, u njegovom dvorištu, za 3.000 dirhema od navedenog iznosa da se (tu) podučavaju lijepom odgoju i Kur'anu djeca siromaha i siromašna djeca, i to ona djeca koja nisu još sazrela.

Odredila je da mutevelija daje pod interes (*ribħ*), uz znanje nazira, navedeni iznos koji preostane, uz jakog jamca i siguran zalog tako da njegova vrijednost bude jednaka dvostrukoj vrijednosti duga i svake godine da se ubilježi imetak, jamac i zalog, a prema računu da svakih deset dirhema od toga postane jedanaest dirhema za jednu godinu. U ovom treba postupati po skladnim šerijatskim propisima i na zadovoljavajući i pouzdan način, kako se ne bi uvukla kamata i kako (taj imetak) ne bi propao ili se ošteti. Neka se radi s trgovcima, zanatlijama i poljoprivrednicima i s ljudima posjednicima, poznatim po bogatstvu, s ljudima na kojima se vide znaci povjerenja i obilježja ispravnosti. Ovi treba da su poznati među svijetom po lijepim postupcima, a ne po lažljivosti, zavlacenju ili zatezanju (u plaćanju).

Za prihode koji se budu ostvarivali od spomenutog novca navedena plemenita vakifa ustanovila je zakon na koji se treba obraćati i pravila na koja se treba oslanjati (tako da) niko ne može promijeniti ovaj zakon niti ga preinačiti niti iko ima pravo da iskrivi ova pravila niti da ih preinači sve dotle dok prihodi mogu pokriti troškove i dok je dohodak dovoljan za trošenje.

Odredila je da (u ovom vakufu) bude mutevelija pouzdana, pametna i staložena (ličnost), koja će biti revnosna u (ubiranju) prihoda na temelju jasnih propisa, koja će trošiti prema mogućnostima prihoda čuvajući ljetinu, siguran u povjerenju i koja neće biti nemarna niti varalica.

25 *Al-Tawba*, 104

U spomenutom mesdžidu imam treba da bude dobar, da poznaje Šerijat, da bude pobožan, učen, skroman, da poznaje temelje molitve, nje-ne vadžibe, sunnete i mustehabe, da bude imam onima koji prisustvuju svima od pet dnevnih molitvi, propisanih i određenih.

Mujezin treba da ima lijep i prijatan glas i da zna kada je vrijeme eza-na.

Mualim u mektebu treba da bude pouzdan, pobožan, vedra lica, blag. On treba da odgaja djecu i da ih podučava Kur'anu. Njegov pomoćnik (halifa), također, treba da se odlikuje navedenim svojstvima i spomenu-tim vrlinama.

U spomenutom mesdžidu treba da bude osam poznavalaca Kur'ana od kojih će svaki učiti po jedan džuz iz uzvišenog Kur'an i časnog Furka-na, pravilno i lijepo, po tedžvidu i tertilu, a ne nabrzinu.

Odredila je da mutevelija kupi za vakuf jedan posjed od kojeg će pro-istjecati dobit na svakih deset dirhema pola dirhema, a da to bude ili dućan, ili mlin, ili nešto drugo, a ako bude trebalo da za njega osigura i slugu.

Zatim je odredila da se mogu početi trošiti prispjeli prihodi i od ob-novljenih spomenutih vakufa i upotpunjenog navedenog novca, ako bi se u bilo kojem slučaju pojavio manjak u njemu. Zatim je spomenuta vakifa - neka Allah primi njena pobožna djela - odredila za muteveliju njenih vakufa svaki dan po tri dirhema; za njihovog nazira svaki dan po jedan dirhem; za imama svaki dan po četiri dirhema; za mujezina svaki dan po dva dirhema; za mualima svaki dan po tri dirhema; za pomoć-nika mualima (halifu) svaki dan po jedan dirhem; za svakog onoga ko bude učio po jedan džuz od osam džuzova svaki dan po jedan dirhem; za svijeće i hasure svaki dan po jedan dirhem; za onoga ko bude učio suru *Yā-Sīn* poslije jutarnje molitve svaki dan po pola dirhema, a i za (onoga ko bude učio) suru *al-Mulk* poslije noćne molitve svaki dan, ta-kođer, pola dirhema; za njegovo (vakufa) obnavljanje i upotpunjavanje po jedan dirhem. Ako preostane nešto od toga i poslije podmirenja svih ovih navedenih troškova, to treba da se čuva kod mutevelije.

Zatim je odredila mutevelijsku službu za uzora sebi ravnih i sličnih Sinanuddin-Jusufa, vojvodu, sina Ibrahimovog, timarnika, dotle dok on

bude u životu i dok mu na vrata ne zakuca zavjesa smrti, pa kada on umre, neka mutevelijska služba njenih vakufa pripadne onome ko bude mutevelija vakufa umrlog Husrev-bega, kome je oprošteno - neka mu je lahka zemlja i neka raj bude njegovo prebivalište.

Odredila je službu nazira za svoju vrijednu osobu, dok je u cijenjenom životu - poživio je uzvišeni Bog i dao joj lijep život - a zatim onome ko bude nazir vakufa navedenog umrlog (Husrev-bega), da mu bude oprošteno.

Ako se dogodi manjak u dohotku ili okrnjenje u glavnici u bilo kojoj prilici i iz bilo kakvih iznenadnih prilika, neka se smanji u svim troškovima u omjeru u kojem neće biti pristrasnosti niti bojazni (da će se pogrešno postupiti).

Zatim je odredila da jedan džuz uči imam spomenutog mesdžida, drugi džuz mujezin, a ostale za koga ona nađe za shodno dok je u životu, a zatim za onoga koga kadija tog vremena smatra prikladnim.

Također je odredila da onaj ko bude imam u njemu (mesdžidu) bude i mualim u spomenutom mektebu, a onaj ko bude mujezin, neka bude halifa u njemu.

Ovaj zakon treba poštovati za sva vremena, sve dok postoji Sunce i Mjesec i na ove odredbe se treba oslanjati sve dok se mijenjaju dan i noć.

Ona je, također, uvakufila, zavještala i odredila u dobrotvorne svrhe za druge svoje vakufe dio onoga što je njeno i što je u njenom posjedu, a to je jednu kuću koja se nalazi u spomenutom zaštićenom gradu u Mahali Džamije umrlog Jahja-paše. Ova kuća graniči sa istočne strane imanjem Muhameda, sina Alije, sarača, i imanjem Dudije, kćerke Alije, sa zapadne strane imanjem Hamze, sina Abdullaha, obućara, i imanjem Mehmedšaha, sina Davuda, atara, a sa južne i sjeverne strane javnim putem, sa svim granicama i potpunim pravima, sa svim svojim zgradama, prostorom i dvorištem, bilo spomenuto ili ne bilo. Odredila je da u njoj ona stanuje, kao osoba koja vrši službu nazira sve dok je u životu, a kada umre i sretne svoga Gospodara, neka se ta kuća proda za 15.000 dirhema koji budu u opticaju u to vrijeme.

Odredila je da se svaki dan uči po četiri džuzova uzvišenog Kur'ana s već spomenutim džuzovima.

Odredila je da se taj spomenuti novac, kojim raspolaže mutevelija, izdaje pod interes (*ribħ*) i da se koristi po šerijatskim propisima na navedeni način.

Od spomenutog iznosa koji Allah dadne da iz toga proistekne, neka se daje svakom onom koji bude učio te džuzove svakog dana po jedan dirhem. Odredila je da se ti džuzovi uče s već ranije spomenutim džuzovima u svako doba dana i da se svi ti džuzovi i ranije spominjani i sada ovi uče poslije obavljanja molitve petkom, pokraj grobnice spomenute vakife nakon što je u nju sahrane. Tih mjesta se treba pridržavati za sva vremena, izuzev u vrijeme jake zime ili kada pada snijeg ili kiša tako da džuzovi ne mogu biti otvoreni. Tada neka se prouče u njenom časnom mesdžidu.

Ukoliko ne bude pogodno vrijeme za prodaju navedene uvakufljene i opisane kuće, spomenuta vakifa je odredila da se proda za manje od te cijene i da se daje pod interes (*ribħ*) i da se iskorištava dok ovaj iznos ne postane potpun, to znači 15.000 dirhema koje onda treba davati pod interes (*ribħ*), pa kad spomenuti (iznos) bude potpun na objašnjeni način, odrediće se za učenje spomenuta četiri džuzua, a ako se proda za taj iznos, neka se višak priključi sa dobiti vakufa.

Spomenuta vakifa je odredila da bude džabija (prihoda) njenih vakufa onaj ko bude džabija u vakufima umrlog Husrev-bega i propisala je da navedenom džabiji od prihoda njenih vakufa pripada svakog dana po jedan dirhem za vršenje džabijske službe.

Spomenuta vakifa je, također, uvakufila od onoga što je njeno i što je u njenom posjedu do izvršenja ovog vakufa jednu cijelu kuću, koja se nalazi uz njen spomenuti mesdžid. Suvišno je opisivati mu granice zbog toga što je dobro poznat, sa svim granicama i pravima, sa svim zgradama i prostorom. Odredila je da tu stanuje onaj ko bude imam u spomenutom mesdžidu. Kada postojeća zgrada propadne ili se sruši, neka je popravlja onaj ko u njoj bude stanovao svojim sredstvima, a ne sredstvima vakufa.

Zatim, pošto je spomenuta vakifa uvakufila ono što je navedeno i predala spomenutom muteveliji i odredila uvjete koji su opisani, htjela je da odustane od tog uvakufljenja i da povрати ono što je uvakufila (oslanjajući se) na riječi onih koji ne potvrđuju takvo uvakufljenje, a to

su veliki znalci šerijatskopравnih nauka koji samostalno tumače izvore islama (*muğtahidūn*) - neka je milost Božija na njih sviju. Opunomoćila je čovjeka po imenu Šudža, sina Čelebverdijevog (da je zastupa) u tom. Utvrđeno je punomoćstvo za odustajanje i povraćanje uz svjedočenje Sulejmana, sina Abdullahovog, i Mesiha, sina Abdullahovog. Ona je pokrenula parnicu s mutevelijom pred kadijom čiji se potpis nalazi na početku ovog dokumenta - neka ga Allah uputi u samostalno i pravilno tumačenje izvora islama (*iğtihād*). On je ispravnim šerijatskim rješenjem potvrdio valjanost i obaveze takvog uvakufljenja, u osnovi i u pojedinostima, tumačeći to po riječima onih koji tako misle, znajući da postoje različita mišljenja među velikim poznavacima šerijatskopравnih učenja.

Onda ovo postade vječnim, ispravnim, šerijatskim i registrovanim vakufom, ne može se ni prodati ni pokloniti, sve dotle dok Allah ne ostane jedini gospodar na zemlji i svega što je na njoj, a on je najbolji nasljednik.

Ono što je ona uvakufila za svoga života, i o čijoj je valjanosti donešeno rješenje, a kad spomenuta vakifa umre, navedeni se vakuf prenosi na uzor uglednih žena, na ukras plemenitih gospođa, sultaniju Neslišah, kćerku Seldžuk-sultana, nakon njenog zahtjeva koji bi došao putem zastupanja, jer je navedena vakifa njena robinja, njeno vlasništvo i njeno pravo, kod kadije u kući vlasti u Carigradu, koji je presudio da je njeno vlasništvo nakon provjeravanja vjerodostojnosti spomenutih svjedoka.*

* Tekst je preuzet iz kuvajtskog periodičnog lista *Al-Awqaf*, br. 25, novembar 2013. Uredništvo Glasnika dobilo ga je posredstvom Vakufske direkcije Islamske zajednice u BiH. Tekst je na bosanski jezik preveo Haso Popara

محمد موفقى عرنعوط

وقفية شاه ديدار - زوجة الغازي خسروبك في سراييفو

عندنا هنا وقفية نادرة باللغة العربية. تعود هذه الوقفية إلى القرن الهجري العاشر (القرن الميلادي السادس عشر) وهذا أول نشر لها بالترجمة البوسنية. إنها وقفية زوجة الغازي خسروبك السيدة شاه ديدار والتي تقل لدينا المعطيات عنها وذلك مع أنها تركت لسراييفو خيرات كثيرة مثل زوجها الغازي خسروبك.

هذه المقالة مترجمة من اللغة العربية ومؤلفها أستاذ فاضل بالجامعة الأردنية آل البيت.

Waqfnama of Shahdidar, the wife of Gazi Husrev-bey in Sarajevo

By Muhammad Muvaffak Arnaut

Here we have a rare deed of endowment in Arabic dating from the tenth century of the Hegira (16th cen. AD), which is published here in Sarajevo for the first time. It is the endowment by Gazi Husrev-bey's wife, Mrs. Shahdidar, about whom we have little data, but who, just like her husband, has left many goods to Sarajevo. The work was translated from Arabic. The author of the work is a prominent professor at the Jordan's Al al-Bayt University.

Hadži Hafiz Fuad-ef. Subašić 1921.-1985.

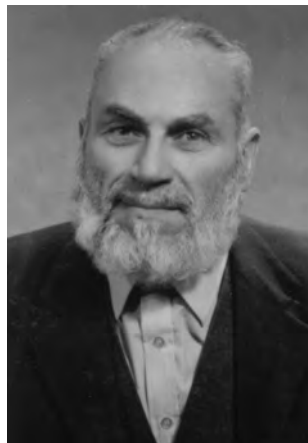
Sedić Ishak

imam; Medžlis Islamske zajednice Bosanska Krupa
ishaksedić@gmail.com

Povod pisanja i sjećanja na ovog vrlo alima su dvije godišnjice vezane za njega: 50 godina od njegove hafiske dove (1964.) i 30 godina od preseljenja na ahiret, naredne 2015. godine.

U Glasniku broj 5-6, stranica 265., od 1964. godine, objavljen je članak „Još jedan kvalitetan Hafizu-l-Kur’an – Hafiz Fuad-ef. Subašić.“ Nije navedeno ko je autor članka, iz poznatih razloga tog vremena, ali osjećam da je to, vjerovatno, bio moj muderris i razrednik u Gazi Husrev-begovoj medresi hafiz Sinanudin Sokolović.

U uvodnom dijelu tog članka navodi se da su te iste godine promovisani u hafize: hafiz Halid-ef. Hadžimulić i hafiz-ef. Porča. Prošlo je 50 godina od tih lijepih događaja, značajnih ne samo za spomenute hafize i njihove porodice već i za Islamsku zajednicu i muslimane BiH i šire. Biti hafiz, i na taj način čuvati Allahovu Knjigu, velika je čast i Allahu ugodno djelo. Zato treba mnogo truda i odricanja tokom samog učenja Kur’ana

napamet, a još više je potrebno kod očuvanja i ponavljanja hifza. Zato se ukazivalo posebno poštovanje, i ranije i sada, tim časnim ljudima, našim hafizima, organizovale ispitne komisije i svečanosti u džamijama u danima njihove promocije u hafize. Radost je za muslimane kada se pojavi novi hafiz, a to je hvala Allahu, danas vrlo često, naročito od naših mladih, a kako je to bilo značajno i veliko u onom zemanu, u posebno otežavajućim okolnostima.

Polaganje hifza i hafiska dova Fuad-ef. Subašića

Da se vratimo u te šezdesete godine, kada je hafiz Fuad-ef. Subašić pred stručnom komisijom poznatih hafiza tog vremena, za samo tri dana, 05., 06. i 07. aprila 1964. godine proučio cijeli Kur'an. Dakle, svaki dan je učio prosječno deset džuzova, što je pokazatelj njegove jake memorije i jačine hifza. Komisiju su sačinjavali: hafiz Esad-ef. Sabrihafizović, imam i hatib Gazi Husrev-begove džamije hafiz Ibrahim-ef. Proho, džematski imam, hafiz Sinanudin Sokolović i hafiz Kamil Silajdžić, muderrisi Gazi Husrev-begove medrese i hafiz Mustafa Sahačić, imam i hatib Ali-pašine džamije u Sarajevu. Prema ocjeni stručne Komisije, kandidat je sa odličnim uspjehom položio ispit i dobio zvanje hafiza. Tada je hafiz Fuad-ef. imao 43 godine.

Svečana promocija i hafiska dova obavljena je u nedjelju, 19. aprila 1964. godine (7. zu-l-hidže 1383. h.g.) u Čaršijskoj džamiji u Zenici, u kojoj je hafiz Fuad-ef. tada već deset godina bio imam. Diplomu je potpisao i predao hafiz Abdullah Čaušević, predsjednik Starješinstva IVZ-e Bosne i Hercegovine, Husein-ef. Đozo, vjerskoprosvjetni referent Vrhovnog islamskog starješinstva, održao je predavanje o ulozi hifza kroz historiju islama, sa naročitim osvrtom na njegov značaj u životu naše vjerske zajednice. Dovu je proučio, u tom vremenu najbolji kurra-hafiz Ibrahim-ef. Proho, koji je uz hafiza Ismaila Fazlića svake godine klanjao hatmom teravih-namaz.

Hafiz Fuad-ef. Subašić je uspješno čuvao hifz do kraja života i bio jedan od najjačih hafiza tog vremena, na našem području. Istovremeno, što je još važnije, primjenjivao je Kur'an i sunnet u svakodnevnom živo-

tu, proučavao ih, prevodio i tumačio, i ostavio neizbrisiv trag i djelo iza sebe za naredne generacije. Ko ga je poznao i sa njim se družio, a ja sam, hvala Allahu, dž.š., imao tu sreću, mogao je mnogo naučiti i imati divan uzor dobrog, čestitog i pobožnog muslimana, a nadasve vrlo alima.

Iz života i rada hafiza Fuad-ef. Subašića

Prilika je da se podsjetimo životnog puta hafiza Fuad-ef. Subašića. Hafiz Fuad-ef. je rođen 05.04.1921. godine u selu Biljani, općina Ključ, od oca Husejin-ef. Subašića i majke Adavije rođ. Bojić. Husein-ef. i Adavija imali su još dva sina: Kemala i Zijada te pet kćerki: Vahdetu, Sadetu, Fikretu, Ifetu i Izetu. Kolika je to bila briga i obaveza roditelja podići osmero djece, u tim teškim vremenima, kada se oskudno živjelo, znaju samo ti roditelji. Husejin-ef. Subašić bio je imam u nekoliko džemata na području Krajine, a smrt ga je zadesila u zadnjem džematu službovanja Jezerski Grad, općina Bosanska Krupa. Ukopan je u mezarju Džemata Harmani, u Bihaću (1899.-1963.).

Hafiz Fuad-ef. Subašić je upisao Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu 1932. godine, koju je završio 1941. g. Od muderrisa u medresi posebno treba istaknuti Mehmed-ef. Handžića i Ahmed-ef. Bureka, dvojicu poznatih alima iz hadiskih znanosti, koji su itekako ostavili traga i utjecaja na Fuad-ef. da se kasnije opredijeli za te znanosti. Inače, još kao učenik u medresi, hafiz Fuad-ef. pokazuje veliku ljubav i interes za sve vjerske znanosti, a posebno za hadis, kao i za orijentalne jezike, prije svega arapski jezik, koji je već tada dobro poznao.

Hafiz Fuad-ef. je sav radni vijek proveo kao imam, hatib i muallim. Prva služba mu je bila u Džematu Jezerski Dijelovi, Medžlis IZ-e Bosanska Krupa, gdje je proveo pet godina u periodu Drugog svjetskog rata, od 1941. do 1946. godine. Tu se i oženio sa Sejida-hanumom, koja je također iz hodžinske porodice, jer joj je baba bio Husejin-ef. Crnkić. Hafizov punac Husejin-ef. je kao imam radio u nekoliko džemata Krajine i na području srednje Bosne. Zadnji džemat mu je bio rodno mjesto Jezerski Dijelovi, i mezar mu je u haremu džamije, u Dijelovima (1889. - 1994.) Supruga hafiza, hadži Sejida-hanuma ga je strpljivo pratila, služila i bo-

drila tokom zajedničkog života. Imali su osmero djece, sinove: rah. hadži Ilijas i rah. hadži Zejd, hadži Abdulgafar, hadži Abdulvadžid i Vedud, te kćerke: hadži Muvehida, hadži Kanita i rah. Muslima.

Godine 1946. hafiz Fuad-ef. prelazi u Džemat Bužim Kamenica, gdje radi osam godina u teškim, kriznim, poratnim godinama. I danas najstariji mještani tog džemata, među njima i brojni njegovi učenici iz mekteba, sjećaju se i sa poštovanjem spominju hafiza Fuad-ef. Kada se na njega misli, kažu čuveni hodža Subaša.

Sudbina je da hafiz Fuad-ef. 1954. godine odlazi iz Krajine i stiže u Zenicu, jedno kratko vrijeme u Sejmensku džamiju, a onda u Čaršijsku – Sultan-Ahmetovu džamiju, gdje ostaje sve do penzionisanja, 1981. godine. Ne samo džemat gdje je najduže boravio već i grad Zenica sa okolicom, primiše sa puno poštovanja hafiza Fuad-ef. Prepoznali su njegov rad, učenost i njegov praktični život u islamu. I sada ga pamte, rado ga se sjećaju i prepričavaju kazivanja, vazove i savjete hafiza Fuad-ef. Subašića. Pored velikog znanja imao je izraženu duhovnu (humorističku) nijansu, tako da ga mnogi spomnu i prenose njegove izreke, anegdote i doživljaje, od čega bi se mogla načiniti posebna brošura.

Hafiz Fuad-ef. preselio je na ahiret krajem ramazana 1405.h.g., tj. u petak 13. juna 1985. godine. Dženaza mu je bila u nedjelju 15. juna 1985. godine, uoči 27. noći mubarek-ramazana. Dženazu je predvodio njegov školski kolega iz medrese Naim-ef. Hadžiabdić, tadašnji reisu-l-ulema. Mezar hafiza Fuad-ef., po želji i oporuci, nalazi se u haremu džamije Džemata Klopče u predgrađu Zenice. Kao što je spomenuto, naredne 2015. godine je trideset godina od preseljenja hadži hafiza Fuad-efendije.

Hafiz Fuad-ef. je uz imamsku službu redovno čitao, prevodio i proširivao svoje znanje i obrazovanje. Vanredno je završio studij Filozofskog fakulteta – Humanistički odsjek, grupa IX – arapski jezik sa književnošću i turski jezik. Diplomski ispit je položio dana 18.11.1960. godine, sa ocjenama pismeni 9 (devet) i usmeni 10 (deset).

Hafiz Fuad-ef. je imao veliku biblioteku, u koju je uložio mnogo sredstava. Iako je bio veliki alim, nije težio za položajima i titulama. Živio je dosta skromno, u pobožnosti i ibadetu, zadovoljan sa sudbinom i nafakom. Ustrajno je čitao, učio i izučavao Kur'an i hadiske zbirke. Trudio se

da prenese svoja znanja i iskustva, ukazujući na ispravan islamski stav. Volio je putovati i obilaziti zemlje i krajeve kako BiH tako i druge zemlje. Redovno je obilazio rodbinu i brojne ahababe – dostove. Na hadž je išao šest puta.

Moja braća, dr. Fuad Sedić (po hafizu Fuadu dobio ime), Mirsad-ef. Sedić i ja smo porodično vezani za hafiza Fuad-ef. On nam je tetak, jer je njegova supruga Sejida sestra naše rah. majke Muhibe. Naša tetka Sejida i njena djeca dali su nam većinu knjiga biblioteke hafiza Fuad-ef. Među tim knjigama našli smo prevedeno na bosanski jezik djelo Bin bir hadis – *Hiljadu i jedan hadis*, autora Mehmeda Arifa, koje je davne 1952. godine preveo hafiz Fuad-ef. Uz saglasnost njegove porodice pripremili smo izdavanje tog vrijednoga hadiskog djela u dva navrata, 1991. i 2000. godine. Željeli smo da ta zbirka hadisa dopre do našeg naroda i ujedno da se produže dobra djela našeg hafiza i nakon njegove smrti.

Kada su hafiz Fuad-ef., dok je radio u Zenici, džematlije i prijatelji sugerisali i predlagali da nešto napiše ili prevede, da ostane iza njega, on je rekao da bi najviše volio prevesti Buharijinu zbirku hadisa. Dok je bio u imamskoj službi u Bužimu, a isto tako i u Zenici, u dva-tri navrata on je usmenim kazivanjem pred džuma-namaz preveo sa komentarom *Sahih* Buharije. Hafiz Fuad-ef. je deset godina intenzivno radio na prijevodu Buharije i to je bio prvi prijevod Buharije na našim prostorima. Nažalost, taj prijevod nikada nije štampan. Zahvaljujući njegovom sinu Abdulvadžidu, sada je taj prijevod dostupan na internetu.

Poštenje, iskrenost i čestitost hafiza Fuad-ef. potvrđuju brojni primjerci iz njegovog života. Moja je nafaka da sam ga godinama obilazio, s njim se družio, putovao i dosta toga naučio, zapamtio i zabilježio. Ako bude zdravlja i života, pokušat ću da to u vidu jedne brošure objavim. Ovom prilikom navodim samo jedan poučan postupak hafiza Fuad-ef. Krenuo je vozom iz Sarajeva za Zenicu, a da nije stigao kupiti voznu kartu na stinici pošto je stigao u zadnji čas. Bila je gužva u vozu, pa nije do njega stigao kondukter da mu izda kartu. Čim je stigao u Sarajevo on je kupio voznu kartu za spomenutu relaciju i odmah je pocijepao, ne želeći da ošteti preduzeće željeznica i da se vozi na nedozvoljen – haram način.

Blagajnik je ostao zapanjen i zatečen tim gestom jer nije mogao shvatiti da ima takvih poštenih pojedinaca.

Poštovanje prema hafizu Fuad-ef., njegovom znanju i djelu i nakon njegove smrti, od njegovih džematlija i prijatelja, svjedoči i ulica Fuad-ef. Subašića u Zenici, gdje je najviše boravio i radio. Na inicijativu i nastojanje predstavnika Islamske zajednice Ključa ima naznaka da jedna od ulica ili trgova u Ključu nosi hafizovo ime, jer je to općina njegova rođenja. Također, u organizaciji Medžlisa IZ Zenica, na prijedlog prijatelja Midhata Kasapa i Midhata Subašića, na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici, organiziran je Okrugli sto sa temom: „Fuad-ef. Subašić – život i djelo“, 15. juna 2005. godine, 20 godina od dženaze rah. hafiza Fuad-ef. Subašića. Isto tako i Esmir M. Halilović imao je uspješnu odbranu magistarskog rada sa temom Hafiz Fuad-ef. Subašić (život i djelo), koji je 2010. godine izdao u vidu brošure, pod istim nazivom.

Da se Uzvišeni Allah smiluje i oprosti hafizu Fuad-ef. kao i drugim našim alimima i da ih obveseli Dženetom, koji su svojim znanjem i radom mnogo učinili na opstanku islama i muslimana na ovim prostorima naše BiH i šire.

Odnos vjere i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji i uloga vehabijuskog pokreta u vlasti*

nastavak iz prošlog broja

Tevfik el-Sejf

saudijski istraživač i mislilac
tawfiq_alsaif@hotmail.com

Kraj sukoba: nova generacija pretiče pokret *Budnost*

Kad su krajem 1999. osuđeni alimi izašli iz zatvora zatekli su sasvim izmijenjenu društvenu scenu u odnosu na onu prije njihovog zatvaranja. Jasno je da je vladi pošlo za rukom da amortizuje šok. Ali 1995.g., kada se mala grupa iz vjerskog pokreta priključila izvođačima terorističkih akata unutar, kompletan je stavljen na optužničku klupu, tako da je sav njegov posao bio da se brani od vala napada koji su ih držali odgovornim i optuživali da podržavaju i pomažu El-Kaidu u misaonom, finansijskom i kadrovskom pogledu.

Napadi El-Kaide na Svjetski trgovački centar u Njujorku 11. septembra 2001. su bili druga prekretnica na putu razvoja vjerskog pokreta. Vlada

* Rad predstavljen na Naučnom simpozijumu "Vjere i države u arapskom svijetu", održanom u organizaciji Centra za arapsko jedinstvo i studije te Švedskog instituta u Tunisu, oktobar, 15-17, 2012. Vidi, npr., Bekir bin Abdullah abu Zejd, *Hasais el-džezire el-arabije*, Rijad, štamparija Adva' el-bejan, 1421 h.g./1981.g.

je shvatila da utjecaj „rigidnih sadržaja“ selefijskog načina obrazovanja neće ostati bez efekta na saudijsko društvo te da je njen raniji ulog na to da će uspjeti vjerski pokret dovesti u okruženje doživio svoj kolaps. S druge strane, mnogi aktivisti i lideri vjerskog pokreta, čak i oni među mladom generacijom, uvjerali su se da su gubici, nastali usljed sukoba sa vlastima, previsoki te da široke narodne mase koje viđaju po džamijama više nisu nužno spremne na konfrontaciju u ime diskursa tog vjerskog pokreta.

To revidirano mišljenje dovelo je do širokih podjela u novom vjerskom pokretu. Jedna grupa mladih je razvila nešto oštrij diskurs u borbi protiv liberalnih vrijednosti. Velika većina vjerskih službenika (ljudi vjere) je pokušavala da smanji rascjep sa vlašću. Međutim vlast je tada zauzela čvrst kurs koji je polazio od koncepta potrebe „isušivanja izvora terorizma i ekstremizma“ želeći na taj način da vjerskom pokretu oduzme političku moć.

Četvrto: opsada

U prvoj polovini devedesetih godina proteklog vijeka zvanični i medijski pritisak je bio uperen protiv druge generacije ili protiv onih koji se nazivaju ulemom, a tokom druge polovine devedesetih pritisak se vrši i na onaj drugi, tradicionalni dio pokreta koji je, također, stavljen na listu za kamenovanje. Nakon godina prepoznatljivih po „dijeljenju komplimentata“ i politici „fine riječi“, izgleda da je vlada odlučila da suzi polje utjecaja i to nakon stvarnog uspjeha u reduciranju spektra. Prema riječima šejha Abdulmuhsina el-Ibada, ranijeg rektora Islamskog univerziteta, ovaj obrat ukazuje na to da se snage koje stoje iza strategije vesternizacije ograničavaju samo na liberalne organizacije civilnog društva ili na one koji su protiv vjerskog pokreta.

Događaji nakon 2001.g. pokazuju da je i vlast uključena u taj projekat i u njemu učestvuju i neki važni ministri iz kraljevske porodice među kojima i kraljev sin i snaha.² Ranije bi građani svoje žalbe mogli slati direktno kralju ili značajnijim prinčevima, a sada to ne mogu. Zato ih oni

2 "Nedavni događaji su pokazali da upravljačima zemlje Dva časna harema onoga ko ih savjetuje, onoga ko izigrava, neprijatelja, prijatelja šejha obožavalaca" El-Aluke, 3 redžep 1532.h.g. 04 jun 2001.g. . <<http://www.majles.alukah.net/showthread.php?=83643>>.

objavljaju na internetu nakon što su otkrili, kako se čini, da ih niko od visokih zvaničnika, ne sluša. Najvažnije teme kritike su vezane za pravo žene na vožnju automobila i borbu protiv otkrivanja i miješanja muškaraca i žena.³ Kritikuju se također i islamski univerziteti koji su se otvorili za neteološki studij te zbog njihovog primanja ženā u svoje učionice od maja 2010.⁴

U martu 2002. izbio je požar u ženskoj školi u poštovanoj Meki. U tom požaru je izgorjelo 14 studentica. Vlasti su iskoristile ovaj događaj i sistem obrazovanja žena odvojili od vjerske zajednice te ga pripojili Ministarstvu obrazovanja. Do tada je obrazovanje ženske populacije bilo u nadležnosti vjerske zajednice sve od njenog osnutka 1960.g. i predstavljao je jako utvrđen dvorac tradicionalnog vjerskog pokreta i simbol njegovog utjecaja. Sve svršenice tih fakulteta su bile pristalice a obrazovanje ženske populacije je bilo dio kvote visoke uleme u državi. Tako je bilo i sa Ministarstvom vakufa, Ministarstvom pravde ili drugim stručno-vjerskim ustanovama. Rektorat za obrazovanje ženske populacije je vodio 10.674 škole u kojima je radilo 178.274 prosvjetnih radnika ili 25% od ukupnog broja civilnih službenika države.⁵

Kao pokazatelj žestine šoka koga su doživjele, selefije su probali organizovati okupljanje, ali jedan broj šejhova je predložio da se to okupljanje odgodi nadajući se da će njihovo posredovanje kod prestolonasljednika uroditi plodom. Ipak izgleda da to njihovo zauzimanje nije naišlo na razumijevanje kod ljudi na dvoru. Ovaj predmet se razvlaičio sve do novembra kada je aktivistima bilo jasno da šejhovi neće uspjeti i oni organizuju okupljanje pred uredom muftije u glavnom gradu Rijadu. Na taj skup je došlo nekoliko stotina demonstranata. Vidjelo se da vjerski pokret sada više nema onu masovnost niti snagu kao nekad, tako da ni vlasti više ne prate njegove tokove.

3 Vidi: "Zbirka članaka šejha Abdulmuhsina el-Ibada el-Bedra el-Burejdija." <<http://www.sites.google.com/site/oalbadr/>>.

4 Abdulmuhsin el-Abbad, "Iz mojih uspomena o islamskom univerzitetu u presvijetloj Medini nakon proteka pola stoljeća od njegovog osnutka", jun 2010. <<http://www.ahlahdeeth.com/vb/showthread.php?t=212894>>.

5 Podaci su sabrani iz različitih izvora u: *Statistički godišnjak* 1422-1423. h.g., Rijad, Uprava za javnu statistiku, 2002.

Organizacija naređivanja dobra i odvrćanja od zla je bila druga meta napada vlasti. Ova organizacija je bila još jedna utvrda i sve do 2002. ona je bila pošteđena naučne kritike i sudskog gonjenja. Evo slučaja koji nam prenosi čuveni saudijski pisac Abduhu Hal o tome šta je on doživio od strane pripadnika ove organizacije što je kazivalo o njenoj nekadašnjoj superiornosti u političkom sistemu: "Brutalno sam pretučen od strane policije koja je bila u pratnji članova kad me je zaustavila prilikom vožnje automobilom po suku dok sam čekaio svoju suprugu da izađe iz jedne trgovine... oni su me naprosto izvukli iz automobila (...) Kasnije sam otišao sa suprugom u policiju da se žalim. Ali šef policije mi reče: "Ti si lud. Zar postoji neko ko se smije žaliti na ... Od tog događaja je već proteklo osam godina, a ja još uvijek čekam na poziv iz policije (...) Pokušavao sam svojevremeno da pišem o tom incidentu, ali bez uspjeha jer je ta tada još bila nedodirljiva, nepogrešiva i o greškama njenih pojedinaca se nije ništa smjelo napisati."⁶

Ovaj istiniti događaj predstavlja tipičnu sliku načina na koji se se svojevremeno odnosila prema narodnim masama. Ima još mnogo sličnih primjera samo što to, uglavnom, kola među ljudima u međusobnoj usmenoj komunikaciji.⁷

Međutim, u aprilu 2004. sud prihvata tužbu jedne gospođe Saudijke kojom ona optužuje ljude ove organizacije da su je, zajedno sa njenim kćerima, kidnapovali i terorisali. To što je sud prihvatio tužbu je presedan. Ranije bi sud redovno odbijao sve ovakve tužbe kad bi bile podnesene protiv ove organizacije. Čak i u slučajevima kad bi dokazi bili nepobitni ili kad bi sudija bio uvjeren u tvrdnje tužitelja pribjegli bi metodu miroljubive nagodbe među dvjema stranama i nije bilo dopušteno da bude izvedena na sud.

U istom kontekstu protekle decenije smo bili svjedoci smanjivanja broja radnih mjesta za vjeroučitelje (muallime), imame džamija i vjerske službenike koji su imali netradicionalne sklonosti. A biro za zapošljavanje građana je ovlastio ministra obrazovanja da veliki broj mualli-

6 Abduhu Hal, "Previd busole ljudi iz Organizacije i rasprava o tome vidi: El-Nakidani, *Vladari gubitnici: Organizacija naređivanje dobra i zabranjivanje zla u Saudijskoj Arabiji (1927.-2007.)*."

7 Za više detalja o historijatu Organizacije i njenih aktivnosti vidi: El-Nakidani, "Kraljevi gubitnici: Naređivanje dobra i zabranjivanje zla u Saudijskoj Arabiji (1927.-2007.)"

ma može preraspodijeliti u oblast van obrazovanja sve dok je on, u vezi s tim pitanjem, saradivao sa Ministarstvom unutarnjih poslova. Godine 2010. je 2000 muallima premješteno⁸, a oko 3000 muallima je dobilo premještaj u godini koja je uslijedila. Zatim ministar vakufa otpušta čak 6000 imama džamija u periodu između 2008.-2011. jer su se „ogriješili o profesionalni kodeks imameta i kriterije vaza“.⁹ To je opis koji označava nepridržavanje normi i propisa profesije i on kvalifikuje političku nepodobnost. Ovaj standard je primijenjen i na magistrante i doktorante na odsjecima za školovanje sudija i univerzitetskih profesora islamskih nauka. Teoretski, ove mjere imaju za cilj da udalje anatemiste (tekfirijun) i sve one koji su uvjerenja da se oni solidarišu sa organizacijom El-Kaida onima koji nose njene ideje. Međutim u praksi ona obuhvata i sve aktiviste i reformatore u koje se sumnja u pogledu podobnosti i odanosti državi.¹⁰

Peto: pokret prosvjetiteljstva

Kao što su napadi u Njujorku 11. septembra 2001.g. bili prekretnica u odnosima religije i države, tako su predstavljali i kamen temeljac za sam vjerski pokret, koji je tokom dvije decenije bio dominantan u svim društvenim aktivnostima, polahko se počeo raslojavati. Na desetine mladića koji su u diskursu našli izvor snage i ponosa otkrili su da je cijena koju treba da plate, na ime pomaganja tog diskursa, previsoka poredeći je sa očekivanjima. Šejhovi, koji su ih privlačili neko vrijeme i koji su sanjali da jednog dana postanu nacionalni vođe, primijetili su da je vjerski pokret još uvijek zatvoren u uske društve krugove i da njihov diskurs ne dotiče nikog izvan tog kruga. Na desetine aktivista Arapa, koji su osamdesetih i devedesetih bili lokomotiva vjerskog pokreta, na kraju su shvatili da ih, u krajnjoj liniji, tretiraju kao strance za koje se svakog trenutka, iz sigurnosnih razloga, može donijeti odluka o progonu. I upravo

8 Mut'ab el-Avad, "Udaljavanje više od 2000 muallima koji su kroz obrazovanje širili ekstremističku misao", Ukaz, 12.7.2010. <<http://www.okaz.sa/new/issues/20100712/Con2010071361026>>.

9 Ali el-Nakmi, Održavanje džamija nismo uspjeli riješiti a savjest mi se nije pokrenula: Al-Šejh u susretu sa strukturama civilnog društva», novine *EL-Medine*, 22.02.2012. <<http://www.al-madina.com/node/359689>>.

10 Vidi, npr: Seid Muhamed Al-Sabit "Realna slika! Na Univerzitetu el-imam se potvrđuje i obara", Ludžej-nijat, oktobar 2010. <<http://www.lojainiat.com/c-47625>>.

se to desilo. Godine 2002. ministar unutarnjih poslova princ Najif je rekao: "Mnogi problemi Saudijske Arabije dolaze od strane Muslimanske braće."¹¹

Kad je, sa najistaknutijim liderima izašao iz zatvora krajem 1999., šejh Selman el-Oda je zatekao sasvim drugačiji svijet i osjetio sasvim drugačiju društvenu scenu u odnosu na onu iz 1994.: "TV je sada postao sastavni dio kućnog namještaja, nakon što je u lokalnom društvu ta ideja u njejoj osnovi bila odbacivana, a da šejhove (alime) i ne pominjemo. Njegov učenik Abdurahman mu donosi uređaj laptop i počinje mu objašnjavati kako može komunicirati putem interneta, kako ući na neku stranicu. To je čarolija nauke i trenutak iznenađenja (...) On tada, ustvari, iznova otkriva neke alate i koristi ih sa oduševljenjem, u sjećanje mu navire neobična radost, prebire po starim fasciklama i sjeća se ushićenja s kojim je ranije gledao na neke stvari (...) i povezuje ih sa njegovim sadašnjim osjećajima i doživljajima."¹²

Šejh el-Oda stavlja ruku na ključ za promjene tog perioda. Radi se o informatičkoj revoluciji. Za razliku od ostalih arapskih zemalja, Kraljevina Saudijska Arabija je dugo ostala zatvorena za nove ideje i tokove.¹³ Javlja se satelitska TV i internet, koji su probili zidove izolacije i poništili (državne) granice tako da je stroga cenzura na knjige, štampu i medije postala bespredmetna. Polovinom 2010. ovaj selefijski imam je primijetio da se čovjek, poslije Budnosti prema vjerskim simbolima odnosi na način koji je sasvim drugačiji od nekadašnjeg. Novu generaciju, doduše, odlikuje otežavajući izolacionizam koga uzrokuje porast mogućnosti da samostalno dođe do informacija i prilika da se može izražavati putem modernih sredstava komunikacije tako da joj imam i alim više nisu neophodni. Porastao je obim znanja u vezi s pitanjima vjere, a upoznaju se različita mišljenja što mladima daje više samopouzdanja tako da mogu polemisati s mišljenjima alima koji su ranije imali jednu vrstu nedodir-

11 Princ Najif u intervjuu za kuvajtsku *Politiku* (el-Sijase): „Ne plaše nas prozivke po američkoj i britanskoj štampi ali su dosadne“, El-Rijad, 28.11.2002. <http://www.alriyadh.com/Contens/28-11-2002/Mainpage/LOCAL_1_3591.PHP>.

12 Selman ben Fehd el-Oda, "Djetinjstvo srca: ispod sjećanja iznad zaborava", El-Rijad, Fondacija Islam danas, 2011., strana 540-541.

13 O politici cenzure u Kraljevini Saudijskoj Arabiji vidi: Article 19, Silent Kingdom, Freedom of Expression in Saudi Arabia (London: Article 19, 1991).

ljivosti i nepogrešivosti. Pored toga dostupni su im i nereligijski izvori u diskusijama sa ulemom.¹⁴

Nakon pet godina izolacije od svijeta šejhovi su morali da biraju ili da ostanu unutar kulturnih i političkih granica starog pokreta ili da se otisnu u širi svijet. Svaka od alternativa ima svoju cijenu: cijenu koju plaća i cijenu koju naplaćuje. Godine provedene u zatvoru su pružile priliku šejhovima da revidiraju neke svoje ranije stavove, svoje veze kao i ranije metode rada. Ova revizija se odrazila i na njihovo djelovanje u sljedećoj fazi. Prvi plod te revizije je raskid sa El-Kaidom i zagovaračima upotrebe nasilnih metoda. Ovakva odluka će ih koštati tako da će izgubiti dosta na svojoj popularnosti kao nezavisnih lidera, ali je ona bila neophodna da bi se izbjeglo dalje poskliznuće. Prema šejhu El-Odi: "Uveli smo bili monopol na američki diskurs i rezonovali: 'Ko nije sa mnom on je protiv mene', te smo bili iskušani diskursom onoga ko nije bio protiv mene, ali jeste protiv Allaha."¹⁵

Tokom deset odlučujućih godina 1995.-2005. vjerski pokret bilježi svoj najteži period. Pokret je bio u obavezi da se svaki dan pravda i izvinjava vlastima i da im ponovo dokazuje kako je još uvijek odan režimu. Pokret je trebalo da izdrži razna ograničavanja i oduzimanje vlastitih izvora moći te zatvaranje jednog broja alima i vjerskih službenika kao i aktivista tog pokreta. Tokom 2011. Ministarstvo unutarnjih poslova je izjavilo da je broj zatvorenih iz vjerskog pokreta dosegao cifru od 5.000, a aktivisti i borci za ljudska prava tvrde da taj broj prelazi 20.000.¹⁶

Godine 2003. državu su zapljusnuli valovi zahtjeva za političkim reformama. Jedan broj aktivista je objavio deklaraciju pod naslovom "Vizija za sadašnjost i budućnost države", koja će se pretvoriti u prekretnicu reformskog pokreta u Kraljevini.¹⁷ Među potpisnicima te deklaracije su

14 Madži el-Belluši, "Generacije poslije Budnosti", Lidžinijat, 22. jun 2010. <<http://www.lojainijat.com/index.cfm?do=cms.con&contentid=41498>>.

15 Selman bin Feh el-Oda, "Eksplोजije u Rijadu (...) projektovanje puteva spasa"

16 U aprilu 2011. glasnogovornik Ministarstva unutarnjih poslova je saopćio da je broj zatvorenika 5056; vidi: Stanje i rastavljanje, izjava inspektora i javnog tužilaštva... Ministarstvo unutarnjih poslova: 90% od pritvorenih zbog terorizma se sudi a 616 su na ispitivnjima", Eliktsadije, 2.4.2011. <http://www.aleqt.om/2011/04/02article_521961>. Reformski pokret je, komentarišući izjavu, saopćio da je stvarni broj zatvorenika 27.000. Vidi "Izjavu opozicionog reformskog pokreta u pogledu broja političkih zatvorenika u Kraljevini", El-Saha 03.april 2011. <<http://www.saudiwave.com/2010-11-09-15-55-47/615-2011-04-03-09-43-40.html>>.

17 "Da li je aktivirana?: tekst dokumenta nacionalne reforme" Šuun Saudije, <<http://www.webpage.sau>

bila šesterica uglednih alima iz vjerskog pokreta, a ostatak vjerskog pokreta je ostao po strani i nije učestvovao u ovoj inicijativi niti je imao svoju posebnu inicijativu. Bilo je sasvim jasno da više nije tako jedinstven, on više nije u stanju da pokreće inicijative slične onima iz proteklih godina, niti su njegovi lideri bili spremni platiti cijenu konfrontacije sa vlastima.

I tako se smanjuje društveni utjecaj većine vjerskih lidera, a u vjerskim krugovima se počinje koristiti naziv „ulema vlasti“ (režimska ulema) koji se ranije nakratko, za vrijeme zalivskog rata, koristio a onda je ubrzo iščezao. Ustvari, većina lidera reformskog pokreta se politički vratila u okrilje države i počela raditi sa njenim pripadnicima a da im se ne vrata ranije funkcije. U okviru novih odnosa sa vlašću neki su otvorili kulturne i medijske fondacije, drugi su postali advokati ili savjetnici državnim funkcionerima.

Ovaj pravac je bio čisto elitistički i različit od populističkog vala kakvog je poznao raniji pokret. Omladina nekadašnjeg pokreta je danas najmanje prisutna. Neki od onih koji su se razišli sa svojim vođama jer su razvili vlastite misaone i naučne kompetencije i uspjeli formirati nove vizije i poglede na vjeru, politiku i društvo koje se sasvim razlikuju od tradicionalnog selefijskog pogleda.¹⁸

Novi pokret je čekao zgodnu priliku da progovori u svoje ime i izgleda da ju je našao u američkim izborima kad se pojavljuje Barak Obama kao „prvi kandidat crnac muslimanskog porijekla“ u borbi za Bijelu kuću.

Aktivisti tog novog pokreta su iskoristili taj događaj da izjave kako „prihvataju demokratiju kao jedinu alternativu za budućnost Kraljevine“. Dr. Muhamed el-Ahmeri je napao vjerske službenike iz pokreta koji su demokratiji ranije okačili medalju nevjerničke novotarije (bid'at). „Idelana vladavina je demokratska vladavima, a ostali sistemi se ne spominju u vijestima osim u vijestima okaharenih i poraženih pripadnika neuspješne i zaostale periferije.“¹⁹

diaffairs.net/webpage/sa/issue02/issue021011.htm>.

18 Za praćenje dijela diskusija kojima je bio obilježen ovaj preobražaj: Nafi el-Kudejmi, Konzervativci i reformisti u saudijskoj islamskoj situaciji, Bejrut, Arapski kulturni centar, 2011.

19 Muhamed el-Ahmeri, „Pobjeda demokratije nad idolatrijom u američkim izborima“, časopis El-Asr, 10.11.2008. <<http://www.alasr.ws/index/cfm?method=home.con&contentID=10439>>.

Selman el-Oda je to prokomentarisao rječima: "Da je Obama bio u nekoj arapskoj zemlji našao bih ga u jednom od logora za estradiciju"²⁰ aludirajući na tešku situaciju u kojoj se nalaze stranci u Saudijskoj Arabiji. El-Ahmeri i El-Oda, implicitno, najavljuju nastanak novog vjerskog pokreta čiji se diskurs razlikuje od diskursa i prihvata demokratiju i javne slobode i računa na nove odnose sa drugim pravcima i njihovim spektrom. Ovaj govor je naišao na oštru osudu nekadašnjih drugova El-Ode. Bilo je jasno da čovjek stvarno računa na novi spektar koji se sve više širi kao i njegov utjecaj u saudijskom društvu. To je spektar koji vjeruje da je mirna, demokratska tranzicija i učešće naroda u donošenju odluka jedini način za izlaz iz krize akumulirane u društvu.

Mlađi kadar vjerskog pokreta nema svoje medijske kuće i društvene fondacije kao što ih imaju stariji šejhovi, ali mnogo bolje poznaju svijet, odlučniji su i nosioci su sasvim novih ideja. Oni se formiraju od, kako je to Manuel Castells nazvao "Power of flows = moć toka" kada običnom svijetu bude omogućeno da putem interneta dođe do informacija, a zatim ih počnu reprodukovati i širiti po svijetu. Oni tada u njih ubacuju svoju unutaraju skrivenu snagu i to obavezno sprečava rasipanje snage koja je ranije bila skoncentrisana na "tok moći - Flow of power" i bila monopol samo ograničenog sloja društva. Tako su marginalci dobili priliku da postanu sredstvo utjecaja i centri moći.²¹ U kasnijem periodu na terenu ova omladina će se nametnuti svojim načinom komunikacije putem novih medija i biće izvor utjecajne snage koja je do sada uspjela da pruži partnerski, demokratski diskurs jer on predstavlja, novim generacijama prihvatljivu, alternativu.

Od 2009. ovaj pravac će biti poznat pod nazivom prosvjetiteljski pokret. Polovinom 2011. će prihvatiti prvi politički proglas koji će definisati razdjelnicu između tog pokreta i države s jedne strane, te od tradicionalnog selefijskog pokreta i pokreta Budnost sa druge strane. Oni tada u javnosti nastupaju sa svojom deklaracijom i sloganom „Prema pravnoj i institucionalnoj državi“. Deklaraciju je potpisalo 10.000 građana čime se

20 El-Vi-Viamu, 29 septembar 2008. <<http://www.alweeam.com/news/news.php?action=show&id=5610>>. Intervju je objavljen u programu "Kamen temeljac" na MBC-u 27.09.2008.

21 Manuel Castells, in: Jerome Binde, ed., Keys to the 21st Century, proface by Koichiro Matsuura (New York: UNESCO; BERGHAHN BOOKS, 2001.), strana 217.

ukazuje na tranzicijske promjene kroz koje prolaze zemlje arapskog svijeta. Revolucije, koje je započela omladina, a kojoj se kasnije priključio narod svih klasa i porijekla počev od Tunisa, Egipta, Libije i drugih zemalja, predstavljaju predznak da su i pred Saudijskom Arabijom ozbiljni izazovi kao i pred ostalim državama. Situacija se kreće prema revoluciji ukoliko država hitno ne izađe sa inicijativom o reformi, razvoju, poštivanju ljudskog dostojanstva, otklanjanju društvene nepravde i borbi protiv korupcije.

Prvih pedeset imena na listi potpisnika imaju izuzetno veliku važnost pošto to ukazuje na široku bazu koja nadilazi aktuelnu društvenu scenu i nivo vjerskog pokreta jer se na njoj nalaze imena i nekih aktivista liberala, ljevičara i ši'ija kako muškaraca tako i žena. To potvrđuje da su oni koji su pripremali ovu deklaraciju vodili računa da pošalju poruku koja je odraz svih staleža saudijskog društva. Ranije se tu radilo samo o pripadnicima vjerskog pokreta koji su se predstavljali kao nosioci događaja i kreatori javnog mnijenja i neko ko se ostatku saudijskih građana obraća sa svojim savjetima i naredbama. A što se ove deklaracije tiče ona svoje potpisnike predstavlja kao partnere u istom diskursu, ona poziva zajedničkim ciljevima i nudi način rješavanja nerješivanih problema. Deklaracija je navela osam pravaca reforme počevši od: poziva za izborom svih članova parlamenta koji treba da budu sasvim kompetentni, zatim da se funkcija vlade odvoji od titule kralja, da se izvrši reforma sudstva i da mu se garantuje samostalnost, da se bori protiv administrativne korupcije i zloupotreba vlasti, te da treba ohrabriti formiranje sindikata i organizacija građanskog društva, kao i slobodu izražavanja i njeno garantovanje zakonom i na kraju oslobađanje iz zatvora zatvorenih zbog delikta u mišljenju te obavezati policiju i snage sigurnosti da se moraju pridržavati zakona prilikom tretiranja sigurnosnih pitanja u državi.²²

Ovih dana možemo izdvojiti tri, međusobno sukobljena, pravca unutar samog vjerskog pokreta:

22 Za neke pojedinosti ovog Manifesta vidi: Tefvik el-Sejf, "Godinu dana nakon njegovog objavljivanja, Manifest 'Za pravnu i institucionalnu državu' temelj u historiji vjerskog pokreta u Saudiji, *Almqaal*, objavljen 01.marta 2011. <<http://www.almqaal/?p=1928>>. Vidi takođe: <<http://www.facebook.com/dawlati>>.

- A. koji je većinom povezan sa institucijama države. Njegov politički stav je istovjetan kao i stav države.
- B. čije se aktivnosti koncentrišu oko pitanja borbe protiv vesternizacije i pitanja miješanja žena i muškaraca te rada žena. Njihov politički stav je neodlučan i kreće se od opozicije i suprotstavljanja onom što se zove „politika vesternizacije“ koju provodi državni aparat do podrške politika koje podržavaju vjerski rad i vjerske institucije.
- C. koji, sa zagovornicima političkih reformi, učestvuje u pozivanju na mirnu tranziciju prema parlamentarnoj monarhiji koja bi garantovala provođenje zakona, općih sloboda i učešće naroda u političkom odlučivanju. To ga sasvim prirodno svrstava u red političke opozicije mada se ovaj pokret ne bavi opozicijskim aktivnostima kao svojim svakodnevnim poslom.

Rezime

Ovaj istraživački rad tretira odnos vjerskog pokreta i države u Kraljevini Saudijskoj Arabiji počevši od dijalektičkog odnosa savezništva, preko mobinga do konfrontacije i otkrivanja specifičnosti položaja vjere u Saudijskoj državi u usporedbi sa ostalim arapskim državama. Ta posebnost proistječe iz situacije što su vjerski službenici (ljudi vjere) bili partneri prilikom formiranja političkog sistema. To je ono što im je dalo politički status u državi sa kojim se ne može porediti ni jedna druga vjerska institucija u ostatku arapskog svijeta. Uz to otvaranje prema međunarodnim tržištima te opredjeljenje države da krene u pravcu modernizacije, u najmanju ruku u oblasti ekonomije, pokrenulo je proces dinamičke transformacije u društvu, državi i u samom vjerskom pokretu, što je dovelo do promjena. One su spore, ali duboke.

S arapskog:

Ibrahim Ahmetagić

العلاقة بين التيار الديني والدولة في المملكة العربية السعودية

عالج البحث العلاقة بين التيار الديني والدولة في المملكة العربية السعودية، انطلاقاً من جدلية التحالف - الإستقواء - التعارض، وكشف عن خصوصية وضع الدين في الدولة السعودية، قياساً بالدول العربية الأخرى، الخصوصية المنبعثة من كون رجال الدين شركاء مؤسسين للنظام السياسي، الأمر الذي أعطاهم مكانة سياسية واجتماعية لا تقارن بأي وضعية مماثلة في الوطن العربي. رغم ذلك فإن الانفتاح على الأسواق الدولية، وتبني الدولة لخيار التحديث - في الجانب الاقتصادي على الأقل - ولّد ديناميات تحول في الدولة والمجتمع وفي التيار الديني نفسه، فادت إلى تحولات بطيئة، لكنها عميقة.

Relationship between Religion and State in the Kingdom of Saudi Arabia

By Tefvik Al-Sejf

The author is a contemporary Saudi researcher. In this article he discusses the relation between religious movements and state in the Kingdom of Saudi Arabia starting from dialectical relationship of alliance, through mobbing to confrontation and disclosure of the specific position of religion in the Saudi state in comparison with the rest of Arab countries. This peculiarity stems from the situation where clerics (people of faith) were partners in the formation of the political system. That's what gave them political status in the country with which no other religious institution in the rest of the Arab world can be compared. With such an opening to international markets and the government's commitment to move towards modernization, at least in the economy, a process of dynamic transformation in society, state and religious movement has started, which led to changes. They are slow but deep.

Službeni dio

Broj: SIZ-21/14

Datum, 26. džumade-l-uhra 1435. h.g.

26. april 2014. godine

Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, na osnovu člana 79. Ustava Islamske zajednice, na sjednici održanoj 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, donio je sljedeće

AMANDMANE NA USTAV ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI*

AMANDMAN VI

Preambula Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini mijenja se i glasi:
Očitujući vjerovanje da nema drugog Boga osim Allaha, dželle šanuhu, i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov rob i Njegov poslanik;

polazeći od Kur'ana časnog i ajetā: "Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lahkomislen" (33:72); "Džine i ljude stvorio sam samo zato da se klanjaju Meni..."(51:56); "Svi se čvrsto Allahovoga Užeta držite i nikako se ne razjedinjujte...!" (3:103); "O, vjernici, budite strpljivi i izdržljivi i na granicama bdijte i Allaha se bojte – da biste postigli ono što želite..." (3:200) te hadisa Allahovoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ostavio sam vam dvoje, ukoliko ih se budete pridržavali, nećete nikada zalutati, a to su: Allahova Knjiga i moj sunnet",

i izražavajući nastojanje da se ovo vjerovanje provodi u život, po uzoru na Zajednicu muslimana koju je uspostavio Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, sa mu'minima i mu'minkama u Medini, što je nastavljeno od Hulefāi-r-rāšidīna, emevijskih i abasijskih halifa do osmanskih sultana: sultana Mehmeda Fatiha, koji je utemeljio ustanove islama u Bosni, halifa – sultana Selima

* Zbog uočenih tehničkih grešaka u tekstu Amandmana koji su objavljeni u prethodnom broju *Glasnika* iste objavljujemo ponovo zajedno sa prečišćenim tekstom Ustava Islamske zajednice. Objava Amandmana u prethodnom broju *Glasnika* se smatra nevažećom.

I. i Sulejmana Zakonodavca, koji su uspostavili hilafet nad Bosnom, drugih osmanskih halifa preko opunomoćenih šejhu-l-islama, putem menšure šejhu-l-islama reisu-l-ulemi u Sarajevu, držeći neprekinutu šerijatsku i duhovnu vezu sa Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, osiguravajući svoju samostalnost i prava potvrđena međunarodnim sporazumima i pravnim aktima, zajednici muslimana Bosne osigurana je jedinstvena pozicija:

- u odlukama Berlinskoga kongresa iz 1878. godine, sadržanim u Ugovoru, kojim se muslimani priznaju kao posebnost a islam kao vjera, i kojim se garantiraju osnovna ljudska, građanska i vjerska prava, čime se islam stavlja u istu ravan sa kršćanstvom i židovstvom u Evropi, kako slijedi: "Razlike u vjeri i vjeroispovijesti neće moći da budu smetnja da neko iz tog razloga bude isključen ili spriječen da uživa svoja građanska ili politička prava...; sloboda i javno vršenje crkvenih obreda svih vjeroispovijesti bit će zajamčeni svim građanima (...) kao i strancima i nikakve smetnje se neće moći praviti bilo hijerarhijskom uređenju raznih vjeroispovijesti bilo njihovim odnosima sa svojim duhovnim starješinama..." i kojim se Novopazarski sandžak tretira sastavnim dijelom starog vilajeta Bosne, čime je Novopazarska konvencija, donijeta na temelju Berlinskog kongresa, omogućila održavanje jedinstva Bošnjaka-muslimana na cijelom njihovom prostoru od Kosovske Mitrovice do Une i Save" (član 25., 27., 30., 35. i 39.);
- u Carigradskoj konvenciji iz 1879. godine i protokolima koji su joj prethodili, propisano je: "Osigurat će se sloboda i vanjsko provođenje svih postojećih obreda osobama koje stanuju ili borave u Bosni i Hercegovini; muslimanima je posebno zajamčena potpuna sloboda u odnosima sa njihovim duhovnim poglavarima...; svaka agresija protiv muslimana, njihovih dobara ili njihove religije bit će strogo kažnjavana; Ime Njegovoga veličanstva Sultana i dalje će se izgovarati u javnim molitvama muslimana kao i ranije" (član 2. i čl. 2. Protokola I);
- imenovanjem prvog reisu-l-uleme 1882. godine u Bosni i Hercegovini i dodjelom menšure tome reisu-l-ulemi od šejhu-l-islama iz Carigrada, u ime halife – sultana iz Istanbula, te imenovanjem Ulema-i medžlisa;
- rezultatima ostvarenim kroz Pokret za vjersko-prosvjetnu i vakufsko-mearifsku autonomiju, koji će se uspješno završiti donošenjem Štatuta 1909. godine;
- u odredbama Štatuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko-mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini, koga je potpisao austro-ugarski monarh u Beču 1909. godine, kojima se, između ostalog, osigurava pravo dodjele menšure reisu-l-ulemi Bosne i Hercegovine od halifinog šejhu-l-islama iz Carigrada;

- Zemaljski statut za Bosnu i Hercegovinu iz 1910. godine Članom 8. uređuje: “Sloboda se vjere i savjesti ujemčava...; Vršenje vjerzakona u kući ujemčava se svakome, a javno članovima priznatih vjerskih udruženja...; sada priznata vjerska udruženja su: 1. muslimansko ...”;
- u odredbama austrijskog Zakona o priznavanju sljedbenika islama iz 1912. godine, koji glasi: “Vjerska zajednica pripadnika islama prema hanefijskom obredu će uživati istu zaštitu koja je data ostalim pravno priznatim zajednicama”;
- posebnim Zakonom o priznanju islamske vjeroispovijesti iz 1916. godine za Hrvatsku sa Slavonijom;
- saglasnošću kojom su 1916. godine muslimani Hrvatske i Slovenije dobili iz Beča, na vlastito traženje, pravo da se Statut za autonomnu upravu Bosne i Hercegovine primjenjuje i u odnosu na njih i da reisu-l-ulema Bosne i Hercegovine svoje ovlasti proširi i na njih;
- svečanim činom iz 1914. godine, kada je hafiz Džemaludin-ef. Čaušević kao reisu-l-ulema Bosne i Hercegovine u Carevoj džamiji primio menšuru izdatu od halifinog šejhu-l-islama u Istanbulu, i sa tom menšurom vršio funkciju reisu-l-uleme u Austro-Ugarskoj (1913. – 1918.), u Kraljevini SHS (1918. – 1929.) i u Kraljevini Jugoslaviji (1929.-1930.), šest godina nakon što je službeno ukinut hilafet u Istanbulu;
- Senžermenskim ugovorom, kojim je Austrija 1919. godine, kao nasljednica Austro-Ugarske, osigurala da Kraljevina SHS ima na muslimane Bosne i Hercegovine, odnosno Kraljevine, primjenjivati odredbe Berlinskog ugovora i Carigradske konvencije kao međunarodnu obavezu: “Muslimanima pružiti punu zaštitu, kako u pogledu njihovog ličnog integriteta tako i svim njihovim vjerskim ustanovama” (Čl.10.);
- Ustavom Islamske verske zajednice Kraljevine Jugoslavije iz 1930. godine osigurava se da “svi muslimani Kraljevine Jugoslavije čine jednu samostalnu versku zajednicu, na čelu sa Reisu-l-ulemom kao Vrhovnim vjerskim starešinom” (Čl.1.);
- Ustavom Islamske verske zajednice iz 1936. godine, kojim se osigurava pripadništvo svih muslimana ovoj jednoj i samostalnoj zajednici sa reisu-l-ulemom na čelu: “...u smislu propisa islama, duhovno jedinstvo sa ostalim vjerskim zajednicama” (Čl. 2.) te određuje sjedište reisu-l-uleme u Sarajevu (Čl. 90.);
- Ustavom Islamske vjerske zajednice u FNRJ iz 1947. godine, utvrđuje se da Islamska vjerska zajednica “javno ispovijeda i uči svoju vjeru i samostalno upravlja i uređuje svoje vjerske, vjersko-prosvjetne i vakufsko-imovinske poslove...” (Čl.3.);

- Ustavom Islamske zajednice u SFRJ iz 1990. godine, Islamska zajednica se definira kao “jedinствена i samostalna zajednica” koja “djeluje na osnovu Kur’ana, sunneta i iz njih izvedenih propisa” (Čl 1.);
- Ustavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini iz 1997. godine, Islamska zajednica definira se “kao jedna i jedinствена zajednica muslimana”, a njezin “sastavni dio su mešihati Islamske zajednice Sandžaka, Hrvatske i Slovenije, te se Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini smatra neodvojivim dijelom ummeta” (Čl. 1. i 2.);

polazeći od navedenog islamskog vjerovanja i principa, uključujući i princip veze sa poslanikom Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, Hilafetom, putem halifa, šejhu-l-islama i menšure reisu-l-uleme, iznesenih povijesnih činjenica, nepotrošivosti prava na slobodu vjere i prava osiguranih brojnim međunarodnim ugovorima, konvencijama i drugim pravnim aktima, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj _____ donio je:”

AMANDMAN VII

Član 1. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom I, mijenja se i glasi:

“Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je jedna i jedinствена zajednica muslimana u Bosni i Hercegovini i Sandžaku, Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji, muslimana Bošnjaka izvan domovinskih zemalja i drugih muslimana koji je prihvataju kao svoju.

Reisu-l-ulema predstavlja i zastupa Islamsku zajednicu.”

AMANDMAN VIII

Član 2. Ustava se briše.

AMANDMAN IX

U članu 5. Ustava, iza riječi “Pripadnici” dodaje se riječ “i članovi”.

AMANDMAN X

Član 6. Ustava mijenja se i glasi:

“Islamska zajednica je samostalna u određivanju svojih ciljeva i uređivanju djelatnosti, organizacije, pravnih akata, izbornog postupka te u stjecanju imovine i njezinom upravljanju.”

AMANDMAN XI

U članu 7. Ustava ispred stava (1) dodaje se novi stav koji glasi:

“Islamska zajednica se stara za ispravno razumijevanje i življenje islama i osiguravanje uvjeta za prenošenje Emaneta”.

Stavovi (1) i (2) postaju stavovi (2) i (3).

AMANDMAN XII

U članu 8. Ustava u stavu (2) iza riječi “U tumačenju” dodaje se riječ “vjere”, a iza riječi “primjenjuje se” dodaju se riječi “maturidijski akaid i”.

AMANDMAN XIII

Član 9. Ustava mijenja se i glasi:

“Islamska zajednica se brine o islamskom odgoju i obrazovanju svojih pripadnika i članova, i zalaže se za očuvanje islamskih vrijednosti braka i porodičnog i društvenog života uz zajedničko zalaganje muškaraca i žena.”

AMANDMAN XIV

U članu 14. Ustava iza riječi “sa islamskim” dodaju se riječi “i drugim”.

AMANDMAN XV

U članu 17. Ustava riječi “mogu se povjeravati” zamjenjuju se riječima “povjeravaju se”, a iza riječi “sredini u kojoj djeluju” briše se tačka i dodaju riječi “te koje su svojim radom doprinijele napretku Zajednice”.

AMANDMAN XVI

U članu 21. Ustava riječi “bajrak i znak” zamjenjuju se riječima “znak i bajrak”.

AMANDMAN XVII

Član 22. Ustava postaje član 23.

AMANDMAN XVIII

Član 23. Ustava postaje član 22. te se mijenja i glasi:

“Znak Islamske zajednice čine polumjesec, otvoren na desnu stranu, i petokraka zvijezda u sredini polumjeseca.”

AMANDMAN XIX

U članu 26. Ustava iza riječi “Rijaset Islamske zajednice” dodaju se riječi “na osnovu astronomskog računanja vremena”.

AMANDMAN XX

U naslovu III. dijela Ustava iza riječi “PRIPADNIKA” dodaje se riječ “I ČLANOVA”.

AMANDMAN XXI

Član 27. Ustava mijenja se i glasi:

“Član Islamske zajednice je njen pripadnik koji prihvati članstvo u Islamskoj zajednici i izvršava propisane obaveze.

Obaveze člana Islamske zajednice su:

- da se pridržava islamskih normi, štiti islamske vrijednosti i čuva islamske običaje,
 - da poznaje i primjenjuje propise Islamske zajednice,
 - da plaća članarinu i daje redovne doprinose i druge priloge za potrebe Islamske zajednice,
 - da čuva ugled i jedinstvo Islamske zajednice.
- Prava člana Islamske zajednice su:
- da slobodno izražava svoju pripadnost islamu i izvršava islamske dužnosti,
 - da se islamski odgaja i obrazuje,
 - da koristi ustanove Islamske zajednice u izvršavanju islamskih dužnosti,
 - da sudjeluje u zajedničkim aktivnostima u džematu,
 - da učestvuje u izborima za organe Islamske zajednice,
 - da bude pravovremeno obavještan o radu organa i ustanova Islamske zajednice,
 - da se obraća organima Islamske zajednice radi zaštite svojih vjerskih prava,
 - da u okvirima odgovarajućih propisa koristi imovinu Islamske zajednice.

Obaveze pripadnika Islamske zajednice su:

- da se pridržava islamskih normi, štiti islamske vrijednosti i čuva islamske običaje,
- da poznaje i primjenjuje propise Islamske zajednice,
- da daje redovne doprinose i druge priloge za potrebe Islamske zajednice,
- da čuva ugled i jedinstvo Islamske zajednice.

Prava pripadnika Islamske zajednice su:

- da slobodno izražava svoju pripadnost islamu i izvršava islamske dužnosti,
- da se islamski odgaja i obrazuje,
- da koristi ustanove Islamske zajednice u izvršavanju islamskih dužnosti,
- da sudjeluje u zajedničkim aktivnostima u džematu,
- da se obraća organima Islamske zajednice radi zaštite svojih vjerskih prava,

- da u okvirima odgovarajućih propisa koristi imovinu Islamske zajednice.“

AMANDMAN XXII

U članu 28. Ustava riječi “i druge stvari, prava i novčana sredstva” zamjenjuju se riječima “imovinska prava, novčana sredstva i druga imovina”.

AMANDMAN XXIII

Član 29. Ustava mijenja se i glasi:

“Imovina služi Islamskoj zajednici za njene djelatnosti i ne može se koristiti za druge svrhe.”

AMANDMAN XXIV

U članu 30. Ustava u stavu (1) iza tačke (4) dodaje se nova tačka koja glasi “privrednih aktivnosti”.

AMANDMAN XXV

U članu 31. Ustava stavovi (2) i (3) mijenjaju se i glase:

“Vakufska dobra su po svojoj naravi neotuđiva i imaju kategoriju trajnih dobara.”

“Vijeće muftija Islamske zajednice može donijeti odluku da se vakufsko dobro zamijeni za dobro drugog lica ukoliko pouzdano utvrdi da je ovakva zamjena nesumnjivo u interesu vakufa. Ovakva odluka će biti valjana ako za nju na sjednici Vijeća muftija glasa dvije trećine od ukupnog broja članova.”

AMANDMAN XXVI

Član 32. Ustava mijenja se i glasi:

“Vakufskom imovinom upravlja Vakufska direkcija.

U upravljanju vakufskom imovinom obavezno se primjenjuju odredbe vakufname i vasijjeta, odnosno odredbe Šerijata.

Vakufska imovina se upisuje u jedinstveni Registar vakufa Islamske zajednice, što se uređuje posebnim aktom koga donosi Sabor.“

AMANDMAN XXVII

U V. dijelu Ustava – USTROJSTVO ISLAMSKJE ZAJEDNICE - prije člana 34. dodaje se novi član 33a, koji glasi:

“Islamska zajednica se organizira kao:

- džemat i medžlis,
 - muftijstvo, odnosno mešihat,
- Sabor, reisu-l-ulema, Vijeće muftija, Rijaset i Ustavni sud.

Sabor, reisu-l-ulema, Vijeće muftija, Rijaset i Ustavni sud najviši su organi Islamske zajednice sa sjedištem u Sarajevu.“

AMANDMAN XXVIII

U članu 34. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (2) broj “100” zamjenjuje se brojem “200”.

U stavu (3) iza riječi “odluku o formiranju” dodaje se zarez i riječi “spajanju ili ukidanju”, a riječ “muftije” zamjenjuje se riječju “muftijstva”.

Iza stava (3) dodaje se novi stav koji glasi: “Općim aktom koga donosi Sabor uređuju se pitanja vezana za džemat.”

AMANDMAN XXIX

U članu 36. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (1) iza riječi “života” briše se tačka i dodaju riječi “i koji su članovi Islamske zajednice”.

Stav (2) mijenja se i glasi: “Skupština džemata bira: džematski odbor, zastupnike džemata u skupštinu medžlisa i delegate džemata za izbornu tijelo koje bira sabornike Islamske zajednice te donosi odluke koje se tiču organizacije i aktivnosti džemata i vjerskog života u džematu.”

AMANDMAN XXX

U članu 37. Ustava, u stavu (3) riječ „stvarima“ zamjenjuje se riječju „pitanjima“.

AMANDMAN XXXI

Član 39. Ustava mijenja se i glasi:

„Medžlis je organizaciona jedinica Islamske zajednice koja u pravilu obuhvata sve džemate na teritoriji jedne općine ili najmanje sedam džemata koji čine povezanu cjelinu.

Odluku o osnivanju novog medžlisa ili pripajanju postojećeg medžlisa drugom medžlisu donosi Sabor na prijedlog Rijasetu.

Organi medžlisa su: skupština i izvršni odbor.

Skupštinu medžlisa čine izabrani zastupnici džemata.

Skupština medžlisa:

- bira radno predsjedništvo koje rukovodi radom skupštine,
- bira članove izvršnog odbora medžlisa,
- daje opće smjernice za rad izvršnog odbora medžlisa,
- usvaja godišnji plan i izvještaj o radu izvršnog odbora medžlisa,
- daje saglasnost na prijedlog budžeta i završni račun medžlisa.“

AMANDMAN XXXII

U članu 40. Ustava vrše se izmjene i dopune kako slijedi:

U stavu (4) tačka (4) iza riječi "brine se o" dodaje se riječ "prihodima i".

Iza stava (4) dodaje se stav (5) koji glasi: Izvršni odbor medžlisa ima predsjednika".

Stav (5) postaje stav (6) te se mijenja i glasi: "Predsjednik predstavlja i zastupa medžlis i rukovodi radom izvršnog odbora."

Iza stava (5), koji je postao stav (6) dodaje se novi stav koji glasi: "Općim aktom koga donosi Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini uređuju se pitanja vezana za medžlis."

AMANDMAN XXXIII

U članu 41. Ustava u stavu (1) broj "30" zamjenjuje se brojem "60".

AMANDMAN XXXIV

Član 42. Ustava mijenja se i glasi:

"Glavni imam je nadležan i odgovoran za organizaciju i izvršavanje vjerskih poslova i aktivnosti na području medžlisa i odgovoran je za rad imamā, hatibā i muallimā.

Glavnom imamu u radu pomaže savjet, čiji se sastav i način rada uređuje aktom iz Člana 40. ovog ustava.

Glavni imam predstavlja medžlis u poslovima iz stava (1) ovog člana.

Glavni imam u pitanjima vjere odgovoran je muftiji, a u administrativnim stvarima odgovoran je izvršnom odboru medžlisa.

Nadležnosti glavnog imama u dijaspori definiraju se posebnim aktom koga donosi Sabor.

Glavnog imama imenuje, premješta i razrješava dužnosti reisu-l-ulema na prijedlog muftije.

Mandat glavnog imama traje četiri godine sa mogućnošću ponovnog imenovanja."

AMANDMAN XXXV

Iza člana 42. Ustava dodaje se novo poglavlje koje nosi naziv "MUFTIJSTVA, MEŠIHATI I DIJASPORA" te članovi 42a., 42b. i 42c., 42d., 42e., 42f., 42g., 42h. i 42i., koji glase:

MUFTIJSTVA

“Član 42a.

Muftiluk je područje koje obuhvata više medžlisa koji čine teritorijalnu cjelinu.

U izuzetnom slučaju muftiluk može biti organiziran po funkcionalnom principu ili eksteritorijalno sa posebnom unutarnjom strukturom.

Odluku o uspostavljanju i prestanku rada muftiluka i njegovom sjedištu na prijedlog Rijasetu, donosi Sabor.”

“Član 42b.

Muftijstvo je upravni organ muftiluka.

Muftijstvo se sastoji od muftije i rukovodilaca službi.

Muftijstvo ima Savjet za vjerska pitanja sastavljen od svih glavnih imama i rukovodilaca ustanova Islamske zajednice sa područja muftiluka i Savjet za administrativna pitanja sastavljen od predsjednika medžlisa.

Muftijstva za svoj rad odgovaraju Rijasetu i Saboru.

Na čelu muftijstva je muftija.”

“Član 42c.

Muftijstva na području svoga djelovanja obavljaju sljedeće poslove:

- organiziraju i nadziru aktivnosti islamskog obrazovanja,
- organiziraju i nadziru vjerske djelatnosti,
- organiziraju i nadziru podučavanje vjeri,
- organiziraju i nadziru prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra,
- organiziraju i nadziru aktivnosti izvršavanja obaveze kurbana,
- organiziraju i nadziru privredne i finansijske aktivnosti,
- usmjeravaju i nadziru rad medžlisa i džemata,
- izvršavaju poslove i aktivnosti kojima ih zaduže Rijaset i Sabor,
- predstavljaju godišnji plan rada, budžet, izvještaj o radu i izvještaj o realizaciji budžeta savjetima na svome području,
- podnose plan rada i izvještaj o radu Rijasetu i Vijeću muftija,
- razmatraju plan rada i izvještaj o radu izvršnog odbora medžlisa.”

MEŠIHATI

Član 42d.

U Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji pored predstavničkog tijela – Sabora, organizira se Mešihat kao vjerski i administrativno-upravni organ.

Član 42e.

Na čelu Mešihata je predsjednik mešihata.
Predsjednik mešihata bira se propisanom procedurom.

Član 42f.

Strukturu mešihata uređuje nadležno predstavničko tijelo - Sabor.

Član 42g.

Mešihat je za svoj rad odgovoran predstavničkom tijelu na svom području i najvišim organima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Objedinjene godišnje izvještaje Mešihat podnosi Rijasetu i Vijeću muftija.

Član 42h.

Općim aktom koji donosi predstavničko tijelo na području mešihata uređuju se pitanja vezana za mešihat kao što su organizacija, izbor i nadležnost organa i druga pitanja.

Opći akti iz stava 1. stupaju na snagu danom njihovog donošenja a primjenjuju se po pribavljenoj saglasnosti Sabora Islamske zajednice u BiH o usklađenosti sa Ustavom Islamske zajednice.

DIJASPORI

Član 42i.

Islamska zajednica u dijaspori organizira se po jedinstvenim i jednakim principima preko krovnih organizacija, formiranih za jednu ili više zemalja, koje imaju svoje predstavničke i izvršne, odnosno upravne organe.

Način organiziranja Islamske zajednice u dijaspori uređuje se posebnim aktom koga donosi Sabor.

AMANDMAN XXXVI

Član 43. Ustava se briše.

AMANDMAN XXXVII

Član 44. Ustava se briše.

AMANDMAN XXXVIII

Član 45. Ustava mijenja se i glasi:

“Muftija je glavni vjerski autoritet na području muftiluka, odnosno mešihata.

Muftija predsjedava muftijstvom, odnosno mešihatom.

Potvrđivanje imenovanja i razrješenje dužnosti muftije vrši Sabor Islamske zajednice na prijedlog reisu-l-uleme.

Za muftiju može biti imenovan alim koji posjeduje srednje i visoko islamsko obrazovanje, koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao ugled među pripadnicima, odnosno članovima Islamske zajednice i koji ima najmanje deset godina rada u Islamskoj zajednici.

Muftija predstavlja i zastupa muftijstvo, odnosno mešihat te:

- tumači islamske norme i izdaje fetve,
- nadzire rad glavnih imama, imama, hatiba, muallima, muderrisa i vjeroučitelja,
- stara se o zaštiti vjerskih prava muslimana,
- brine se o uvjetima za izvršavanje islamskih dužnosti,
- stara se o izvršavanju odluka i uputa viših organa Islamske zajednice,
- predlaže imenovanje, razrješenje i premještaj glavnih imama,
- rukovodi i predsjedava muftijstvom, odnosno mešihatom,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti."

AMANDMAN XXXIX

Član 46. Ustava mijenja se i glasi:

„Mandat muftije traje pet godina s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.”

AMANDMAN XL

Član 47. Ustava se briše.

AMANDMAN XLI

Član 48. Ustava mijenja se i glasi:

„Muftija je u radu odgovoran reisu-l-ulemi i Saboru pred kojima polaže i zakletvu.“

AMANDMAN XLII

Član 49. Ustava mijenja se i glasi:

„Rijasat Islamske zajednice je najviši izvršni organ za vjerske, obrazovne, ekonomske, finansijske, pravne i druge poslove Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Rijasat se organizira kroz uprave kao stručne, administrativno-upravne cjeline, na čijem čelu se nalaze direktori uprava.

Općim aktom koga na prijedlog Rijasetu donosi Sabor uređuju se organizacija i način funkcioniranja Rijasetu.

Rijaset sačinjavaju direktori uprava, zamjenik reisu-l-uleme i reisu-l-ulema, koji je na čelu Rijasetu te koji rukovodi i predsjedava Rijasetom.

Direktore uprava kao članove Rijasetu na prijedlog reisu-l-uleme imenuje Sabor.

Mandat direktora uprava je četiri godine, s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.”

AMANDMAN XLIII

Član 50. Ustava se briše.

AMANDMAN XLIV

Član 52. Ustava mijenja se i glasi:

“Rijaset Islamske zajednice:

- stara se o cjelokupnom vjerskom životu i ustavnoj utemeljenosti svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na načelima Šerijata, odnosno hanefijskog mezheba,
- priprema strategiju i pravce razvoja i rada organa i ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- izvršava odluke Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Vijeća muftija,
- predlaže Saboru budžet i završni račun,
- podnosi izvještaj o svome radu Saboru Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- vrši nadzor nad radom izvršnih organa i ustanova u Islamskoj zajednici,
- usmjerava i nadzire rad mešihata i muftijstava,
- postavlja i razrješava upravne/školske odbore islamskih i drugih obrazovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost na postavljenje i razrješenje dekana i direktora islamskih i drugih obrazovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobrava planove i programe vjerskih predmeta i udžbenika obrazovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku uz prethodno pribavljenu saglasnost Vijeća muftija,
- osigurava zaštitu vjerskih prava muslimana,
- donosi propise o službenoj nošnji i obilježjima vjerskih predstavnika i zaposlenika u Islamskoj zajednici,
- organizira i nadzire prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra,
- priprema prijedlog raspodjele sredstava Fonda Bejtu-l-mal,
- organizira i nadzire aktivnosti organizacije hadža,

- organizira i nadzire aktivnosti izvršavanja obaveze kurbana,
- uspostavlja i vodi jedinstven registar vakufa Islamske zajednice,
- provodi odluke o zamjeni vakufske imovine,
- uspostavlja i održava neposredne veze sa drugim islamskim zajednicama u svijetu,
- izdaje rješenja o upisu u registar islamskih odgojno-obrazovnih ustanova i drugih odgojno-obr. zovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobr. va osnivanje preduzeća i daje saglasnost za pristupanje drugim preduzećima,
- osniva fondove, urede, centre, agencije, preduzeća, institute i druge ustanove,
- potvrđuje izbor nastavnog osoblja Fakulteta islamskih nauka i drugih visokoškolskih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost za prijem nastavnog i odgajateljskog osoblja u odgojno-obr. zovnim ustanovama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- uspostavlja i održava veze sa drugim vjerskim zajednicama,
- usmjerava i nadzire rad dijaspore,
- postavlja, premješta i razrješava službenike Rijaseta,
- stara se o urednom vođenju matičnih knjiga Islamske zajednice,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti i poslove koje mu u nadležnost stavi Sabor svojim odlukama.“

AMANDMAN XLV

U članu 54. Ustava iza riječi “podnosi” dodaje se riječ “godišnji”, a iza riječi “o radu” dodaju se riječi “i izvršenju budžeta”.

AMANDMAN XLVI

Iza člana 54. Ustava dodaje se novo poglavlje koje nosi naziv “VIJEĆE MUFTIJA” te član 54a., koji glasi:

„Vijeće muftija je organ Islamske zajednice za pitanja vjere. Vijeće muftija sastoji se od svih muftija u Islamskoj zajednici. Muftija postaje član Vijeća imenovanjem za muftiju, a prestaje biti član Vijeća prestankom mandata muftije.

Na čelu Vijeća muftija je reisu-l-ulema, koji rukovodi radom Vijeća, i njegov glas je odlučujući u slučajevima kada za ili protiv neke odluke Vijeća glasa isti br. j muftija.

Važne odluke Vijeće muftija donosi tajnim glasanjem, u kom slučaju se odluka smatra donesenom ako je za odluku glasalo dvije trećine članova Vijeća. Važne odluke su one odluke koje Vijeće muftija proglasi takvim natpolovičnim br. jem glasova članova Vijeća.

Vijeće muftija:

- osigurava valjanost razumijevanja i življenja islama i uređenje svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na temelju načela islama i u skladu sa islamskom tradicijom i praksom Bošnjaka,
- kontrolira šerijatsku legitimnost normativnih akata i djelatnosti svih organa i funkcionera Islamske zajednice,
- br. ne o općem prihvaćanju i vjerodostojnoj primjeni islamskih normi u Islamskoj zajednici kroz autoritativno tumačenje vjerskih propisa na osnovu hanefijskog mezheba i maturidijskog akaida te kroz davanje autoritativnih odgovora na nova pitanja i probleme u vjerskom životu muslimana,
- br. ne o unapređenju ispravnog i oplemenjujućeg razumijevanja islama među pripadnicima Islamske zajednice, a posebno o:
 - poticanju idžtihada među ulemom i učenjacima Islamske zajednice,
 - očitovanju prema pojavama novih učenja i vjerskih gledišta među pripadnicima Islamske zajednice,
 - zalaganju za afirmaciju islamskih vrijednosti i islamskog mišljenja u različitim istraživačkim, naučnim, društvenim i humanističkim pitanjima koja se tiču vjere i vjerskog identiteta muslimana,
 - prati tokove vjerskog, društvenog, političkog i kulturnog života, procese javnog i privatnog obr. zovanja i informiranja građana, razmatra pojave, ponašanja i tumačenja kojima se ugrožava sloboda vjere i uvjerenja uključujući slobodu javnog svjedočenja vjere, pravo očitovanja svojih vjerskih osjećanja i uvjerenja obavljanjem obr. da, izvršavanjem i pridržavanjem vjerskih propisa, držanjem do običaja i drugih vjerskih aktivnosti,
 - prati procese koji relativiziraju etička i društvena zla ili koji potiču raspirivanje vjerske mržnje, omalovažavanje ili izrugivanje vjere, odnosno ometaju očitovanje vjere ili uvjerenja kao i zastupanja načela svoje vjere i ravnanja prema njima, reagira na sve akte i procese koji su u suprotnosti sa etikom i moralom islama i koji ugrožavaju prava i interese muslimana,
 - pokreće inicijativu za donošenje i izmjene Ustava i drugih normativnih akata u Islamskoj zajednici koji se odnose na vjerska pitanja,
 - daje saglasnost za osnivanje vakufa,
 - donosi odluku o raspodjeli sredstava Fonda Bejtu-l-mal,
 - donosi odluke o zamjeni vakufske imovine,
 - daje prethodnu saglasnost na planove i programe vjerskih predmeta i udžbenika obr. zovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku,

- daje mišljenje o programima vjerskog djelovanja, razmatra godišnji plan i izvještaj Rijasetu i daje preporuke,
- prati kretanje u međureligijskim odnosima na području svoga djelovanja i u svijetu te daje smjernice,
- razmatra planove rada i izvještaje o radu muftijstava i mešihata
- obavlja i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Vijeće muftija donosi odluke i stavove za poslove iz svoje nadležnosti, koje su obavezne za sve organe Islamske zajednice.

Vijeće muftija daje preporuke i pokreće inicijative.

Vijeće muftija podnosi izvještaj o radu Saboru.“

AMANDMAN XLVII

Član 55. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom II, mijenja se i glasi:

“Reisu-l-ulema je poglavar i vrhovni muftija Islamske zajednice.

Reisu-l-ulema je najviši vjerski autoritet Islamske zajednice koji predstavlja jedinstvo dina i ummeta u Islamskoj zajednici.

Reisu-l-ulema:

- stara se o ispravnom razumijevanju i življenju islama, prenošenju Emaneta i postizanju cilja Zajednice,
- planira, vodi, usmjerava i nadzire vjerski život u Islamskoj zajednici,
- predstavlja i zastupa Islamsku zajednicu,
- imenuje muftije i postavlja glavne imame i imame,
- izdaje murasele, dekrete i certifikate muftijama, glavnim imamima, imamima, hatibima, muallimima, muallimama, muderrisima, vjeroučiteljima i drugim nosiocima vjerskog autoriteta u Islamskoj zajednici,
- daje prijedlog Saboru za potvrđivanje imenovanja i razrješenja muftija te prijedlog za imenovanje članova Rijasetu,
- zaustavlja od izvršenja svaku odluku organa Islamske zajednice za koju ocijeni da je u suprotnosti sa islamskim normama i nalaže njezino usklađivanje sa islamskim normama,
- organizira i nadzire rad uprava i direkcija Rijasetu,
- saziva i predsjedava sjednicama Rijasetu i Vijeća muftija,
- izdaje naloge i potpisuje sva akta Rijasetu i Vijeća muftija Islamske zajednice,
- reisu-l-ulema može zatražiti vanredne izvještaje od muftijstava i mešihata,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Reisu-l-ulema može pismenim putem prenijeti obavljanje pojedinih poslova iz svoje nadležnosti na članove Rijasetu.

Reisu-l-ulema donosi fetve.
Reisu-l-ulemi u radu pomaže fetva-emin.
Reisu-l-ulema za svoj rad odgovara Saboru.
Sjedište reisu-l-uleme je u Sarajevu.”

AMANDMAN XLVIII

Član 56. Ustava mijenja se i glasi:

“Za reisu-l-ulemu može biti biran istaknuti alim, koji posjeduje srednje i visoko islamsko obr. zovanje, koji je obavljao dužnosti u Islamskoj zajednici najmanje petnaest godina i koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao opći ugled i povjerenje pripadnika i članova Islamske zajednice.

Kandidat za reisu-l-ulemu ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Sabor utvrđuje kandidaturu i predlaže najmanje dva kandidata za reisu-l-ulemu.”

AMANDMAN XLIX

Član 57. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom III, glasi:

“Reisu-l-ulemu bira tijelo koje sačinjavaju: sabornici Islamske zajednice, članovi Rijaseta Islamske zajednice, muftije, predsjednici mešihata Islamske zajednice, dekani i direktori islamskih ustanova, glavni imami, predsjednici izvršnih odbora medžlisa.”

Pravilnikom o izboru reisu-l-uleme će se, u smislu prethodnog stava, definirati kategorije: islamskih ustanova, predsjednika izvršnih odbora medžlisa, glavnih imama te pitanje učešća dijaspore u izbornom procesu za izbor reisu-l-uleme.

AMANDMAN L

U članu 58. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom IV, u stavu (4) riječi “Po preuzimanju” zamjenjuju se riječima “Prilikom preuzimanja”.

AMANDMAN LI

Član 59. Ustava mijenja se i glasi:

“Status reisu-l-uleme kojem je istekao mandat uređuje se posebnim pravilnikom kojeg donosi Sabor.”

AMANDMAN LII

Član 60. Ustava mijenja se i glasi:

“Reisu-l-ulemi pomaže u radu i zamjenjuje ga u njegovoj odsutnosti i spriječenosti zamjenik reisu-l-uleme.

Na prijedlog reisu-l-uleme, zamjenika reisu-l-uleme imenuje Sabor najkasnije tri mjeseca od preuzimanja dužnosti reisu-l-uleme.

Mandat zamjenika reisu-l-uleme traje koliko i mandat reisu-l-uleme, uz mogućnost imenovanja na još jedan mandat.

Za zamjenika reisu-l-uleme može biti imenovan istaknuti alim koji posjeduje srednje i visoko islamsko obr. zvanje, koji je obavljao dužnosti u Islamskoj zajednici najmanje petnaest godina i koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao opći ugled i povjerenje pripadnika i članova Islamske zajednice.

Kandidat za zamjenika reisu-l-uleme ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Zamjenik reisu-l-uleme, između ostalog, obavlja i sljedeće poslove:

- koordinira rad uprava Rijaseta,
- koordinira saradnju muftijstava, odnosno mešihata,
- nadzire rad muftijstava, odnosno mešihata, posebno u izvršavanju obaveza prema ovom ustavu, drugim općim aktima te odlukama i zaključcima Sabora i Rijaseta Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, pomaže reisu-l-ulemi u obavljanju poslova iz njegove nadležnosti, obavlja i druge poslove prema odlukama i uputama reisu-l-uleme.”

AMANDMAN LIII

Član 61. Ustava mijenja se i glasi:

„Zamjenik reisu-l-uleme za svoj rad odgovara reisu-l-ulemi i Saboru.“

AMANDMAN LIV

Član 62. Ustava mijenja se i glasi:

“Sabor je najviše predstavničko i zakonodavno tijelo Islamske zajednice.

Nadležnost Sabora:

- donosi ustav i druge propise kojima se uređuju organizacija i djelovanje organa i ustanova Islamske zajednice,
- određuje strategiju i pravce razvoja Islamske zajednice,
- daje smjernice za rad organa i ustanova za upravljanje imovinom Islamske zajednice,
- donosi budžet i usvaja završni račun Islamske zajednice,
- odobr. va osnivanje udruženjā u Islamskoj zajednici,
- potvrđuje imenovanje i razrješenje muftija,
- imenuje članove Ustavnog suda Islamske zajednice,

- imenuje članove stalnih i povremenih saborskih komisija,
- razmatra i usvaja izvještaje o radu: reisu-l-uleme, Rijaset, Vijeća muftija i dr.,
- donosi propise o službi u Islamskoj zajednici i disciplinskoj odgovornosti,
- donosi propise o upotrebi znaka i bajraka Islamske zajednice,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.“

AMANDMAN LV

U članu 63. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (1), br. j 83 zamjenjuje se br. jem 87.

U stavu (1) tačke (12), (13) i (14) mijenjaju se i glase:

Njemačka – 2 sabornika,

Sjeverna Amerika – 2 sabornika,

Australija – 1 sabornik.

U stavu (1), iza tačke (14.) dodaju se tačke (15), (16), (17) i (18), koje glase:

Austrija – 1 sabornik,

Švicarska i Francuska – 1 sabornik,

Švedska, Norveška, Danska i Finska – 1 sabornik,

Benelux, Velika Britanija i Irska – 1 sabornik.

U stavu (5) riječ “članom” zamjenjuje se riječju “stavom”.

AMANDMAN LVI

Član 64. Ustava mijenja se i glasi:

“Sabor Islamske zajednice ima predsjednika, dva potpredsjednika i sekretara.

Predsjednika, potpredsjednike i sekretara Sabora biraju sabornici na konstituirajućoj sjednici.

Sabor ima stalne komisije za pojedine oblasti, a po potrebi može imenovati i povremene komisije. Rad komisija uređuje se poslovníkom o radu, koga donosi Sabor.

Predsjednik Sabora saziva sjednice Sabora najmanje dva puta godišnje.

Predsjednik je dužan sazvati sjednicu Sabora ako to od njega zatraži, uz pisano obr. zloženje, najmanje jedna četvrtina sabornika, reisu-l-ulema, Vijeće muftija ili Rijaset.

Sabor radi putem sjednica Sabora i komisija Sabora.”

AMANDMAN LVII

U članu 65. Ustava stav (1) mijenja se i glasi:

“Ustavni sud Islamske zajednice je vrhovni organ za ocjenu ustavnosti akata i rada ustanova i organa Islamske zajednice.“

AMANDMAN LVIII

U člana 66. Ustava u stavu (1) tačka (1) mijenja se i glasi:

“- ocjenjuje ustavnost općih i pojedinačnih pravnih i drugih akata organa i ustanova svih nivoa organiziranja Islamske zajednice”.

AMANDMAN LIX

U nazivu dijela VI. Ustava – USTANOVE ISLAMSKE ZAJEDNICE - iza riječi “USTANOVE” dodaju se riječi “I PRIVREDNA DRUŠTVA”.

AMANDMAN LX

U članu 69. Ustava iza riječi “odgojno-obr. zovne”, dodaju se riječi “naučno-istraživačke, kulturne”, a iza riječi “Islamske zajednice” br. še se tačka i dodaju riječi “i privrednim društvima”.

AMANDMAN LXI

U članu 70. Ustava iza riječi “sposobnosti” br. še se tačka i dodaju riječi “i koje su se dokazale posebnim rezultatima”.

AMANDMAN LXII

U članu 71. Ustava, iza stava (1) dodaje se novi stav koji glasi:

“Organizacija tarikatskih redovu u okviru Islamske zajednice, njihov status i djelatnosti, shodno prethodnom stavu, uređuju se posebnim aktom kojeg donosi Sabor.”

AMANDMAN LXIII

U članu 73. Ustava vrše se izmjene kako slijedi:

U stavu (1) riječi “pripadnik džemata” zamjenjuju se riječima “njezin član”.

U stavu (2) riječi “pripadnik džemata” zamjenjuju se riječima “njezin član”, a iza riječi “koji je navršio osamnaest godina” dodaju se riječi “koji je član Islamske zajednice najmanje tri godine prije izbora”.

AMANDMAN LXIV

U članu 74. Ustava u stavu (3) iza riječi “predstavničkim” dodaje se riječ “tijelima”, a iza riječi “organima” dodaju se riječi “na istom nivou organizovanja”.

AMANDMAN LXV

U članu 75. Ustava stav (3) mijenja se i glasi:

“Mandat imenovanih zvaničnika Islamske zajednice: članova Rijaset, dekana, direktora odgojno-obr. zovnih ustanova, direktora direkcija, agencija, fondova, preduzeća, instituta, biblioteka, arhiva, urednika medija traje četiri godine s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.”

AMANDMAN LXVI

U članu 76. Ustava u stavu (1) iza riječi “predstavničkim” dodaje se riječ “tijelima”.

AMANDMAN LXVII

U nazivu dijela VIII. Ustava riječi “U RATNIM UVJETIMA” zamjenjuju se riječima “U VANREDNOM I RATNOM STANJU”.

AMANDMAN LXVIII

Član 77. Ustava mijenja se i glasi:

“U vanrednom i ratnom stanju, koje proglasi država, sva tijela, organi i ustanove Islamske zajednice dužni su nastaviti svoj rad prilagođavajući se vanrednom i ratnom stanju.

Za organizaciju i odvijanje rada tijela, organa i ustanova Islamske zajednice u vanrednom i ratnom stanju odgovorni su predsjednici tijela, organa i direktori ustanova.”

AMANDMAN LXIX

Član 78. Ustava, koji je izmijenjen Amandmanom V, mijenja se i glasi:

“U slučaju nemogućnosti funkcioniranja Sabora, Rijaset i Vijeća muftija Islamske zajednice, prava i obaveze Sabora, Rijaset i Vijeća muftija prenose se na posebno tijelo, koje sačinjavaju:

- reisu-l-ulema,
- predsjednik i potpredsjednici Sabora,
- zamjenik reisu-l-uleme,
- članovi Rijaset koji mogu sudjelovati u radu tijela,
- muftije koji mogu sudjelovati u radu tijela.“

AMANDMAN LXX

Član 79. Ustava mijenja se i glasi:

“Ustav se može mijenjati u cijelosti ili ustavnim amandmanima.

Donošenje i promjenu Ustava vrši Sabor po postupku propisanom ovim Ustavom.

Inicijativu za donošenje i promjenu Ustava može podnijeti najmanje trećina članova Sabora, Vijeće muftija ili Rijaset.

O inicijativi za donošenje i promjenu Ustava odlučuje Sabor natpolovičnom većinom od ukupnog br. ja članova Sabora.

Inicijativu za donošenje i promjenu Ustava Sabor upućuje Vijeću muftija i Rijasetu radi davanja mišljenja ukoliko isti nisu predlagači.

Nacrt akta o promjeni Ustava utvrđuje Ustavna komisija Sabora.

Nacrt akta o promjeni Ustava stavlja se na javnu raspravu, koja ne može trajati kraće od 30 dana, nakon kojeg Ustavna komisija utvrđuje prijedlog akta o promjeni Ustava i upućuje ga Saboru.

Za donošenje i promjenu Ustava neophodno je prisustvo najmanje dvije trećine sabornika.

Odluka o donošenju ili promjeni Ustava je valjana ako je za nju glasalo najmanje dvije trećine od ukupnog br. ja sabornika.

Usvojenu promjenu Ustava Sabor proglašava svojom odlukom.

Ako promjena Ustava ne bude usvojena, o tome se ne može ponovo odlučivati prije isteka jedne godine od dana kada je prijedlog odbijen.”

AMANDMAN LXXI

Član 80. Ustava br. še se.

AMANDMAN LXXII

U članu 82. Ustava iza riječi “u skladu sa” dodaje se riječ “Šerijatom i”.

AMANDMAN LXXIII

Iza člana 87. Ustava dodaje se novi član 87a., koji glasi:

“Postojeća normativna akta svih organa i institucija Islamske zajednice uskladit će se sa odredbama ovog ustava u roku od šest mjeseci nakon stupanja na snagu ovih amandmana.”

Nakon usvajanja ustavnih amandmana u roku od šest mjeseci izvršit će se konstituiranje novouspostavljenih organa na temelju ustavnih izmjena. Mandat članova novouspostavljenih organa teče od dana konstituiranja tih organa.

Mandat postojećih tijela i organa Islamske zajednice koji se ne mijenjaju ustavnim amandmanima ostaje nepromijenjen i navedeni organi nastavljaju sa svojim radom na osnovu važećih ustavnih odredbi prema kojima su ti organi ustanovljeni, odnosno članovi izabr. ni.

Usvojeni Amandmani stupaju na snagu danom donošenja i bit će objavljeni u Glasniku Islamske zajednice.”

Predsjednik Sabora
Safet Softić

USTAVNA KOMISIJA

Na osnovu člana 11. Odluke o izboru saborskih komisija Sabora islamske zajednice, i Zaključka Sabora br. SIZ-24/14 od 26. aprila 2014. godine, Ustavna komisija Sabora je, nakon konsultacija obavljenih telefonskim i elektronskim putem, utvrdila prečišćeni tekst Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Prečišćeni tekst Ustava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini obuhvata: Ustav Islamske zajednice (Glasnik RIZ BiH br. 11-12/1997), Amandmane na Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini (Glasnik RIZ BiH br. 9-10/2012) i Amandmane na Ustav Islamske zajednice donesene na osmoj redovnoj sjednici Sabora IZ održanoj u Sarajevu dana 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. g. u kojima su označeni dani stupanja na snagu.

Broj: SIZ-49/14

Datum, 11. ša'ban 1435. h.g.

09. juni 2014. g.

Predsjednik Ustavne komisije

Jusuf Zahiragić

Očitujući vjerovanje da nema drugog Boga osim Allaha, dželle šanuhu, i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov rob i Njegov poslanik;

polazeći od Kur'ana časnog i ajetā: "Mi smo nebesima, Zemlji i planinama ponudili emanet, pa su se ustegli i pobojali da ga ponesu, ali ga je preuzeo čovjek – a on je, zaista, prema sebi nepravedan i lahkomislen" (33:72); "Džine i ljude stvorio sam samo zato da se klanjaju Meni..." (51:56); "Svi se čvrsto Allahovoga Užeta držite i nikako se ne razjedinjujte..." (3:103); "O, vjernici, budite strpljivi i izdržljivi i na granicama bdijte i Allaha se bojte – da biste postigli ono što želite..." (3:200) te hadisa Allahovoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ostavio sam vam dvoje, ukoliko ih se budete pridržavali, nećete nikada zalutati, a to su: Allahova Knjiga i moj sunnet",

i izražavajući nastojanje da se ovo vjerovanje provodi u život, po uzoru na Zajednicu muslimana koju je uspostavio Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, sa mu'minima i mu'minkama u Medini, što je nastavljeno od Hulefāi-r-rāšidīna, emevijskih i abasijskih halifa do osmanskih sultana: sultana Mehmeda Fatiha, koji je utemeljio ustanove islama u Bosni, halifa – sultana Selima I. i Sulejmana Zakonodavca, koji su uspostavili hilafet nad Bosnom, drugih osmanskih halifa preko opunomoćenih šejhu-l-islama, putem menšure šejhu-l-islama reisu-l-ulemi u Sarajevu, držeći neprekinutu šerijatsku i duhovnu vezu sa Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, osiguravajući svoju samo-

stalnost i prava potvrđena međunarodnim sporazumima i pravnim aktima, zajednici muslimana Bosne osigurana je jedinstvena pozicija:

- u odlukama Berlinskoga kongresa iz 1878. godine, sadržanim u Ugovoru, kojim se muslimani priznaju kao posebnost a islam kao vjera, i kojim se garantiraju osnovna ljudska, građanska i vjerska prava, čime se islam stavlja u istu ravan sa kršćanstvom i židovstvom u Evropi, kako slijedi: "Razlike u vjeri i vjeroispovijesti neće moći da budu smetnja da neko iz tog razloga bude isključen ili spriječen da uživa svoja građanska ili politička prava...; sloboda i javno vršenje crkvenih obr. da svih vjeroispovijesti bit će zajamčeni svim građanima (...) kao i strancima i nikakve smetnje se neće moći praviti bilo hijerarhijskom uređenju raznih vjeroispovijesti bilo njihovim odnosima sa svojim duhovnim starješinama..." i kojim se Novopazarski sandžak tretira sastavnim dijelom starog vilajeta Bosne, čime je Novopazarska konvencija, donijeta na temelju Berlinskog kongresa, omogućila održavanje jedinstva Bošnjaka-muslimana na cijelom njihovom prostoru od Kosovske Mitrovice do Une i Save" (član 25., 27., 30., 35. i 39.);

- u Carigradskoj konvenciji iz 1879. godine i protokolima koji su joj prethodili, propisano je: "Osigurat će se sloboda i vanjsko provođenje svih postojećih obr. da osobama koje stanuju ili borave u Bosni i Hercegovini; muslimanima je posebno zajamčena potpuna sloboda u odnosima sa njihovim duhovnim poglavarima...; svaka agresija protiv muslimana, njihovih dobara ili njihove religije bit će strogo kažnjavana; Ime Njegovoga veličanstva Sultana i dalje će se izgovarati u javnim molitvama muslimana kao i ranije" (član 2. i čl. 2. Protokola I);

- imenovanjem prvog reisu–uleme 1882. godine u Bosni i Hercegovini i dodjelom menšure tome reisu–ulemi od šejhu–islama iz Carigrada, u ime halife – sultana iz Istanbula, te imenovanjem Ulema-i medžlisa;

- rezultatima ostvarenim kroz Pokret za vjersko-prosvjetnu i vakufsko–mearifsku autonomiju, koji će se uspješno završiti donošenjem Štatuta 1909. godine;

- u odredbama Štatuta za autonomnu upravu islamskih vjerskih i vakufsko–mearifskih poslova u Bosni i Hercegovini, koga je potpisao austrougarski monarh u Beču 1909. godine, kojima se, između ostalog, osigurava pravo dodjele menšure reisu–ulemi Bosne i Hercegovine od halifinog šejhu-l-islama iz Carigrada;

- Zemaljski štatut za Bosnu i Hercegovinu iz 1910. godine Članom 8. uređuje: "Sloboda se vjere i savjesti ujemčava...; Vršenje vjerezakona u kući ujemčava se svakome, a javno članovima priznatih vjerskih udruženja...; sada priznata vjerska udruženja su: 1. muslimansko ...";

- u odredbama austrijskog Zakona o priznavanju sljedbenika islama iz 1912. godine, koji glasi: "Vjerska zajednica pripadnika islama prema hanefijskom obr. du će uživati istu zaštitu koja je data ostalim pravno priznatim zajednicama";

- posebnim Zakonom o priznanju islamske vjeroispovijesti iz 1916. godine za Hrvatsku sa Slavonijom;

- saglasnošću kojom su 1916. godine muslimani Hrvatske i Slovenije dobili iz Beča, na vlastito traženje, pravo da se Štatut za autonomnu upravu Bosne i Hercegovine primjenjuje i u odnosu na njih i da reisu-l-ulema Bosne i Hercegovine svoje ovlasti proširi i na njih;

- svečanim činom iz 1914. godine, kada je hafiz Džemaludin-ef. Čaušević kao reisu-l-ulema Bosne i Hercegovine u Carevoj džamiji primio menšuru izdatu od halifnog šejhu-l-islama u Istanbulu, i sa tom menšurom vršio funkciju reisu-l-ulema u Austro-Ugarskoj (1913. – 1918.), u Kraljevini SHS (1918. – 1929.) i u Kraljevini Jugoslaviji (1929.-1930.), šest godina nakon što je službeno ukinut hilafet u Istanbulu;

- Senžermenskim ugovorom, kojim je Austrija 1919. godine, kao nasljednica Austro-Ugarske, osigurala da Kraljevina SHS ima na muslimane Bosne i Hercegovine, odnosno Kraljevine, primjenjivati odredbe Berlinskog ugovora i Carigradske konvencije kao međunarodnu obavezu: "Muslimanima pružiti punu zaštitu, kako u pogledu njihovog ličnog integriteta tako i svim njihovim vjerskim ustanovama" (Čl.10.);

- Ustavom Islamske verske zajednice Kraljevine Jugoslavije iz 1930. godine osigurava se da "svi muslimani Kraljevine Jugoslavije čine jednu samostalnu versku zajednicu, na čelu sa Reisu-l-ulemom kao Vrhovnim verskim starešinom" (Čl.1.);

- Ustavom Islamske verske zajednice iz 1936. godine, kojim se osigurava pripadništvo svih muslimana ovoj jednoj i samostalnoj zajednici sa reisu-l-ulemom na čelu: "...u smislu propisa islama, duhovno jedinstvo sa ostalim vjerskim zajednicama" (Čl. 2.) te određuje sjedište reisu-l-uleme u Sarajevu (Čl. 90.);

- Ustavom Islamske vjerske zajednice u FNRJ iz 1947. godine, utvrđuje se da Islamska vjerska zajednica "javno ispovijeda i uči svoju vjeru i samostalno upravlja i uređuje svoje vjerske, vjersko-prosvjetne i vakufsko-imovinske poslove..." (Čl.3.);

- Ustavom Islamske zajednice u SFRJ iz 1990. godine, Islamska zajednica se definira kao "jedinstvena i samostalna zajednica" koja "djeluje na osnovu Kur'ana, sunneta i iz njih izvedenih propisa" (Čl 1.);

- Ustavom Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini iz 1997. godine, Islamska zajednica definira se "kao jedna i jedinstvena zajednica muslimana", a nje-

zin “sastavni dio su mešihati Islamske zajednice Sandžaka, Hrvatske i Slovenije, te se Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini smatra neodvojivim dijelom ummeta” (Čl. 1. i 2.);

polazeći od navedenog islamskog vjerovanja i principa, uključujući i princip veze sa poslanikom Muhammedom, sallallahu alejhi ve selem, Hilafetom, putem halifa, šejhu-l-islama i menšure reisu-l-uleme, iznesenih povijesnih činjenica, nepotrošivosti prava na slobodu vjere i prava osiguranih br. jnim međunarodnim ugovorima, konvencijama i drugim pravnim aktima, Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini na sjednici održanoj 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine donio je:

USTAV

Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini

- prečišćeni tekst -

I. KARAKTER I NAČELA ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Član 1.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je jedna i jedinstvena zajednica muslimana u Bosni i Hercegovini i Sandžaku, Hrvatskoj Sloveniji i Srbiji, muslimana Bošnjaka izvan domovinskih zemalja i drugih muslimana koji je prihvataju kao svoju.

Reisu-l-ulema predstavlja i zastupa Islamsku zajednicu.

Član 2.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini neodvojivi je dio Ummeta.

Član 3.

Ustrojstvo organa i ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i nje-ne djelatnosti temelje se na Kur'an-i kerimu i sunnetu Muhammeda alejhi-s-selam, islamskoj tradiciji Bošnjaka i zahtjevima vremena.

Član 4.

Prava i obaveze pripadnici i članovi Islamske zajednice ostvaruju u džematu, organima i ustanovama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Član 5.

Islamska zajednica je samostalna u određivanju svojih ciljeva i uređivanju djelatnosti, organizacije, pravnih akata, izbornog postupka te u stjecanju imovine i njezinom upravljanju.

Član 6.

Islamska zajednica se stara za ispravno razumijevanje i življenje islama i osiguravanje uvjeta za prenošenje Emaneta.

Cilj Islamske zajednice je da svi njeni pripadnici žive u skladu sa islamskim normama.

Cilj Islamske zajednice ostvaruje se promicanjem dobr. i odvrćanjem od zla.

Član 7.

Islamska zajednica čuva vjerodostojnost islamskih normi i osigurava njihovo tumačenje i primjenu.

U tumačenju vjere i izvršavanju ibadetskih islamskih dužnosti u Islamskoj zajednici primjenjuje se maturidijski akaid i hanefijski mezheb.

Član 8.

Islamska zajednica se br. ne o islamskom odgoju i obr. zovanju svojih pripadnika i članova, i zalaže se za očuvanje islamskih vrijednosti br. ka i porodičnog i društvenog života uz zajedničko zalaganje muškaraca i žena.

Član 9.

Islamska zajednica se stara o vjerskim pravima muslimana.

Član 10.

Islamska zajednica, u skladu sa svojim mogućnostima, osigurava svojim pripadnicima uvjete za izvršavanje islamskih dužnosti.

Član 11.

Islamska zajednica organizira i pomaže aktivnosti kojima se poboljšavaju društveni i materijalni uvjeti života muslimana.

Član 12.

Islamska zajednica organizira djelatnosti kojima stječe, štiti i uvećava imovinu Islamske zajednice.

Član 13.

Islamska zajednica uspostavlja i održava saradnju sa islamskim i drugim zajednicama, ustanovama i organizacijama u svijetu.

Član 14.

Islamska zajednica saraduje sa drugim vjerskim zajednicama i organizacijama u aktivnostima kojima se doprinosi miru, pravdi i dobr. među ljudima.

Član 15.

Djelatnosti u Islamskoj zajednici podliježu načelima zakonitosti, javnosti i odgovornosti, a rukovodne dužnosti podliježu načelima izbornosti i ograničenog trajanja.

Član 16.

Dužnosti u Islamskoj zajednici povjeravaju se osobama koje imaju odgovarajuće stručno znanje i koje su svojim islamskim ponašanjem stekle ugled u džematu u kojem žive i sredini u kojoj djeluju te koje su svojim radom doprinjele napretku Zajednice.

II. OPĆE ODREDBE

Član 17.

Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini ima svojstvo pravnog lica.

Član 18.

Sabor Islamske zajednice utvrđuje koje organizacione jedinice, organi i ustanove Islamske zajednice imaju svojstvo pravnog lica.

Član 19.

Sjedište Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini je u Sarajevu.

Član 20.

Islamska zajednica ima svoj znak i bajrak.

Član 21.

Znak Islamske zajednice čine polumjesec, otvoren na desnu stranu, i petokraka zvijezda u sredini polumjeseca.

Član 22.

Bajrak Islamske zajednice je zelene boje sa bijelim polumjesecom i bijelom petokrakom zvijezdom u sredini otvorenog dijela polumjeseca, okrenutog suprotno od koplja.

Dužina bajraka je dva puta veća od njegove širine.

Član 23.

Organi i ustanove Islamske zajednice imaju pečat okruglog oblika sa znakom Islamske zajednice.

Član 24.

Službeni jezik u Islamskoj zajednici je bosanski jezik.

Član 25.

Službeni kalendari u Islamskoj zajednici su hidžretski kalendar i gregorijanski kalendar.

Hidžretski kalendar utvrđuje Rijaset Islamske zajednice na osnovu astronomskog računanja vremena i objavljuje u Takvimu.

III. OBAVEZE I PRAVA PRIPADNIKA I ČLANOVA ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Član 26.

Član Islamske zajednice je njen pripadnik koji prihvati članstvo u Islamskoj zajednici i izvršava propisane obaveze.

Obaveze člana Islamske zajednice su:

- da se pridržava islamskih normi, štiti islamske vrijednosti i čuva islamske običaje,
- da poznaje i primjenjuje propise Islamske zajednice,
- da plaća članarinu i daje redovne doprinose i druge priloge za potrebe Islamske zajednice,
- da čuva ugled i jedinstvo Islamske zajednice

Prava člana Islamske zajednice su:

- da slobodno izražava svoju pripadnost islamu i izvršava islamske dužnosti,
- da se islamski odgaja i obr. zuje,

- da koristi ustanove Islamske zajednice u izvršavanju islamskih dužnosti,
- da sudjeluje u zajedničkim aktivnostima u džematu,
- da učestvuje u izborima za organe Islamske zajednice,
- da bude pravovremeno obavještavan o radu organa i ustanova Islamske zajednice,
- da se obr. ća organima Islamske zajednice radi zaštite svojih vjerskih prava,
- da u okvirima odgovarajućih propisa koristi imovinu Islamske zajednice.

Obaveze pripadnika Islamske zajednice su:

- da se pridržava islamskih normi, štiti islamske vrijednosti i čuva islamske običaje,
 - da poznaje i primjenjuje propise Islamske zajednice,
 - da daje redovne doprinose i druge priloge za potrebe Islamske zajednice,
 - da čuva ugled i jedinstvo Islamske zajednice.
- Prava pripadnika Islamske zajednice su:
- da slobodno izražava svoju pripadnost islamu i izvršava islamske dužnosti,
 - da se islamski odgaja i obr. zuje,
 - da koristi ustanove Islamske zajednice u izvršavanju islamskih dužnosti,
 - da sudjeluje u zajedničkim aktivnostima u džematu,
 - da se obr. ća organima Islamske zajednice radi zaštite svojih vjerskih prava,
 - da u okvirima odgovarajućih propisa koristi imovinu Islamske zajednice.

IV. IMOVINA ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Član 27.

Imovinu Islamske zajednice čine vakufska dobr. , imovinska prava, novčana sredstva i druga imovina.

Član 28.

Imovina služi Islamskoj zajednici za njene djelatnosti i ne može se koristiti za druge svrhe.

Član 29.

Imovina Islamske zajednice stiže se od:

- vakufskih dobara i druge pokretne i nepokretne imovine Islamske zajednice,
- redovnih doprinosa,
- zekjata, sadekatu-l-fitra i kurbana,
- prihoda ustanova i organizacija Islamske zajednice koje ostvaruju dobit,
- privrednih aktivnosti,
- fondova,
- poklona, vasijeta i drugih prihoda i priloga.

Član 30.

Svako fizičko i pravno lice može u duhu šerijatskih propisa osnovati vakuf. Vakufska dobr. su po svojoj naravi neotuđiva i imaju kategoriju trajnih dobara.

Vijeće muftija Islamske zajednice može donijeti odluku da se vakufsko dobr. zamijeni za dobr. drugog lica ukoliko pouzdano utvrdi da je ovakva zamjena nesumnjivo u interesu vakufa. Ovakva odluka će biti valjana ako za nju na sjednici Vijeća muftija glasa dvije trećine od ukupnog br. ja članova.

Član 31.

Vakufskom imovinom upravlja Vakufska direkcija.

U upravljanju vakufskom imovinom obavezno se primjenjuju odredbe vakufname i vasijeta, odnosno odredbe Šerijata.

Vakufska imovina se upisuje u jedinstveni Registar vakufa Islamske zajednice, što se uređuje posebnim aktom koga donosi Sabor.

Član 32.

Zekjat, sadekatu-l-fitr i kurbani čine fond „Bejtu-l-mal”.

Upravljanje fondom „Bejtu-l-mal” propisuje se posebnim aktom, koji donosi Sabor Islamske zajednice.

V. USTROJSTVO ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Član 33.

Islamska zajednica se organizira kao:

- džemat i medžlis,
- muftijstvo, odnosno mešihat,
- Sabor, Reisu-l-ulema, Vijeće muftija, Rijaset i Ustavni sud.

Sabor, Reisu-l-ulema, Vijeće muftija, Rijaset i Ustavni sud najviši su organi Islamske zajednice sa sjedištem u Sarajevu.

Džemat

Član 34.

Džemat je osnovna organizaciona jedinica Islamske zajednice.

Džemat u pravilu sačinjava skupina od najmanje 200 muslimanskih domaćinstava koja žive na jednom području i koja su međusobno povezana u izvršavanju zajedničkih islamskih dužnosti.

Odluku o formiranju, spajanju ili ukidanju džemata donosi Rijaset Islamske zajednice na prijedlog muftijstva.

Općim aktom koga donosi Sabor uređuju se pitanja vezana za džemat.

Član 35.

Organi džemata su: skupština džemata i džematski odbor.

Član 36.

Skupštinu džemata sačinjavaju svi muslimani i muslimanke iz tog džemata koji su navršili osamnaest godina života i koji su članovi Islamske zajednice.

Skupština džemata bira: džematski odbor, zastupnike džemata u skupštinu medžlisa i delegate džemata za izbornu tijelo koje bira sabornike Islamske zajednice te donosi odluke koje se tiču organizacije i aktivnosti džemata i vjerskog života u džematu.

Član 37.

Džematski odbor ima pet članova u džematima koji imaju do dvije stotine domaćinstava i sedam članova u džematima koji imaju više od dvije stotine domaćinstava.

Imam je član džematskog odbora po položaju.

Imam se br. ne o vjerskom životu u džematu, vodi matične knjige džemata i predstavlja džemat u pitanjima vjere.

Član 38.

Džematski odbor osigurava uvjete za vjerski život u džematu.

Predsjednik džematskog odbora predstavlja džemat u administrativnim i imovinskim poslovima i predsjedava skupštinom džemata.

Medžlis

Član 39.

Medžlis je organizaciona jedinica Islamske zajednice koja u pravilu obuhvata sve džemate na teritoriji jedne općine ili najmanje sedam džemata koji čine povezanu cjelinu.

Odluku o osnivanju novog medžlisa ili pripajanju postojećeg medžlisa drugom medžlisu donosi Sabor na prijedlog Rijasetu.

Organi medžlisa su: skupština i izvršni odbor.

Skupštinu medžlisa čine izabrani zastupnici džemata.

Skupština medžlisa:

- bira radno predsjedništvo koje rukovodi radom skupštine,
- bira članove izvršnog odbora medžlisa,
- daje opće smjernice za rad izvršnog odbora medžlisa,
- usvaja godišnji plan i izvještaj o radu izvršnog odbora medžlisa,
- daje saglasnost na prijedlog budžeta i završni račun medžlisa.

Član 40.

Izvršni odbor medžlisa je izvršni organ Islamske zajednice na području medžlisa.

Broj članova izvršnog odbora medžlisa određuje se prema broju pripadnika Islamske zajednice na području medžlisa i ne može biti manji od pet niti veći od petnaest.

Glavni imam medžlisa je član izvršnog odbora medžlisa po položaju.

Izvršni odbor medžlisa:

- izvršava odluke i provodi uputstva viših organa Islamske zajednice,
- stara se o uvjetima i potrebama vjerskog života na području medžlisa,
- nadzire rad džematskih odbora i daje im uputstva za rad,
- brine se o prihodima i imovini Islamske zajednice,
- daje prijedloge za postavljanje i razrješenje imama, hatiba i muallima,
- podnosi izvještaj o radu.

Izvršni odbor medžlisa ima predsjednika.

Predsjednik predstavlja i zastupa medžlis i rukovodi radom izvršnog odbora.

Općim aktom koga donosi Sabor Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini uređuju se pitanja vezana za medžlis.

Član 41.

Kad Rijaset Islamske zajednice utvrdi da izvršni odbor medžlisa ne obavlja svoje djelatnosti u skladu sa Ustavom i drugim propisima Islamske zajednice,

donijet će odluku o njegovom raspuštanju i naložiti skupštini medžlisa da izabere novi izvršni odbor medžlisa u roku od 60 dana.

Do izbora novog izvršnog odbora medžlisa poslove će obavljati povjereništvo od tri člana koje imenuje Rijaset Islamske zajednice.

Član 42.

Glavni imam je nadležan i odgovoran za organizaciju i izvršavanje vjerskih poslova i aktivnosti na području medžlisa i odgovoran je za rad imamā, hatibā i muallimā.

Glavnom imamu u radu pomaže savjet, čiji se sastav i način rada uređuje aktom iz Člana 40. ovog ustava.

Glavni imam predstavlja medžlis u poslovima iz stava (1) ovog člana.

Glavni imam u pitanjima vjere odgovoran je muftiji, a u administrativnim stvarima odgovoran je izvršnom odboru medžlisa.

Nadležnosti glavnog imama u dijaspori definiraju se posebnim aktom koga donosi Sabor.

Glavnog imama imenuje, premješta i razrješava dužnosti reisu-l-ulema na prijedlog muftije.

Mandat glavnog imama traje četiri godine sa mogućnošću ponovnog imenovanja.

MUFTIJSTVA, MEŠIHATI I DIJASPORA

Muftijstva

Član 43.

Muhtiluk je područje koje obuhvata više medžlisa koji čine teritorijalnu cjelinu.

U izuzetnom slučaju muhtiluk može biti organiziran po funkcionalnom principu ili eksteritorijalno sa posebnom unutarnjom strukturom.

Odluku o uspostavljanju muhtiluka i njegovom sjedištu na prijedlog Rijasetta, donosi Sabor.

Član 44.

Muftijstvo je upravni organ muhtiluka.

Muftijstvo se sastoji od muftije i rukovodilaca službi.

Muftijstvo ima Savjet za vjerska pitanja sastavljen od svih glavnih imama i rukovodilaca ustanova Islamske zajednice sa područja muhtiluka i Savjet za administrativna pitanja sastavljen od predsjednika medžlisa.

Muftijstva za svoj rad odgovaraju Rijasetu i Saboru.
Na čelu muftijstva je muftija.

Član 45.

Muftijstva na području svoga djelovanja obavljaju sljedeće poslove:

- organiziraju i nadziru aktivnosti islamskog obr. zovanja,
- organiziraju i nadziru vjerske djelatnosti,
- organiziraju i nadziru podučavanje vjeri,
- organiziraju i nadziru prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra,
- organiziraju i nadziru aktivnosti izvršavanja obaveze kurbana,
- organiziraju i nadziru privredne i finansijske aktivnosti,
- usmjeravaju i nadziru rad medžlisa i džemata,
- izršavaju poslove i aktivnosti kojima ih zaduže Rijaset i Sabor,
- predstavljaju godišnji plan rada, budžet, izvještaj o radu i izvještaj o realizaciji budžeta savjetima na svome području,
- podnose plan rada i izvještaj o radu Rijasetu i Vijeću muftija,
- razmatraju plan rada i izvještaj o radu izvršnog odbora medžlisa.”

Mešihati

Član 46.

U Srbiji, Hrvatskoj i Sloveniji pored predstavničkog tijela – Sabora, organizira se Mešihat kao vjerski i administrativno-upravni organ.

Član 47.

Na čelu Mešihata je predsjednik mešihata.
Predsjednik mešihata bira se propisanom procedurom.

Član 48.

Strukturu mešihata uređuje nadležno predstavničko tijelo-Sabor.

Član 49.

Mešihat je za svoj rad odgovoran predstavničkom tijelu na svom području i najvišim organima Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Objedinjene godišnje izvještaje Mešihat podnosi Rijasetu i Vijeću muftija.

Član 50.

Općim aktom koji donosi predstavničko tijelo na području mešihata uređuju se pitanja vezana za mešihat kao što su organizacija, izbor i nadležnost organa i druga pitanja.

Opći akti iz stava 1. stupaju na snagu danom njihovog donošenja a primjenjuju se po pribavljenoj saglasnosti Sabora Islamske zajednice u BiH o usklađenosti sa Ustavom Islamske zajednice.

Dijaspora

Član 51.

Islamska zajednica u dijaspori organizira se po jedinstvenim i jednakim principima preko krovnih organizacija, formiranih za jednu ili više zemalja, koje imaju svoje predstavničke i izvršne, odnosno upravne organe.

Način organiziranja Islamske zajednice u dijaspori uređuje se posebnim aktom koga donosi Sabor.

MUFTIJA

Član 52.

Muftija je glavni vjerski autoritet na području muftiluka, odnosno mešihata. Muftija predsjedava muftijstvom, odnosno mešihatom.

Potvrđivanje imenovanja i razrješenje dužnosti muftije vrši Sabor Islamske zajednice na prijedlog reisu-l-uleme.

Za muftiju može biti imenovan alim koji posjeduje srednje i visoko islamsko obr. zovanje, koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao ugled među pripadnicima, odnosno članovima Islamske zajednice i koji ima najmanje deset godina rada u Islamskoj zajednici.

Muftija predstavlja i zastupa muftijstvo, odnosno mešihat te:

- tumači islamske norme i izdaje fetve,
- nadzire rad glavnih imama, imama, hatiba, muallima, muderrisa i vjeroučitelja,
- stara se o zaštiti vjerskih prava muslimana,
- br. ne se o uvjetima za izvršavanje islamskih dužnosti,
- stara se o izvršavanju odluka i uputa viših organa Islamske zajednice,
- predlaže imenovanje, razrješenje i premještaj glavnih imama,
- rukovodi i predsjedava muftijstvom, odnosno mešihatom,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Član 53.

Mandat muftije traje pet godina s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.

Član 54.

Muftija je u radu odgovoran reisu-l-ulemi i Saboru pred kojima polaže i zakletvu.

Rijaset Islamske zajednice

Član 55.

Rijaset Islamske zajednice je najviši izvršni organ za vjerske, obr. zovne, ekonomske, finansijske, pravne i druge poslove Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.

Rijaset se organizira kroz uprave kao stručne, administrativno-upravne cjeline, na čijem čelu se nalaze direktori uprava.

Općim aktom koga na prijedlog Rijasetu donosi Sabor uređuju se organizacija i način funkcioniranja Rijasetu .

Rijaset sačinjavaju direktori uprava, zamjenik reisu-l-uleme i reisu-l-ulema, koji je na čelu Rijasetu te koji rukovodi i predsjedava Rijasetom.

Direktore uprava kao članove Rijasetu na prijedlog reisu-l-uleme imenuje Sabor.

Mandat direktora uprava je četiri godine, s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.

Član 56.

Područja djelatnosti Rijasetu Islamske zajednice su:

- organizacija vjerskog života,
- mearifski poslovi,
- izgradnja i održavanje objekata Islamske zajednice,
- organizacija i rad organa i ustanova Islamske zajednice u dijaspori,
- saradnja sa islamskim organizacijama i ustanovama u svijetu,
- administarstivno-pravni i
- privredno-finansijski poslovi.

Član 57.

Rijaset Islamske zajednice:

- stara se o cjelokupnom vjerskom životu i ustavnoj utemeljenosti svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na načelima Šerijata, odnosno hanefijskog mezheba,
- priprema strategiju i pravce razvoja i rada organa i ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- izvršava odluke Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini i Vijeća muftija,

- predlaže Saboru budžet i završni račun,
- podnosi izvještaj o svome radu Saboru Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- vrši nadzor nad radom izvršnih organa i ustanova u Islamskoj zajednici,
- usmjerava i nadzire rad mešihata i muftijstava,
- postavlja i razrješava upravne/školske odbore islamskih i drugih obr. zovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost na postavljenje i razrješenje dekana i direktora islamskih i drugih obr. zovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobr. va planove i programe vjerskih predmeta i udžbenika obr. zovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku uz prethodno pribavljenu saglasnost Vijeća muftija,
- osigurava zaštitu vjerskih prava muslimana,
- donosi propise o službenoj nošnji i obilježjima vjerskih predstavnika i zaposlenika u Islamskoj zajednici,
- organizira i nadzire prikupljanje zekata i sadekatu-l-fitra,
- priprema prijedlog raspodjele sredstava Fonda Bejtu-l-mal,
- organizira i nadzire aktivnosti organizacije hadža,
- organizira i nadzire aktivnosti izvršavanja obaveze kurbana,
- uspostavlja i vodi jedinstven registar vakufa Islamske zajednice,
- provodi odluke o zamjeni vakufske imovine,
- uspostavlja i održava neposredne veze sa drugim islamskim zajednicama u svijetu,
- izdaje rješenja o upisu u registar islamskih odgojno-obr. zovnih ustanova i drugih odgojno-obr. zovnih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- odobr. va osnivanje preduzeća i daje saglasnost za pristupanje drugim preduzećima,
- osniva fondove, urede, centre, agencije, preduzeća, institute i druge ustanove,
- potvrđuje izbor nastavnog osoblja Fakulteta islamskih nauka i drugih visokoškolskih ustanova Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- daje saglasnost za prijem nastavnog i odgajateljskog osoblja u odgojno-obr. zovnim ustanovama Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
- uspostavlja i održava veze sa drugim vjerskim zajednicama,
- usmjerava i nadzire rad dijaspore,
- postavlja, premješta i razrješava službenike Rijaseta,
- stara se o urednom vođenju matičnih knjiga Islamske zajednice,

- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti i poslove koje mu u nadležnost stavi Sabor svojim odlukama.

Član 58.

Rijaset Islamske zajednice može imati stalne i povremene komisije.

Član 59.

Rijaset Islamske zajednice podnosi godišnji izvještaj o radu i izvršenju budžeta Saboru Islamske zajednice.

VIJEĆE MUFTIJA

Član 60.

Vijeće muftija je organ Islamske zajednice za pitanja vjere. Vijeće muftija sastoji se od svih muftija u Islamskoj zajednici. Muftija postaje član Vijeća imenovanjem za muftiju, a prestaje biti član Vijeća prestankom mandata muftije.

Na čelu Vijeća muftija je reisu-l-ulema, koji rukovodi radom Vijeća, i njegov glas je odlučujući u slučajevima kada za ili protiv neke odluke Vijeća glasa isti br. j muftija.

Važne odluke Vijeće muftija donosi tajnim glasanjem, u kom slučaju se odluka smatra donesenom ako je za odluku glasalo dvije trećine članova Vijeća. Važne odluke su one odluke koje Vijeće muftija proglasi takvim natpolovičnim br. jem glasova članova Vijeća.

Vijeće muftija:

- osigurava valjanost razumijevanja i življenja islama i uređenje svih djelatnosti u Islamskoj zajednici na temelju načela islama i u skladu sa islamskom tradicijom i praksom Bošnjaka,
- kontrolira šerijatsku legitimnost normativnih akata i djelatnosti svih organa i funkcionera Islamske zajednice,
- br. ne o općem prihvaćanju i vjerodostojnoj primjeni islamskih normi u Islamskoj zajednici kroz autoritativno tumačenje vjerskih propisa na osnovu hanefijskog mezheba i maturidijskog akaida te kroz davanje autoritativnih odgovora na nova pitanja i probleme u vjerskom životu muslimana,
- br. ne o unapređenju ispravnog i oplemenjujućeg razumijevanja islama među pripadnicima Islamske zajednice, a posebno o:
- poticanju idžtihada među ulemom i učenjacima Islamske zajednice,
- očitovanju prema pojavama novih učenja i vjerskih gledišta među pripadnicima Islamske zajednice,

- zalaganju za afirmaciju islamskih vrijednosti i islamskog mišljenja u različitim istraživačkim, naučnim, društvenim i humanističkim pitanjima koja se tiču vjere i vjerskog identiteta muslimana,
- prati tokove vjerskog, društvenog, političkog i kulturnog života, procese javnog i privatnog obr. zovanja i informiranja građana, razmatra pojave, ponašanja i tumačenja kojima se ugrožava sloboda vjere i uvjerenja uključujući slobodu javnog svjedočenja vjere, pravo očitovanja svojih vjerskih osjećanja i uvjerenja obavljanjem obr. da, izvršavanjem i pridržavanjem vjerskih propisa, držanjem do običaja i drugih vjerskih aktivnosti,
- prati procese koji relativiziraju etička i društvena zla ili koji potiču raspirivanje vjerske mržnje, omalovažavanje ili izrugivanje vjere, odnosno ometaju očitovanje vjere ili uvjerenja kao i zastupanja načela svoje vjere i ravnanja prema njima, reagira na sve akte i procese koji su u suprotnosti sa etikom i moralom islama i koji ugrožavaju prava i interese muslimana,
- pokreće inicijativu za donošenje i izmjene Ustava i drugih normativnih akata u Islamskoj zajednici koji se odnose na vjerska pitanja,
- daje saglasnost za osnivanje vakufa,
- donosi odluku o raspodjeli sredstava Fonda Bejtu-l-mal,
- donosi odluke o zamjeni vakufske imovine,
- daje prethodnu saglasnost na planove i programe vjerskih predmeta i udžbenika obr. zovnih i odgojnih ustanova Islamske zajednice te programe i udžbenike za vjeronauku,
- daje mišljenje o programima vjerskog djelovanja, razmatra godišnji plan i izvještaj Rijaseta i daje preporuke,
- prati kretanje u međureligijskim odnosima na području svoga djelovanja i u svijetu te daje smjernice,
- razmatra planove rada i izvještaje o radu muftijstava i mešihata
- obavlja i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Vijeće muftija donosi odluke i stavove za poslove iz svoje nadležnosti, koje su obavezne za sve organe Islamske zajednice.

Vijeće muftija daje preporuke i pokreće inicijative.

Vijeće muftija podnosi izvještaj o radu Saboru.

Reisu-l-ulema

Član 61.

Reisu-l-ulema je poglavar i vrhovni muftija Islamske zajednice.

Reisu-l-ulema je najviši vjerski autoritet Islamske zajednice koji predstavlja jedinstvo dina i ummeta u Islamskoj zajednici.

Reisu-l-ulema:

- stara se o ispravnom razumijevanju i življenju islama, prenošenju Emaneta i postizanju cilja Zajednice,
- planira, vodi, usmjerava i nadzire vjerski život u Islamskoj zajednici,
- predstavlja i zastupa Islamsku zajednicu,
- imenuje muftije i postavlja glavne imame i imame,
- izdaje murasele, dekrete i certifikate muftijama, glavnim imamima, imamima, hatibima, muallimima, muallimama, muderrisima, vjeroučiteljima i drugim nosiocima vjerskog autoriteta u Islamskoj zajednici,
- daje prijedlog Saboru za potvrđivanje imenovanja i razrješenja muftija te prijedlog za imenovanje članova Rijaseta,
- zaustavlja od izvršenja svaku odluku organa Islamske zajednice za koju ocijeni da je u suprotnosti sa islamskim normama i nalaže njezino usklađivanje sa islamskim normama,
- organizira i nadzire rad uprava i direkcija Rijaseta,
- saziva i predsjedava sjednicama Rijaseta i Vijeća muftija,
- izdaje naloge i potpisuje sva akta Rijaseta i Vijeća muftija Islamske zajednice,
- reisu-l-ulema može zatražiti vanredne izvještaje od muftijstava i mešihata,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Reisu-l-ulema može pismenim putem prenijeti obavljanje pojedinih poslova iz svoje nadležnosti na članove Rijaseta.

Reisu-l-ulema donosi fetve.

Reisu-l-ulemi u radu pomaže fetva-emin.

Reisu-l-ulema za svoj rad odgovara Saboru.

Sjedište reisu-l-uleme je u Sarajevu.

Član 62.

Za reisu-l-ulemu može biti biran istaknuti alim, koji posjeduje srednje i visoko islamsko obr. zvanje, koji je obavljao dužnosti u Islamskoj zajednici najmanje petnaest godina i koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao opći ugled i povjerenje pripadnika i članova Islamske zajednice.

Kandidat za reisu-l-ulemu ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Sabor utvrđuje kandidaturu i predlaže najmanje dva kandidata za reisu-l-ulemu.

Član 63.

Reisu-l-ulemu bira tijelo koje sačinjavaju: sabornici Islamske zajednice, članovi Rijasetu Islamske zajednice, muftije, predsjednici mešihata Islamske zajednice, dekani i direktori islamskih ustanova, glavni imami, predsjednici izvršnih odbora medžlisa.”

Pravilnikom o izboru reisu-l-uleme će se, u smislu prethodnog stava, definirati kategorije: islamskih ustanova, predsjednika izvršnih odbora medžlisa, glavnih imama te pitanje učešća dijaspore u izbornom procesu za izbor reisu-l-uleme.

Član 64.

Izbor reisu-l-uleme vrši se tajnim glasanjem u skladu sa pravilnikom koji donosi Sabor Islamske zajednice.

Reisu-l-ulema se bira na period od sedam godina s mogućnošću još jednog izbora.

Nakon izbora reisu-l-uleme, sve do uspostave Hilafeta, Sabor Islamske zajednice imenuje Odbor za predaju menšure reisu-l-ulemi.

Prilikom preuzimanja menšure reisu-l-ulema polaže zakletvu u Gazi Husrev-begovoj džamiji u Sarajevu i stupa na dužnost.

Član 65.

Status reisu-l-uleme kojem je istekao mandat urediće se posebnim pravilnikom kojeg donosi Sabor.

Član 66.

Reisu-l-ulemi pomaže u radu i zamjenjuje ga u njegovoj odsutnosti i spriječenosti zamjenik reisu-l-uleme.

Na prijedlog reisu-l-uleme, zamjenika reisu-l-uleme imenuje Sabor najkasnije tri mjeseca od preuzimanja dužnosti reisu-l-uleme.

Mandat zamjenika reisu-l-uleme traje koliko i mandat reisu-l-uleme, uz mogućnost imenovanja na još jedan mandat.

Za zamjenika reisu-l-uleme može biti imenovan istaknuti alim koji posjeduje srednje i visoko islamsko obr. zvanje, koji je obavljao dužnosti u Islamskoj zajednici najmanje petnaest godina i koji je svojim poznavanjem islamskog učenja i svojim ponašanjem stekao opći ugled i povjerenje pripadnika i članova Islamske zajednice.

Kandidat za zamjenika reisu-l-uleme ne može biti mlađi od četrdeset godina.

Zamjenik reisu-l-uleme, između ostalog, obavlja i sljedeće poslove:

koordinira rad uprava Rijasetu,
koordinira saradnju muftijstava, odnosno mešihata,
nadzire rad muftijstava, odnosno mešihata, posebno u izvršavanju obaveza
prema ovom ustavu, drugim općim aktima te odlukama i zaključcima Sabora i
Rijasetu Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini,
pomaže reisu-l-ulemi u obavljanju poslova iz njegove nadležnosti,
obavlja i druge poslove prema odlukama i uputama reisu-l-uleme.

Član 67.

Zamjenik reisu-l-uleme za svoj rad odgovara reisu-l-ulemi i Saboru.

Sabor Islamske zajednice

Član 68.

Sabor je najviše predstavničko i zakonodavno tijelo Islamske zajednice.

Nadležnost Sabora:

- donosi ustav i druge propise kojima se uređuju organizacija i djelovanje organa i ustanova Islamske zajednice,
- određuje strategiju i pravce razvoja Islamske zajednice,
- daje smjernice za rad organa i ustanova za upravljanje imovinom Islamske zajednice,
- donosi budžet i usvaja završni račun Islamske zajednice,
- odobr. va osnivanje udruženja u Islamskoj zajednici,
- potvrđuje imenovanje i razrješenje muftija,
- imenuje članove Ustavnog suda Islamske zajednice,
- imenuje članove stalnih i povremenih saborskih komisija,
- razmatra i usvaja izvještaje o radu: reisu-l-uleme, Rijasetu, Vijeća muftija i dr.,
- donosi propise o službi u Islamskoj zajednici i disciplinskoj odgovornosti,
- donosi propise o upotrebi znaka i bajraka Islamske zajednice,
- vrši i druge poslove iz svoje nadležnosti.

Član 69.

Sabor Islamske zajednice ima 87 sabornika, koji se biraju u izbornim okruzima. Izborni okruzi biraju:

Sarajevo 13 sabornika,
Tuzla 10 sabornika,
Bihać 7 sabornika,

Banja Luka.....	7 sabornika,
Goražde.....	7 sabornika,
Mostar.....	7 sabornika,
Travnik.....	7 sabornika,
Zenica.....	7 sabornika,
Novi Pazar.....	5 sabornika,
Zagreb.....	5 sabornika,
Ljubljana.....	3 sabornika,
Njemačka.....	2 sabornika,
Sjeverna Amerika.....	2 sabornika,
Australija.....	1 sabornik,
Austrija.....	1 sabornik,
Švicarska i Francuska.....	1 sabornik,
Švedska, Norveška, Danska i Finska.....	1 sabornik,
Benelux, Velika Britanija i Irska.....	1 sabornik.

Izbor sabornika vrši posebno tijelo koje sačinjavaju po dvojica delegata svakog džemata u izbornom okrugu.

Delegat džemata u izbornom tijelu bira skupština džemata.

Pri izboru sabornika obavezno je poštivanje teritorijalne zastupljenosti tako da se na određeni broj muslimana bira jedan sabornik.

Sve sabornike iz jednoga izbornog okruga, u skladu sa prethodnim stavom, izbornom tijelo bira na jednome mjestu.

Izbornom tijelo u jednom izbornom okrugu ne može imati manje od pedeset članova.

Član 70.

Sabor Islamske zajednice ima predsjednika, dva potpredsjednika i sekretara.

Predsjednika, potpredsjednike i sekretara Sabora biraju sabornici na konstituirajućoj sjednici.

Sabor ima stalne komisije za pojedine oblasti, a po potrebi može imenovati i povremene komisije. Rad komisija uređuje se poslovníkom o radu, koga donosi Sabor.

Predsjednik Sabora saziva sjednice Sabora najmanje dva puta godišnje.

Predsjednik je dužan sazvati sjednicu Sabora ako to od njega zatraži, uz pisano obr. zloženje, najmanje jedna četvrtina sabornika, reisu-l-ulema, Vijeće muftija ili Rijaset.

Sabor radi putem sjednica Sabora i komisija Sabora.

Ustavni sud Islamske zajednice

Član 71.

Ustavni sud Islamske zajednice je vrhovni organ za ocjenu ustavnosti akata i rada ustanova i organa Islamske zajednice.

Ustavni sud br. ji pet članova koje imenuje Sabor na prijedlog Rijaset Islamske zajednice.

Članovi Ustavnog suda imenuju se iz reda istaknutih poznavalaca vjerskih i društveno-pravnih nauka koji uživaju ugled u Islamskoj zajednici.

Mandat članova Ustavnog suda traje šest godina, i za to vrijeme oni ne mogu biti članovi predstavničkih tijela ni izvršnih organa Islamske zajednice.

Član 72.

Ustavni sud Islamske zajednice:

ocjenjuje ustavnost općih i pojedinačnih pravnih i drugih akata organa i ustanova svih nivoa organiziranja Islamske zajednice,

donosi odluke kojima utvrđuje povrede ustavnosti i nalaže njihovo otklanjanje,

rješava sukobe nadležnosti u radu organa i ustanova Islamske zajednice,

Član 73.

Odluke Ustavnog suda Islamske zajednice obavezujuće su za sve organe i ustanove Islamske zajednice.

Za izvršenje odluka Ustavnog suda Islamske zajednice odgovoran je Rijaset Islamske zajednice.

Član 74.

Radom Ustavnog suda Islamske zajednice rukovodi predsjednik Ustavnog suda Islamske zajednice, koga biraju članovi Ustavnog suda Islamske zajednice na prvoj sjednici koju saziva predsjednik Sabora Islamske zajednice.

Rad i organizacija Ustavnog suda Islamske zajednice uređuju se aktom koji donosi Sabor Islamske zajednice na prijedlog Ustavnog suda Islamske zajednice.

VI. USTANOVE I PRIVREDNA DRUŠTVA ISLAMSKJE ZAJEDNICE

Član 75.

Odgovornoob. zovne, naučno-istraživačke, kulturne, humanitarno-socijalne i privredno-finansijske djelatnosti obavljaju se u ustanovama Islamske zajednice i privrednim društvima.

Član 76.

Rukovodne dužnosti u ustanovama Islamske zajednice povjeravaju se osobama koje uživaju ugled u svom džematu i ustanovi u kojoj rade, koje posjeduju odgovarajuće stručno znanje, koje imaju organizacione sposobnosti i koje su se dokazale posebnim rezultatima.

Član 77.

U okviru Islamske zajednice organiziraju se tarikatski redovi u skladu sa Šerijatom i pravilima tarikata.

Organizacija tarikatskih redova u okviru Islamske zajednice, njihov status i djelatnosti, shodno prethodnom stavu, uređuju se posebnim aktom kojeg donosi Sabor.

Član 78.

U okvirima Islamske zajednice mogu se osnivati udruženja.

Rad udruženja uređuje se statutom.

Statut donosi skupština udruženja, a potvrđuje ga Sabor Islamske zajednice.

VII. IZBORNI SISTEM

Član 79.

Aktivno biračko pravo u Islamskoj zajednici ima svaki njezin član koji je navršio osamnaest godina života.

Pasivno biračko pravo u Islamskoj zajednici ima svaki njezin član koji je navršio osamnaest godina, koji je član Islamske zajednice najmanje tri godine prije izbora i koji izvršava svoje obaveze u džematu.

Član 80.

Izbori u Islamskoj zajednici vrše se tajnim glasanjem između više kandidata. Komisija za izbore dužna je odbiti kandidaturu lica za koje se utvrdi da ne ispunjava uvjete za izbor u organe Islamske zajednice.

Jedna osoba ne može istovremeno obavljati dužnost u predstavničkim tijelima i izvršnim organima na istom nivou organizovanja Islamske zajednice.

U predstavničkim organima Islamske zajednice ne može biti više od jedne trećine zaposlenih u Islamskoj zajednici.

Član 81.

Mandat članova svih kolegijalnih organa u Islamskoj zajednici traje četiri godine.

Izabr. ni organi Islamske zajednice obavljaju svoju dužnost i poslije isteka mandata, sve do izbora, odnosno konstituiranja novih organa.

Mandat imenovanih zvaničnika Islamske zajednice: članova Rijaseta, dekana, direktora odgojno-obr. zovnih ustanova, direktora direkcija, agencija, fondova, preduzeća, instituta, biblioteka, arhiva, urednika medija traje četiri godine s mogućnošću imenovanja na još jedan mandat.

Član 82.

Nosioci dužnosti u predstavničkim tijelima i izvršnim organima Islamske zajednice imaju pravo na podnošenje ostavke.

Nosilac dužnosti u organima Islamske zajednice opoziva se ili razrješava dužnosti kada se utvrdi:

- da su njegovo ponašanje i rad u suprotnosti sa islamskim normama,
- da radi suprotno propisima i odlukama organa Islamske zajednice,
- da ne izvršava osnovne obaveze na mjestu za koje je izabr. n, odnosno imenovan,
- da je svoj položaj zloupotrijebio,
- da je nesposoban da obavlja svoju dužnost.

VIII. RAD ORGANA I USTANOVA ISLAMSKJE ZAJEDNICE U VANREDNOM I RATNOM STANJU

Član 83.

U vanrednom i ratnom stanju, koje proglasi država, sva tijela, organi i ustanove Islamske zajednice dužni su nastaviti svoj rad prilagođavajući se vanrednom i ratnom stanju.

Za organizaciju i odvijanje rada tijela, organa i ustanova Islamske zajednice u vanrednom i ratnom stanju odgovorni su predsjednici tijela, organa i direktori ustanova.

Član 84.

U slučaju nemogućnosti funkcioniranja Sabora, Rijaseta i Vijeća muftija Islamske zajednice, prava i obaveze Sabora, Rijaseta i Vijeća muftija prenose se na posebno tijelo, koje sačinjavaju:

- reisu-l-ulema,
- predsjednik i podpredsjednici Sabora,
- zamjenik reisu-l-uleme,
- članovi Rijaseta koji mogu sudjelovati u radu tijela,
- muftije koji mogu sudjelovati u radu tijela.

IX. DONOŠENJE I PROMJENA USTAVA

Član 85.

Ustav se može mijenjati u cijelosti ili ustavnim amandmanima.

Donošenje i promjenu Ustava vrši Sabor po postupku propisanom ovim Ustavom.

Inicijativu za donošenje i promjenu Ustava može podnijeti najmanje trećina članova Sabora, Vijeće muftija ili Rijaset.

O inicijativi za donošenje i promjenu Ustava odlučuje Sabor natpolovičnom većinom od ukupnog br. ja članova Sabora.

Inicijativu za donošenje i promjenu Ustava Sabor upućuje Vijeću muftija i Rijasetu radi davanja mišljenja ukoliko isti nisu predlagači.

Nacrt akta o promjeni Ustava utvrđuje Ustavna komisija Sabora.

Nacrt akta o promjeni Ustava stavlja se na javnu raspravu, koja ne može trajati kraće od 30 dana, nakon kojeg Ustavna komisija utvrđuje prijedlog akta o promjeni Ustava i upućuje ga Saboru.

Za donošenje i promjenu Ustava neophodno je prisustvo najmanje dvije trećine sabornika.

Odluka o donošenju ili promjeni Ustava je valjana ako je za nju glasalo najmanje dvije trećine od ukupnog br. ja sabornika.

Usvojenu promjenu Ustava Sabor proglašava svojom odlukom.

Ako promjena Ustava ne bude usvojena o tome se ne može ponovo odlučivati prije isteka jedne godine od dana kada je prijedlog odbijen.

X. PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 86.

Islamska zajednica može sklapati ugovore kojima se određuje pravni okvir odnosa Islamske zajednice i države.

Prijedlog ugovora, koji ispred Islamske zajednice potpisuje reisu-l-ulema, odobr. va Sabor Islamske zajednice.

Član 87.

Viši organi Islamske zajednice mogu ukinuti pojedinačne odluke nižih organa ukoliko one nisu u skladu sa Šerijatom i propisima Islamske zajednice.

Član 88.

Sva normativna akta Islamske zajednice moraju se uskladiti sa odredbama ovog Ustava u roku od šest mjeseci nakon njegovog proglašenja.

Član 89.

Po proglašenju Ustava, a najdalje u roku od 60 dana, raspisat će se izbori za predstavnička tijela i organe Islamske zajednice. Izbori će se provesti prema načelima izbornog postupka sadržanog u ovom Ustavu.

Izbori, imenovanje i konstituiranje svih tijela i organa Islamske zajednice, propisanih ovim Ustavom, obaviti će se u roku od 6 mjeseci od dana raspisivanja izbora.

Član 90.

Konstituiranjem organa izabr. nih i imenovanih u skladu sa ovim ustavom prestaje mandat dosadašnjim organima.

Član 91.

Sabor Islamske zajednice daje autentično tumačenje odredaba ovog ustava.

Član 92.

Ovaj Ustav stupa na snagu danom proglašenja, a objavit će se u Glasniku Islamske zajednice.

Član 93.

Postojeća normativna akta svih organa i institucija Islamske zajednice uskladit će se sa odredbama ovog ustava u roku od šest mjeseci nakon stupanja na snagu ovih amandmana.

Nakon usvajanja ustavnih amandmana u roku od šest mjeseci izvršit će se konstituiranje novouspostavljenih organa na temelju ustavnih izmjena. Mandat članova novouspostavljenih organa teče od dana konstituiranja tih organa.

Mandat postojećih tijela i organa Islamske zajednice koji se ne mijenjaju ustavnim amandmanima ostaje nepromijenjen i navedeni organi nastavljaju sa svojim radom na osnovu važećih ustavnih odredbi prema kojima su ti organi ustanovljeni, odnosno članovi izabr. ni.

Usvojeni Amandmani stupaju na snagu danom donošenja i bit će objavljeni u *Glasniku Islamske zajednice*.

Dekreti o postavljenju glavnog imama

Broj: 02-07-1-1737-1/14.

Datum: 11. ramazan 1435. god. po H.
08. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva travničkog br. 02-1-302/14. od 08. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju glavnog imama

Indžić (Mustafe) Salih, rođen 24. 03. 1974. godine u Travniku, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Travnik, počevši od 01. 09. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 09. 2014. godine.

Ovim dekretom stavlja se van snage dekret Rijaseta br. 02-MO-4461-1/2001. od 20. 11. 2001. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1553-1/14.

Datum: 28. ša'ban 1435. god. po H.
20. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva bihačkog br. 01-07-1-103/2014. od 19. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju V.D. glavnog imama

Velić (Hasiba) Husein, rođen 30. 01. 1983. godine u Jezerskom, Bosanska Krupa, profesor islamske vjeronauke, postavlja se na dužnost V.D. glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Prijedor, počevši od 01. 08. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine i važi do 31. 07. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1882-1/14.

Datum: 25. ramazan 1435. god. po H.

22. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Muftijstva mostarskog br. 07-1-336/14. od 21. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. i člana 47. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju glavnog imama

Cikotić (Mustafe) Suljo, rođen 10. 05. 1974. godine u Trepezi, Ivangrad, Crna Gora, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost glavnog imama Medžlisa Islamske zajednice Mostar, počevši od 01. 08. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove glavnog imama obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju imama

Broj: 02-07-1-1861-1/14.

Datum: 21. ramazan 1435. god. po H.

18. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Stolac br. 01-MS-172/14. od 24. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama

Bajrić (Nazifa) Asim, rođen 08. 08. 1985. godine u Visokom, koji je završio Medresu „Osman ef. Redžović“ u Velikom Čajnu-Visoko, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rotimlja, Medžlis Islamske zajednice Stolac, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1860-1/14.

Datum: 21. ramazan 1435. god. po H.

18. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Stolac br. 01-MS-171/14. od 24. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni

i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Fazlagić (Nijaza) Sadik, rođen 25. 02. 1980. godine u Trebinju, koji je završio Karađoz-begovu medresu u Mostaru, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Crnici - Aladinići, Medžlis Islamske zajednice Stolac, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1859-1/14.

Datum: 21. ramazan 1435. god. po H.

18. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Stolac br. 01-MS-170/14. od 24. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Beća (Ismeta) Amer, rođen 02. 10. 1982. godine u Stocu, koji je završio Karađoz-begovu medresu u Mostaru, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Stolac, Medžlis Islamske zajednice Stolac, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1858-1/14.

Datum: 21. ramazan 1435. god. po H.

18. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Stolac br. 01-MS-169/14. od 24. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Delić (Selima) Mehmed, rođen 09. 02. 1981. godine u Žuljima - Nevesinje, koji je završio Karadoz-begovu medresu u Mostaru, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Pješivac, Medžlis Islamske zajednice Stolac, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1502-1/14.

Datum: 15. šaban 1435. god. po H.

13. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sanski Most br. 01-10-2-161/14. od 11. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Nadarević (Osmana) Osman, rođen 22. 09. 1979. godine u Bihacu, koji je završio Medresu „Džemaludin ef. Čaušević“ u Cazinu, postavlja se na dužnost

imama, hatiba i muallima u džemat Čirkići, Medžlis Islamske zajednice Sanski Most, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1501-1/14.

Datum: 15. ša'ban 1435. god. po H.

13. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sanski Most br. 01-10-2-161-1/14. od 11. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Hadžić (Rame) Vernad, rođen 01. 01. 1982. godine u Željeznom Polju-Žepče, profesor islamske vjeronauke, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Demiševci, Medžlis Islamske zajednice Sanski Most, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1645-1/14.

Datum: 03. ramazan 1435. god. po H.

30. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zavidovići br. 01-07-03-285/14. od 26. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Husić (Asima) Samir, rođen 30. 07. 1982. godine u Zavidovićima, koji je završio Medresu „Osman ef. Redžović“ u Velikom Čajnu - Visoko, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Slivići, Medžlis Islamske zajednice Zavidovići, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1647-1/14.

Datum: 03. ramazan 1435. god. po H.
30. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zavidovići br. 01-07-03-287/14. od 26. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Bektaš (Asima) Semir, rođen 24. 02. 1981. godine u Zenici, koji je završio srednju vjersku akademiju za muškarce u Kataru, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Rujnica, Medžlis Islamske zajednice Zavidovići, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1644-1/14.

Datum: 03. ramazan 1435. god. po H.
30. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zavidovići br. 01-07-03-284/14. od 26. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Mešić (Sakiba) Merzuka, rođen 26. 03. 1979. godine u Zavidovićima, koji je završio Elči Ibr. him-pašinu medresu u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Lovnica, Medžlis Islamske zajednice Zavidovići, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1646-1/14.

Datum: 03. ramazan 1435. god. po H.
30. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zavidovići br. 01-07-03-286/14. od 26. 06. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Marušić (Asima) Velid, rođen 09. 04. 1987. godine u Zenici, koji je završio Medresu „Osman ef. Redžović“ u Velikom Čajnu - Visoko, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Skroze - Vikovići, Medžlis Islamske zajednice Zavidovići, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovanom ostaje obaveza polaganja stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1833-1/14.

Datum: 19. ramazan 1435. god. po H.
16. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 01-10-2-180-6/14. od 14. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Salkić (Muhameda) Džemal, rođen 17. 01. 1977. godine u Zenici, profesor islamske vjeronauke, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat P. Han, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 11. 2012. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 11. 2012. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1679-1/14.

Datum: 06. ševval 1435. god. po H.
03. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Sarajevo br. 02-09-1159/14. od 03. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Memić (Sulje) Muhamed, rođen 26. 05. 1975. godine u Zvorniku, diplomirani pravnik, retroaktivno se postavlja na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Osijek, Medžlis Islamske zajednice Sarajevo, počevši od 20. 06. 2011. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 20. 06. 2011. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1725-1/14.

Datum: 11. ramazan 1435. god. po H.

08. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prnjavor br. 11-02-2-FČ-62/14. od 03. 07. 2014. godine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Softić (Nazifa) Emir, rođen 20. 08. 1983. godine u Fojnici, profesor islamske vjeronauke, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u džemat Mra-vica - Galjipovci, Medžlis Islamske zajednice Prnjavor, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o premještanju imama

Broj: 02-07-1-1649-1/14.

Datum: 04. ramazan 1435. god. po H.

01. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 02-07-1-180-6/14. od 30. 06. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Jalija, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Haskić (Esada) Elvir, rođen 13. 03. 1977. godine u Donjoj Večeriski, Vitezu, profesor islamske vjeronauke, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Brajići, Medžlis Islamske zajednice Travnik, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 31. 05. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Jalija, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 06. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zenica i Haskić Elvir će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 06. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1830-1/14.

Datum: 19. ramazan 1435. god. po H.
16. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 02-07-1-180-3/14. od 14. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Nova Zenica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Kozlić (Nezira) Hasan, rođen 08. 03. 1966. godine u Zenici, koji je završio Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Nemila, Medžlis Islamske zajednice Zenica, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 06. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Nova Zenica, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zenica i Kozlić Hasan će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1828-1/14.

Datum: 19. ramazan 1435. god. po H.
16. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 02-07-1-180-1/14. od 14. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Broda, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu

26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Šahinović (Saliha) hafiz Sead, rođen 14. 09. 1966. godine u Bosanskoj Krupi, koji je završio Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Janjići, Medžlis Islamske zajednice Zenica, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 06. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Broda, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zenica i Šahinović hafiz Sead će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1831-1/14.

Datum: 19. ramazan 1435. god. po H.
16. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 02-07-1-180-4/14. od 14. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Nemila, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama

Jusufović (Muhameda) Ismail, rođen 15. 04. 1967. godine u Mračaju - Žepče, koji je završio Gazi Husrev-begovu medresu u Sarajevu, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Pojske, Medžlis Islamske zajednice Zenica, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 06. 2014. godine i

raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Nemila, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zenica i Jusufović Ismail će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1829-1/14.

Datum: 19. ramazan 1435. god. po H.

16. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Zenica br. 02-07-1-180-2/14. od 14. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Janjići, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Sarajlić (Muhameda) Tarik, rođen 18. 05. 1979. godine u Zenici, profesor islamske vjeronauke, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Tišina, Medžlis Islamske zajednice Zenica, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 30. 06. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Janjići, Medžlis Islamske zajednice Zenica, počevši od 01. 07. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Zenica i Sarajlić Tarik će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1878-1/14.

Datum: 25. ramazan 1435. god. po H.

22. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Novi Travnik br. 491-01-03/14. od 18. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džematu Orašac, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Buljubašić (Rašida) Mirza, rođen 09. 01. 1986. godine u Travniku, koji je završio Elči Ibr. him-pašinu medresu u Travniku, do sada raspoređen na dužnosti imama, hatiba i muallima u džematu Čakići, Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik, razrješava se navedene dužnosti zaključno sa 04. 09. 2014. godine i raspoređuje na dužnost imama, hatiba i muallima u džematu Orašac, Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik, počevši od 05. 09. 2014. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik i Buljubašić Mirza će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 05. 09. 2014. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o postavljenju imama na jednu godinu

Broj: 02-07-1-1727-1/14.

Datum: 11. ramazan 1435. god. po H.

08. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prnjavor br. 11-02-3-FČ-63/2014. od 03. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama u džemat Babanovci - Puraći, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET o postavljenju imama

Salihović (Husejina) Nihad, rođen 25. 06. 1987. godine u Zvorniku, koji je završio Medresu „Osman ef. Redžović“ u Velikom Čajnu - Visoko, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima na godinu dana u džemat Babanovci - Puraći, Medžlis Islamske zajednice Penjavor počevši od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Prnjavor i Salihović Nihad će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama u vremenu od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Dekreti o premještanju imama

Broj: 02-07-1-1468-1/14.

Datum: 12. Ša'ban 1435. god. po H.

10. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Vitez br. 68/14. od 06. 06. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Grbavica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Peskić (Sefira) Sakib, rođen 12. 06. 1987. godine u Travniku, diplomirani socijalni pedagog, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Grbavica, Medžlis Islamske zajednice Vitez, počevši od 01. 06. 2014. godine do 31. 05. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Vitez i Peskić Sakib će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 06. 2014. do 31. 05. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 06. 2014. godine i važi do 31. 05. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1761-1/14

Datum: 13. ramazan 1435. god. po H.
10. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Živinice br. 02-07-1-127/14. od 30. 06. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Gračanica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Ejubović (Midhata) Eldar, rođen 13. 07. 1987. godine u Tuzli, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Gračanica, Medžlis Islamske zajednice Živinice, počevši od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Živinice i Ejubović Eldar će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1790-1/14

Datum: 14. ramazan 1435. god. po H.
11. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Vitez br. 104/14. od 09. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Donje Vrhovine, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u

Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama pripravnika

Varešlija (Mehmeda) Mustafa, rođen 30. 11. 1979. godine u Brizniku - Zenica, koji je završio Elči Ibr. him-pašinu medresu u Travniku, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Donje Vrhovine, Medžlis Islamske zajednice Vitez, počevši od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Vitez i Varešlija Mustafa će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1796-1/14.

Datum: 14. ramazan 1435. god. po H.

11. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Tuzla br. 01-07-1-711/14. od 03. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Pasci, shodno odredbi člana 7., 8., 12. i 16. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 05. aprila 2008. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama pripravnika

Smajlović (Nurudina) Benjamin, rođen 21. 11. 1986. godine u Zenici, diplomirani imam, hatib i muallim, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Pasci, Medžlis Islamske zajednice Tuzla, počevši od 01. 05. 2014. godine do 30. 04. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Tuzla i Smajlović Benjamin će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 05. 2014. do 30. 04. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 05. 2014. godine i važi do 30. 04. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1325-1/14.

Datum: 29. redžeb 1435. god. po H.

28. 05. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Živinice br. 02-07-1-105/14. od 26. 05. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Gornje Živinice, shodno odredbi člana 7., 8., 12. i 16. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.), donesenom na petoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj 05. aprila 2008. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Starčević (Envera) Aldin, rođen 05. 05. 1989. godine u Zenici, diplomant Al-Azhara – Odsjek šerijatskog prava, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Gornje Živinice, Medžlis Islamske zajednice Živinice, počevši od 01. 05. 2014. godine do 30. 04. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Živinice i Starčević Aldin će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 05. 2014. do 30. 04. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 05. 2014. godine i važi do 30. 04. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1880-1/14.

Datum: 14. ramazan 1435. god. po H.

11. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Prijedor br. 01-FH-07-176/14. od 11. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Donja Puharska, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Mejrić (Ismeta) Armin, rođen 16. 09. 1991. godine u Tuzli, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Donja Puharska, Medžlis Islamske zajednice Prijedor, počevši od 15. 06. 2014. godine do 14. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Prijedor i Mejrić Armin će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 15. 06. 2014. do 14. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 15. 06. 2014. godine i važi do 14. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1580-1/14.

Datum: 27. ša'ban 1435. god. po H.

25. 06. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Novi Travnik br. 416-01-07/14. od 23. 06. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u

džemat Grad, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama pripravnika

Zukić (Besima) Salih, rođen 02. 04. 1980. godine u Travniku, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Grad, Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik, počevši od 01. 08. 2014. godine do 31. 07. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Novi Travnik i Zukić Salih će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 08. 2014. do 31. 07. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravničkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijaseta.

Dekret stupa na snagu 01. 08. 2014. godine i važi do 31. 07. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1911-1/14.

Datum: 26. ramazan 1435. god. po H.

23. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Doboj br. 02-07-289-14 od 05. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Velika Brijesnica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijaseta IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 8. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima, donesenom na IX redovnoj sjednici Sabora IZ u BiH, održanoj 11. 04. 2010. godine u Sarajevu, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET
o postavljenju imama pripravnika

Šiljić (Faruka) hafiz Zajim, rođen 09. 10. 1979. godine u Lukavica Rijeci, Doboj, profesor islamske teologije, postavlja se na dužnost imama, hatiba i

muallima u svojstvu pripravnika u džemat Velika Brijesnica, Medžlis Islamske zajednice Doboj, počevši od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Doboj i hafiz Zajim Šiljić će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Imenovani je dužan po okončanju pripravnčkog staža pristupiti polaganju stručnog ispita pred ispitnom komisijom Rijasetu.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Broj: 02-07-1-1724-1/14.

Datum: 11. ramazan 1435. god. po H.

08. 07. 2014. god.

Rješavajući po zahtjevu Medžlisa Islamske zajednice Gračanica br. 02-07-2-158/14. od 02. 07. 2014. godine, u predmetu postavljenja imama pripravnika u džemat Piskavica, shodno odredbi člana 12. Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2008.) te člana 5. Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o imamima (*Glasnik Rijasetu IZ u BiH*, br. 5-6/2014.) donesenom na devetoj redovnoj sjednici Sabora Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, održanoj u Sarajevu 26. džumade-l-uhra 1435. h.g., odnosno 26. aprila 2014. godine, Reisu-l-ulema donosi

DEKRET

o postavljenju imama pripravnika

Hasić (Osmana) Admir, rođen 11. 09. 1977. godine u Gračanici, koji je završio Behram-begovu medresu u Tuzli, postavlja se na dužnost imama, hatiba i muallima u svojstvu pripravnika u džemat Piskavica, Medžlis Islamske zajednice Gračanica, počevši od 01. 07. 2014. godine do 30. 06. 2015. godine.

Na temelju ovoga dekreta Medžlis Islamske zajednice Gračanica i Hasić Admir će, u skladu sa odredbama člana 16. Pravilnika o imamima, zaključiti Ugovor na određeno vrijeme. Tim ugovorom će se regulisati međusobna prava i obaveze između Medžlisa i imama pripravnika u vremenu od 01. 07. 2014. do 30. 06. 2015. godine u skladu sa Pravilnikom o imamima.

Stupanjem u službu imenovani je dužan poslove imama, hatiba i muallima obavljati u skladu sa odredbama Pravilnika o imamima.

Dekret stupa na snagu 01. 07. 2014. godine i važi do 30. 06. 2015. godine.

Husein ef. Kavazović
Reisu-l-ulema

Napomene saradnicima

Glasnik je zvanično glasilo Rijasetu Islamske zajednice BiH. Izlazi dvomjesečno. Objavljuje akademske članke, istraživačke i stručne radove, prevedene tekstove, prikaze knjiga iz oblasti vjerskih disciplina i islamske/bošnjačke kulturne baštine kao i službena akta organa Rijasetu Islamske zajednice u BiH. Objavljuje i radove iz drugih oblasti po odluci urednika. Glasnik nastoji popularizirati naučna istraživanja iz oblasti islamskih nauka i kulturne baštine Bošnjaka te informirati čitaoce o radu službi i institucija Rijasetu IZ-e.

Svi objavljeni radovi odobreni su od strane urednika. Akademska, pravna i jezička odgovornost je na autorima radova. Osnovni jezik Glasnika je bosanski. Prilikom pisanja radova primjenjuje se norma Pravopisa bosanskog jezika sa fonetskom transkripcijom dok se naučna tran-

skripcija primjenjuje u uskostručnim tekstovima. Vrstu naučne transkripcije bira autor. Radovi mogu sadržavati arapski, turski, perzijski kao i druge jezike u transkripciji. Dostavljeni radovi su predmet provjere urednika u smislu akademskih i tehničkih kriterija. Autori prihvataju redakcijske intervencije u tekstu.

Radovi se mogu poslati putem maila glasnik_riz@yahoo.com ili na adresu: Gazi Husrev-begova 56a, 71000 Sarajevo. Rad mora biti u Microsoft Wordu ne veći od 10 stranica formata A4, font Times New Roman. Slike i svi drugi prilozi moraju biti priloženi odvojeno.

Sva prava zadržana. Nijedan dio Glasnika ne može biti umnožavan, pohranjivan u sisteme za umnožavanje bez prethodnog dopuštenja Uredništva i autora tekstova, izuzev kratkih navoda u naučne svrhe.

ISSN 1512-6609, ISSN 2233-095X (Online)

Izdavač: RIJASET ISLAMSKJE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI. Urednik: MUSTAFA PRLJAČA; Redakcijski kolegij: NUSRET ISANOVIĆ, ZUHDIJA HASANOVIĆ, ALMIR FATIĆ, DINA SIJAMHODŽIĆ-NADAREVIĆ, NEDIM BEGOVIĆ; tehnički urednik: SUAD PAŠIĆ; lektura: TARIK JAKUBOVIĆ; dizajn korice: TARIK JESENKOVIĆ; prijevod na arapski jezik: NURKO KARAMAN; prijevod na engleski jezik: IFET MUSTAFIĆ. DTP: El-Kalem. Štampa: Štamparija BLICDRUK, d.o.o. - Sarajevo; Uredništvo i administracija: 71000 Sarajevo, Gazi Husrev-begova br. 56A, telefon: 033/532-255, fax: 033/441-800, e-mail: glasnik_riz@yahoo.com.

Glasnik izlazi dvomjesečno. Rukopise slati na adresu Uredništva. Rukopisi se ne vraćaju. Štampani tiraž 2000 primjeraka. Cijena Glasnika iznosi 10 KM. Uplata u KM na žiro-račun 1602005500015065 kod VAKUFSKE BANKE DD Sarajevo - uz naznaku za Glasnik. Glasnik je upisan u registar javnih glasila u Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta pod brojem 446 od 27. 08. 1994. godine.